

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису

АПОСТОЛЮК ОКСАНА ЗІНОВІЇВНА

УДК 332.87.009.12

**МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ
КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ЖИТЛОВО-
КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

ДИСЕРТАЦІЯ
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник:
Доктор економічних наук, професор
Мельник Алла Федорівна

Тернопіль - 2011

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ I. Теоретико-методологічні засади формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг	12
1.1 Суть та об'єктивна необхідність формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг	12
1.2 Теоретичні та інституційні засади підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг	36
1.3 Інструментарій дослідження механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг	60
Висновки до розділу I	72
Розділ II. Аналіз конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг та механізм його забезпечення	74
2.1. Оцінка потенціалу та стану розвитку ринку житлово-комунальних послуг та механізм його забезпечення	74
2.2. Організаційно-функціональний механізм формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг	101
2.3. Моніторинг ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг	116
Висновки до розділу II	135
Розділ III. Удосконалення організаційно-економічного механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг	138
3.1. Формування концептуальної моделі підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг	138
3.2. Удосконалення методики оцінки рівня конкуренції та контролю за нею на ринку житлово-комунальних послуг	163
3.3. Удосконалення механізму підтримки підприємництва в сфері житлово-комунальних послуг	178
Висновки до розділу III	193
ВИСНОВКИ	198
ДОДАТКИ	204
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	228

ВСТУП

Актуальність теми. Однією з основних передумов якісно нових перетворень в житлово-комунальному господарстві України є формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг (ЖКП), як дієвого механізму виходу галузі з кризи. В цьому відношенні загострюється проблема несформованості ринкових відносин та наявності низки чинників, які стримують входження нових суб'єктів на цей ринок. Зокрема, це обумовлено: по-перше, непрозорою системою тарифоутворення на житлово-комунальні послуги, які регулюються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і передбачають покриття лише частини витрат на виробництво послуг, що обмежує конкурентну пропозицію на ринку; по-друге, існуванням перехресного субсидування; по-третє, високою дотаційністю житлово-комунального господарства, яка покриває різницю в тарифах і затратах на виробництво послуг, тоді як ринкові відносини передбачають самокупність затрат; по-четверте, високим рівнем зношеності основних фондів, результатом чого є виробництво та надання неякісних послуг; по-п'яте, наявністю великої кількості пільгових категорій споживачів та високою заборгованістю за сплату вартості отриманих ЖКП.

Сьогодні на практиці по-різному підходять до розв'язання цих проблем: через залучення кредитів в модернізацію житлово-комунального господарства; розвиток нових форм управління житловим фондом (об'єднань співвласників багатоквартирного будинку, служб єдиного замовника, залучення приватних підприємств); проведення конкурсного відбору підприємств до участі в наданні житлово-комунальних послуг. Однак ці організаційні дії ще не набрали масовості, що не дозволяє вирішити зазначені проблеми, оскільки ринок ЖКП залишається монопольним навіть на потенційно конкурентних та конкурентних його сегментах. Зазначене обумовлює необхідність вироблення дієвої державної політики, спрямованої на формування та підтримку конкурентного середовища

на ринку ЖКП, що актуалізує доцільність проведення наукових досліджень за даною проблематикою.

Питання конкуренції і формування конкурентного середовища займають чільне місце в економічній науці. Однак, більшість досліджень лише частково торкаються проблем демонополізації галузі та формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Проблеми реформування системи управління житлово-комунальним господарством розглядають такі вчені як: А. Андрейченко, З. Борисенко, Н. Гура, Т. Качала, Г. Запорожець, А. Мельник, І. Мельник, Г. Онищук, В. Полуянов, Г. Семчук, А. Судаков, Н. Ревенко, Т. Юр'єва та інші. Певний внесок в дослідження різних аспектів формування конкурентного середовища на ринку природних монополій та ринку житлово-комунальних послуг, зокрема, внесли такі науковці, як: В. Базлевич, З. Герасимчук, О. Завада, О. Костусєв, С. Мельник, Н. Михальчишин, Ж. Поплавська, Н. Тарнавська, Н. Хвищун, Г. Филюк. Однак, в науковій літературі відсутні комплексні дослідження з даних питань, які б враховували сучасні тенденції розвитку даного ринку, недостатньо уваги приділено механізмам підтримки конкуренції на ньому, малодослідженими є питання впливу конкуренції на ефективність функціонування житлово-комунального господарства. Нерозв'язаність вказаних проблем визначила мету і завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом наукових досліджень і є складовою науково-дослідної роботи Тернопільського національного економічного університету, зокрема держбюджетних тем кафедри державного і муніципального управління «Дослідження методологічних засад державного регулювання економіки на макро- і мезорівнях» (номер державної реєстрації 0104U000406) (структурний підрозділ 4.6. «Дослідження методологічних засад формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг») та «Формування концептуальних основ модернізації суспільного сектора економіки в умовах глобальних змін» (номер державної реєстрації 0107U002608) (структурний

підрозділ 4.3. «Реформування в системі житлово-комунального господарства»).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розроблення науково-теоретичних засад щодо формування та розвитку конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг в Україні, визначення та обґрунтування механізмів його підтримки.

Реалізація мети роботи зумовила необхідність визначення та розв'язання наступних завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення та розкриття сутності конкуренції та конкурентного середовища, виявлення особливостей його формування та розвитку на ринку житлово-комунальних послуг для структурування даного ринку, виокремлення системи домінуючих чинників, що визначають його характер;

- визначити системні характеристики та інституційні засади механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг з метою визначення рамкових умов, систематизації методів, функцій та інструментарію такої підтримки;

- систематизувати та модернізувати стосовно об'єкта і предмета дослідження інструментарій дослідження умов та механізмів формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг;

- оцінити потенціал та стан ринку житлово-комунальних послуг з метою ідентифікації проблем його функціонування, причин, які стримують розвиток конкуренції, та виявлення можливостей його демонополізації;

- охарактеризувати чинний організаційно-функціональний механізм формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг для виявлення причин, що гальмують становлення повноцінних ринкових відносин, та окреслення шляхів зниження бар'єрів входу на ринок нових суб'єктів;

- провести моніторинг ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг, що дозволить визначити результати

регуляторних заходів щодо розвитку нових форм управління житлово-комунальним господарством, забезпечення участі приватного капіталу на ринку, розвитку форм взаємодії між суб'єктами управління і суб'єктами господарювання;

- сформувати концептуальну модель підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг з метою визначення цільових орієнтирів підтримки конкуренції та взаємоузгодження дій, прав, обов'язків учасників цього ринку;

- розробити підходи до кількісної оцінки стану конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг, що дозволило б враховувати ступінь вагомості впливу факторів, які формують це середовище, при виробленні програм, прийнятті управлінських рішень щодо можливості залучення інвестицій та інших засобів формування ринкової моделі;

- удосконалити механізми підтримки підприємництва в сфері ЖКГ з метою підвищення його конкурентних переваг, інвестиційної привабливості та платоспроможності.

Об'єктом дослідження є процеси трансформації житлово-комунального господарства України, розвитку монополізованих та конкурентних ринків.

Предметом дослідження є форми і методи формування, підтримки та розвитку конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною базою дисертації стало використання загальнонаукових, міждисциплінарних, економіко-математичних, статистичних та спеціальних методів дослідження. Зокрема, на основі логічного узагальнення сформовано характерні ознаки ринку житлово-комунальних послуг та виокремлено систему основних чинників, які впливають на розвиток конкуренції та конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Порівняльний аналіз використаний для співставлення теорій та концепцій конкуренції, порівняння діючих практик регулювання

житлово-комунального господарства та механізмів підтримки конкуренції на ринках в Україні та в окремих країнах світу; факторний аналіз – для дослідження впливу зовнішніх і внутрішніх чинників формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Використання економіко-математичних методів дозволило розробити модель змішаного фінансування та кредитування в реалізації інвестиційних проектів в житлово-комунальному господарстві. Для виявлення частоти згадуваності проблематики впровадження конкурентних відносин на ринку житлово-комунальних послуг в нормативно-правовій базі України використаний метод контент-аналізу. Методи експертного оцінювання використані для побудови SWOT-матриці формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг та виокремлення слабких та сильних сторін його розвитку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних засад, виробленні нових концептуальних підходів щодо формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг та науковому обґрунтуванні системи засобів забезпечення даного процесу. Основні положення дисертації, які визначають наукову новизну, полягають у наступному:

вперше:

– сформовано модель підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг, що ґрунтується на багатоваріантному розв’язанні проблеми, в основу вибору яких покладено різноманітні вихідні параметри: характер участі суб’єктів житлово-комунального господарства у формуванні ринкової пропозиції, а саме, виду послуг, що надаються, проблем, які вирішуються; ступінь розвитку ринкових механізмів (монополізований ринок чи конкурентний); рівень соціально-економічного розвитку території (пріоритетність, депресивність, рівень розвитку місцевого господарства, що вказує на можливості розв’язання проблем житлово-комунального господарства за рахунок внутрішніх ресурсів і внутрішнього потенціалу);

– обґрунтовано доцільність впровадження та розроблено комплексну систему контролю за рівнем конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг, в контексті чого визначено: її структурні елементи (контроль за якістю послуг, за формуванням тарифів на житлово-комунальні послуги, за реалізацією договірних відносин в житлово-комунальному господарстві); механізм реалізації контрольних функцій, заснований на принципах зворотності інформації та партнерства суб'єктів цього ринку (що передбачає: узгодження вимог споживачів до якості житлово-комунальних послуг та можливостей підприємств галузі їх забезпечити; координацію діяльності органів управління щодо підвищення якості житлово-комунальних послуг шляхом як безпосереднього контролю, так і стимулювання надання якісних і доступних послуг на основі забезпечення конкурентоспроможності підприємств та зростання інвестиційної привабливості; чітку адміністративну і фінансову відповідальність суб'єктів житлово-комунального господарства, які займають монополічне становище на ринку, за недотримання стандартів надання житлово-комунальних послуг споживачам);

удосконалено:

– критеріальну базу структуризації ринку житлово-комунальних послуг шляхом доповнення використовуваних критеріїв критерієм суспільної значимості послуг, що дозволило сегментувати цей ринок на наступні сегменти: суспільних послуг, змішаних послуг та послуг приватного споживання; запропоновано доповнити критерії ідентифікації бар'єрів входу на ринок житлово-комунальних послуг нових учасників індикатором "характер впливу", що дозволило виокремити економічні, адміністративні та інституційні бар'єри;

– механізми державної підтримки підприємництва в житлово-комунальному господарстві, які на відміну від діючих, що носять фрагментарний характер, є комплексною системою управлінських дій, методів, засобів впливу, які застосовуються на засадах впровадження диференційованого підходу до розв'язання даної проблеми на різних сегментах ринку. В контексті їх реалізації

запропоновано модель змішаного фінансування та кредитування інвестиційних проектів на ринку житлово-комунальних послуг;

– інструментарій дослідження умов та механізмів формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг, в контексті чого запропоновано алгоритм їх моніторингу та діагностику факторів, що впливають на формування конкурентного середовища, яка здійснена на основі SWOT-аналізу, виокремлених за критерієм суспільної значимості сегментів ринку житлово-комунальних послуг;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-термінологічний апарат дослідження ринку житлово-комунальних послуг, зокрема визначення такої категорії як конкурентне середовище цього ринку, під яким автор розуміє: середовище взаємодії суб'єктів, які надають житлово-комунальні послуги; населення, яке споживає такі послуги; державні і громадські інституції, які здійснюють регулятивну функцію щодо формування, підтримки та захисту конкуренції на даному та суміжних ринках;

– визначення основних характеристик потенціалу (виробничого; ресурсного; фінансового; інвестиційного; трудового; управлінського; інноваційного; інформаційного) ринку житлово-комунальних послуг, на основі чого проведено їх оцінку з позиції здатності виступати чинником у формуванні конкурентного середовища на даному ринку;

– системні оцінки рівня розвитку ринку житлово-комунальних послуг, які передбачають, в доповнення до використовуваних показників, розрахунок інтегрального показника ступеня розвитку конкурентного середовища, який на основі поглибленого аналізу рівня конкуренції дозволяє сформулювати можливі варіанти розвитку конкуренції на конкурентних сегментах ринку житлово-комунальних послуг;

– структуризація складових конкурентної політики на ринку житлово-комунальних послуг через виділення таких основних її напрямків як: регулювання природних монополій; розвиток конкуренції; підтримка конкуренції та захист конкуренції. З метою реалізації державної конкурентної

політики систематизовано основні функції підтримки конкуренції та концептуально представлена інституційна система забезпечення розвитку конкуренції, в рамках якої уточнено сфери відповідальності суб'єктів управління та визначено вектори впливу на формування та підтримку конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні рекомендацій щодо удосконалення механізмів формування і підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Зокрема, рекомендації щодо удосконалення механізмів контролю за діяльністю суб'єктів житлово-комунального господарства та пропозиції щодо підвищення ефективності контролю за рівнем конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг, прийняті до використання в роботі відділу економічного аналізу та реформування житлово-комунального господарства Тернопільської обласної державної адміністрації і враховані при розробленні заходів щодо стабілізації даного сегменту ринку (довідка № 51/03-1 від 27.07. 2010 р.). Рекомендації щодо удосконалення взаємодії територіального відділення Антимонопольного комітету України з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами адміністративно-господарського управління в житлово-комунальному господарстві в питаннях регулювання діяльності природних монополій у сфері централізованого постачання холодної та гарячої води, водовідведення, газопостачання та електропостачання використовуються в роботі Тернопільського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України (довідка № 01-2734 від 01.12. 2010 р.). Результати досліджень використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Основи конкурентної політики» та «Національна економіка» (довідка №126-38/1728 від 01.11.2010р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення проблем механізму формування і підтримки конкурентного середовища на ринку

житлово-комунальних послуг. Усі результати, що становлять сутність дисертаційної роботи, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї і положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Внесок автора в колективні опубліковані роботи конкретизовано в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських конференціях і наукових семінарах: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті» (м. Тернопіль, ТНЕУ, 2005р.,2006р.,2007р., 2008р.,2009р., 2010р.); «Організаційні та економічні проблеми розвитку муніципальних утворень» (м. Тернопіль, 2006р.); «Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін» (м. Тернопіль, ТНЕУ, 2009р.); «Проблеми та перспективи розвитку регіональної ринкової економіки» (м. Кременчук, 2010р.). Наукові результати дисертації обговорювались на наукових семінарах та круглих столах кафедри державного і муніципального управління Тернопільського національного економічного університету в 2006-2010 рр.

Публікації. За матеріалами дисертаційного дослідження опубліковано 16 наукових праць (з них 6 у фахових виданнях) загальним обсягом 4,2 д.а. , з яких особисто автору належить 3,8 д.а.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаної літератури і викладена на 253 сторінках. Основний текст становить 203 сторінок, наведений список використаних літературних джерел з 259 найменувань займає 25 сторінок та 10 додатків розміщено на 25 сторінках. Дисертація містить 46 таблиці та 27 рисунків (з них 17 займають окремі сторінки).

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

1.1. Сутність та об'єктивна необхідність формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг

Становлення і функціонування ринкової економіки України обумовлює необхідність реалізації політики в напрямку підвищення її конкурентоспроможності та конкурентних позицій держави на всіх рівнях і по всіх ринкових позиціях. Це висуває перед українською державою ряд складних і актуальних завдань, одним із яких є формування конкурентного середовища. Необхідною умовою визначення пріоритетів державної політики у цій сфері є діагностика наявності конкуренції чи передумов її появи, аналіз стану конкурентних відносин, який передбачає: забезпечення ідеального співвідношення секторів, у яких створене ефективне конкурентне середовище, й де конкуренція обмежена; встановлення обмежень для ринкових суб'єктів; виявлення причин таких обмежень і шляхів їх подолання [99,с.121].

Дослідження конкуренції не є цілком новою темою, проте залишається актуальним і сьогодні, оскільки формування конкурентного середовища – обов'язкова умова функціонування економічної системи, яка має на меті утвердження в економіці критичної маси ринкових перетворень. Ринкова економіка неможлива без конкурентного середовища, основою якого є конкуренція. Вивчення теоретичних проблем конкуренції, а також практичних аспектів формування конкурентного середовища обумовлює необхідність ґрунтового дослідження сутності понять «конкуренція» та «конкурентне середовище» та уточнення дефініції «конкурентне середовище на ринку житлово-комунальних послуг». Багатоаспектність змісту «конкуренція» уже прослідковується в працях зарубіжних дослідників, таких як: А. Сміт (теорія

досконалої конкуренції), Д. Рікардо (принцип порівняльних конкурентних переваг), К. Маркс (основний механізм конкуренції), А. Маршалл (позитивні риси діяльності монополій, виділення творчої і руйнівної конкуренції)[117], Д. Робінсон і Е. Чемберлін (проблеми монополістичної конкуренції). Значну увагу вивченню конкуренції приділяли також С. Брю[117], Дж. Кейнс, І. Кріцнер [85], К. Макконел[117], Дж. Мілль[126], Ф. Найт, А. Пігу, М. Портер [153], П. Хайне [235]. Вагомий внесок у розвиток теорії конкуренції здійснили російські вчені Г. Азоев [1], Р. Фатхутдінов[226], А. Юданов [249], а також вітчизняні науковці З. Борисенко [35], В. Базилевич[24], Л. Дідківська [60], С. Дзедик [59], М. Деркач [58], І. Кирчата [86], О. Костусєв [99], Ю. Кравченко[109], Н. Михальчишин[149], Н. Педченко[142], Ж. Поплавська[152], О. Стадницький [212], Н. Тарнавська[224], Г. Філюк[24], Б. Шлюсарчин [240], О. Шнипко [242] та інші.

Аналіз наукової літератури з проблем конкуренції дозволив виокремити ряд основних підходів до розкриття змісту категорії “конкуренція”(табл. 1.1).

Аналізуючи наведені визначення, зауважимо, що вони характеризують конкуренцію з різних позицій і за різними критеріями, проте всі автори сходяться на тому, що конкуренція є рушійним засобом управління та використанням конкурентних переваг підприємств із метою збільшення отримання прибутків. Загалом, більшість сучасних економістів термін “конкуренція” трактують як суперництво або боротьбу за досягнення чи отримання переваг. Це суперництво між товаровиробниками за кращі, економічно вигідніші умови виробництва і реалізації продукції [31,с.311].

Недоліком наведених визначень є те, що в них система дій щодо забезпечення конкуренції розглядається відокремлено від розуміння конкурентного середовища, за умови створення якого всі суб’єкти господарювання отримують рівні законодавчо визначені можливості для господарської діяльності. В ринкових умовах дослідження конкурентного середовища має дуже важливе значення для вироблення конкурентної політики України.

Основні підходи до тлумачення змісту категорії «конкуренція»

Автор поняття “конкуренція”	Визначення
К. Макконелл С. Брю	Наявність на ринку великої кількості незалежних покупців та продавців, можливість для покупців і продавців вільно входити на ринок і вільно виходити з нього
А. Фритрих Ф. Хайек	Процес, за допомогою якого люди отримують і передають знання
М. Портер	Динамічний процес, що розвивається, – це ландшафт, який безперервно змінюється, на котрому з’являються нові товари, нові шляхи маркетингу, нові виробничі процеси та нові ринкові сегменти
П. Хайне	Прагнення якомога краще задовольнити критерії доступу до рідкісних благ
Ф. Найт	Ситуація, в якій конкуруючих одиниць багато і вони незалежні.
Г. Азоев	Суперництво в будь-якій сфері діяльності між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими у досягненні однієї мети
А. Юданов	Боротьба фірм за обмежений обсяг платоспроможного попиту споживачів, яку вони ведуть на доступних сегментах ринку
Й. Шумпетер	Суперництво старого з новим, з інноваціями
Р. Фатхутдінов	Це процес управління суб’єктом своїми конкурентними перевагами з метою перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за якнайповніше задоволення об’єктивних або суб’єктивних потреб у межах законодавства чи в природних умовах
Н. Педченко	Є об’єктивним економічним явищем, що примушує господарюючі суб’єкти прагнути до збільшення прибутку за рахунок розширення масштабів діяльності, вдосконалення форм організації виробничого процесу і зростання продуктивності праці.
Б. Шлюсарчин	Це боротьба підприємців за економічні вигоди від продажу товарів і послуг, а також за ринки постачання і збуту та робочу силу

1. Примітка. Сформовано автором на основі джерел [117,232, 153,1,249,245, 226,142,240].

Узагальнення теоретичних підходів щодо сутності економічної конкуренції [153,232,240], дозволяє стверджувати, що економічна наука виокремлює три концепції до її розуміння: 1) біхевіористську, яка описує конкуренцію як боротьбу і змагання суб'єктів господарювання (його представниками є А. Сміт, М. Портер, А. Юданов та інші); 2) структурну, яка відображає аналіз структури ринку і конкурентного середовища, а саме, чинники і фактори які безпосередньо мають вплив на розвиток підприємництва (представники К. Макконелл, Д. Росс, С. Брю, Н. Розанова та інші); 3) процесну, в якій визначальна роль належить конкуренції в економіці (зокрема, на думку А.Сміта, конкуренція гармонізує індивідуальні інтереси суб'єктів господарювання; Й Шумпеттер розглядав її як боротьбу старого з новим.).

Основною концепцією, яку підтримують сучасні науковці і українське законодавство, є перша концепція. Згідно Закону України «Про недобросовісну конкуренцію» - «конкуренція – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку»[182].

В контексті формування цілісної структури протікання економічних процесів доцільно використовувати всі три концепції, що зумовлено багатогранністю ринкових відносин та взаємозалежністю учасників ринку, які безпосередньо впливають на формування і стан конкурентного середовища в контексті його розвитку і перетворень.

Конкуренція характеризується за різними ознаками, основними критеріями класифікації її видів: розгляд її з точки зору економічної структури, за масштабністю, видом товарів і послуг, характером розвитку, умовами функціонування, правилами поведінки (рис. 1.1.).

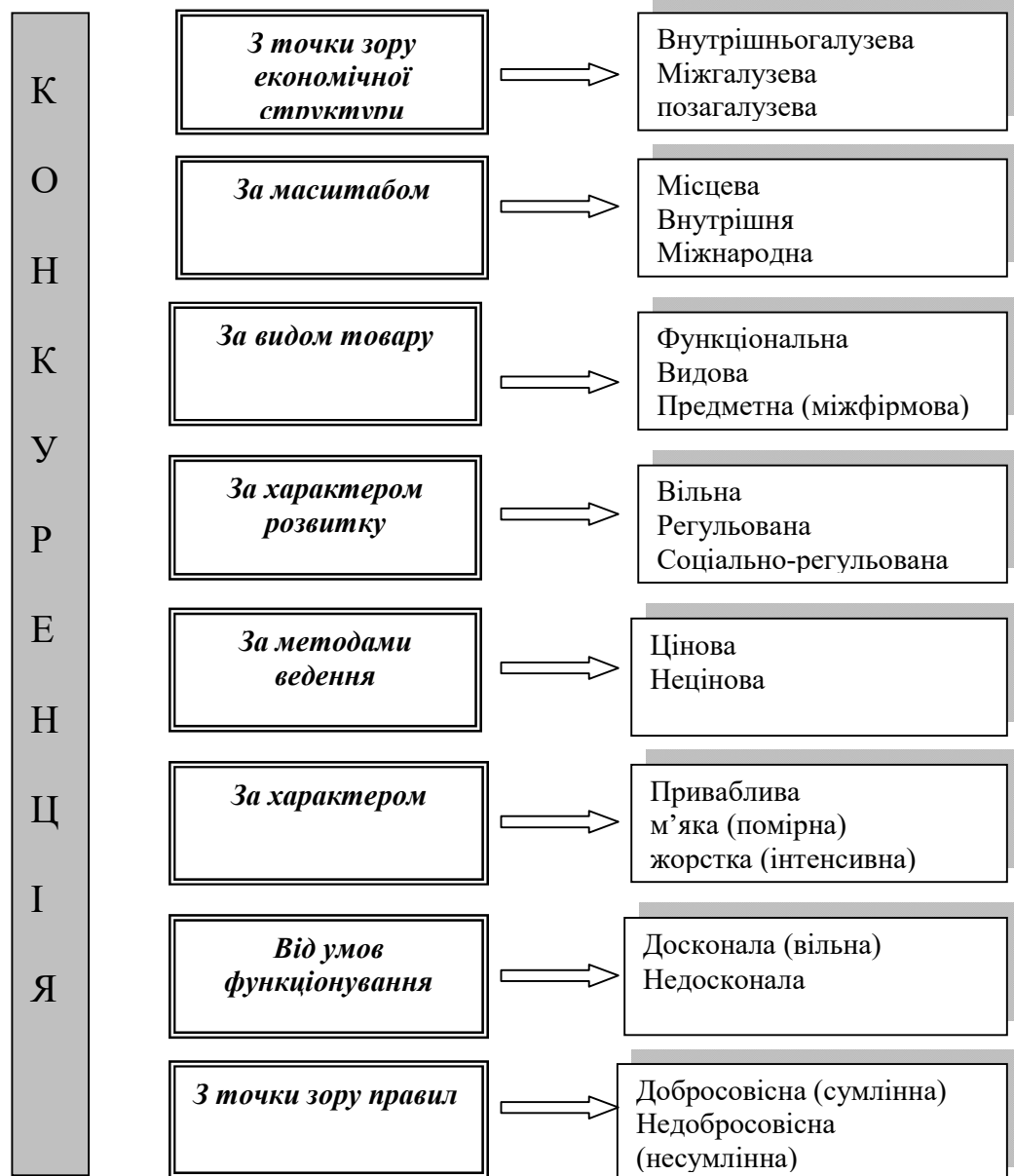

Рис. 1.1. Основні критерії розмежування видів конкуренції¹

1. Примітка. Складено автором з використанням [1,30,40,80]

Розглядаючи конкуренцію як основу конкурентного середовища, необхідно вивчити сутність і змістову складову дефініції «конкурентне середовище».

Як свідчить аналіз літератури, сучасні наукові вітчизняні й зарубіжні джерела не дають повного і всебічного визначення поняття конкурентного середовища. Цій проблематиці присвячені наукові дослідження В.Д. Базилевича

[24], З.М. Борисенко [32,33,34,35], М. Пугачової [74], Л.І. Дідківської [60,61], Ж.В. Поплавської та Н.Л. Михальчишин [152], Н.П. Тарнавської [224] та інших. Формування ефективного конкурентного середовища, як пріоритетного завдання держави, розглянув А. Костусев у монографії «Конкурентна політика в Україні» [99]. Однак, ще і досі до кінця не досліджено особливості формування конкурентного середовища на ринку природних монополій. Майкл Портер – один із найвідоміших дослідників конкуренції та конкурентної стратегії прийшов до висновку, що конкурентне середовище є визначальним фактором економічного зростання [153]. До основних сил (за термінологією М. Портера), що формують конкурентне середовище та визначають рівень його розвитку, необхідно віднести:

- споживачів, які створюють попит на товари і послуги, а також, ціни на них через інтенсивність попиту. Економічні можливості споживачів визначають конкурентну боротьбу між підприємствами (які в даному аспекті дослідження є житлово-комунальними підприємствами), а також потенційні можливості нарощування пропозиції товарів, надання послуг, ціни реалізації, асортиментну політику;

- постачальників (виробників) товарів, які визначають конкурентні сили, що виникають у результаті їх економічних можливостей виробляти товари відповідно до попиту населення. Постачальники обумовлюють можливості підприємств у здійсненні асортиментної та цінової політики, що є основними чинниками в конкурентній боротьбі між підприємствами однієї галузі;

- інтенсивність конкуренції серед підприємств, котра визначає, з якою силою вони змагаються за найвигіднішу позицію на ринку. Боротьба за позицію проявляється в кінцевому результаті, у намаганні кожного підприємства завоювати клієнтів;

- потенційних конкурентів, які створюють конкурентне середовище, що виникає через появу нових конкурентів, тобто можливості розширення кількості підприємств, які присутні на ринку;

– тиск товарів-замінників – специфічний чинник, який впливає на конкуренцію в процесі реалізації товарів і послуг [153,с. 60–62].

В своїх дослідженнях М. Портер виділив основні складові конкурентного середовища, в яких не врахував впливу держави на його формування. Зважаючи на те, що чіткі трактування категорії „конкурентне середовище” в науковій літературі відсутні, слід розглядати конкурентне середовище як невід’ємний атрибут ринкової економіки, де кожний суб’єкт господарювання повністю самостійний і функціонує на рівних, законодавчо визначених засадах, діє на свій страх та ризик і сам відповідає за рішення, які приймає.

Конкурентне середовище на ринку житлово-комунальних послуг (далі – ЖКП) можна визначити як середовище взаємодії: суб’єктів, які надають житлово-комунальні послуги; населення, яке споживає такі послуги; державних і громадських інституцій, які здійснюють регулятивну функцію щодо формування, підтримки та захисту конкуренції на даному та суміжних ринках.

При цьому слід зазначити, що однією з необхідних умов створення конкурентного середовища є приватизація. «Шляхи проведення приватизації мають сприяти створенню здорової внутрішньої конкуренції, а не заміні державної монополії монополією приватною» – відзначав відомий американський економіст Майкл Портер [153,с.760]. У становленні конкурентного середовища особливу роль відіграє держава. Як зазначає З. Борисенко, “конкурентна політика держави – це комплекс цілеспрямованих державних заходів, спрямованих на створення конкурентного середовища” [33,с.9]. Таким чином, не можна повністю погодитися з М. Портером, який розглядає у своїй моделі державу як складову силу, оскільки саме їй відведено роль не визначального фактора у формуванні конкурентного середовища, а певного регулятора в сталій ринковій економіці, який може посилювати чи послаблювати ту чи іншу силу конкуренції.

Стосовно цього, М. Портер підкреслив, що «з метою стратегічного аналізу, як правило, доцільніше розглянути, як уряд впливає на конкуренцію через п’ять її чинників, аніж досліджувати його в ролі такого чинника. Разом із тим у

стратегічному аспекті уряд можна розглядати як об'єкт, що сам зазнає впливу» [153,с.36]. Саме держава – це та основна сила, що формує конкурентне середовище, оскільки вона створює (стимулює) суб'єктів конкуренції через трансформацію власності та економічних відносин у суспільстві. А тому до п'яти “класичних сил”, що формують конкурентне середовище, слід додати шосту – державу (уряд) [155,с.46]. Це випливає із необхідності формування ефективного конкурентного середовища, скорочення частки монопольного сектору, які є необхідною умовою стабільного і динамічного розвитку економіки України (рис. 1.2.).

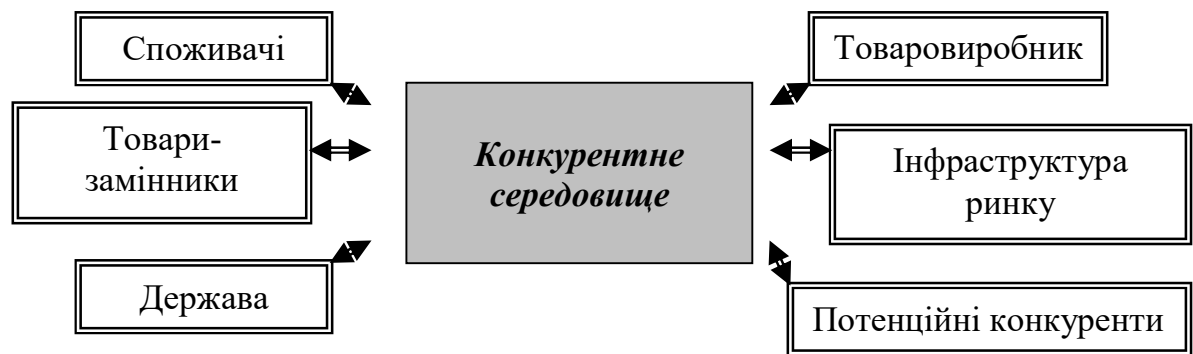

Рис. 1.2. Фактори, що формують конкурентне середовище¹

1. Примітка. Складено автором з використанням [33,153,155]

Проте, незважаючи на практичні напрацювання в даній царині, проблема формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, не є вирішеною ні в теоретичному, ні в практичному плані і потребує подальшого вивчення. Розвиток конкурентних відносин на даному ринку безпосередньо впливає на формування конкурентного середовища. Конкуренція ж є одним із фундаментальних інструментів функціонування ринкових механізмів, що обумовлює необхідність системного дослідження особливостей її прояву на ринку ЖКП. Ринок ЖКП можна представити як особливий механізм, який поєднує виробників ЖКП, споживачів цих послуг та формує певні взаємовідносини між ними (рис.1.3).

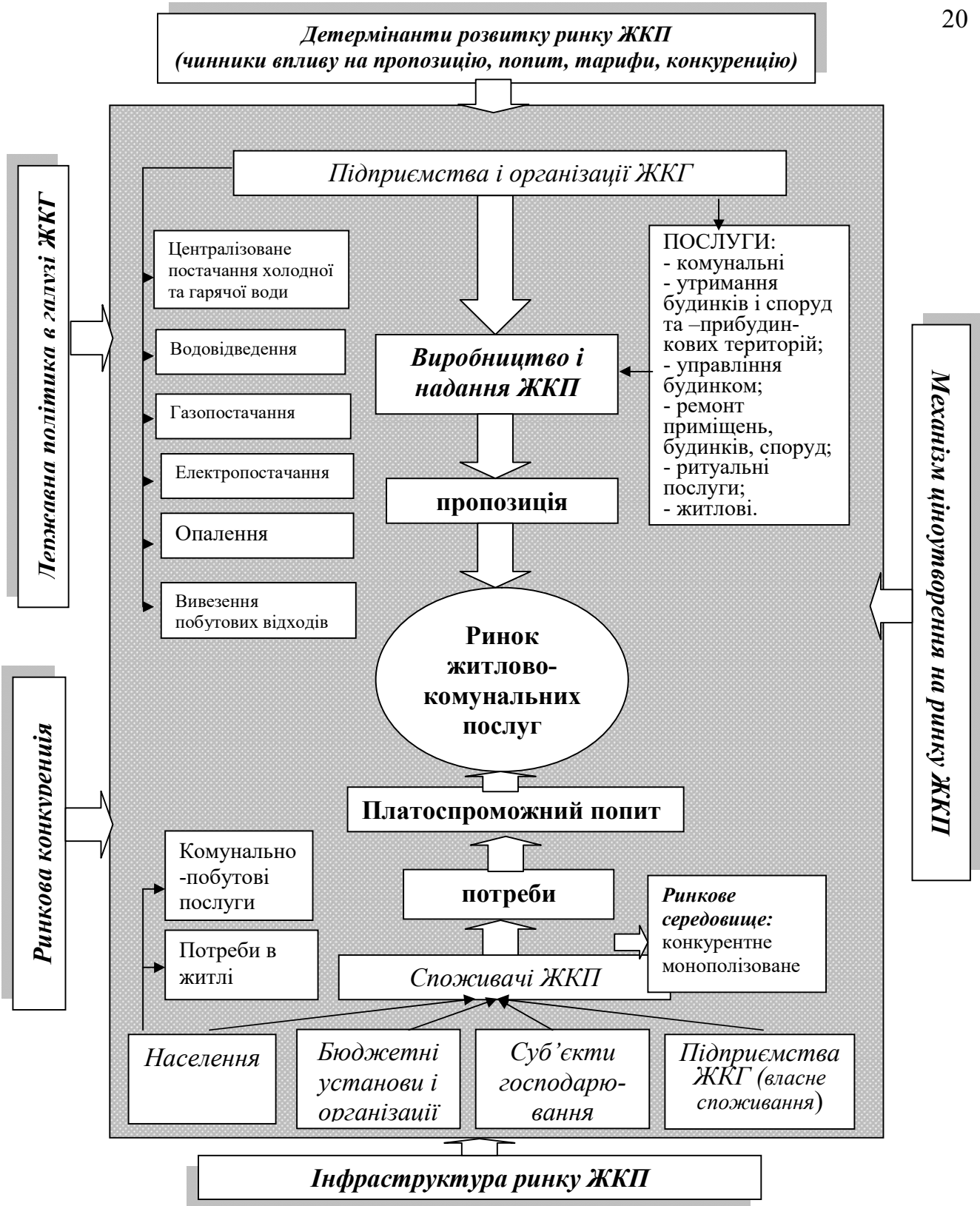

Рис. 1.3. Узагальнена модель функціонування ринку житлово-комунальних послуг¹

1. Примітка. Складено автором .

Основними складовими елементами ринку ЖКП, які формують його механізм є: пропозиція ЖКП; потреби та платоспроможний попит населення; ринкова конкуренція; механізм тарифоутворення та конкурентна політика уряду.

Ринку ЖКП притаманні особливості, що відрізняють його від ринку споживчих товарів і акцентують увагу на необхідності розвитку конкуренції. Зазначивши їх, А. Мельник і А. Васіна стверджують, що ці особливості пов'язані з природою послуг як товару, особливого роду в товарному ринковому виробництві і виражаються у таких аспектах: послуга безпосередньо впливає на особистість споживача; в процесі надання більшості послуг виробник прямо контактує зі споживачем; якість послуги є очевидною вже в процесі її надання і після нього; у зв'язку зі значною персоніфікацією та індивідуалізацією запитів споживачів нема єдиного критерію її оцінки: хід процесу виробництва послуги залежить від запитів споживачів; послугі як товару притаманні непостійність і широкий діапазон якості; виробництво багатьох видів послуг збігається в часі й просторі з їх споживанням; характерною рисою послуг є неможливість зберігання, транспортування, що потребує розосередження їх виробництва. Врахування даних особливостей послуг, необхідність постійного розширення їх асортименту відповідно до закону всезростаючих потреб населення та збереження за споживачами права вибору товаровиробника можливе тільки за наявності конкурентного середовища [135,с.7].

Звідси, підтримка конкуренції і, як результат, створення конкурентного середовища на ринку ЖКП дають змогу галузі розвиватися за законами ринку, залучати сюди підприємства різних форм власності, інвестиції, модернізувати цю сферу. Розвиток ринку ЖКП в умовах конкурентного середовища регулюється силою конкуренції, що проявляється через дію законів попиту і пропозиції, вартості, грошового обігу.

Ринок ЖКП, як і інші ринки, характеризується, передусім взаємодією попиту і пропозиції на послуги, в результаті чого формується їхня рівноважна ціна. Однак не на всіх сегментах такого ринку можлива реалізація ринкових механізмів, оскільки даний ринок включає сектори, які належать до природної

монополії, де діють специфічні правила їхнього функціонування, збалансування розвитку, формування тарифів.

Серед інших особливостей ринку ЖКП можна виділити наступне:

- багатовидовість галузевих підгруп (послуг) та їх різноманітність, які відрізняються за привабливістю до інвестування, рентабельністю;
- відсутність конкуренції між підприємствами і організаціями сфери ЖКГ, які відносяться до природних монополій;
- надання стандартного переліку ЖКП, які забезпечують життєво-необхідні потреби громадян;
- нечітка регламентованість обсягів та видів послуг, що обумовлює обмеженість місткості ринку;
- відсутність еластичності (або ж слабкої еластичності) попиту на ЖКП за доходами і тарифами (цінами);
- наявність державного контролю за ціноутворенням на ринку ЖКП та контролю якості таких послуг;
- притаманність економічної підтримки з боку держави шляхом надання субсидій населенню та дотацій підприємствам-виробникам ЖКП, перехресного субсидування.

Попит на ЖКП пред'являють, передусім, населення, суб'єкти господарювання, бюджетні організації та, власне, самі підприємства ЖКГ. Основними чинниками, які впливають на попит житлово-комунальних послуг, є: потреби населення та суб'єктів господарювання в ЖКП; рівні доходів населення; стан та типи житлового фонду; система розселення населення, технічний стан і можливості надання ЖКП; рівні якості таких послуг. Вплив основних чинників на попит ЖКП та напрямки його розвитку відображені на рис. 1.4.

Рис. 1.4. Напрямки розвитку попиту на ЖКП, що стимулюють ринкові відносини¹

1. Примітка. Складено автором .

У Законі України «Про житлово-комунальні послуги» визначено, що житлово-комунальні послуги – результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилих приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків та споруд до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил [162,с.49].

Залежно від функціонального призначення цей Закон поділяє ЖКП на :

– комунальні послуги (централізоване постачання холодної і гарячої води, водовідведення, газо- та електропостачання, централізоване опалення, вивезення побутових відходів);

– послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій (прибирання внутрішньобудинкових приміщень та прибудинкових територій, санітарно-технічне обслуговування внутрішньобудинкових мереж, утримання ліфтів, освітлення місць загального користування, поточний ремонт, вивезення побутових відходів);

– послуги з управління будинком, спорудою або групою споруд (балансоутримання, укладення договорів на виконання послуг, контроль за виконанням умов договору);

– послуги з ремонту приміщень, будинків, споруд (заміна та підсилення елементів конструкції та мереж, їх реконструкція, відновлення несучої спроможності елементів конструкції) [162].

Примірні переліки ЖКП та їх склад залежно від функціонального призначення згідно законодавства визначає центральний орган, яким до Указу Президента України від 09.12.2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» було Міністерство з питань житлово-комунального господарства, нині - Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [184].

В науковій літературі [46,162,163] існують різні точки зору щодо класифікації послуг, зокрема: за функціональною ознакою; технологією надання; суб'єктами надання; характером оплати. В даній класифікації поза увагою залишилась суспільна значимість, яка по-перше, дозволяє виокремити ті, які залишаються в сфері відповідальності і монополії надання державою; по-друге, послуги, які є важливими для забезпечення умов життя і вимагають державної підтримки, по-третє послуги, які споживаються індивідуально і представляють інтерес для їх виробників як продукт підприємницької діяльності. Щодо вирішення завдань дисертаційного дослідження, вважаємо доцільним в класифікаційну ознаку поділу всіх послуг ЖКГ включити їх суспільну значимість, умовно поділивши їх на три групи: суспільні послуги; змішані послуги та послуги приватного споживання. До послуг суспільного характеру можна віднести ті, що задовольняють потреби суспільства, і витрати на які

розподіляються на кожного громадянина. Зокрема, це послуги з планування та обслуговування паркових зон, реконструкції пам'ятників історії та архітектури, утримання міських транспортних комунікацій. Змішані послуги спрямовані на задоволення потреб частини населення (суб'єктів), які об'єднані спільним місцем проживання та відпочинку в межах житлової зони. Витрати на такі послуги розподіляються між членами громади. Послуги приватного споживання задовольняють потреби громадян, які об'єднані одним місцем проживання в межах однієї квартири, будинку.

Такий поділ, на нашу думку, є більш аргументованим, оскільки кожна група послуг визначає конкретні умови і напрямки формування конкурентного середовища на ринку ЖКП. Якщо розглядати можливості розвитку ринкових відносин на означених сегментах ринку ЖКП, а, отже, можливості ринкової конкуренції, то слід зазначити, що ринкові механізми попиту і пропозиції будуть діяти переважно при наданні приватних і окремих змішаних послуг.

На ринку пропозицію ЖКП формують підприємства житлово-комунального господарства. ЖКГ є багатогалузевою структурою, яка забезпечує життєво важливі потреби населення в послугах водо-, теплопостачання і водовідведення, санітарного очищення й благоустрою міст і населених пунктів, утримання та експлуатації житлового фонду, експлуатації і ремонту комунальних доріг та шляхових інженерних споруджень, утримання й благоустрою парків, скверів і зон масового відпочинку, надання готельних послуг, послуг технічної інвентаризації, ритуальних, міського електротранспорту та ряду інших [162].

Однією з особливостей ринку ЖКП є те, що він включає в себе конкурентні і монополізовані сегменти ринку. За видовим розподілом послуг ЖКП, характеристика таких ринків подана на рис. 1.5.

Виокремлення сегменту монополізованого ринку обумовлено тим, що ринок ЖКП є специфічним механізмом, який функціонує на засадах, що дозволяють віднести його до природних монополій.

Рис. 1.5. Структура ринку житлово-комунальних послуг¹

1. Примітка. Складено автором .

Головною причиною існування природних монополій у виробничій сфері діяльності окремих галузей є те, що через значну капіталосміність ринків природних монополій вираш від запровадження конкуренції на даних ринках не покриває значних витрат суспільства на це. Якщо на ринку діятиме один господарюючий суб'єкт, то його середні загальні витрати за існуючого рівня попиту на товари (послуги) тієї самої технології постійно знижуватимуться завдяки оптимізації виробництва. При цьому зменшуватимуться питомі витрати суб'єкта господарювання при збільшенні обсягів виробництва, тобто буде досягнута економія на масштабі виробництва.

Згідно із законодавством України, природна монополія – такий стан товарного ринку, за якого задоволення попиту на цьому ринку є ефективніше, коли нема конкуренції в результаті технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням його витрат на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляють суб'єкти природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на згадані товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги)”[189].

Основною причиною виникнення і збереження природних монополій відповідно до економічної теорії природного монополізму є наявність у певних галузях винятково високої віддачі від масштабу виробництва одним підприємством внаслідок визначених технологічних особливостей. Галузі природних монополій є великомасштабними і капіталомісткими, що потребує значного первісного капіталу для входження нових конкурентів. Порівняння позитивних і негативних якостей, притаманних природним монополіям, а також загальний механізм функціонування ринку природних монополій поданий в Додатку А.

Основними критеріями віднесення окремих сегментів ринку ЖКП до природних монополій, на нашу думку, є:

- технологічні особливості підприємств, які надають послуги (наявність системних інженерних комунікацій і споруд), і обумовлюють зростаючий ефект масштабу виробництва;
- просторова специфічність виробничих активів, що обумовлює територіальну прив'язаність споживачів до виробників;
- технологічна залежність споживача, який проживає на конкретній території, від виробника, коли споживач не має змоги отримати дані послуги в іншому місці, що обумовлює відсутність економічного впливу споживача на виробника послуг.

Монополізовані ринки ЖКП на даний час є неконкурентними. Зокрема це стосується централізованого постачання холодної та гарячої води, водопостачання і водовідведення, газопостачання та електропостачання, проте не виключено, що в ході ринкових перетворень та впровадження науково-технічного прогресу вони зможуть здійснювати свою діяльність на конкурентних засадах. Можна виділити ринки, в яких ці якісні перетворення можуть відбутися в найближчій перспективі - електропостачання, тепlopостачання, постачання гарячої води. Проте, якщо відсутність конкуренції на ринках комунальних послуг, зокрема послуг так званих мережевих господарств, є технологічно та економічно обґрунтованою, то тривале збереження монопольного становища житлово-експлуатаційних контор (ЖЕКів) на ринку житлових послуг обумовлене існуючою системою управління ЖКГ, що склалася історично і яка стримує розвиток конкуренції на цих ринках, а тому потребує перегляду[45,с.48].

Загальновизнано, що найефективнішою формою організації економіки є конкурентний ринок. Однак через значну кількість різноманітних соціально-економічних факторів у деяких галузях він слабо розвинутий.

Позиція науковців щодо формування конкурентного середовища на ринку ЖКП є неоднозначною. Такі науковці як І.Г. Мельник, М.М. Мінченко виступають противниками розвитку конкуренції на даному сегменті ринку, а В.Д. Базилевич, В.П. Полуянов, Л.Н. Чернишова вбачають формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, як невід'ємний атрибут розвитку житлово-комунального господарства в цілому [24,120,147].

Аналіз наукових джерел, дозволяє виокремити позитивні й негативні наслідки впливу конкуренції на розвиток ринку ЖКП, які узагальнені і наведені у табл. 1.2.

На сьогодні основними стримуючими чинниками, які впливають на формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, є: високий рівень зношеності технічної бази надання конкурентних ЖКП, їхня аварійність і непридатність до подальшого використання; низька якість ЖКП і обслуговування населення; висока заборгованість сплати за спожиті ЖКП, а

отже збитковість підприємств; відсутність належного фінансування ЖКГ; зростання питомих витрат енергоресурсів на виробництво і надання послуг; неефективна тарифна політика, яка зумовлює незбалансованість між споживачами ЖКП та її виробниками.

Таблиця 1.2

Вплив конкуренції на розвиток ринку ЖКП

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Стимулює підвищення якості ЖКП	Створює умови для банкрутства окремих підприємств, які надають ЖКП
Сприяє формуванню конкурентного середовища	Створює умови для інфляції і безробіття
Сприяє зниженню цін Спонукає до економії матеріальних і трудових ресурсів	Збільшує диференціацію доходів і створює умови для їх несправедливого розподілу
Сприяє розвитку матеріально-технічної бази	Підштовхує суб'єктів бізнесу до монополізації ринку ЖКП
Сприяє розвитку інноваційних процесів у сфері ЖКП	

Примітка. Сформовано автором

Характерною ознакою функціонування ринку ЖКП, особливо, комунального сектору, є не стільки збільшення попиту на такі послуги, скільки існування соціально-обґрунтованих потреб в них, а скоріше, підвищення їхньої якості та ефективності надання споживачам за доцільно обґрунтованими тарифами. З іншої сторони, принцип збільшення прибутковості для підприємств ЖКГ не повинен бути основним результатом їхньої діяльності, оскільки функціонування цього сектору реалізує скоріше соціальну функцію ніж економічну.

Отже, рівень конкуренції на цьому ринку знаходиться під впливом таких чинників: зниження втрат в ЖКГ; комплексна модернізація та технічне переоснащення підприємств ЖКГ; впровадження інноваційних технологій для виробництва і надання ЖКП; зниження енергомісткості виробництва ЖКП; розвиток малого і середнього бізнесу.

Серед інших важливих характеристик ринку ЖКП слід зазначити високий рівень його локалізації. Проблематично в межах країни виокремити ринок надання окремого виду ЖКП. У переважній більшості населених пунктів України, виробники (надавачі), при наданні даних послуг, прив'язані до певної території. Тобто, в межах окремого міста, ринок централізованого водопостачання існує, але не в межах України. Варто звернути увагу також на те, що існує монополізована вертикаль в системі надання житлово-комунальних послуг. На вершині знаходяться ресурсопостачальні суб'єкти господарювання, які забезпечують виробіток та доведення до споживачів носіїв заданої кількості з певними якісними показниками послуг (газо-, теплопостачання, холодного та гарячого водопостачання та водовідведення). Під ними у вертикалі житлово експлуатаційні організації (ЖЕО).

Серед інших особливостей цього ринку можна навести наступні: існування бар'єрів входу для нових учасників; високий рівень зносу виробничих фондів, комунальних мереж, інженерних споруд; високий рівень державного регулювання цін і тарифів на ринку житлово-комунальних послуг, що призводить до його нерентабельності; низький рівень платоспроможності населення України, що не сприяє покращенню фінансового стану ринку ЖКП; недостатність інвестиційних ресурсів для технологічного переоснащення даного ринку (ринок ЖКП не привабливий для інвесторів); перебування даного ринку у стані довготривалого і суперечливого становлення; політичні спекуляції навколо цього ринку, який надає суспільно-важливі послуги (у більшості регіонів влада продовжує уникати перетворень, що можуть призвести до шоків дій і викликати невдоволення населення).

Аналіз тенденцій розвитку ЖКГ в Україні в ретроспективі засвідчив, що проблеми його функціонування в останні роки набули загрозливих масштабів, оскільки переважна більшість підприємств житлово-комунального господарства функціонують тривалий час, і трансформуватись їм у ринкові відносини є проблематичним і важким процесом з огляду на зношені основні виробничі

фонди, застарілі технології, високу енерго- і матеріаломісткість виробництва, збитковість, важкий фінансовий стан підприємств.

У ЖКГ наявність монополізму обумовлено історичними особливостями його становлення. За радянських часів галузь ЖКП фінансувалась за залишковим принципом. Це викликало брак коштів для фінансування відновлення основних фондів, впровадження передових технологій, підвищення якості й асортименту послуг. Як результат, житлово-комунальні послуги не відповідали потребам і вимогам споживачів і забезпечували мінімальний рівень обсягу та якості послуг, що їм надавалися. Для населення, яке є основним споживачем ЖКП, оплата за них становила невелику частку їх вартості, а отже, претензій до якості та кількості з їх боку не було. В ті часи спрацьовувала узгодженість інтересів держави, підприємств ЖКГ і споживачів даних послуг, тобто їм надавали не високоякісні, але достатні для задоволення життєвих потреб послуги, а вони, оплату за ЖКП здійснювали вчасно з огляду на мінімальні тарифи, що не було обтяжливо для сімейного бюджету [50,81].

Все це можна пояснити насамперед тим, що до початку ринкових перетворень ЖКГ перебувало переважно у загальнодержавній власності, воно утримувалося за рахунок бюджетних дотацій та перекладання вартості послуг на промислові підприємства, управління якими здійснювалося централізовано державою без врахування регіональних особливостей (діяли єдині для всіх регіонів норми споживання тепла, світла, газу і води в розрахунку на одного жителя, єдині стандарти обслуговування, централізований розподіл матеріально-технічних та фінансових ресурсів) [206,с.2].

Як показують дослідження, проблематичність ринкової трансформації ринку ЖКП обумовлена низкою причин: по-перше зношеністю основних виробничих фондів, застарілістю технологій, високою енерго- і матеріаломісткістю виробництва, збитковістю, важким фінансовим станом підприємств, що обумовлено фінансуванням за залишковим принципом; по-друге, як наслідок, нездатністю підвищити якість й асортимент послуг до рівня розвинутих держав, відповідно забезпечити мінімальний рівень їх кількості та

якості. ЖКГ не вдалося перетворити на ринковий сектор економіки. Основною причиною панування монополій у цій сфері стало поширення на неї форм концентрації і спеціалізації, притаманних промислового виробництва. Розвитку монополізму в цій сфері сприяли необґрунтоване слабке розгалуження мережі підприємств та великий радіус їх дії. Монополістичні позиції також зміцнював галузевий принцип управління цією сферою. Монополізм сфери ЖКП в умовах панування державної форми власності характеризується як відомчо-адміністративний, породжений адміністративно-командною системою і монополістичним використанням державної власності. Підприємства, організації та установи отримують комунальні послуги переважно від підприємств – монополістів. В умовах ринкової економіки назріває об'єктивна необхідність подолання цього монополізму, усунення тих причин, що унеможливають нормальне функціонування елементів ринку.

В цілому, сфера ЖКП була монополією тільки держави, інші суб'єкти господарювання не мали змоги втручатися в цю галузь. У процесі ринкових перетворень у сучасних умовах даний ринок необхідно розглядати, як об'єкт потенційно можливої конкурентної боротьби.

Враховуючи зазначене, можна вважати, що створення конкурентного середовища на ринку ЖКП, є умовою подолання негативних наслідків монополістичного становища організацій житлово-комунального господарства. Конкуренція стимулюватиме здійснення ринкових перетворень в цій галузі, підвищить ефективність і надійність діяльності підприємств ЖКГ та забезпечить якісь житлово-комунальних послуг. Це вимагає негайних цілеспрямованих дій з боку держави, спрямованих на реформування ЖКГ і в перспективі доведення його до Європейських стандартів.

Домінуючу роль при формуванні конкурентного середовища на ринку ЖКП відіграє цілий ряд факторів, які слугують передумовою його розвитку (рис. 1.6.).

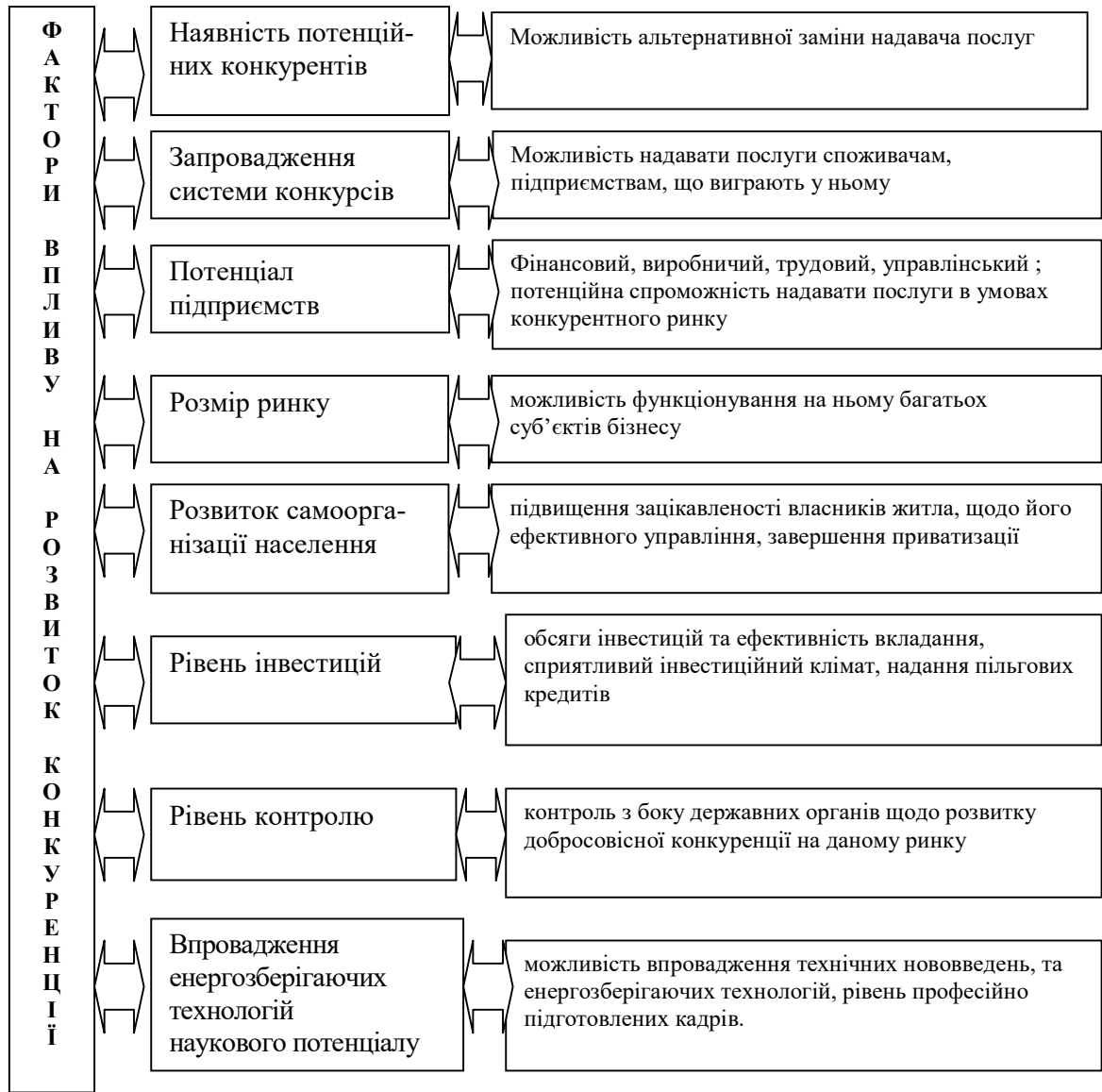

Рис. 1.6. Характер впливу основних факторів на розвиток конкуренції на ринку ЖКП¹

1. Примітка Сформовано автором

До них, на основі проведених досліджень та опрацювання наукових джерел, можна віднести: розмір ринку; кількість учасників ринку; вплив одного продавця ринку на формування ціни на послуги; наявність потенційних конкурентів; частка ринку одного продавця; запровадження системи конкурсів; умови входу на ринок та виходу з нього; розвиток самоорганізації населення; використання потенціалу підприємств; впровадження енергозберігаючих технологій; тип послуг; рівень контролю.

Стратегічною ціллю механізмів розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП є гарантування надання споживачам якісних ЖКП за економічно обґрунтованими тарифами і сприяння розвитку конкуренції на потенційно конкурентних сегментах ринку. При цьому, слід зауважити, що в результаті здійснення заходів щодо розвитку конкуренції пріоритет має надаватися ринковим механізмам регулювання діяльності суб'єктів ЖКП, мають забезпечуватися рівні конкурентні умови і правила діяльності, дотримуватися стандарти в наданні ЖКП, знижуватися адміністративні перешкоди для входу на ринок.

Формування конкурентного середовища на ринку ЖКП дасть змогу забезпечити фінансову стабільність галузі, підвищити рівень і якість надання житлово-комунальних послуг населенню, технічно переоснастити житлово-комунальне господарство. Як результат, формування конкурентного середовища забезпечить позитивні зміни на ринку ЖКП (рис. 1.7).

В питаннях реформування сфери надання ЖКП на особливу увагу заслуговує досвід зарубіжних країн. Ці проблеми в них вирішувалися шляхом впровадження цілеспрямованої державної політики підтримки підприємств ЖКГ та якнайширшого залучення приватного сектору до надання послуг. Залучення приватних підприємств сприяло розвитку конкурентного середовища, що привело до підвищення ефективності надання ЖКП та зниження їх вартості. Крім того, було забезпечено значний приплив капіталу, адже приватні підприємці мали набагато кращі шанси залучити приватний банківський капітал, аніж центральний уряд чи муніципалітети. Це сприяло впровадженню новітніх технологій, значному зростанню ефективності роботи підприємств, економічному споживанню енергоресурсів, досягненню бажаного зменшення витрат виробництва і здешевленню ЖКП при суттєвому поліпшенні їх якості. З іншого боку, в цих країнах здійснювали цілеспрямовану соціальну політику щодо захисту малозабезпечених верств населення та широкого залучення громадськості до реалізації тарифної політики. Деякі країни передали приватним організаціям надання навіть тих комунальних послуг, які вважають природними монополіями.

Так, у 1989 році уряд Англії прийняв рішення передати приватним компаніям усі системи водопостачання і каналізації [63,с.418].

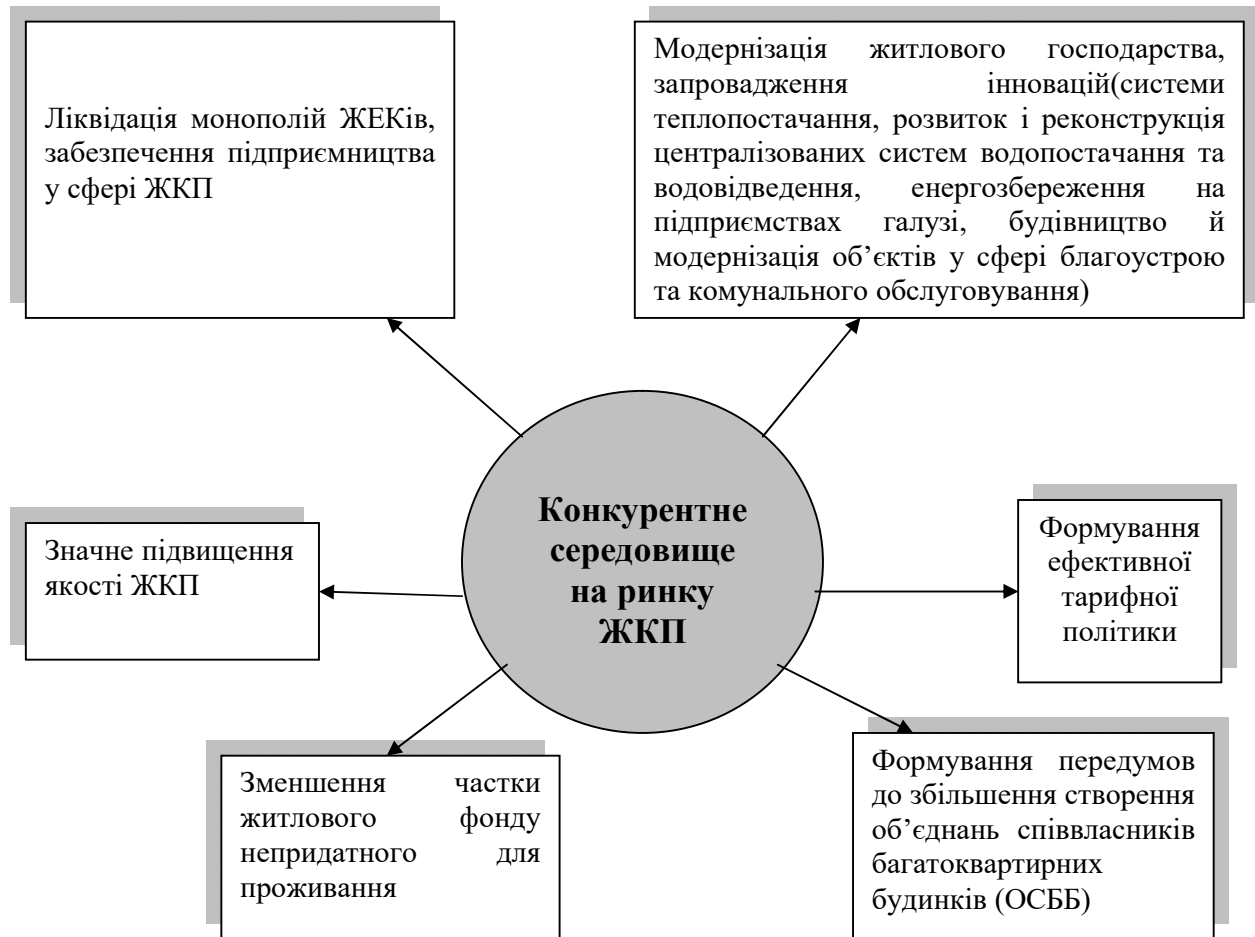

Рис. 1.7. Наслідки формування конкурентного середовища на ринку ЖКП¹

1.Примітка. Складено автором .

Значних успіхів у реформуванні житлово-комунальної сфери досягли Польща, Угорщина, Чехія та деякі інші постсоціалістичні країни. Такі зміни були досягнуті завдяки роздержавленню і залученню приватного сектору, здійсненню цілеспрямованої державної політики щодо підтримки підприємств житлово-комунальної сфери та соціального захисту населення [63,с.420]. На ринку ЖКП у цих країнах було сформоване конкурентне середовище, що дало змогу розв'язати проблеми модернізації житлово-комунального господарства. Бізнесові структури залучалися здебільшого шляхом створення спільних підприємств, конкуренції та

інших приватних структур із великими західноєвропейськими компаніями, що дало змогу у короткі терміни залучити кошти міжнародних фінансових інституцій, а також впровадити новітні технології та передовий управлінський досвід. При цьому центральний уряд та місцеві органи влади залишали за собою право регулювати діяльність таких приватних компаній, тобто видавати сертифікати на надання ЖКП, моніторити їхню діяльність та регулювати ціни на послуги, особливо у випадку природних монополій, водночас органи влади зобов'язалися всіляко підтримувати ці підприємства, починаючи з державних гарантій за кредитами, що залучають до модернізації комунальних систем, і закінчуючи сприянням у здійсненні заходів щодо забезпечення повної оплати послуг із боку споживачів [63,с.421].

Україні треба уважно вивчати досвід європейських країн, насамперед, її найближчих сусідів у сфері створення конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг, щоби впровадити аналогічні реформи в себе, не повторюючи чужих помилок.

Отже, з огляду на викладене, можна зробити висновок, що метою реформування ЖКГ України є забезпечення населення високоякісними та економічно доступними послугами. Досягання цієї мети передбачає створення конкурентного середовища і формування ринку житлово-комунальних послуг, удосконалення тарифної політики. Для цього необхідно розробити комплекс взаємоузгоджених, науково обґрунтованих заходів із деконцентрації, демонополізації, роздержавлення, приватизації в цій сфері. Формування конкурентного середовища на ринку ЖКП дозволить функціонувати галузі за законами ринку.

1.2. Теоретичні та інституційні засади підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг

Конкуренція на ринку ЖКП розвивається завдяки механізму її підтримки й захисту, який формується під впливом свідомих і стихійних дій державних та

ринкових структур. Сутність цього механізму визначається характером виробничих відносин та їх складових систем, зокрема відносин власності. Під механізмом підтримки конкуренції на ринку ЖКП будемо розуміти систему форм і методів впливу на об'єкт, за допомогою яких можна досягти бажаного результату.

Механізмові захисту та підтримки конкуренції на ринку ЖКП (як і механізмові розвитку будь-якого об'єкта) притаманна низка основоположних принципів, а саме: системність (механізм є складовою системою форм і методів впливу на розвиток об'єкта), цілеспрямованість (складові механізму чітко впорядковані та спрямовані на досягнення наперед обумовленої мети розвитку), дієвість (механізм передбачає певні зміни внутрішніх процесів у об'єкті), функціональність (механізм виконує певні функції, суть яких визначається рівнем розвитку об'єкта управління). Неспроможність механізму ринкового саморегулювання розв'язати цілий ряд кардинальних проблем у формуванні конкурентного середовища на ринку ЖКП зумовила необхідність державного регулювання цієї сфери. Ті процеси, які ринок не в змозі ефективно виконувати (регулювати), регулює держава. У широкому розумінні під регулюванням розуміють “різновид автоматичного управління, автоматичне підтримування сталості основних характеристик керованого об'єкта” [73,с.78]. Механізм державного регулювання економіки є сукупністю практичних заходів, інструментів, за допомогою яких держава впливає на стабілізацію ринкових механізмів, їх розвиток, здійснює економічну діяльність [55,с.17]. Завдання такого регулювання полягає у безпосередньому впливі держави в напрямку формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП. Основні функції державного регулювання ринку ЖКП можна класифікувати за функціональним навантаженням, за змістом, за характером впливу (табл. 1.3.).

Політика регулювання ринку ЖКП ґрунтується на таких принципах:

– принцип довготерміновості, який найповніше реалізується у розробленні державних програм, що визначають стратегічні напрямки розвитку ринку ЖКП;

Таблиця 1.3

Функції державного регулювання підприємств, що функціонують на ринку ЖКП

Ознака	Назва	Зміст
За функціональним навантаженням	Цільові	Передбачають визначення цілей, пріоритетів і основних напрямів в сфері ЖКП
	Комплексні	Полягають у застосуванні всіх засобів впливу на розвиток бізнесу на ринку ЖКП
	Обмежувальні	Ґрунтуються на обмеженні (зменшенні) різкого підвищення вартості ЖКП
	Коригуючі	Спрямовані на коригування (лат. – виправляти) процесів в ЖКП з метою усунення негативних наслідків
	Регулюючі	Полягають у розробленні та впровадженні стратегічних програм розвитку сфери ЖКП
	Підтримуючі	Спрямовані на створення сприятливих умов на ринку житлово-комунальних послуг
	Соціальні	Забезпечення ефективного задоволення суспільних потреб, захист прав малозабезпечених громадян, гарантування доступності ЖКП
За змістом	Правові	Спрямовані на формування законодавчої бази
	Економічні	Створення і запровадження сукупності економічних форм та методів регулювання ринкових відносин у сфері ЖКП та створення сприятливого економічного середовища розвитку конкуренції
	Організаційні	Створення відповідних організаційних структур
За характером впливу	Прямі	Пряме (безпосереднє) втручання органів державної влади у ринок ЖКП (аудиторська перевірка, інспектування діяльності)
	Непрямі (опосередковані)	Застосування законодавчо-нормативних регуляторів

1. Примітка. Сформовано автором.

– принцип стабільності у державній політиці сприяння та регулювання розвитку бізнесу на ринку ЖКП і формування конкурентного середовища. Захист і підтримка конкуренції у цій сфері послуг завжди залишається важливим завданням держави;

– принцип юридичної захищеності, який полягає у контролі за підприємницькою діяльністю в умовах ринкової економіки;

– принцип економічної зацікавленості суб'єктів бізнесу на ринку житлово-комунальних послуг у підвищенні ефективності господарювання.

Конкуренція на ринку ЖКП не може розвиватися сама собою, а потребує певних заходів із боку держави. Держава має підтримувати її позитивні прояви і попереджувати та припиняти негативні наслідки.

Проблема державного захисту та підтримки конкуренції є малодослідженою в економічній думці. Більшість представників класичної політичної економії, та сучасні вчені розглядають переважно загальнотеоретичні питання конкуренції. Водночас дослідження теорії і практичних наслідків конкурентної політики держави залишається все ще недостатніми. Деякі вчені звертаються до питань державного втручання у процеси конкурентної боротьби, розглядаючи значно ширшу проблему загального державного втручання в економіку. Проте ці дослідження досі не мали серйозної аналітичної бази для теоретичного узагальнення, оскільки державний захист конкуренції у більшості країн почав формуватися лише в останні 15–20 років. В більшості країн світу теоретичне вивчення питань реалізації конкурентної політики держави перебуває лише на початковому етапі. В ході реалізації конкурентної політики в Україні, виявлено низку проблем. Їх дослідження і наукове узагальнення є нині одним із важливих завдань економічної науки. Окремі аспекти реалізації національної конкурентної політики відображені в працях таких авторів, як Г. Андрощук, В. Базилевич, А. Грищенко, О. Кужіль, Л. Кузьменко, О. Несторенко та інших. З. Борисенко визначила конкурентну політику, як «комплекс цілеспрямованих державних заходів, спрямованих на створення і захист конкурентного середовища, здійснення профілактики та безпосереднє припинення порушень конкурентного законодавства, сприяння розвитку добросовісної конкуренції на товарних ринках» [33,с.22].

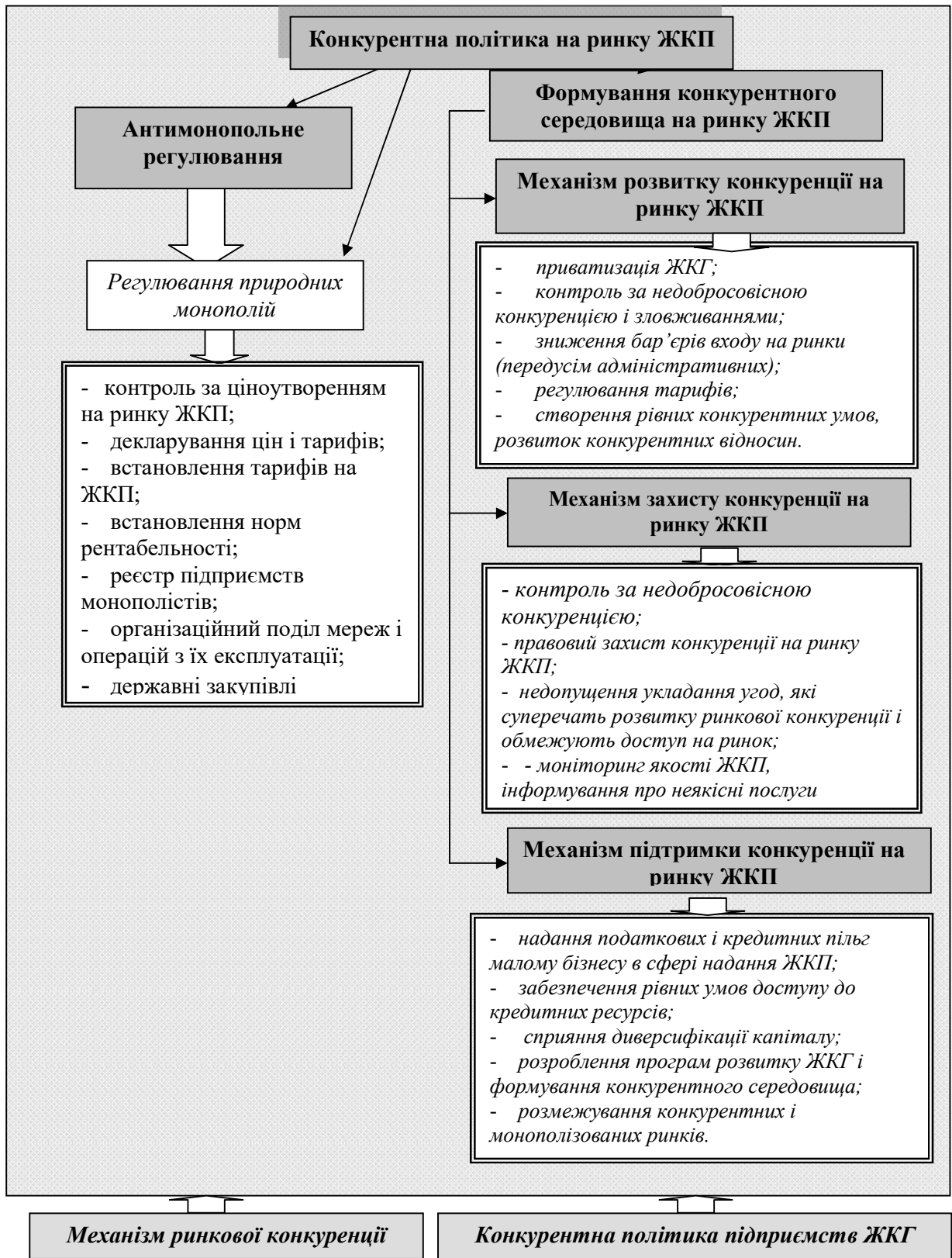
Як видно з цього визначення (і з ним можна повністю погодитися), конкурентна політика держави спрямована на створення та захист конкурентного середовища. На сучасному етапі конкурентна політика держави в сфері ЖКП передбачає реалізацію сукупності заходів щодо: демонополізації економіки; захисту та підтримки конкурентного середовища на даному ринку; зниження бар'єрів входу на ринок ЖКП; державного регулювання діяльності суб'єктів

природних монополій; удосконалення інституційного забезпечення конкурентної політики в цій сфері.

Узагальнюючи законодавчо-нормативні акти з питань функціонування конкурентної політики, опираючись на наукові дослідження вітчизняних науковців: (З. Борисенко, З. Герасимчук, Н. Гури, Л. Дідківської, Н. Михальчин, Ж. Поплавської, В. Полуянова Н. Хвищун та ін.), можемо структурувати підходи до реалізації конкурентної політики на ринку ЖКП, виокремивши окремі блоки антимонопольного регулювання та регулювання природних монополій, а також формування конкурентного середовища та означивши основні елементи формування конкурентного середовища на даному ринку, до яких можна віднести механізми розвитку конкуренції, механізми захисту конкуренції, механізми підтримки конкуренції. Систематизація зазначених підходів до реалізації конкурентної політики на ринку ЖКП дозволяє представити складові конкурентної політики наступним чином (рис. 1.8.).

Важливим напрямком конкурентної політики держави на ринку ЖКП є захист конкуренції. Це передбачає насамперед демонополізацію економіки і створення конкурентного середовища. Основні принципи антимонопольної політики держави полягають у комплексному впровадженні заходів демонополізації економіки і сприяння розвитку конкуренції у взаємозв'язку з іншими напрямками економічної реформи. Здійснення заходів антимонопольної політики в сфері житлово-комунальних послуг призводить до того, що на загальнодержавних і регіональних ринках з'являються самостійні суб'єкти господарювання, що є передумовою для подальшого розвитку конкурентного середовища.

При формуванні конкурентного середовища на ринку ЖКП держава формує конкурентну політику, спрямовану на розвиток конкуренції, створення конкурентного середовища, її підтримку і захист. Реалізуються ці напрями шляхом: контролю за ціноутворенням на ринку ЖКП; декларування цін і тарифів; встановлення тарифів на ЖКП; встановлення граничних норм

Рис. 1.8. Складові конкурентної політики на ринку ЖКП¹

1. Примітка. Складено автором .

рентабельності; реєстру підприємств монополістів; контролю за недобросовісною конкуренцією; правового захисту конкуренції на ринку ЖКП; недопущення укладання угод, які суперечать розвитку ринкової конкуренції і обмежують доступ на ринок; моніторингу якості ЖКП, інформування про неякісні послуги; надання податкових і кредитних пільг малому бізнесу в сфері надання ЖКП; забезпечення рівних умов доступу до кредитних ресурсів; сприяння диверсифікації капіталу; розроблення програм розвитку ЖКГ і формуванням конкурентного середовища; розмежування конкурентних і монополізованих ринків.

Конкурентне середовище на ринку ЖКП формується за допомогою приватизації, скорочення частки державної власності, підтримки розвитку малого і середнього бізнесу, підтримки й залучення інвесторів у сферу ЖКП, контролю за діяльністю монополій, лібералізації ціноутворення, формування кондомініумів (об'єднань співвласників багатоквартирних будинків), створення законодавчої бази (рис. 1.9.).

На ринку ЖКП, який в значній мірі є природною монополією, створення конкурентного середовища є проблематичним, оскільки цей ринок не включає внутрішніх передумов для розвитку ринкових відносин, а система управління ним характеризується неефективністю, дублюванням функцій та нечітким розмежуванням повноважень у регулюванні ЖКГ.

Дослідження проблеми реалізації конкурентної політики на ринку ЖКП показало, що таке конкурентне середовище не може бути сформоване в усіх сферах житлово-комунальних послуг. Так, для підприємств природних монополій, а саме підприємств водопостачання, водовідведення, газопостачання та електропостачання, де рівень цін і тарифів регулюють державні органи, конкурентне середовище не є доцільним. Зокрема, у Франції і ряді інших країн досвід передачі системи водопостачання та тепломереж до приватних фірм був негативним, і муніципалітетам довелося викупити їх назад

Рис. 1.9. Напрямки формування конкурентного середовища на ринку ЖКП¹

1. Примітка. Складено автором .

[91,с.9]. Теоретичне узагальнення досліджень О. Судакової [223], А. Судакова [223], М. Азівашвілі [223], Т. Качали [81], предметом яких є проблеми житлово-комунального господарства у постсоціалістичних країнах, показало, що курс на розвиток приватного підприємництва та створення конкурентного середовища на ринку ЖКП підтримують уряди багатьох країн світу. Наприклад, у Польщі житловий фонд передали гмінам, а функції колишніх житлово-експлуатаційних контор – різним інституціям, зокрема, обслуговування будинків, що належать до власності гміни, доручили бюджетній організації – Управлінню комунальних будинків, які передоручають відповідні функції приватним спілкам [221,с.42]. У Великобританії житлові об'єднання – це основні одиниці системи взаємодії держави та приватних власників у житлово-комунальній сфері, в Естонії частка приватного сектору в структурі житлового фонду виросла до 80%; уряд нормує

обсяги ЖКП; тарифи держава не регулює [223,с.47]. Враховуючи досвід реформування ЖКГ в інших країнах світу, підприємствам ЖКГ України слід виходити на якісно новий рівень - функціонування на конкурентних засадах. Основним інструментом розвитку конкуренції є приватизація. До приватизації в ЖКГ, необхідно підходити вибірково, оскільки підгалузі ЖКГ мають різні перспективи формування конкурентного середовища на ринку ЖКП.

В практиці використання механізмів розвитку конкурентного середовища переважають такі як: приватизація; дерегулювання; демонополізація; розвиток малого і середнього підприємництва; ліквідація бар'єрів, які обмежують розвиток ефективної конкуренції і входження нових суб'єктів на ринок; здійснення реструктуризації системи управління; розподіл функцій управління і господарської діяльності.

В процесі використання такого інструменту як приватизація, всі підприємства ЖКГ, що функціонують на даному ринку доцільно класифікувати за трьома групами, які мають різні потенційні можливості щодо формування конкурентного середовища на ринку ЖКП. До першої групи входять підприємства, що надають суспільні послуги, належать до природної монополії і є стратегічно важливими для гарантування соціальної доступності цих послуг для всіх категорій населення. Другу групу підприємств, складають ті, які надають змішані послуги і формування ринкового середовища їх функціонування буде визначатися механізмами попиту і пропозиції. Підприємства, які надають послуги приватного споживання складають третю групу. Ці підприємства формують конкурентне середовище і діють виключно на принципах ринкової конкуренції (табл. 1.4).

Основні принципи антимонопольної політики держави полягають у комплексному впровадженні заходів демонополізації, які окреслені у Державній програмі демонополізації економіки і розвитку конкуренції (схвалена Постановою Верховної Ради від 21 грудня 1993 р.) і спрямовані на формування і розвиток конкурентного середовища. У Програмі визначено заходи щодо реалізації антимонопольної політики за такими основними напрямками:

демонополізація економіки; антимонопольне регулювання; застосування антимонопольного законодавства [54,с.42].

Таблиця 1.4

Потенційні можливості формування конкурентного середовища на ринку ЖКП різних груп підприємств галузі ¹

Склад підприємств, які надають житлово-комунальні послуги	Належність до природної монополії	Необхідність здійснення приватизації	Необхідність формування конкурентного середовища
Сектор надання суспільних послуг	Належить до природної монополії	Доцільно залишати в державній (комунальній власності)	Не доцільно створювати конкурентне середовище
Сектор надання змішаних послуг	Частково належить до природної монополії	Потенційно можливо здійснювати приватизацію	Частково можливо створити конкурентне середовище
Сектор надання послуг приватного споживання	Не належить до природної монополії	Доцільно (необхідно) здійснювати приватизацію	Доцільно терміново створювати конкурентне середовище

1.Примітка. Сформовано автором

Процеси демонополізації та розвитку конкуренції у сфері ЖКП здійснювалися поетапно і відповідали загальним тенденціям розвитку економіки. Головною метою демонополізації ринку ЖКП є зниження негативних наслідків монополізації економіки, які полягають у встановленні високих цін і тарифів, нав'язуванні умов договорів, не вигідних замовникам.

Аналіз процесів демонополізації на ринку ЖКП України дозволив виокремити декілька основних етапів її проведення. На першому етапі демонополізація в сфері ЖКП була обмеженою, відповідні заходи застосовувалися переважно до окремих монопольних утворень на ринку житлово-комунальних послуг. Одночасно на загальнодержавному рівні розроблялась нормативна та інституційна база, на основі якої поступово формувалася цілісна система демонополізації в сфері ЖКП. Реалізація першого

етапу демонополізації у сфері ЖКП передбачала здійснення приватизації, розвитку малого і середнього підприємництва і залучення інвестицій.

На другому етапі (який охопив період з 1995 по 1999 рр. і розпочався після етапу стабілізації економіки) утворилась певна кількість малих і середніх підприємств у сфері ЖКП. Реалізація даного етапу дозволила частково обмежити державний вплив на діяльність підприємств ЖКП. У ході демонополізації до ринку ЖКП залучали суміжні підприємства малого і середнього бізнесу, які мають реальний потенціал для створення альтернативи існуючим монопольним утворенням. Проте бар'єри входу підприємницьких структур на ринок ЖКП, що перешкоджають і входу сюди даних суб'єктів, і, відповідно, стримують процес формування конкурентного середовища, не були подолані. Завданням державної політики в цей період було усунення таких бар'єрів і стимулювання розвитку конкурентного середовища. Систематизація існуючих бар'єрів входження на ринок ЖКП наведені в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Бар'єри входження на ринок ЖКП та можливості їх подолання¹

Адміністративні	Економічні	Інституціональні
<ul style="list-style-type: none"> – Обмеження на певні види діяльності для окремих категорій потенційних виробників ЖКП. – Ліцензування окремих видів діяльності. – Надання монопольних прав на здійснення ЖКП муніципальним житлово-економічним організаціям. 	<ul style="list-style-type: none"> – Дефіцит ресурсів у потенційних виробників ЖКП. – Недостатнє інвестування. – Дефіцит обладнання і кваліфікованої робочої сили. 	<ul style="list-style-type: none"> – Законодавчі перепони. – Відсутність ефективних способів залучення суб'єктів ЖКП до виконання своїх обов'язків; – Відсутність інституту будинко-управів – професійних менеджерів

1. Примітка. Сформовано автором.

Як зазначає А.Ф. Мельник, існує три основні шляхи демонополізації ринку, а саме: організаційний шлях, який реалізується через розукрупнення великих підприємств (деконцентрації виробництва); виробничий шлях (розвиток малого бізнесу); роздержавлення і приватизація. Зазначені напрямки відображають специфіку формування конкурентних відносин на ринку ЖКП, зокрема, експансія відносин конкуренції спрямовується на створення критичної маси

ринкового сектора, а вільне і стихійне розгортання конкурентних відносин поступово призводить до вільної конкуренції на ринку [136].

Важливим для захисту конкуренції на ринку ЖКП є державний контроль, який здійснюється за такими напрямками: виявлення і припинення зловживань монопольним становищем на ринку ЖКП; виявлення і припинення антиконкурентних узгоджених дій; виявлення та припинення дискримінації суб'єктів господарювання органами державної влади, органами місцевого самоврядування; виявлення і припинення недобросовісної конкуренції у сфері ЖКП; дотримання антимонопольних вимог у процесі перетворення державної власності; контроль за економічною концентрацією; дотримання антимонопольних вимог у процесі антимонопольного регулювання та прийняття рішень органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління і контролю.

Ефективне функціонування ринку ЖКП на засадах конкуренції можливе за відповідного його організаційного, правового та інституційного забезпечення. Основу такої системи становлять: антимонопольне законодавство, система органів управління ЖКГ на всіх рівнях, контролюючі органи, розмежування повноважень з питань регулювання конкурентного середовища на ринку ЖКП, розвиток форм взаємодії органів влади з громадськими організаціями, суб'єктами господарювання, ЗМІ (табл. 1.6.).

Конкурентна політика держави спрямовується не тільки на захист, а й на підтримку конкуренції. Державна політика у сфері підтримки конкуренції на ринку ЖКП передбачає: аналіз стану конкурентних відносин, що містить, зокрема, розмежування монополізованих і конкурентних ринків; забезпечення рівних умов доступу нових учасників на конкурентні сегменти ринку ЖКП; виявлення та усунення основних бар'єрів входу на даний ринок, що гальмують розвиток конкуренції на ньому. Механізм підтримки конкуренції на ринку ЖКП характеризує умови, які формуються на макро- та мікрорівні. Передусім це стосується збалансованості інтересів всіх учасників цього ринку - держави, споживачів, представників бізнесу.

Таблиця 1.6.

Інституційна система забезпечення механізмів розвитку конкуренції на ринку ЖКП

Рівні регулювання	Суб'єкти регулювання	Інституційна база та цілі регулювання	Механізми регулювання розвитку конкуренції на ринку ЖКП
Центральний рівень	Верховна рада України	Цілі: 1) Створення ефективного конкурентного середовища; 2) Розвиток конкуренції. Інструменти регулювання: Закони України, Державні програми, концепції, Постанови Верховної Ради України	- Формування антимонопольно-конкурентного законодавства; законодавства з підтримки розвитку малого і середнього бізнесу; реформування ЖКГ
	КМУ Міністерство з питань ЖКГ (нині Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України)	Цілі: 1) Створення сприятливого середовища для виконання конкуренцією відповідних функцій. 2) Підвищення якості життя громадян Інструменти регулювання: Постанови Кабінету Міністрів України, накази, інструкції, методики.	Формування державної конкурентної політики в ЖК сфері. - Розроблення антимонопольних заходів. - Реєстр підприємств монополістів. - Зменшення податкового навантаження. - Списання боргів за надані ЖКП.
	Антимонопольний комітет України	Цілі: 1) Контроль за економічною концентрацією. 2) Недопущення недобросовісної конкуренції. Інструменти регулювання: Інструкції, нормативні акти, розпорядження.	Перевірки. - Контроль за тарифами і якістю ЖКП. - Аналіз і моніторинг ринку ЖКП. - Моніторинг динаміки тарифів. - Контроль за витратами ЖК підприємств.
	Державна служба технічного регулювання України	Цілі: 1) Захист прав споживачів. 2) Дотримання норм і стандартів в наданні житлово-комунальних послуг. Інструменти регулювання: Методичні рекомендації, норми, сертифікати, ліцензування діяльності в галузі надання житлово-комунальних послуг, контроль якості послуг.	Перевірки. - Встановлення правил надання житлово-комунальних послуг. - Введення норм і стандартів. - Методологія, стандартизація, сертифікація.

Регіональний рівень	Державні місцеві адміністрації (Управління житлово-комунального господарства)	Цілі: 1) Забезпечення надання якісних ЖКП та належного обслуговування громадян . 2) Підвищення ефективності діяльності ЖКГ Інструменти регулювання: Регіональні програми, плани соціально-економічного розвитку, стратегії.	- Децентралізація надання ЖКП. - Реконструкція і модернізація житлового фонду. - Бюджетне субсидування і дотування. - Податкове та кредитне стимулювання розвитку бізнесу в ЖКГ. - Моніторинг тарифів на ЖКП та їх якості. - Реструктуризація збиткових підприємств. - Декларування цін і тарифів - Підвищення конкурентоспроможності підприємств ЖКГ.
Місцевий	Виконавчі комітети місцевих рад (департаменти)	Цілі: 1) Забезпечення доступності до якості ЖКП. 2) Збалансування інтересів громадян і суб'єктів ЖКГ Інструменти регулювання: Програми соціально-економічного розвитку	- Організаційний поділ операцій щодо експлуатації мереж. - Встановлення обмежень на тарифи ЖКП. - Залучення громадських організацій до контролю за якістю ЖКП. - Впровадження перехресного субсидування. - Розвиток інвестиційних процесів. - Активізація самоуправління в житловій сфері. - Упорядкування договірних відносин в ЖКГ.
Мікрорівень	Підприємства ЖКГ	Цілі: 1) Виробництво і надання якісних ЖКП. 2) Зниження втрат і енергомосткості ЖКГ. 3) Підвищення прибутковості ЖК підприємств. Інструменти регулювання: Бізнес план, стратегія розвитку підприємства.	- Оптимізація технологічних циклів надання ЖКП. - Впровадження енергозберігаючих технологій. - Дотримання норм і стандартів ЖКГ. - Удосконалення системи обліку води, теплопостачання, водовідведення.

1. Примітка. Складено автором .

Одним із видів підтримки конкуренції на ринку ЖКП є державна допомога суб'єктам ЖКГ. Вона реалізується в таких формах: надання дотацій (субвенцій); списання боргів за надані ЖКП; зменшення податкового тиску; пільгове кредитування; державні гарантії, державні закупівлі. При цьому державна

політика в галузі надання державної допомоги підприємствам ЖКГ повинна базуватись, на таких принципах: цільового використання, рівності суб'єктів господарювання, прозорості і гласності, захисту економічної конкуренції, обмеженості у часі, ефективного використання державних ресурсів.

Антимонопольний комітет України підготував проект Закону України «Про державну допомогу». Цей законопроект встановлює чіткий порядок надання такої допомоги, а також систему контролю за нею. Важлива ідея законопроекту – державна допомога має стимулювати прогрес, інновації, а не давати змогу подавляти конкурентів [99,с.155].

Разом із тим слід відзначити, що на мікрорівні окремі види державної підтримки функціонування ринку ЖКП (субсидії, податкові пільги) можуть створити перешкоди для розвитку конкурентного середовища внаслідок виникнення нерівних умов господарювання, що призводить до неефективної діяльності, послаблює інноваційний процес. На макрорівні державні субсидії у сфері ЖКП створюють додаткове навантаження на бюджет. Аналіз аналітичних матеріалів з питань реформування ЖКГ в Україні [163,164,165] показав, що відсутність належного контролю за виділенням і використанням державної допомоги у сфері ЖКП призводить до того, що бюджетні кошти часто використовують неефективно, а окремі підприємства отримують невиправдані переваги над конкурентами. Тому Указ Президента України «Про основні напрямки конкурентної політики на 2002–2004 роки» поставив завдання впорядкувати систему державної допомоги суб'єктам господарювання[99].

Вивчення наукової літератури з даної проблеми засвідчує, що багато західних економістів гостро критикують політику надання значних субсидій, вимагаючи зменшення обсягу державної допомоги і перегляду її форм. “Роль держави повинна полягати в тому, щоби «підштовхнути» вітчизняне виробництво і стимулювати його розвиток, а не надавати “допомогу”, яка дає змогу виробництву не розвиватися” – відзначив Майкл Портер [153,с.48]. Нині в Польщі, Румунії, Латвії, Литві та деяких інших країнах діють законодавчі акти, що регулюють державну допомогу. Проте найефективнішу систему контролю за

такою допомогою створено в Європейському Співтоваристві [99,с.152]. Необхідність вивчення досвіду Європейського Союзу в даній сфері зумовлена також курсом нашої країни на євроінтеграцію.

Для розвитку конкуренції і формування конкурентного середовища необхідні основні інституційні передумови, які, за оцінкою О. Костусева, були створені в Україні у 1990–х роках[99,с.120]. У наступні роки тривав процес перетворення відносин власності. Інституційних перетворень, одним з яких є приватна власність, потребувала і криза, яка сформувалась у ЖКГ в цілому і в сфері надання ЖКП, зокрема. Сфера ЖКП в Україні та її регіонах на початку радикальних економічних перетворень була представлена державною і кооперативною формами, які є елементами суспільної власності. Трансформація від суспільної власності через роздержавлення до приватної власності – складний процес. Унаслідок роздержавлення і приватизації до загальнодержавних і регіональних ринків долучилися тисячі самостійних суб'єктів господарювання, що стало передумовою для розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП.

Прийняття законодавчих та нормативних актів України [166,171,172,173,174,175,176] створило нормативно-правову базу роздержавлення і приватизації у сфері ЖКП. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 05.11.1991 р. № 311 «Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною власністю)» розпочалася передача до власності адміністративно-територіальних одиниць ряду об'єктів житлово-комунального господарства. Проте, як правильно зазначала А. Мельник, досліджуючи процес роздержавлення власності у сфері послуг, остаточного розмежування власності між регіональним та місцевим рівнями не відбулося, значна частина комунальної власності залишилася у віданні регіональних органів управління. На її думку, причиною такого явища стала відсутність чіткої концепції розвитку місцевого самоврядування в Україні, методологічного і нормативного розподілу об'єктів комунальної власності між регіональним та місцевим рівнями [136,с.49].

Із огляду на викладене, розв'язання потребує насамперед проблема неврегульованості питань власності щодо підприємств, які надають комунальні послуги. Ще у грудні 1990 р. в Україні розпочався процес передачі підприємств, які надають ЖКП, з державної власності у власність територіальних громад. Процес – незавершений і сьогодні. Однією з причин зволікання є слаба роль держави в його реалізації.

У цілому система інституціонального регулювання перебуває ще на стадії становлення, окремі її елементи тільки формуються і не поширилися в регіонах, а більшість із уже функціонуючих через те, що нема сприяння держави, не зорієнтовують діяльність конкретно на розвиток сфери ЖКП. Як цілком правильно зазначили у дослідженні А. Мельник і А. Васіна, узагальнення досвіду регулювання та підтримки розвитку малого бізнесу в сфері послуг у країнах із розвинутою ринковою економікою та дослідження системи регулювання, що склалася в Україні, свідчать про необхідність вироблення цілеспрямованої державної політики підтримки підприємництва в сфері послуг, яка б забезпечила чітку взаємодію державних, громадських, інституціональних структур у напрямку стимулювання розвитку малих формуваль [135,с.41].

За останні роки в Україні відбулися суттєві зміни такої складової загальних інституціональних передумов конкуренції, як законодавче регулювання у даній сфері. В контексті реформування ЖКГ та забезпечення його стабільного розвитку, прийнято цілий ряд Законів України, зокрема: «Про житлово-комунальні послуги» [162]; «Про міський електротранспорт» [179]; «Про теплопостачання» [192]; «Про благоустрій населених пунктів» [157]; «Про загальнодержавну програму Питна вода України» [163]; «Про національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України» [180]; «Про державно приватне партнерство» [159]; «Про Загальнодержавну програму регулювання і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки» [165]. Нормативною базою, яку можна покласти в основу розвитку конкуренції на ринку ЖКП та формування конкурентного середовища, можна вважати: Конституцію України; закони України «Про обмеження монополізму та

недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (1992р.); «Про Антимонопольний комітет України» (1993); «Про захист від недобросовісної конкуренції» (1996); «Про природні монополії»(2000р.).

Аналіз зазначених документів засвідчив, що питання формування, підтримки та захисту конкурентного середовища на ринку ЖКП є базовими для реформування ЖКГ, що обумовлює необхідність їх детального вивчення та розв'язання. Безпосередніх механізмів забезпечення конкуренції ці документи не пропонують. Зокрема, за результатами проведеного контент-аналізу нормативно-правової бази розвитку ЖКГ можна зробити висновок, що в ній є лише епізодична згадуваність про основні положення розвитку конкуренції в даній сфері та практична відсутність реальних механізмів формування конкурентного середовища на ринку ЖКП (табл.1.7).

Таблиця 1.7

Контент-аналіз положень про розвиток конкуренції в нормативно-правовому забезпеченні розвитку ЖКГ

Нормативно-правовий акт	Основні положення	Ступінь розв'язання проблем розвитку конкуренції
Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» 18.02.1992р.	Визначає правові основи обмеження і попередження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності та державний контроль за дотриманням норм антимонопольного законодавства. Передбачає відповідальність за: зловживання монопольним становищем на ринку; неправомірну згоду між підприємцями; дискримінацію підприємців органами влади й управління; недобросовісну конкуренцію.	Положення про особливості розвитку конкуренції ЖКГ відсутні.
Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (1996)		Положення про особливості розвитку конкуренції ЖКГ відсутні.
Закон України «Про природні монополії»	Визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в Україні. Спрямований на забезпечення ефективності функціонування ринків, що перебувають у стані	Щодо розвитку конкурентного середовища передбачає: - сприяння створенню умов, які забезпечують за рахунок виникнення та розвитку конкуренції виведення товарного ринку із стану природної монополії, що дасть можливість ефективніше задовольняти попит, а також сприяти розвитку

	природної монополії, на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів їх товарів.	конкуренції на суміжних ринках. Положення щодо механізмів підтримки конкуренції на монополізованих сегментах ринку ЖКП відсутні.
Закон України «Про захист економічної конкуренції»	Визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин.	Визначає зміст державної політики у сфері розвитку економічної конкуренції. Встановлює обмеження монополізму в господарській діяльності. Передбачає здійснення заходів щодо демонополізації економіки; надання фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки суб'єктам господарювання, які сприяють розвитку конкуренції. Встановлює обов'язки суб'єктів господарювання, органів влади, органів місцевого самоврядування, а також органів адміністративно-господарського управління та контролю щодо сприяння розвитку конкуренції та припинення неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію. Законом не враховуються особливості захисту економічної конкуренції в ЖКГ.
Закон України «Про житлово-комунальні послуги»	Визначає основні засади організаційних, господарських відносин, що виникають у сфері надання та споживання ЖКП між їхніми виробниками, виконавцями і споживачами, а також їхні права та обов'язки.	Законом прописано створення та підтримання конкурентного середовища при виробленні та наданні ЖКП, забезпечення контролю у сфері діяльності природних монополій. Закон не визначає процедури підтримки розвитку конкуренції з боку суб'єктів управління, та не визначає форм контролю у сфері діяльності природних монополій ЖКГ.
Закону України «Про загальнодержавну програму регулювання і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки».	Визначено основні засади реалізації державної політики реформування ЖКГ, здійснення заходів щодо підвищення ефективності та надійності його функціонування, забезпечення сталого розвитку для задоволення потреб населення і господарського комплексу в ЖКП відповідно до встановлених нормативів і національних стандартів розвитку ринкових відносин та відповідної інституційної інфраструктури, поетапного дерегулювання і лібералізації потенційно конкурентного ринку за умови розвитку системи державного регулювання природних монополій; реалізацію ефективної антимонопольної політики та здійснення інституційних перетворень на ринку житла і ЖКП, спрямованих на розвиток ринкових відносин та конкуренції.	Законом передбачається формування державної житлової політики, створення розвинутого конкурентного середовища на ринку обслуговування житла, у тому числі впровадження комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду із залученням інвесторів-забудовників на конкурсних засадах; розмежування монопольного і конкурентного ринків у сфері ЖКП. Закон не визначає механізмів створення розвинутого конкурентного середовища на ринку ЖКП; відсутні форми залучення інвесторів на ринкових засадах; не передбачені заходи щодо підтримки і захисту конкуренції на ринку ЖКП.

1. Примітка. Складено автором на основі [162,165,172,182,189]

Разом з тим, позитивним аспектом прийняття і реалізації зазначених нормативно-правових актів можна вважати ряд заходів, спрямованих на стимулювання створення інститутів, які формують умови для розвитку

конкурентного середовища на ринку ЖКП, зокрема інституту управління житловими будинками й органів самоорганізації населення (зокрема, об'єднань співвласників багатоквартирних будинків); інституту приватних інвесторів. Проте чинна практика заохочення на конкурсній основі підприємств усіх форм власності та суб'єктів підприємницької діяльності до обслуговування житлового фонду практично нівелює роль органів самоорганізації населення, оскільки передбачає наявність у цій сфері посередників – житлово-експлуатаційних організацій.

Неоднозначними залишаються проблеми реалізації Загальнодержавної програми регулювання і розвитку житлово-комунального господарства на 2009–2014 роки в частині витрат на фінансування заходів розвитку ЖКГ, в тому числі розвитку конкуренції. Такі витрати становлять 10% з державного бюджету, (близько 500 млн. грн. у середньому щорічно). Одночасно майже третину витрат передбачено профінансувати за рахунок власних коштів комунальних підприємств, 24,4% витрат – із так званих “інших джерел”: грантів міжнародних фінансових організацій і технічної допомоги, кредитів банків [77,с.15]. Залучення комерційних кредитів у інвестиційно непривабливу галузь житлово-комунального господарства можливо лише за умови часткової бюджетної компенсації відсотків за кредитами, проте дані механізми в Програмі не передбачені.

В Україні відсутні достатні економічні стимули для залучення позикових коштів на фінансування капітальних інвестицій, фінансові та кредитні установи не розглядають дану галузь як інвестиційно привабливу через значну фінансову нестабільність. Приватний сектор у діяльність житлово-комунальних підприємств залучається повільно через фінансову нестабільність підприємств та відсутність чітких і прозорих механізмів вибору орендаря чи концесіонера.

Отже можна зробити висновок, що реалізація даної програми не забезпечила ефективних змін на ринку ЖКП, щодо розвитку ринкових перетворень в даній галузі, та розвитку конкуренції, шляхом зниження бар'єрів для входу на даний ринок представників бізнесу з своїм капіталом. В результаті,

складається ситуація, за якої підприємства ЖКГ не в змозі ефективно функціонувати в ринкових умовах та надавати якісні послуги.

Така ситуація в галузі ЖКГ потребує удосконалення підходів до фінансового забезпечення Програми, приведення її у відповідність із загальнодержавними пріоритетами, додержання ефективного використання бюджетних коштів під час реалізації державної політики, розроблення ефективної системи механізмів залучення позабюджетних коштів, зокрема коштів міжнародних фінансових установ та донорських організацій, для формування житлового фонду і реформування житлово-комунального господарства в рамках розвитку публічно-приватного партнерства [165].

Є ряд протиріч в Законі «Про житлово-комунальні послуги». Зокрема, цей закон визначає ЖКП як результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання і перебування осіб у житлових та нежитлових приміщеннях (помешканнях). При цьому комунальні послуги – це теж результат господарської діяльності, але спрямованої на задоволення потреб особистості в забезпеченні холодною і гарячою водою, газом, електроенергією та опаленням. Це викликає основні непорозуміння між представниками житлово-комунального сектора і енергетики, хоча Європейський суд довів, що електроенергія, газ і тепло – це товар [162]. А за законом про житлово-комунальні послуги – це результат господарської діяльності. Закон «Про житлово-комунальні послуги» дає нечіткі визначення виконавця і виробника послуг. Подібні за змістом визначення прийнято також в енергетичному законодавстві, проте вони тут цілком чіткі – виробник, транспортувальник і постачальник енергії. Тобто, енергетики відпускають товар, а споживачі отримують послуги. Необхідно чітко розмежувати поняття «послуга» і «товар».

У ряді визначень – суперечливі закони про житлово-комунальні послуги, про водопостачання і природні монополії. Так, Закон «Про теплопостачання» містить визначення, що тепло – це товар, а зовсім не комунальна послуга, і встановлює шляхи регулювання. А в Законі «Про житлово-комунальні послуги» помітні цілком інші підходи до визначення і регулювання тепла. Закон «Про

природні монополії» визначає як природну монополію централізоване опалення, а закон «Про теплопостачання» зафіксував, що є різні види тепопостачання: автономне, децентралізоване, помірно централізоване і централізоване.

Суперечності в законодавстві помітні й із питань регулювання діяльності природних монополій. Зокрема у Законі «Про природні монополії» у четвертій статті записано, що діяльність суб'єктів природних монополій регулює НКРЕ у встановленому цим законом порядку. А в статті 5 визначено сфери діяльності таких монополій, до яких, окрім транспортування газу, передачі та розподілу електроенергії, належать також централізоване водопостачання, водовідведення і централізоване постачання теплової енергії. Враховуючи викладене, все це є сферою діяльності природних монополій і регулюється НКРЕ, а не органами ЖКГ. Виробництво теплової енергії визначається як суміжний ринок, який теж регулюють національні комісії. Предметом регулювання є ціни і тарифи на ці товари, доступ споживачів до згаданих товарів, а головним пріоритетом – захист прав споживачів.

Закон „Про житлово-комунальні послуги” став складовою нормативно-правового забезпечення реалізації Закону України «Про Загальнодержавну програму регулювання і розвитку житлово-комунального господарства на 2004–2010 роки». В цілому мета Програми полягає у здійсненні державної політики з реформування житлово-комунального господарства, підвищення ефективності й надійності його функціонування. В Загальнодержавній програмі реформування і розвитку житлово-комунального господарства України на 2004-2010 роки на рівні закону [164], визначено план заходів та джерел фінансування, спрямованих на підвищення ефективності та надійності функціонування житлово-комунального господарства, забезпечення сталого розвитку для задоволення потреб населення і господарського комплексу в житлово-комунальних послугах відповідно до встановлених нормативів і національних стандартів, що передбачає: а) організацію ефективного управління у сфері виробництва і надання житлово-комунальних послуг; б) поглиблення демонополізації житлово-комунального господарства, створення конкурентного середовища на ринку

житлово-комунальних послуг; в) забезпечення безбиткового функціонування підприємств житлово-комунального господарства; г) технічне переоснащення житлово-комунального господарства, наближення до вимог Європейського Союзу показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво житлово-комунальних послуг. Всі ці напрями в комплексі представляють основну ідеологію реформи житлово-комунального господарства.

До основних завдань Програми віднесено поглиблення демонополізації ЖКГ, створення конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Програмою передбачено зберегти принципи субсидювання та децентралізації функцій управління житлово-комунальним господарством, які довели свою неефективність і призвели до вкрай негативних наслідків [164]. Усе це обумовлює залежність галузі від різних фінансових можливостей адміністративних одиниць і ускладнює зміну її параметрів відповідно до єдиних державних стандартів.

Оцінка законодавчо-нормативної бази, дозволяє зробити висновок, що вона є недостатньою і недосконалою, оскільки не забезпечує сповна правових засад щодо підтримки конкуренції на ринку ЖКП підприємствами та організаціями галузі й споживачами послуг. Конкурентне законодавство має передбачати застосування чітких заходів для захисту конкуренції на ринках ЖКП, що, в свою чергу, приведе до зниження структурних та інституціональних бар'єрів виходу на ринок – дерегулювання, лібералізації цін, скасування державної монополії, приватизації, мінімізації втручання держави.

Особливо важливим залишається визначення оптимальної сукупності законодавчих актів, що забезпечило б ефективний розвиток комерційного підприємництва на ринку ЖКП.

Адміністративне регулювання як складова механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг передбачає використання таких методів:

- 1) ліцензування, яке полягає у дозвільній діяльності, що базується на видачі суб'єктам підприємницької діяльності дозволів на здійснення окремих

видів підприємницької діяльності. “Певні види господарської діяльності у сфері житлово-комунальних послуг підлягають ліцензуванню відповідно до закону”[162,с.53].

2) стандартизація, яка означає встановлення єдиних і обов’язкових нормативів, норм у сфері ЖКП. Стандарти, нормативи, норми й правила встановлюють комплекс якісних та кількісних показників і вимог, що регламентують вироблення та виконання ЖКП із урахуванням соціальних, економічних, природно-кліматичних та інших умов регіонів і населених пунктів. ”[162,с.53]. Згідно із Законом “Про житлово-комунальні послуги”[130] їх розробляють і затверджують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері стандартизації, центральний орган виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства, місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування в межах їхніх повноважень та відповідно до законодавства.

Громадське регулювання розвитку сфери житлово-комунальних послуг здійснюють громадські організації, які контролюють діяльність суб’єктів житлово-комунального господарства з метою запобігання негативних впливів на споживачів послуг (контроль за якістю послуг). Проте необхідно відзначити, що система громадського регулювання ринку ЖКП в Україні перебуває на стадії становлення і за силою впливу суттєво відрізняється від відповідних систем у зарубіжних країнах.

Особливої актуальності в сучасних умовах набуває використання досвіду зарубіжних країн щодо механізмів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП. Слід зазначити, що організаційна й економічна моделі функціонування ринку послуг у сучасних зарубіжних державах визначаються загальними тенденціями розвитку їх економіки і механізмів управління.

Ефективне функціонування ринкової системи в сфері ЖКП можливе за відповідного організаційного правового та інституційного забезпечення добросовісної поведінки на ринку даних послуг. Основу такої системи

становлять: антимонопольна (конкурентна) політика; антимонопольне законодавство; державні органи з питань захисту конкуренції.

1.3. Інструментарій дослідження механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг

Дослідження механізму формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, особливості його функціонування в сучасній економіці України зумовлюють необхідність формування та визначення основних підходів, інструментів, принципів. Методологія (з грецької *methodos* – шлях дослідження чи пізнання; *logos* - вчення) – це спосіб дослідження, спосіб одержання вірогідних знань; сукупність застосування прийомів, принципів, засобів для емпіричного і теоретичного пізнання реальності [230,с.188]. Методологія – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально-об’єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [231,с.56]. Методологія дає можливість: визначити способи здобуття наукових знань про об’єкт дослідження; забезпечує всебічність отримання інформації щодо об’єкту дослідження; вибрати шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета[231,с.56]. Методологічною основою дослідження стали філософські методологічні засади (які репрезентують філософський постмодерн, що не визначається моно методологією, а проголошує поліметодологію).

Для дослідження конкурентного середовища на ринку ЖКП вважаємо правомірним застосування таких філософських принципів дослідження, принципів діалектичної логіки як: принцип зв’язку всього з усім (всезагального зв’язку, принцип співвідношення початку та сутності основи даного явища, принцип діалектичного заперечення, принцип тотожності протилежностей, принцип трансформації кількісних змін в якісні); принцип єдності та боротьби протилежностей, принцип трансформації кількісних змін в якісні, принцип заперечення, принцип взаємозв’язку та розвитку явищ, принцип системності, діалектичний принцип, принцип сходження від абстрактного до конкретного, змістовна складова яких стосовно об’єкта і предмета дослідження наведена у табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Філософські принципи дослідження механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП

Принцип	Зміст принципу
Принцип зв'язку всього з усім (всезагального зв'язку)	Ґрунтується на тому, що не існує відірваних від інших ізольованих явищ. Конкурентне середовище на ринку ЖКП формується не саме по собі, а в зв'язку з тими економічними процесами, що відбуваються в країні.
Принцип співвідношення початку та сутнісної основи даного явища	Цей принцип впливає з того, що весь процес формування конкурентного середовища на ринку ЖКП є діалектичним процесом, який слід прослідкувати від його зародження до остаточного формування
Принцип єдності та боротьби протилежностей	Ґрунтується на тому, що неефективний механізм формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП повинен само зруйнуватися завдяки протиріччям, які є джерелом розвитку і формування нового ефективного механізму.
Принцип діалектичного заперечення	Згідно даного принципу розвиток і функціонування ринку ЖКП відбувається по висхідній. Тобто відбувається процес розвитку і вдосконалення послуг, виникнення нових і якісніших.
Принцип тотожності протилежностей	Цей принцип базується на теоретичному припущенні про те, що розвиток конкурентного середовища на ринку ЖКП породжується не тільки зовнішніми, а і внутрішніми чинниками, тобто протилежностями. Неефективний механізм формування конкурентного середовища повинен зруйнуватися і сформуватися новий ефективний механізм.
Принцип трансформації кількісних змін в якісні	Ґрунтується на тому, що накопичення кількісних змін в формуванні конкурентного середовища та наданні ЖКП призводить до появи їх якісних змін.

1. Примітка. Сформовано автором.

Поряд із універсальним філософським методом пізнання в роботі використовується загальнонаукова методологія, яка допомагає розкрити об'єкт нашого дослідження, його будову, особливості його функціонування, зібрати фактичний матеріал, одержати якісні і кількісні його характеристики. Загальнонаукові принципи (підходи) дослідження виступають як своєрідна проміжна методологія між філософією та фундаментальними теоретико-методологічними положеннями спеціальних наук.

Систему загальнонаукових принципів дослідження формування конкурентного середовища на ринку ЖКП (принцип системності, цільності,

динамічності, диференційованості, соціальної пріоритетності, правового регламентування, ієрархічності, єдності у просторі і часі, наукової обґрунтованості, єдності теорії і практики, орієнтації на інноваційний шлях розвитку, єдності теорії і практики, збереження та розвитку конкурентних переваг об'єкту) пропонуємо розглянути у вигляді таблиці. 1.9

Таблиця 1.9

Групування загальнонаукових принципів дослідження механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП

Принцип	Зміст принципу
Принцип цілісності	Передбачає єдність форми і змісту дослідження механізму підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП.
Принцип системності	Передбачає аналіз ринку ЖКП як цілісного утворення. Цей принцип дозволяє аналізувати конкурентне середовище на ринку ЖКП як цілісну систему, що складається з окремих складових. В рамках системного підходу можна виділити такі підходи: системно-структурний підхід передбачає виділення структурних елементів в системі конкурентного середовища на ринку ЖКП; системно-функціональний підхід передбачає аналіз функцій кожного структурного елементу системи; системно-генетичний підхід передбачає виділення ядра в об'єкті нашого дослідження, його вивчення та аналіз впливу останнього на структурні елементи всього об'єкта; системно-інтегративний підхід передбачає вивчення взаємозв'язків між структурними елементами конкурентного середовища на ринку ЖКП та виявлення загальних інтегративних тенденцій його розвитку як цілісного утворення. Всі елементи даного явища взаємозв'язані між собою, тому вивчення кожного з них дозволяє виявити загальні тенденції розвитку.
Принцип історичного підходу	Дає можливість проникнути в сутність дослідження нашого об'єкту. Перш, ніж вивчати сучасний стан ринку ЖКП, необхідно вивчити його генезис та розвиток.
Принцип динамічності	Передбачає врахування постійних і безперервних змін, що відбуваються в об'єкті нашого дослідження. Він передбачає врахування змін, які відбуваються в розвитку економіки в цілому.
Принцип диференційованості	Передбачає врахування національних і регіональних особливостей розвитку ринку ЖКП.
Принцип соціальної пріоритетності	Полягає в соціальній спрямованості (підвищення добробуту населення, найповніше задоволення споживачів в якісних ЖК послугах, встановлення обґрунтованих тарифів, захист малозабезпечених верств суспільства).
Принцип правового регламентування	Полягає в необхідності економіко-правового врегулювання процесів формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП
Принцип ієрархічності	Дозволяє визначити важливість, ранг об'єкта. Завдяки цьому принципу формуються ієрархічні рівні конкурентного середовища на макро-, мезо- та макрорівні.
Принцип єдності у просторі та часі	Полягає у врахуванні в процесі формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП в просторово-часовій єдності.

Принцип наукової обґрунтованості	Полягає у врахуванні в процесі формування конкурентного середовища на ринку ЖКП законів, закономірностей суспільного розвитку, законів мислення, застосування наукових підходів та методів моделювання.
Принцип єдності теорії і практики	Означає, що система механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП повинна відповідати логіці, принципам і методам управління і вирішувати завдання практичного характеру.
Принцип орієнтації на інноваційний шлях розвитку	Для підвищення якості комунальних послуг, розширення їх асортименту і посилення їх конкурентоспроможності їх потрібно розвивати на основі інвестування інновацій.
Принцип єдності теорії і практики	Механізм підтримки формування конкурентного середовища на ринку ЖКП повинен відповідати логіці, принципам та методам управління і вирішувати практичні завдання
Принцип збереження та розвитку конкурентних переваг об'єкту	Полягає у виявленні сильних і слабких сторін механізму формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, виявлення його прогнозованого стану та досягнення запланованих переваг розвитку

Примітка. Сформовано автором на основі [230,231]

До загальнонаукової методології слід віднести системний підхід, застосування якого потребує кожний об'єкт наукового дослідження. Сутність його полягає у комплексному дослідженні великих і складних об'єктів (систем), дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин [231,с.61]. Ринок ЖКП ми розглядаємо як певну систему, що має множину взаємозв'язаних елементів, компонентів, визначені функції, склад, структуру. Згідно з системним підходом, система – це цілісність, яка становить єдність закономірно розташованих і взаємозв'язаних частин.

Сутність формування конкурентного середовища на ринку ЖКП з позицій системного підходу важливо розглядати через призму таких його складових як: структура, взаємозв'язки елементів та явищ, їх супідрядність, ієрархія, функціонування, цілісність розвитку, динаміка системи, сутність та особливості, чинники та умови. При системному дослідженні об'єкт (ринок ЖКП) розглядається, як множина взаємозв'язаних елементів, що цілісно її характеризують. Системний підхід дає можливість визначити стратегію наукового дослідження даного ринку.

Структуризація, яка є невід'ємним аспектом системного методу вивчення явищ і процесів, дозволяє деталізувати досліджувану проблему формування і

підтримки конкуренції на ринку ЖКП на складові елементи з подальшою оцінкою їх важливості [230,с.192]. Системно-структурний метод заснований на дослідженні утворень, як систем, що мають певну структуру і певну кількість елементів. Оскільки об'єкт дисертаційного дослідження характеризується складною структурою, то даний метод допоможе при вивченні структури національного та регіональних ринків ЖКП.

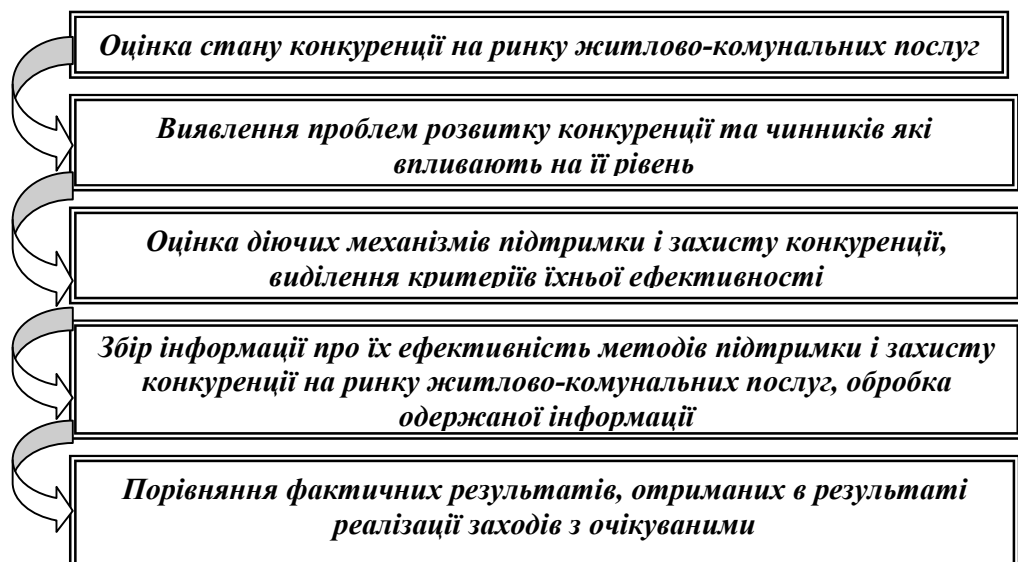
Фундаментальним методом наукового пізнання є інформаційний підхід, який в першу чергу на основі статистичної інформації дає можливість дослідити конкурентне середовище на ринку ЖКП, виявити процеси та явища, які в ньому відбуваються. Пізнавальні можливості інформаційного підходу полягають у тому, що предмет дослідження вивчається у контексті інформації, її численних виявів. Він передбачає використання пізнавальних можливостей інформаційної теорії, методів, засобів, організаційних форм і технологій, вироблених інформатикою, для вивчення конкурентного середовища на ринку ЖКП. Основний дослідницький актив інформаційного підходу полягає в тому, що об'єкт нашого дослідження, процеси і явища, які в ньому протікають, є по суті інформаційними, оскільки пов'язані зі створенням, накопиченням, обміном інформації (відомостей, знання). Інформаційний підхід передбачає збір, опрацювання, аналітико-синтетичної інформації.

При дослідженні формування ринкового середовища в сфері ЖКП була використана форма наукового пізнання, за якого теоретичні конструкції отримують статус об'єктивної істини, лише спираючись на факти. «Не можна конструювати зв'язки і вносити їх у факти, а необхідно виводити їх з фактів і, знайшовши, доводити їх, наскільки це можливо, досвідним шляхом» [231,с.170]. Факт розглядається як явище, події, процеси, котрі увійшли в сферу нашого пізнання. Факт – це те, що нам відомо, про що ми дізналися в процесі нашого дослідження. Знання про об'єкт загалом чи окремі сторони, грані предмета, явища стають об'єктивними, незалежними за змістом від свідомості суб'єкта. В цьому розумінні «факт – не спростована річ». Основною формою наших знань про конкурентне середовище на ринку ЖКП, одержаних на емпіричному рівні, є

факти. На теоретичному рівні, на основі одержаних фактів, робляться висновки, проводиться теоретичне узагальнення.

Важливим напрямком досліджень проблем конкуренції на ринку ЖКП є моніторинг. Під моніторингом слід розуміти систему спостереження, реєстрації, накопичення інформації, контролю, прогнозу та управління процесами, які дозволяють зробити відповідні висновки та прийняти управлінські рішення. З практичного погляду система моніторингу є дієвим інструментом отримання об'єктивної інформації, важливим засобом мінімізації різних прорахунків. Виходячи із сутності та змісту даного поняття – моніторинг виступає базою для регулювання ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП.

В систему основних завдань моніторингу входять: формування достатньої інформаційної бази для прийняття ефективних управлінських рішень, визначення конкретних та чітких цілей підтримки конкуренції на ринку ЖКП, забезпечення гнучкого реагування на зміни, визначення системи негативних і позитивних факторів впливу на цьому ринку. В цілому моніторинг необхідно розглядати як трьохрівневу систему спостереження і оцінки, зокрема на національному, регіональному та локальному рівнях. В контексті розв'язання завдань дисертаційного дослідження в роботі використовується наступна процедура моніторингу ефективності методів захисту і підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП (рис. 1.10).

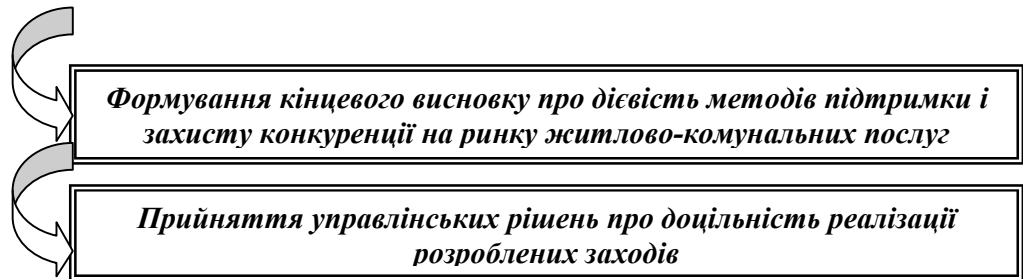

Рис.1.10. Основні етапи моніторингу ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП¹

Примітка. Складено автором.

Моніторинг ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП ґрунтується на врахуванні таких моментів: ідентифікації проблем функціонування ринку ЖКП, зумовлених неефективною політикою держави в даному напрямку, та узагальненні результатів спостережень; визначенні вигоди для споживачів ЖКП, суб'єктів господарювання, органів управління; виявленні позитивних змін та тенденцій на ринку ЖКП, викликаних проведенням реформ в даній галузі та в результаті ринкових перетворень; оцінці дієвості і результативності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП та прогнозуванні стану даного сегменту ринку; виробленні альтернативних (сценарних) варіантів реалізації рішень.

Окреме місце відводиться методу моделювання, який застосовується для опису та вивчення властивостей функціонування ринкового середовища в сфері ЖКП шляхом створення та вивчення його моделі. Цей метод використовується при формуванні моделі підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП.

У роботі доцільним є застосування прийомів та методів порівняльного аналізу (метод статистичних порівнянь, співставлення планових і фактичних результатів, співставлення національних результатів із світовими досягненнями), здійснення порівняльних комплексних оцінок (зокрема, щодо тарифів на ЖКП).

Загальнонаукові методи індукції та дедукції використовуються в їх діалектичному поєднанні. Індукція – метод наукового пізнання, коли на підставі

знання про окреме робиться висновок про загальне [230,с.196]. Цей метод дозволяє нам одержати загальний висновок на базі розрізнених поодиноких фактів. В реальному пізнанні індукція завжди виступає в єдності з дедукцією, вона органічно пов'язана з нею. На противагу індукції, тут відбувається сходження від загального до одиничного. Дедукція дозволяє набути знань на основі загальних понять. Загальнонаукові методи індукції та дедукції використовуються в їх діалектичному поєднанні.

Пізнання нашого об'єкту – механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП є процесом цілеспрямованого відображення дійсності, яке ми здійснюємо у таких логічних формах, як поняття, судження, умовиводи, категорії.

Поняття – це форма раціонального пізнання, в якій відображається сутність об'єкта і дається його всебічне пояснення [230,с.276]. В процесі нашого дослідження розкриваються і формулюються такі поняття як конкуренція, конкурентне середовище, ринок ЖКП, організаційно-функціональні механізми, організаційно-економічні механізми, інституційна база та інші. Поняття своїм логічним змістом відтворює таку діалектичну закономірність пізнання як зв'язок одиничного, особливого і загального. Використовуючи судження, яке є формою вираження змісту поняття, ми подаємо зв'язок між поняттями. Наприклад, зв'язок між конкурентним середовищем і ринком ЖКП. «Формою всебічного розкриття змісту поняття може бути лише система суджень, що виражає їхній необхідний і закономірний зв'язок, тобто умовивід» [230,с.247]. Використовуючи умовивід, ми отримуємо нові знання.

Головне в науковому дослідженні – вміння довести свої судження. Аргументування, побудоване за законами логіки, допоможе вирішити це завдання. Аргументування – це логічний процес, суть якого полягає в тому, щоб довести істинність власних суджень (того, що хочемо довести, тези доказу) за допомогою інших суджень (тобто, аргументів, доказів) [231,с.88].

Важлива роль у пізнанні належить категоріям, які виступають універсальними формами мислення і відображають загальні властивості,

взаємозв'язки, закономірності розвитку явищ і процесів. Широко застосовуємо економічні категорії та категорії інших наук.

Метод абстрагування, який також застосовується в дослідженні економічних процесів, дозволяє відволіктись від деяких несуттєвих властивостей об'єкта і одночасно зосереджувати основну увагу на тих властивостях, що є безпосереднім предметом дослідження та проявом його сутності. Метод абстрагування – виділення єдності найбільш істотних ознак, характерних зв'язків і відношень предметів і явищ з метою проникнення в сутність останніх.

В дослідженні також застосовуються динамічні і статичні методи – дві великі групи методів, що дозволяють досліджувати наш об'єкт в різних аспектах. Динамічні методи спрямовані на явища, взаємозв'язок яких має однозначний причинно наслідковий характер (динаміка ОСББ, динаміка показників розвитку житлового фонду, динаміка кредиторської та дебіторської заборгованості). Статистичні методи використовуються для дослідження не окремих явищ, а їх множин (наприклад, при оцінці потенціалу ринку ЖКП, стану розвитку ЖКГ).

При написанні дисертаційної роботи використано метод міждисциплінарного дослідження, що являє собою сукупність ряду синтетичних, інтегративних способів, що застосовуються на стиках наук. Необхідність міждисциплінарного характеру дослідження механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП, визначається ситуацією, згідно якої, цей механізм формується в умовах трансформування соціально-економічної системи і зумовлює необхідність використання різних наук – економічної теорії, правознавства, соціології, маркетингу, фінансів, статистики, макро- і мікроекономіки, регіональної економіки.

З арсеналу міждисциплінарних методів великий інформаційний матеріал для якісної і кількісної оцінки ЖКП отримуємо за допомогою методу анкетного опитування, експертних оцінок, які дозволяють сформулювати і підтвердити положення, пропозиції щодо удосконалення механізму підтримки підприємництва в сфері ЖКП, щодо оцінки рівня конкуренції та контролю за

нею на ринку ЖКП, за якістю самих послуг. Ці анкетування допоможуть сформулювати пропозиції щодо напрямків реформування об'єкту дослідження.

Для оцінювання конкуренції на ринку ЖКП, як правило, визначається система показників, яка включає розрахунки: рівня концентрації суб'єктів діяльності (розрахунок індексу концентрації та чотирьох-часткового показника концентрації); частки, яку займає підприємство на ринку (розрахунки індексу Герфіндаля-Гіршмана та ступеня ринкової конкуренції); індексів позиціонування та диференціації суб'єктів на ринку (розрахунки індексу Індекс Розенблюта (Холла-Тайдмана), коефіцієнта Джинні та показника нерівномірності розподілу суб'єктів на ринку) (табл.1.10).

Дані методики передбачають дослідження ринку ЖКП, з метою оцінювання ринкової ситуації відповідно до можливостей кожного суб'єкту, який обирає відповідну стратегію діяльності та посилює власні позиції.

Для емпіричних досліджень в даному дисертаційному дослідженні буде обрана методика, яка по-перше, найбільш об'єктивно надаватиме інформацію про ринок ЖКП і про результативність заходів щодо формування на ньому ринкового середовища; по-друге, дозволить забезпечити достатньою інформаційною базою для здійснення розрахунків.

Таблиця 1.10.

Основні методики визначення показників оцінки рівня конкуренції на ринку ЖКП та галузі їх застосування

Показники	Визначення	Результат
Рівень (індекс) концентрації	$I = \sum_{i=1}^K A$ де CR_i — індекс концентрації певної кількості (n) підприємств, %; q_i — частка продажу i -го підприємства, %	Значення CR_3 для трьох найбільших підприємств означає: $CR_3 < 45\%$ - ринок концентрований; $45\% < CR_3 < 70\%$ - ринок помірно концентрований; $CR_3 > 70\%$ - ринок висококонцентрований. Свідчить про рівень концентрації: чим більше значення тим віддалені ший ринок від ідеальної конкуренції
Ступінь ринкової конкуренції (система нерівностей)	$\begin{cases} Q_1 + Q_2 + Q_3 > 0,7 \\ Q_1 / (Q_2 + Q_3) > 1 \end{cases}$ де Q_1, Q_2, Q_3 - показники часток за величиною реалізації на ринку відповідно першого, другого і третього суб'єктів господарювання в загальному обсязі реалізації	Система нерівностей, з одного боку, показує ступінь ринкової конкуренції (де $Q_1 + Q_2 + Q_3 = CR_3$ — коефіцієнт ринкової концентрації), а з іншою — потужність ринкової влади першого суб'єкта господарювання; характеризує абсолютну ринкову владу домінуючого суб'єкта господарювання на товарному ринку.

<p>Чотирьох частковий показник концентрації (CR_4)</p>	$CR_4 = \frac{OP_1 + OP_2 + OP_3 + OP_4}{OP}$ <p>де OP - загальний обсяг реалізації продукції заданого асортименту, тис. грн.; OP_i - обсяг реалізації i-го підприємства, тис. грн.; $OP_1 = \max\{OP_i\}$ для всіх $i=1...n$; $OP_2 = \max\{OP_i\}$ для всіх $i=1...(n-1)$; $OP_3 = \max\{OP_1, OP_2\}$ для всіх $i=1...(n-2)$; $OP_4 = \max\{OP_1, OP_2, OP_3\}$ для всіх $i=1...(n-3)$; n — загальна кількість підприємств, які реалізують максимальні обсяги продукції у загальній кількості реалізації продукції на даному ринку.</p>	<p>Показник являє собою загальну частку 4-х перших підприємств ринку, що реалізують максимальний обсяг продукції в загальному обсязі реалізації продукції на даному ринку. Дозволяє оцінити ступінь монополізації ринку та є величиною, оберненою до інтенсивності конкуренції.</p>
<p>Індекс Герфіндаля (I_H)</p>	$I_H = \sum Di^2 \text{ або } I_H = 1000 * Di^2,$ <p>за $Di = OP_i / OP, i = 1...n$</p> <p>де Di - це частка i-го підприємства в загальному обсязі реалізації продукції даного асортименту.</p>	<p>Показник дає можливість оцінити розподіл ринкових часток за допомогою суми квадратів ринкових часток конкурентів.</p>
<p>Індекс Герфіндаля — Гіршмана (I_{HH})</p>	$I_{HH} = \sum_{i=1}^m q_i^2$ <p>HH — індекс Герфіндаля — Гіршмана, коеф.; q_i - частка продажу кожного з m підприємств галузі, $i = 1, ...m$.</p>	<p>Для модифікованого індексу суми квадратів часток розраховуються лише для перших 50 найбільших підприємств, які працюють на ринку, що аналізується. Якщо його значення перевищує 0,18, йдеться про низьку інтенсивність конкуренції та про високу концентрацію ринку, що вимагає втручання держави для нормалізації ситуації на ринку. Проте, I_{HH} не враховує ранги підприємств за ринковими частками.</p>
<p>Коефіцієнт Джині (G)</p>	$G = (1/n) * \sum_{i=1}^n (i-1) * A_i$ <p>де A_i - накопичене (кумулятивне) значення часток i найбільших підприємств ринку.</p>	<p>Показник виступає кількісною інтерпретацією графіка Лоренца. Чим вищий індекс Джині, тим вищий вища нерівномірність розподілу ринкових часток між учасниками ринку, а за інших рівних умов вища концентрація ринку і його монополізація</p>
<p>Індекс Розенблота (Холла-Тайдмана)</p>	$HT = 1 / (2 \sum_{i=1}^m R_i q_i - 1)$ <p>де HT- індекс Холла—Тайдмана; R_i - позиція (ранг) підприємства на ринку (найбільше має ранг 1); q_i — частка продажу цих самих підприємств у загальному обсягу.</p>	<p>Якщо $HT = 1$ - ринок висококонцентрований, монопольний; $HT = \frac{1}{m}$ - ринок неконцентрований</p>
<p>Показник нерівномірності розподілу суб'єктів на ринку</p>	$\sigma^2 = \sum_{i=1}^n \frac{(x_i - \bar{x})^2}{n}$ <p>Де σ^2 - дисперсія; x_i - частка i-го учасника ринку; \bar{x} - середня частка учасника ринку; n - кількість учасників ринку.</p>	<p>Висока дисперсія (велика нерівномірність) за інших рівних умов вказує на високу концентрацію ринку.</p>

Примітка Сформовано автором на основі [227,237,245]

При визначенні основних показників-індикаторів оцінювання рівня конкуренції на ринках необхідно дотримуватися наступних вимог: суттєвості (індикатори повинні бути націлені на прийняття адекватних рішень); своєчасності і регулярності (інформація для оцінювання повинна поступати з такою періодичністю, яка дозволить своєчасно приймати необхідні рішення, мінімізувати втрати від несприятливих кон'юктурних змін на ринку і максимізувати ефект від використання нових можливостей); повноти (індикатори повинні бути підібрані таким чином, щоб характеризувати процес, не упускаючи жодного важливого аспекту); адекватності (індикатори повинні враховувати специфіку галузі, суб'єктів діяльності); достовірності (повинна існувати можливість об'єктивного кількісного чи якісного вимірювання значень показника); сумісності (система індикаторів повинна вписуватись в існуючу систему інформаційних потоків, що дозволить застосовувати існуючі методики і алгоритми).

Отже, методика дослідження об'єкту нашого пізнання – механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП, спрямована на розкриття сутності, удосконалення організаційного механізму підтримки підприємництва. Її використання дозволяє розкрити об'єкт дисертаційного дослідження в його цілісності, виявити різноманітні зв'язки, звести їх в єдину теоретичну картину.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретико-методологічних засад формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг дозволяє зробити наступні узагальнення:

1. На сучасному етапі економічна політика країни трансформується в політику підвищення конкурентоспроможності національної економіки для

розвитку конкурентних позицій держави на всіх рівнях і по всіх ринкових позиціях. Здійснення економічних реформ в Україні, спрямованих на побудову ринкової економіки, передбачає посилення уваги до соціальної сфери, оскільки ЖКГ –соціальноспрямована галузь.

2. Ринок ЖКП належить до природних монополій. Це виступає однією з головних причин, що гальмує формування конкурентного середовища на даному ринку, оскільки суб'єкти природних монополій не прагнуть до збільшення обсягу своїх послуг і підвищення їх якості.

3. Конкуренцію на ринку ЖКП можна розглядати як інструмент підвищення ефективності його функціонування. Для становлення конкурентного середовища на ринку ЖКП необхідно розробити комплекс взаємоузгоджених науковообґрунтованих, виважених заходів щодо деконцентрації, демонополізації, роздержавлення, приватизації. Під конкурентним середовищем будемо розуміти невід'ємний атрибут ринкової економіки, де кожний суб'єкт господарювання повністю самостійний, діє на свій страх, ризик і сам несе відповідальність за рішення, які приймає.

4. Основними елементами конкурентного середовища на ринку ЖКП є: 1) кількість і якість суб'єктів ЖКГ (реальних і потенційних), їхній фінансовий, матеріальний, технологічний, інформаційний потенціал, цілі та ефективність конкурентної стратегії, маркетингова політика; 2) кількість споживачів ЖКП, їхні потреби та платоспроможність; 3) характер взаємодії суб'єктів ринку та інтенсивність конкуренції; 4) особливості інституціональної, ринкової та виробничої інфраструктури ринку ЖКП, дієвість інституційно-правових механізмів державного регулювання, розвиток громадських інститутів.

5. Сутність цього механізму визначається характером виробничих відносин. Під механізмом підтримки конкуренції на ринку ЖКП слід розуміти систему форм і методів свідомого впливу на об'єкт, за допомогою яких можна досягнути бажаного результату. Механізм підтримки ЖКП, який був сформований в умовах командно-адміністративної системи, був зорієнтований на єдину – державну форму власності. В умовах ринкових перетворень в Україні

сформувалася нова база – база для реалізації механізму підтримки формування конкурентного середовища на ринку ЖКП.

6. Важливе значення для підтримки конкуренції на ринку ЖКП має інституційне середовище, яке являє собою сукупність фундаментальних політичних, економічних, правових та соціальних правил і норм.

7. Дієвим заходом по забезпеченню сприятливих умов для створення конкурентного середовища на ринку ЖКП є ряд Законів України, виданих в останні роки, серед них закон “Про ЖКП”. Проаналізувавши законодавчу і нормативну базу можна зробити висновок, що вона є недосконалою, оскільки не забезпечується в повній мірі правових засад щодо формування конкурентного середовища на ринку ЖКП.

Результати досліджень даного розділу опубліковані [7,8,9,10,13,16,18,20,21].

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА МЕХАНІЗМ ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. Оцінка потенціалу та стану розвитку ринку житлово-комунальних послуг та механізм його забезпечення

Ринок ЖКП є невід'ємною складовою ланкою ринкової системи господарювання. Здійснення та обґрунтування політики щодо функціонування ринку ЖКП, зокрема можливості розвитку конкурентного середовища потребує ґрунтовної оцінки його потенціалу. Поняття „потенціал” часто використовується для дослідження ринкових можливостей суб'єктів господарювання, при формуванні й оцінці поточних і перспективних можливостей, що забезпечують ефективність функціонування і створення умов для розвитку конкурентного середовища.

На основі загального трактування потенціалу [111,с.5, 34,с,275,40], потенціал ринку ЖКП можна визначити як сукупність ресурсів, можливостей, запасів, цінностей, що можуть бути використані для наповнення ринку ЖКП послугами, які задовольняють потреби споживачів, а також створюють умови для формування конкурентного середовища на даному сегменті ринку. Потенціал ринку ЖКП відображає сукупність показників і чинників, які можуть бути використані за сприятливих умов їх реалізації в напрямку формування конкурентного середовища.

Теоретичні та методологічні питання формування конкурентоспроможного потенціалу ринку ЖКП поки що перебувають на стадії дослідження і вирішені не повністю. Аналіз наукових підходів до розуміння конкурентоспроможності потенціалу [42,60,62,71,86] та критична оцінка трактувань цієї категорії, дозволяє визначити конкурентоспроможний потенціал ринку ЖКП як сукупність

виробничо-ресурсних, фінансових, інвестиційних, інноваційних, інтелектуальних і трудових можливостей, що забезпечують його стійкі конкурентні позиції.

Основними характеристиками потенціалу ринку ЖКП є: структура, яка включає складові елементи потенціалу; взаємозв'язок між ними і їхню взаємозамінність; можливості конкурувати (реалізовані, або нереалізовані); ресурси, які дозволяють його реалізувати. Слід виділити такі елементи потенціалу ринку ЖКП: виробничий, ресурсний, фінансовий, інвестиційний, трудовий, управлінський, інноваційний, інформаційний. Кожен із визначених елементів потенціалу має чітко визначену мету використання та розвитку, акумулює впливи різних факторів і формує сильну або слабку його сторону (табл. 2.1). Разом з тим, ринок ЖКП постійно перебуває в суспільному середовищі, яке можна систематизувати за наступними групами: ринки товарів і послуг; суміжні ринки; інфраструктура ринку; природно-ресурсний потенціал галузі; механізми державного регулювання економіки; кредитна та фінансова система; соціальна та політична ситуація в країні.

Таблиця 2.1

Складові потенціалу ринку ЖКП¹

Вид потенціалу	Характеристика
Виробничий	Кількісний і якісний склад основних виробничих фондів (ступінь їх фізичного й морального зношення)
Ресурсний	Обсяг і якість наявних у нього матеріальних ресурсів
Фінансовий	Фінансові можливості (кредитоспроможність галузі, фінансова заборгованість)
Інвестиційний	Вкладання різних видів коштів капіталів із метою отримання прибутків, ефекту
Трудовий	Кваліфікація працівників, їх здатність до створення якісних ЖКП (тобто їх освітній, професійний, мотиваційний потенціал).
Управлінський	Здатність менеджерів ефективно розв'язувати проблеми тактичного і стратегічного управління ринком ЖКП
Інноваційний	Інноваційні можливості (здатність до змін технологій, до оновлення виробництва)
Інформаційний	Інформаційні можливості (здатність обробляти і аналізувати інформацію для використання її при виробництві й наданні ЖКП).

1. Примітка. Сформовано автором

Дослідження потенціалу ринку житлового-комунальних послуг, дозволяє констатувати, що основними показниками, які характеризують його стан,

динаміку та ефективність функціонування, а також стан конкурентного середовища, є: обсяги, структура та динаміка надання ЖКП, рівні забезпеченості населення житлово-комунальними послугами; динаміка зміни частки витрат населення на оплату ЖКП; обсяги та джерела фінансування послуг ЖКГ, обсяги бюджетних субсидій, їх динаміка, структура, умови надання; аналіз динаміки тарифів і ціноутворення на ЖКП; зміна кредиторської та дебіторської заборгованості, а також збитків житлово-комунальних підприємств при виробництві і наданні послуг; ресурсомісткість надання ЖКП; обсяги та структура інвестицій в ЖКГ; стан матеріально-технічної бази ЖКГ, рівень її технічної оснащеності та рівень втрат в результаті високої аварійності мереж у водопровідно-каналізаційному господарстві.

У галузі ЖКГ функціонують 10600 підприємств і організацій, експлуатують майже 25% основних фондів держави, зайнято 5% працездатного населення країни [50,с.14-15]. Підприємства та організації різних форм власності в сучасних умовах надають населенню більше 40 видів послуг на суму понад 6 млрд. гривень щороку [63,с.334].

Одним із джерел фінансування розвитку ЖКГ на сьогодні є державні дотації. Такий стан речей обумовлений, насамперед тим, що галузь не покриває всі свої витрати економічно доцільними тарифами на послуги. Підтримка функціонування і розвитку підприємств ЖКГ здійснюється за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів. Так, Законом України „Про Державний бюджет України на 2009 рік ”[158] передбачалися видатки у обсязі 7276,1 млн. грн., що на 18,9% менше фактично профінансованих видатків у 2008 році. Згідно з затвердженими переліками об’єктів, обсяги співфінансування з місцевих бюджетів склали 104,4 млн. грн. Фактичні перерахування місцевими бюджетами в 2008 році становили 74,5 млн. грн., що склало 71% запланованих обсягів. Як свідчать дані аналізу, у структурі дотування ЖКГ від 30 до 50% коштів виділялися з місцевого бюджету [70,с.3]. Разом з тим, фінансовий потенціал ЖКГ характеризується неспроможністю покриття затрат за надані послуги безпосередньо споживачами. Так, за даними Міністерства з питань житлово-комунального господарства населенням у 2009 році компенсувалося 65-70% загальних витрат, решта - за рахунок місцевих бюджетів [77,с.5].

Динаміка витрат бюджетних коштів на утримання ЖКГ відображена в табл. 2.2. Як показують розрахунки, у структурі витрат на житлове господарство у 2009 році припадало 39,0 %, на комунальні послуги – 38,9%. Витрати на наукові дослідження у сфері ЖКГ склали близько 0,1%, інші види діяльності, передусім ремонтні роботи, становили 22,0%. Кризові процеси в економіці цього періоду суттєво вплинули як на обсяги фінансування, так і структуру розподілу видатків за сферами діяльності в ЖКГ.

В 2009 році видатки на підтримку ЖКГ здійснювалися за рахунок:

1) субвенцій місцевим бюджетам на погашення заборгованості з різниці в тарифах на теплову енергію, послуги з водопостачання та водовідведення у розмірі 2 млрд. грн.;

2) коштів Стабілізаційного фонду, передбачених для реалізації проектів соціально-економічного розвитку регіонів в сумі 723,4 млн. грн. та на реалізацію інвестиційних і інноваційних проектів з енергозбереження в ЖКГ в обсязі 500 млн.грн.;

3) коштів на реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості в сумі 40,9 млн. грн. [158].

Таблиця 2.2

Динаміка та структура витрат бюджетних коштів на ЖКГ¹

Роки	Загальна сума витрат, млн. грн.	З них на				Частка витрат на ЖКГ у загальних видатках, %
		житлове господарство	комунальне господарство	дослідження і розробки у сфері ЖКГ	інша діяльність у сфері ЖКГ	
2003	10238,5	1823,8	2,4
Структура витрат,%	100	17,8	
2005	141989,5	3914,2	2,7
Структура витрат,%	100	27,6	
2008	8968,5	2034,6	3486,5	7,0	3440,4	1,5
Структура витрат,%	100	22,7	38,9	0,0	38,4	
2009	7276,2	2836,9	2830,3	6,4	1602,6	1,1
Структура витрат,%	100	39,0	38,9	0,1	22,0	

1. Примітка Сформовано автором на основі [158]; 2. (...) - дані відсутні

Результати дослідження свідчать, що основними причинами недостатнього

фінансування ЖКГ є: недостатня кількість коштів, що виділяються із державного бюджету; низький рівень платоспроможності населення; збитковість підприємств ЖКГ; відсутність альтернативних джерел фінансування.

Отже, оцінка фінансового потенціалу та фінансово-економічного стану в ЖКГ свідчить, що без зміни існуючої системи фінансування, яка здійснюється в основному за залишковим принципом і зумовлює дефіцит бюджетних коштів, ефективне управління житлово-комунальною сферою, а тим більше, забезпечення його конкурентоспроможності в напрямку зниження тарифів та підвищення якості послуг не можливе.

Розв'язання проблем, пов'язаних з ефективністю функціонування галузі, вимагає цілеспрямованих дій на забезпечення беззбиткового функціонування підприємств ЖКГ. Емпіричний аналіз свідчить, що за 2009 р. підприємства галузі отримали збитки у сумі 1,7 млрд. грн., що на 53,7% більше, ніж за 2008р. Найбільші обсяги збитків спостерігаються у комунальній теплоенергетиці - 789,9 млн. грн. (або 60,3%), у водопровідно-каналізаційному господарстві 204,0 млн. грн. (15,5%), та у житловому господарстві -105,3 млн., грн. (8,0%) [77,с.3].

Аналіз збитковості у розрізі регіонів показує, що частка таких регіонів, як Донецька обл. у загальних обсягах збитків складає 33,5%, Дніпропетровська – 20,0%, Луганська – 14,6%, Харківська – 12,7%. Загальна сума дебіторської заборгованості підприємств галузі теж зросла і в першому півріччі 2009 року склала 11,0 млрд. гривень. У 2008 році у цей же час спостерігалось збільшення заборгованості на 720,2 млн. грн. (або на 8,2 %). За видами споживачів зазначена заборгованість розподілилася наступним чином: заборгованість бюджетних установ та організацій становила 194,8 (проти 186,8 млн. грн. станом на 01.12.2007) , у тому числі, заборгованість бюджетних установ, що фінансуються з державного бюджету – 182,0 млн. гривень; - заборгованість бюджетних установ, що фінансуються з місцевих бюджетів – 207,2 млн. грн.; заборгованість комерційних споживачів за отримані послуги зменшилась на 246,3 млн. грн. [127,с.179].

Загальний обсяг кредиторської заборгованості у середині 2009 року склав 11,4 млрд. гривень, що на 17,2% більше порівняно з початком року. При цьому заборгованість за енергоносії у загальній сумі кредиторської заборгованості склала 5,6 млрд. грн. (50,9%), у тому числі за газ 2,6 млрд. грн., за електроенергію – 3,8 млрд. грн., за електроенергію - 1,8 млрд. гривень [77,с.3].

Найбільший обсяг заборгованості у Дніпропетровській (2,5 млрд. грн.), Луганській (1,9 млрд. грн.), Харківській (1,4 млрд. грн.) областях та м. Києві (1,2 млрд. грн.) [77,с.4]. Збільшення кредиторської заборгованості в першу чергу зумовлено лібералізацією цін на енергоносії (газ, електроенергію), а саме невідповідністю собівартості затверджених тарифів .

Аналіз динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості (рис.2.1) свідчить про збільшення темпів її зростання.

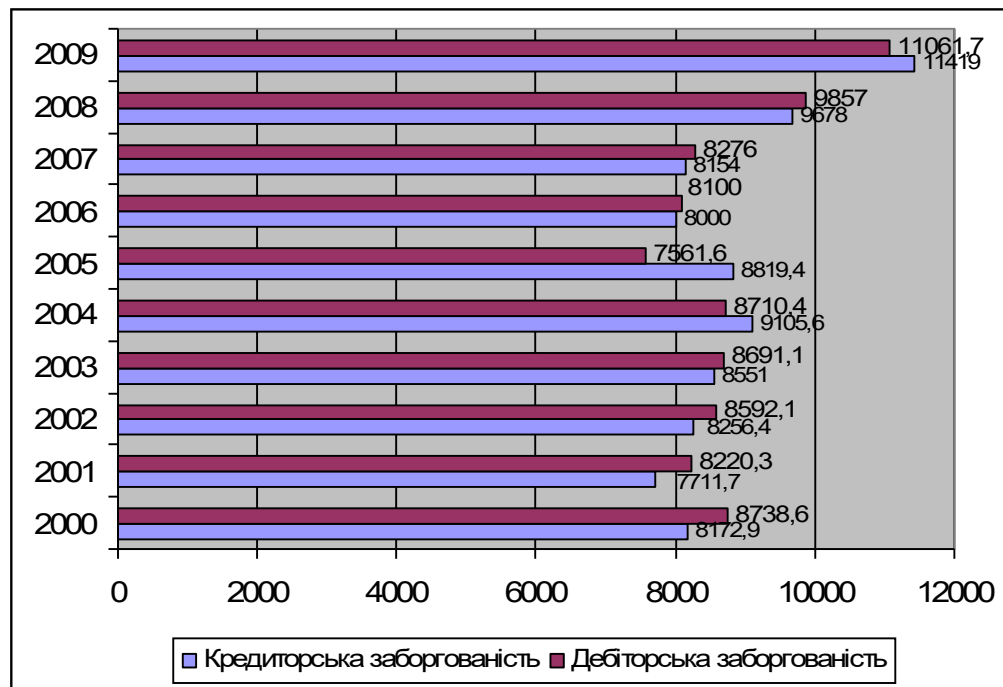

Рис. 2. 1. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості ЖКГ України за 2000-2009р.

Примітка. Складено автором.

За даними Міністерства з питань ЖКГ України, заборгованість населення з оплати ЖКП в 2009р. склала 9,2 млрд. грн., що на 16% більше ніж в 2008році. За цей період населенням сплачено за ЖКП, включаючи погашення боргів

попередніх періодів, 12,7. млрд. грн., що становить 94,8% нарахованих за цей період сум (13,4 млрд. грн.) [127,с.180]. Найнижчий рівень оплати спостерігався у Закарпатській, Львівській, Тернопільській областях.

У 2009 році для відшкодування витрат на оплату ЖКП звернулось 1394,1 тис. сімей або 5,1% від загальної кількості сімей. Загальна сума нарахування житлових субсидій склала 143,4 млн. грн., а середній розмір призначеної субсидії склав 156,5 грн. [77]. В регіональному розрізі найбільша сума виплат населенню спостерігалася в Донецькій обл. (19,2% до загальної суми житлових субсидій), Харківській – 11,7%, Дніпропетровській – 7,3%, Луганській – 6,5%. Найменша в Чернівецькій (0,5%), Миколаївській (0,7%) областях та АР Крим (0,8%). В структурі нарахування коштів організаціям ЖКГ в 2009 році 87,0% припадає заміські поселення і 13,0 % на сільські. За обсягами субсидії ЖКГ домінують Донецька (22,1%), Дніпропетровська (7,6%), Луганська (6,5%) та Харківська (11,0%) області. Загальна сума субсидій та регіональний її розподіл подані в табл. 2.3.

Аналіз механізмів ціноутворення на ЖКП засвідчив, що вони суперечать логіці здійснення перетворень у ЖКГ, переходу галузі на ринкові, соціально-орієнтовані принципи функціонування. Ефективність ринкових механізмів визначається, передусім, рівнем конкуренції, кон'юнктурою цін і тарифів, дією законів попиту і пропозиції. Це реалізується лише в тому випадку, коли споживач задовольняє потреби в товарах і послугах, а виробник – виробляє такі послуги, орієнтуючись на потреби споживачів. Можливість вибору передбачає наявність варіантів, альтернатив постачання ЖКП, для оцінки їх якості споживачі повинні мати запроваджені критерії, показники якості і повноти послуг, а також надійні засоби, які б показували відповідність чи невідповідність наданих послуг.

Важливим напрямом забезпечення безбитковості підприємств є упорядкування тарифної системи. За даними моніторингу Міністерства з питань ЖКГ щодо процесу приведення тарифів до економічно обґрунтованого рівня,

повне (100%) відшкодування населенням досягнуто за послуги: - водопостачання – у 2-х містах (Запоріжжя, Львів); - водовідведення – у 4 містах

Таблиця 2.3

Загальна сума субсидій, призначених сім'ям для відшкодування витрат на оплату ЖКП та нараховані кошти організаціям, що надають ЖКП

	Загальна сума призначених субсидій, тис.грн.		Середній розмір призначених субсидій, грн.		Нараховано коштів організаціям, що надають сім'ям ЖКП		
	усього 2009	з них виходячи з 20% сукупного доходу	усього	з них виходячи з 20% сукупного доходу	усього	міські поселення	сільська місцевість
Україна	143443,8	30458,2	156,5	158,2	836103,1	726719,9	109383,2
АР Крим	1102,9	121,6	115,6	127,6	6203,7	5214,2	989,5
Вінницька	3649,7	927,1	144,9	208,5	18078,2	15162,8	2915,4
Волинська	2522,4	667,1	165,6	141,8	15154,6	13094,2	2060,4
Дніпропетровська	10465,2	2267,7	153,1	184,7	63682,4	60173,5	3508,9
Донецька	27572,1	5763,1	176,4	144,2	184974,0	178826,4	6147,6
Житомирська	2590,6	547,8	124,3	113,0	16250,3	13316,1	2934,2
Закарпатська	2306,0	498,9	149,0	178,6	9738,0	6414,5	3323,5
Запорізька	3771,1	795,3	136,1	146,4	20458,3	18929,6	1528,7
Івано-Франківська	6037,5	1162,1	224,7	235,8	27581,4	15534,5	12046,9
Київська	5953,7	1011,1	156,8	197,8	36831,3	27962,7	8868,6
Кіровоградська	3358,7	584,7	140,7	131,7	18193,2	17262,4	930,8
Луганська	9430,9	1877,9	158,3	165,6	54739,6	50791,9	3947,7
Львівська	7933,2	1790,4	206,6	193,1	48301,0	40309,0	7992,0
Миколаївська	978,7	117,8	92,9	103,3	5117,9	4575,8	542,1
Одеська	1629,3	215,6	106,6	130,8	8134,4	7589,9	544,5
Полтавська	5715,8	1514,1	149,6	169,8	34765,2	27914,5	6850,7
Рівненська	3498,5	809,2	203,2	205,5	20009,6	14741,6	5268,0
Сумська	6819,1	1646,7	123,3	124,5	35058,4	29993,0	5065,4
Тернопільська	2647,8	526,3	146,9	142,3	15992,4	9898,5	6093,9
Харківська	16845,3	4022,3	173,8	158,2	91855,6	80907,3	10948,3
Херсонська	1753,3	285,6	142,8	145,9	8782,7	7915,3	867,4
Хмельницька	3866,9	747,6	160,5	151,5	22674,0	18485,9	4188,1
Черкаська	5245,2	942,5	143,4	151,9	30360,5	23376,1	6984,4
Чернівецька	860,1	163,6	130,0	163,5	5526,9	3905,6	1621,3
Чернігівська	3892,8	885,6	118,5	132,0	20841,9	17638,4	3203,5
м. Київ	2871,3	554,2	66,3	92,5	16281,1	16281,1	X
м. Севастополь	125,7	11,5	84,9	81,8	516,5	505,1	11,4

Примітка. Сформовано автором на основі [56,77,218].

(Житомир, Запоріжжя, Тернопіль, Черкаси); - теплопостачання – у 11 містах (Луцьк, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Кіровоград, Луганськ, Львів, Миколаїв,

Одеса, Тернопіль, Харків, Херсон, Чернігів); - утримання будинків, споруд та прибудинкових територій – у 14 містах (Сімферополь, Дніпропетровськ, Житомир, Запоріжжя, Кіровоград, Луганськ, Львів, Миколаїв, Одеса, Тернопіль, Харків, Херсон, Чернігів) [39,77,218]. В Україні лише 51,4% споживачів оснащені лічильниками води [77,с.5].

Аналіз співвідношення динаміки споживчих цін, тарифів ЖКП, та цін у виробництві і розподіленні електроенергії, газу і води у 2008р. і на початок 2009р., показує що тенденції у їхньому розвитку не співпадають або ж є протилежно відмінними (рис. 2.2).

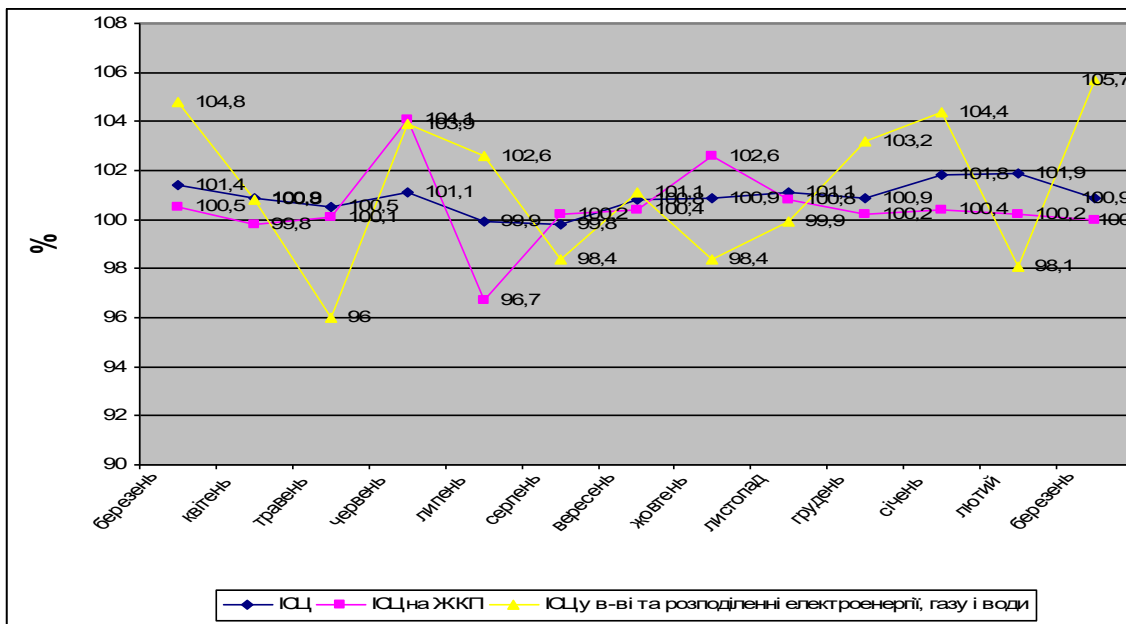

Рис.2.2. Співвідношення динаміки споживчих цін, тарифів ЖКП, та цін у виробництві та розподіленні електроенергії, газу і води у 2008р. та на початок 2009р.¹

Примітка. Складено автором.

Це свідчить про те, що формування тарифів на послуги ЖКГ здійснюється адміністративними методами, без аналізу ринкової ситуації, врахування рівнів доходів населення, узгодження величини тарифу з реальними витратами суб'єктів господарювання. На наш погляд, за таких умов актуальною проблемою є формування нових підходів до оцінки структури витрат комунальних підприємств, які у свою чергу повинні бути збалансованими з доходами різних

груп споживачів і субсидіями місцевих бюджетів. Саме тут лежить основна причина високого рівня заборгованості населення щодо сплати ЖКП, що спричиняє необхідність дотування галузі і породжує фінансові проблеми її функціонування.

Особливе місце у забезпеченні формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, конкурентоспроможності підприємств ЖКГ займають виробничий, інвестиційний, інноваційний потенціал галузі і стан матеріально-технічної бази її підприємств.

Аналіз стану матеріально-технічної бази ЖКГ, за окремими його складовими засвідчив, що підприємства теплоенергетики, електроенергетики, водоканали перебувають в аварійному стані. Рівень зношеності їх мереж складає від 25% до 33%. У такій же ситуації перебуває 33% систем водопостачання, 29% водовідведення, 18% теплових систем. Майже 37% котелень, що забезпечують теплом житлові будинки, застаріли, а близько $\frac{1}{4}$ устаткування потребує змін [77,с.5-6]. Основні фонди практично не оновлюються, що призводить до їхнього вибуття, і в результаті відбувається фізичне та моральне старіння, що впливає на якість наданих послуг. За оцінками Центру досліджень політичних цінностей, у галузі споживається до 40% всіх енергоресурсів країни, велика частина яких втрачається. Близько 30–40% втрат у теплових мережах – наслідок використання застарілих труб, у масштабах країни є регіони, де втрачають до 60% тепла [44,с.80].

Такий стан справ у ЖКГ обумовлений неефективною системою управління і використання об'єктів галузі. Коли у 1991 році Україна здобула незалежність, вона успадкувала широко розвинену централізовану мережу тепло- і водопостачання, яка обслуговувала мешканців багатоквартирних будинків, в яких проживало приблизно дві третини населення країни. В такій системі постачальники послуг і житловий фонд багатоквартирних будинків належали державі та були під її управлінням. Хоча ці сектори працювали неефективно, тепло- і водопостачання здійснювалося на відносно задовільному рівні завдяки суттєвим дотаціям з центрального бюджету та дешевим енергоресурсам. В

умовах, коли почала змінюватися економічна ситуація, в якій працювали ці сектори, органам місцевого самоврядування передавалися права власності, управління і відповідальність за регулювання постачання тепла і води. Децентралізація супроводжувалася припиненням дотацій з державного бюджету, підвищенням цін на енергоносії і відміною вертикального управління з боку держави. Разом з тим, попит на ринку житла також зазнав змін – відбулася безкоштовна приватизація житлового фонду його мешканцями. З інституційної точки зору, ці зміни призвели до створення великої кількості юридичних осіб, які займалися тепло- і водопостачанням, і до приватизації приблизно 90 відсотків житлового фонду багатоквартирних будинків. Однак децентралізація секторів тепло- і водопостачання та приватизація житлового фонду багатоквартирних будинків не створили ефективної приватної власності. Органи місцевого самоврядування встановлювали тарифи на ЖКП нижче рівня відшкодування затрат на виробництво без відповідної компенсації в бюджетах і не здійснювали ефективного нагляду за підприємствами тепло- і водопостачання. Домогосподарства своєчасно і у повному обсязі не сплачували за ЖКП та утримувалися від формування інституту самоуправління власністю у багатоквартирних будинках. Ці фактори призвели не тільки до фінансового, але й технічного занепаду тепло- і водопостачання, виснаження житлового фонду багатоквартирних будинків. Результатом стало значне погіршення якості ЖКП.

Слід зазначити, що такий стан в житлово-комунальному господарстві характерний для всіх областей України. Наприклад, у Тернопільській області у цій галузі функціонують понад 140 підприємств і організацій різних форм власності, які експлуатують основні фонди вартістю понад 3 млрд. грн. [215,с.366]. Основні фонди практично не оновлюються з початку 1991 року, що призводить до їхнього вибуття, і в результаті відбувається їх фізичне та моральне старіння. Зокрема, у критичному стані перебувають мережі та споруди, які експлуатують підприємства ЖКГ, а саме, аварійними є понад 27,6% водопровідних та 29,5% каналізаційних мереж, повністю амортизованими – відповідно 60 і 65 відсотків. В регіоні спостерігається тенденція до погіршення стану житлового фонду, який є на балансі та обслуговуванні 2543 підприємств

комунальної власності, загальною площею 4032,0 тис. кв. м. Нині кожний третій будинок у Тернопільській області потребує капітального ремонту; 229 житлових будинків, загальною площею 18,8 тис. кв. метрів – у ветхому й аварійному стані [215,с.364]. Отже, оцінка стану виробничого потенціалу ЖКГ свідчить, що він не є потужним і маломодернізованим.

Стан та умови розвитку потенціалу секторів ЖКГ за напрямками трансформації відображені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Напрямки трансформації секторів ЖКГ, стану та умов розвитку їх виробничого потенціалу в Україні¹

Підгалузі ЖКГ	Напрямки трансформації	Стан розвитку потенціалу та основні його тенденції
Житлове господарство	Запровадження ефективних форм управління житловими будинками: створення ОСББ та інших органів самоорганізації населення (будинкових, вуличних, квартальних комітетів тощо); демонополізація галузі та створення конкурентного середовища на ринку ЖКП.	На кінець 2009р. більше 90% житла було приватизовано, хоча зберігається монополія комунальних ЖЕКів, які суміщають функції управління і господарської діяльності на ринку послуг з утримання багатоквартирних будинків. Створення ОСББ забезпечило можливість вибору населенням способу управління житлом та його обслуговуванням (самостійно, керуючими компаніями, ЖЕКами, службами замовника).
Теплоенергетика	Удосконалення управління шляхом створення регіональних компаній, запровадження делегованих форм управління таких як концесія, оренда. Створення ефективного ринку теплової енергії з метою стимулювання конкуренції в теплоенергетиці (через: енергозбереження й впровадження ефективніших способів використання енергії у всіх галузях; формування повноцінних внутрішніх ринків енергоресурсів та створення адекватного конкурентного середовища на них; проведення політики повної відкритості конкуренції енергетичних та мережених галузей; існування на ринку державних і приватних структур.	Теплопостачання та водовідведення має загальнодержавне значення і функціонує в умовах відсутності конкурентного середовища. Правовим середовищем його діяльності на сьогодні є проект Закону України «Про особливості передачі оренду та концесію об'єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності» та проект постанови КМУ «Про доповнення Типового концесійного договору», з метою виключення можливості прихованої приватизації даних об'єктів. У сфері комунальної теплоенергетики в концесію переданий лише один цілісний майновий комплекс - МКП «Артемівськ-тепломережа», м.Артемівськ, терміном на 40 років. У Кіровограді на умовах оренди працюють у сфері теплопостачання підприємства: «Кіровоградтепло» та «Теплоелектроцентрально».
Водопостачання та водовідведення	Демонополізація та реструктуризація підприємств водопостачання та водовідведення розукрупнення підприємств, що сприятиме зниженню витрат; удосконалення енергоспоживання через встановлення засобів обліку (лічильників);	У сфері водопостачання та водовідведення з 2004 року передано в оренду: «Одеськводоканал» на 49 років ТОВ «Інфокс»; з 2006 р. «Кіровоградводоканал» передано в оренду на 49 років ТОВ «Водне господарство»; у Луганську укладено договір про передачу в концесію цілісного майнового комплексу ОКП «Компанія «Луганськвода» на 25 років.

Благоустрі й та комунальн е обслуговування	Залучення на конкурсних засадах підприємств усіх форм власності та суб'єктів підприємницької діяльності до обслуговування житлового фонду та прибудинкової території, утримання об'єктів благоустрою шляхом забезпечення проведення конкурсів (тендерів) на право надавати послуги з утримання житлових будинків та прибудинкової території, виконання робіт з благоустрою.	В 2009р. до утримання житлового фонду залучено 417 приватних підприємств, з них найбільше у Донецькій (86), Сумській (36), Одеській (27), Житомирській (23) та Київській (22) областях. Водночас у Черкаській, Львівській, Волинській, Хмельницькій, Чернівецькій, Запорізькій, Закарпатській областях та м. Севастополь цей процес не є динамічним. Протягом року загальна по Україні кількість таких підприємств скоротилася на 2 одиниці. Стримуючим фактором у розвитку ринкових відносин є слабка підтримка з боку органів місцевого самоврядування та недосконалість існуючої законодавчої бази.
Міський електротранспорт	Сприяння встановлення і удосконалення договірних відносин між підприємствами міського електротранспорту та місцевими органами влади; шляхом прискорення темпів оновлення рухомого складу та покращення якості надання транспортних послуг.	Технічна база міського електротранспорту є застарілою. Із 7878 одиниць трамвайних вагонів і тролейбусів 90% відпрацювали нормативний термін експлуатації, а в АР Крим, містах Вінниці, Дніпропетровську, Запоріжжі, Івано-Франківську, Кіровограді, Миколаєві, Одесі, Рівному, Херсоні, Севастополі цей показник досяг 100 відсотків.

1. Примітка. Сформовано автором самостійно на основі [39,71,77]

В окремих секторах ЖКГ матеріально-технічна оснащеність виробництва і надання послуг має певні особливості і, як наслідок, деякі специфічні тенденції розвитку. Зокрема, житловий фонд України усіх форм власності складає 1066,6 млн.м² [218,с.424], і в середньому за 2004-2008 рр. збільшувався на 0,6% щорічно. В його структурі значна частка належить міському фонду, який за роками в середньому склав більше 64,0%. За місцем формування (міський/сільський) та динамікою зміни житловий фонд характеризується даними, поданими в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка та структура житлового фонду України¹

Рік	Весь житловий фонд, загальна площа, млн.м ²	Динаміка зміни, %	в тому числі		
			Міський, млн.м ²	Частка міського житлового фонду, %	Сільський млн.м ²
2004	1040,0	101,1	664,5	63,9	375,5
2005	1046,4	100,6	669,9	64,0	376,5
2006	1049,2	100,2	671,3	63,9	377,9
2007	1057,6	100,8	677,6	64,0	380,0
2008	1066,6	100,8	684,3	64,1	382,3

1.Примітка. Сформовано на основі [56]

Аналіз стану житлового фонду засвідчив, що він постійно погіршується, оскільки близько 70% житла побудовано до 1970-х років, а більше 5%.

житлового фонду належить до категорії ветхих і аварійних [45,с.78]. З 87 тис. ліфтів більш як 28 тис. відпрацювали експлуатаційний термін 20 років і є потенційно небезпечними для користувачів. Фактичні асигнування на капітальний ремонт житла не перевищують 16% від необхідного мінімуму [63,с.385]. Кількість і обсяги цілком амортизованих основних засобів у 1,5-2 рази більше ніж у інших галузях. Це обумовлює зниження рівня надійності інженерних комунікацій та спричиняє необґрунтовані витрати паливно-енергетичних і водних ресурсів, що, в кінцевому підсумку, впливає на постійне зростання собівартості послуг [127,с.182].

Збільшення ветхих та аварійних мереж у водопровідно-каналізаційному господарстві є небезпекою виникнення кризових ситуацій в сфері ЖКГ і, тим більше, не сприяє становленню конкурентного середовища в даному секторі, підвищенню конкурентоспроможності підприємств галузі. Рівень зношеності водопровідно-каналізаційних мереж на початок 2009 року в Україні становив 35%. Найнижчі показники були у м. Севастополі, АР Крим, Луганській, Донецькій, Львівській, Херсонській, Запорізькій Одеській, Кіровоградській, Дніпропетровській областях [77,с.5]. Так, в 2009 р. у комунальній теплоенергетиці частка ветхих та аварійних теплових мереж становила 14,5%. Збільшення цього показника спостерігалось в Одеській, Чернігівській, Харківській, Житомирській областях, м. Севастополі та АР Крим. Дана ситуація ускладнюється зростанням частки фізично та морально зношених котлів (термін експлуатації яких більше 20 років), яка складала 24%. За регіонами країни, проблемною така ситуація є в м. Києві (63%), м. Севастополі (52%), Львівській (33%), Дніпропетровській (33%), Донецькій (31%) областях [70,71,77].

Особливої уваги в контексті оцінки ресурсного потенціалу заслуговує аналіз втрат та витрат ресурсів в ЖКГ. Загалом спостерігається високий рівень втрат, що призводить до низької ефективності функціонування ЖКГ. Як свідчать статистичні дані [77], рівень втрат та необлікових витрат води у 2009 р. в 10-и регіонах України перевищував середній по країні (38,5%) і знаходився в межах

51-87% у м. Севастополі, Закарпатській, Чернівецькій, Житомирській, Харківській, Івано-Франківській, Одеській, Луганській, Львівській областях .

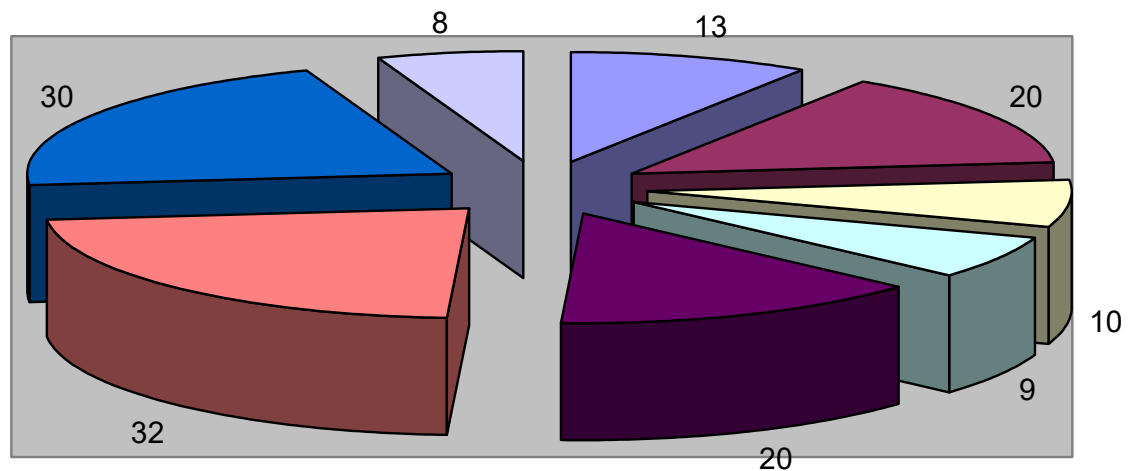
Високими залишаються питомі витрати електроенергії на постачання води та відведення стоків. Середньогалузевий показник складає 1,57 кВт год/м³, найнижчими є втрати в Донецькій, Дніпропетровській, Черкаській, Львівській областях та м. Києві [77,с.4].

Витрати палива на виробництво теплової енергії є високими і складають 169,2 кг. умовного палива/ Гкал. тепла). В регіональному розрізі найвищі питомі витрати спостерігаються у Закарпатській (199,9), Чернігівській (198,8), Херсонській (193,6) областях. В 6-и областях спостерігається зменшення цього показника, зокрема у Миколаївській (118,45) Рівненській (124,2), Харківській (137), Запорізькій (149,5), Хмельницькій (159,0), та Херсонській (193,6) [70,77,218].

Вирішення проблеми зниження втрат лежить в площині необхідності оснащення житлового фонду засобами обліку. На даний час лише 51,4% споживачів оснащені лічильниками води. За статистичними даними, найбільш активно ці заходи впроваджуються у містах Києві і Севастополі, Івано-Франківській, Чернівецькій, Закарпатській, Кіровоградській, Львівській областях. Аналіз рівнів забезпеченості централізованим водопостачанням показав, що всі міста України і 89% селищ міського типу забезпечені централізованими системами каналізації (95% міст і 57% селищ міського типу) [77,с.5]. На території України спеціалізованими комунальними підприємствами, яких нараховується 250 одиниць, експлуатується 29,1 тис.км. каналізаційних колекторів і мереж, 75,2 тис.км. водогонів і мереж водопроводу. На балансі ЖКГ України знаходиться близько 14 тис. котелень, з них близько 6 тис. (44%) – у підприємствах комунальної теплоенергетики [218].

Проблеми застарілої матеріально-технічної оснащеності функціонування ЖКГ лежать в площині відсутності стимулювання інвестиційної діяльності в даній галузі. Законом України “Про загальнодержавну програму реформування і розвитку ЖКГ на 2010-2014 роки” закладено принцип забезпечення ефективного і динамічного розвитку ЖКГ через стимулювання надходжень інвестицій у всі

його структурні підрозділи [165]. За розрахунками експертів, щорічна потреба в інвестиціях підприємств ЖКГ становить близько 2,6 млрд. грн.[140]. До того ж, основне навантаження лягає на місцеві бюджети, які часто невзможі профінансувати основні напрямки розвитку ЖКГ, за умови недостатнього рівня фінансових ресурсів на місцях, зумовлених високою дотаційністю з державного бюджету. За Законом України "Про житлово-комунальні послуги" [162] місцева влада в разі затвердження тарифів на ЖКП нижчими від розміру економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво, зобов'язана резервувати відповідні кошти в бюджеті для покриття зазначеної різниці. Таким чином, органи місцевої влади поставлені перед вибором: "латати дірки" чи оновлювати зношені основні фонди підприємств ЖКГ. В структурі інвестицій, які закладені в Програмі реформування ЖКГ на 2010-2014 рр., на заходи забезпечення засобами обліку споживання води і тепла виділяється 30% коштів, модернізацію житлового господарства – 32%, розвиток і реконструкцію об'єктів водопостачання та водовідведення – 20%. Розподіл інвестицій за напрямками вкладання в ЖКГ показано на рис.2.3.

- Енергозберігаючі заходи
- Розвиток і реконструкція об'єктів водопостачання і водовідведення
- Заходи в сфері комунального обслуговування
- Оновлення міського електротранспорту
- Заходи по захисту від підтоплень і зсувів
- Модернізація житлового господарства
- Забезпечення засобами обліку споживання води і тепла
- Розвиток і реконструкція об'єктів теплового господарства

Рис.2.3.Розподіл витрат на діяльність комунального сектора в Україні¹

Примітка. Розраховано автором за даними [64,66,127,175,176].

Джерелом фінансування цих інвестицій виступають державний і місцеві бюджети України в пропорціях: 36% припадає на місцеві бюджети і 44% на державний бюджет [158]. Такі джерела фінансування вказують на низьку інвестиційну привабливість даної галузі, оскільки спостерігається відсутність приватного капіталу.

Діяльність з поглиблення демонополізації ЖКГ, створення конкурентного середовища на ринку ЖКП передбачає залучення приватного капіталу на цей ринок, проведення конкурсного відбору підприємств до участі в наданні послуг. Динаміка формування приватних підприємств в ЖКГ має позитивну тенденцію, однак по відношенню до загальної кількості господарюючих суб'єктів в цьому секторі їх частка складає лише 3,2%. Тобто, у більшості населених пунктів в Україні залишається монополія комунальних ЖЕКів і цей ринок є недосконалим, не може повністю виконувати свою місію та ефективно надавати доступні і якісні послуги споживачам. Недосконалість законодавчої бази, невідповідність тарифів економічно обґрунтованим витратам на утримання житла, недостатня підтримка з боку органів місцевого самоврядування стали стримуючими факторами, що не стимулюють створення нових приватних підприємств і призводять до низького рівня прибутковості тих, що вже функціонують на даному ринку.

Значні можливості для формування конкурентного середовища на ринку ЖКП має інноваційний потенціал. Перехід до інноваційного типу розвитку ЖКП включає використання науково-технічних досягнень, спрямованих на задоволення потреб населення, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності даних послуг. На сьогодні цей потенціал ЖКГ використовується недостатньо, оскільки інвестиції в інновації та науково-технічні розробки є незначними (близько 16% в загальних інвестиціях), а в кризовий період 2008-2009 роки вони практично не здійснювалися.

Як свідчать дані аналізу, в структурі комунальних платежів плата за електроенергію, тепло і воду становить близько 70%. Важливою проблемою стає зменшення цих витрат на основі інноваційних технологій. Зазначена проблема обумовлена тим, що при будівництві житла витрати на їхню експлуатацію не враховувались, оскільки перевага надавалася дешевим матеріалам і найпростішим технологіям будівництва. Тому житло на вітчизняних ринках за технологічними властивостями в 2–3 рази поступається зарубіжним.

Можливий перехід до інноваційного типу розвитку ЖКП визначається рядом факторів, які можна згрупувати як техніко-економічні, нормативно-правові, соціально-психологічні, які мають неоднозначну спрямованість (табл.2.6.).

Таблиця 2.6

Фактори, що впливають на розвиток інноваційної діяльності в наданні ЖКП

Фактори інноваційної діяльності	
Стримуючі	Стимулюючі
Техніко – економічні	
<ul style="list-style-type: none"> - відсутність джерел фінансування; - слабка матеріально-технічна і наукова база; - подорожчання науково-дослідних розробок; - низький науково-інноваційний потенціал. 	<ul style="list-style-type: none"> - високий попит на послуги; - наявність необхідної господарської і науково-технічної інфраструктури; - розвиток конкуренції на ринку ЖКП
Нормативно-правові	
<ul style="list-style-type: none"> - Недосконалість законодавчої бази в питаннях інноваційної діяльності, охорони інтелектуальної власності 	
Соціально-психологічні	
<ul style="list-style-type: none"> - дефіцит наукових кадрів, що займаються проблемами введення інновацій на ринок ЖКП; - опір змінам. 	<ul style="list-style-type: none"> - сприйняття змін, нововведень; - моральне задоволення, матеріальні стимули

¹ Складено автором на основі [39,58,68,84].

Очевидно, що одним із основних напрямків ефективного розвитку економіки ЖКГ, є раціональне використання наявних ресурсів. Аналіз зарубіжного досвіду показує, що основним фактором, який забезпечує

ефективність роботи фірм, є постійне зниження витрат ресурсів на кожен одиницю продукції або послуг, введення інноваційних технологій [39,68,88].

ЖКГ України залишається однією з найбільш фондо-, капітало-, ресурсномістких галузей, що зумовлює необхідність впровадження ресурсозберігаючих технологій. Її частка в загальній вартості основних фондів комунальної власності становить від 50 до 70%, що відповідає 25% вартості основних фондів країни [71,с.109]. На сучасному етапі дана галузь не в змозі раціонально використовувати всі наявні ресурси. Тому, для підвищення ефективності використання її ресурсного потенціалу підприємств галузі, актуальною проблемою залишається впровадження ресурсозберігаючих технологій в обслуговуванні ЖКГ, здатності якнайповніше використовувати інноваційні методи управління з урахуванням особливостей територіального розвитку.

Дослідження засвідчує, що у регіонах України є успішні приклади реалізації енергозберігаючих проектів. Наприклад, підприємство „Луцькводоканал” впровадило перший етап модернізації технологічної схеми стадії водопідготовки, що дало змогу зекономити 2,3 млн. кВт-год електроенергії, завдяки заміні насосів на каналізаційних насосних станціях зекономлено понад 135 тис. кВт-год. Шляхом реконструкції аварійних ділянок теплових мереж у Рівненській області досягнуто економії близько 440 тис. куб. м газу. У Житомирській області заощаджено 1280 тонн умовного палива завдяки заміні 2,9 км мереж теплопостачання на попередньо ізольовані труби та режимне налагодження 31 котла. Комбіноване виробництво теплової та електричної енергії впроваджено на державному міському підприємстві „Івано-Франківськтеплокомунмережа”, у м. Хмельницькому на міському комунальному підприємстві „Хмельницьктеплокомуненерго”, за рахунок чого понад 30% потреб у електричній енергії на виробництві тепла забезпечено дешевою електроенергією власного виробництва [71,с.77].

Дослідження інноваційних процесів на ринку ЖКП дає змогу зробити висновок, що інноваційний потенціал є недостатнім, а інновації не стали

основою конкурентоспроможності даного ринку. Головна причина полягає в тому, що в Україні нема цілеспрямованої стратегії підтримки інноваційної діяльності на рівні держави.

На сучасному етапі у формуванні конкурентного середовища та конкурентоспроможного потенціалу ЖКГ суттєву роль відіграє трудовий потенціал. Аналіз використання робочої сили в житлово-комунальному господарстві засвідчив, що у переважній більшості його галузей кінцевий кількісний результат діяльності безпосередньо не пов'язаний з кількістю витраченої праці, тобто, іншими словами, обсяг надання послуг не залежить безпосередньо від зусиль колективу працівників, зайнятих в цій галузі. У штаті працівників комунального господарства велику питому вагу складають робітники, що надають функції чергового персоналу 25-60% [70,с.175]. Разом з тим, рівень професіоналізму і кваліфікації працівників підприємств ЖКГ, як відзначають аналітики, є низьким [70,с.27].

Узагальнюючи аналіз складових потенціалу і стану розвитку ЖКГ за окремими його секторами, зазначимо, що для оцінки перспектив формування в даній галузі конкурентного середовища необхідно оцінити його комплексно з позиції наявних ресурсів і додаткових можливостей, які можуть бути отримані завдяки інституційним змінам в напрямку становлення в ній конкурентного ринку. Враховуючи зазначене, вважаємо, що потенціал ринку ЖКП можна виразити через функцію:

$$P_{ржкп} = f(VП, РП, ФП, ІП, ТП, УП, ІНП, ІНФ, Д) \rightarrow \max \quad (2.1)$$

де, *VП* – виробничий потенціал, *РП* - ресурсний потенціал, *ФП* – фінансовий потенціал, *ІП* – інвестиційний потенціал, *ТП* – трудовий потенціал, *УП* – управлінський потенціал, *ІНП* – інноваційний потенціал, *ІНФ* – інформаційний потенціал, *Д* – додатковий потенціал (у результаті виникнення нових можливостей). Відсутність емпіричних даних щодо таких складових потенціалу, як управлінський, інформаційний та додатковий, а також недостатність інформаційної бази щодо ресурсної та трудової складових потенціалу ринку ЖКП не дозволяє прорахувати його загальну величину.

Водночас, узагальнююче представлення сукупного потенціалу через функцію його максимізації дозволяє зосередити увагу на позитивних і негативних чинниках, які впливатимуть на її величину, а також врахувати додаткові можливості (Д), які проявлятимуться завдяки розвитку конкуренції і підвищення конкурентоспроможності підприємств галузі.

З метою виявлення позитивних і негативних чинників, які можуть вплинути на формування і розвиток елементів потенціалу ринку ЖКП в плані його використання для становлення конкурентного середовища використано метод SWOT-аналізу. Для оцінки чинників, які обумовлюють слабкі та сильні сторони за секторами надання суспільних, змішаних послуг та послуг приватного споживання, вказують на можливості їхнього розв'язання та загрози, які стримують ефективне функціонування ринку ЖКП, було використано метод колективного експертного опитування. В групу фахівців-експертів залучалися керівники підрозділів ЖКГ, спеціалісти обласного та міського управлінь ЖКГ в Тернопільській області, споживачі послуг загальною кількістю 50 осіб. Форма листа опитування експертів представлена в додатку Б, а результати опитувань подані в додатках В, Г, Д, Е. Узагальнення результатів експертного опитування здійснювалося з використанням діючої методики обробки даних, зокрема: розрахунок показників узагальненої думки експертів; визначення середнього статистичного значення експертних оцінок за кожним із виявлених чинників; визначення рівня їх важливості в кожному полі SWOT-матриці. Узагальнена думка експертів за кожним чинником розраховується за формулою:

$$\dot{I}_j = \sum_{i=1}^{50} C_{ij}, \quad (2.2)$$

де, M_j - узагальнена думка експертів за кожним з виявлених чинників; C_{ij} - експертна оцінка дана j -им експертом за i -тим чинником.

Усереднене значення результатів експертного опитування (\bar{M}_j) визначалося за формулою:

$$\bar{M}_j = \frac{\sum C_{ij}}{m_j}, \quad (2.3)$$

де m - кількість експертів, які прийняли участь в опитуванні.

Компетентність експертів (K_{ik}) розраховано за формулою, дані для якої взяті з пропонованої анкети опитування (Додаток Б):

$$K_{jk} = \frac{K_{ja} + K_{jc}}{2}, \quad (2.4)$$

де K_{ja} - ступінь аргументованості експертної оцінки даної j -им експертом;

K_{iz} - коефіцієнт знайомства з проблемою.

Скоригована експертна оцінка ($M_{j.\dot{n}ei\ddot{o}}$), яка враховує рівень компетенції кожного з експертів, визначена за формулою:

$$M_{j.\dot{n}ei\ddot{o}} = \frac{\sum C_{ij} * K_{ik}}{m_j} \quad (2.5)$$

Аналіз результатів експертного опитування дозволив сформулювати SWOT-матриці (табл. 2.7., 2.8., 2.9.) та виділити найбільш проблемні процеси на ринку ЖКП. SWOT-аналіз засвідчив, що основними слабкими сторонами сегменту надання суспільних послуг є: високий рівень зношення виробничих фондів, низька якість послуг, низький рівень конкурентоспроможності, недосконалість механізму залучення інвесторів. Як показує аналіз, слабкі сторони значно переважають сильні. Даний сегмент ринку ЖКП містить цілий ряд загроз і водночас має можливості для їх ліквідації. Серед перешкод виявлено: загрози нестабільності нормативно-правової бази; відсутність мотивації до реформ; непрогнозована політика цін на енергоносії, паливно-мастильні матеріали; ускладнена та довготривала процедура розгляду і затвердження тарифів; складна процедура проведення тендерів для здійснення основної діяльності підприємств і проектів з їх розвитку і модернізації (табл. 2.7).

При проведенні SWOT-аналізу сегменту змішаних послуг виявлено, що слабкими сторонами і основними загрозами на ньому є відсутність цільового державного фінансування; низький рівень впровадження сучасних енерго- та ресурсозберігаючих технологій; низький рівень сплати за послуги, обумовлений низькою платоспроможністю громадян; низький рівень конкурентоспроможності підприємств, які надають послуги; зростаюча дебіторська та кредиторська заборгованість. Разом з тим, даний сегмент характеризується високою соціальною значущістю послуг та високим рівнем охоплення споживачів цих

послуг (табл. 2.8).

Таблиця 2.7

SWOT- аналіз сегменту суспільних послуг (послуги з планування та обслуговування паркових зон, реконструкції пам'ятників історії та архітектури, утримання міських транспортних комунікацій) на ринку ЖКП в Україні

Слабкі сторони:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості	Сильні сторони:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості
1. Високий рівень зносу виробничих фондів, комунальних мереж, інженерних споруд.	9,2	1	1. Соціальна значущість.	9	1
2. Низька якість ЖКП.	8,9	3	2. Високий рівень охоплення споживачів послугами.	8,8	2
3. Недостатність фінансування галузі.	8,8	4	3. Наявність єдиного замовника.	8,0	4
4. Відсутність цільового державного фінансування.	9	2	4. Стандартний пакет послуг.	7,7	5
5. Низький рівень впровадження сучасних енерго- та ресурсозберігаючих заходів.	8,2	5	5. Надання послуг на безоплатній основі.	8,2	3
6. Наявність монополізму.	7,2	7			
7. Недосконалість механізму залучення інвестора.	7,6	6			
8. Неefективна кадрова політика.	6,1	8			
9. Недосконалість системи управління.	5,6	9			
Загрози:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості	Можливості:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості
1. Нестабільність нормативно-правового забезпечення.	8,9	1	1. Підвищення якості послуг.	9,2	1
2. Відсутність мотивації до реформ.	8,5	2	2. Впровадження нових технологій обслуговування споживачів.	8,7	2
3. Непрогнозована політика цін на енергоносії, паливно-мастильні матеріали.	7,6	4	3. Впровадження енергозберігаючих технологій.	8,2	3
4. Відсутність науковообґрунтованих норм і нормативів тарифоутворення.	8	3	4. Реформування системи утримання житлового фонду, та пошук нових ефективних методів роботи.	8,1	4

Примітка. Розроблено автором

Результати SWOT-аналізу сегменту послуг приватного споживання засвідчили, що він є найбільш сприятливим з точки зору формування конкурентного середовища, оскільки дані послуги мають можливість забезпечуватися організаціями, які функціонують як на ринку ЖКП, так і на суміжних ринках. Однак, загрози ефективного функціонування

Таблиця 2.8

SWOT- аналіз сегменту змішаних послуг (послуги з утримання будинків і споруд, утримання ліфтів, послуги з управління будинком) на ринку ЖКП в Україні

Слабкі сторони:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості	Сильні сторони:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості
1. Відсутність цільового державного фінансування.	8,1	5	1. Соціальна значущість.	9,1	1
2. Низький рівень впровадження сучасних енерго- та ресурсозберігаючих заходів.	7,9	5	2. Високий рівень охоплення споживачів послугами.	8,5	3
3. Низький рівень сплати за послуги.	8,7	2	3. Наявність єдиного замовника.	7,6	4
4. Наявність монополізму.	8,4	3	4. Неможливість відмовитися від пакету послуг.	8,7	2
5. Низький рівень конкурентоспроможності підприємств.	9	1			
6. Високий рівень дебіторської заборгованості.	7,7	6			
Загрози:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості	Можливості:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості
1. Низька платоспроможність населення.	8,3	3	1. Прийняття законів щодо кожного сегмента ринку.	8,1	3
2. Наявність монополізму.	8,6	2	2. Реалізація державної політики демонополізації галузі.	9,3	1
3. Недосконалість механізму залучення інвестора.	9,2	1	3. Функціонування на ринку багатьох суб'єктів (підприємств малого і середнього бізнесу) що надають подібні послуги.	9,1	2
4. Відсутність науковообґрунтованих норм і нормативів тарифоутворення	8	4	4. Перехід на самофінансування.	7,8	4

1. Примітка. Розроблено автором зазначеного сегменту в значній мірі проявляються в: складній процедурі проведення тендерів для здійснення основної діяльності підприємств і проектів з їх розвитку і модернізації; низькій проінформованості населення щодо номенклатури послуг та суб'єктів, які їх надають; низькій якості, як самих послуг, так і обслуговування громадян; недостатності фінансового забезпечення; непрозорих механізмах тарифоутворення; низькому рівні конкурентоспроможності підприємств; неефективних технологіях надання послуг, обумовлених високим рівнем втрат ресурсів; недосконалістю механізму залучення інвесторів (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

SWOT- аналіз сегменту послуг приватного споживання(ремонт приміщень, будинків, споруд, квартир, вивезення побутових відходів) приватного споживання ринку ЖКП в Україні

Слабкі сторони:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості	Сильні сторони:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості
1.Складна процедура проведення тендерів для здійснення основної діяльності підприємств і проектів з їх розвитку і модернізації.	9	4	1.Соціальна значущість.	9	2
2.Низька інформованість населення.	8,6	5	2.Високий рівень охоплення споживачів послугами.	9,3	1
3.Низька якість ЖКП.	8	7	3.Наявність єдиного замовника.	8	3
4.Недостатність фінансових ресурсів.	7,8	8	4.Стандартний пакет послуг	7,7	4
5.Низький рівень конкурентоспроможності підприємств.	9,2	2			
6.Високий рівень дебіторської заборгованості.	7,2	10			
7.Відсутність цільового державного фінансування.	6,8	12			
8.Низький рівень впровадження сучасних енерго- та ресурсозберігаючих заходів.	7,6	9			
9.Низький рівень сплати за послуги.	7	11			
10.Наявність монополізму.	9,3	1			
11.Недосконалість механізму залучення інвестора.	9,1	3			
12.Неефективна кадрова політика	8,2	6			
ЗАГРОЗИ:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості	МОЖЛИВОСТІ:	Усереднена експертна оцінка	Рівень важливості
1.Нестабільність нормативно-правового забезпечення	8,6	3	1.Реалізація державної політики демонополізації галузі.	9,1	2
2.Відсутність мотивації до реформ.	8,3	6	2.Перехід на самофінансування.		
3.Низька платоспроможність населення.	8,1		3.Швидко реагувати на нові технології.		4
4.Ускладнена та довготривала система розгляду і затвердження тарифів.	8,2	5	4.Впровадження енергозберігаючих технологій.	8,6	6
5.Складна процедура проведення тендерів для здійснення основної діяльності підприємств і проектів з їх розвитку і модернізації.	9,2	1	5.Реформування системи утримання житлового фонду, та пошук нових ефективних методів роботи	8,4	7
6.Низька інформованість населення	9	2	6.Прийняття законів щодо кожного сегмента ринку.	8,2	3
			7.Функціонування на ринку багатьох суб'єктів (підприємств малого і середнього бізнесу) що надають подібні послуги.	8,9	5
				8,6	1
				9,4	

1.Примітка. Розроблено автором

Оцінки стану та потенціалу ринку ЖКП, дали змогу виявити основні чинники, що гальмують процес формування конкурентного середовища на ринку

ЖКП, згрупувавши їх як: економічні, фінансові, адміністративні, управлінські, інституційні, інформаційні, психологічні, політичні (табл. 2.10.).

Таблиця 2.10

Основні причини, що гальмують процес формування конкурентного середовища на ринку ЖКП

Причини	Зміст
Економічні	Високий рівень зношення основних виробничих фондів, зокрема житлового фонду і комунальної інфраструктури.
Фінансові	Недостатність коштів, проблеми пов'язані з фінансуванням галузі. низький рівень доходів населення не сприяє підвищенню платоспроможного попиту на високоякісні послуги. дефіцит ресурсів у потенційних виробників ЖКП, недостатнє інвестування, дефіцит обладнання
Адміністративні	Зарегульованість державними нормативно-правовими актами. Мала частка недержавних підприємств у цій сфері. Нерівні умови для входження на ринок Законодавчі обмеження на певні види діяльності для окремих категорій потенційних виробників ЖКП. Ліцензування окремих видів діяльності. Надання монопольних прав на виробництво ЖКП комунальним організаціям, які функціонують на ринку ЖКП.
Правові	Нестабільність і неузгодженість законодавчих норм в галузевому розрізі ЖКГ
Управлінські	Низький рівень підготовки кадрів та підвищення кваліфікації працівників на всіх ієрархічних рівнях.
Інвестиційні	Недостатнє інвестування з боку держави і бізнес структур для технологічного переобладнання виробництва, пов'язаного з виготовленням і транспортуванням послуг.
Психологічні	Психологічна невідповідність населення до ринкових відносин у сфері ЖКП.
Інформаційні	Не достатня поінформованість споживачів ЖКП про можливість отримувати дані послуги від приватних компаній за нижчими цінами;
Політичні	У зв'язку з виборчими процесами і політичною нестабільністю, реалізація реформи у житлово-комунальному господарстві не відбувається.

Примітка: Сформовано автором

Аналіз причин, які стримують процес формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, свідчить, що економічні фактори не є визначальними. Основні з них пов'язані з невмінням пристосуватися до ринкових відносин, створити відповідні ринкові інститути, узгодити інтереси учасників цього ринку, організувати інформаційну підтримку передового досвіду в цій життєво важливій сфері національної економіки. Загалом, як показує дослідження стану та потенціалу ринку ЖКП, можна зробити висновок, що формування конкурентного середовища на даному сегменті ринку відбувається повільно. Його стан не відповідає сповна ринковій економіці, а

потенціал недостатньо і неефективно використовується. Водночас можна окреслити потенційно можливі перспективи використання потенціалу, сформовані на основі аналізу розвитку ЖКГ, які сприятимуть формуванню конкурентного середовища на ринку ЖКП (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Потенційно-можливі перспективи використання потенціалу для формування конкурентного середовища на ринку ЖКП

Вид потенціалу	Галузі ЖКГ, які володіють потенціалом	Забезпечення можливого впливу на конкурентне середовище
Виробничий	Житлове господарство, теплоенергетика, водопостачання та водовідведення, благоустрій та комунальне обслуговування, міський електротранспорт.	Оновлення, модернізація і заміна основних фондів галузі, проведення капітального ремонту житла.
Ресурсний	Теплоенергетика, водопостачання та водовідведення, міський електротранспорт.	Впровадження ресурсозберігаючих технологій, підвищення ефективності споживання ресурсів.
Фінансовий	Житлове господарство, теплоенергетика, водопостачання та водовідведення, благоустрій та комунальне обслуговування, міський електротранспорт.	Поліпшитися фінансовий стан підприємств через реалізацію: прогнозованої політики цін на енергоносії та паливно-мастильні матеріали; спрощеної системи розгляду і затвердження тарифів; спрощеної процедури проведення тендерів для основної діяльності підприємств; поступове переведення на самофінансування галузі.
Інвестиційний	Житлове господарство, теплоенергетика, водопостачання та водовідведення, благоустрій та комунальне обслуговування, міський електротранспорт.	Забезпечить надходження в галузь інвестиційних ресурсів, які спрямуватимуться на підвищення технічного стану ЖКГ, впровадження ресурсозберігаючих технологій надання послуг, підвищення їх якості.
Трудовий	Житлове господарство, теплоенергетика, водопостачання та водовідведення, благоустрій та комунальне обслуговування, міський електротранспорт.	Дозволить готувати висококваліфікованих фахівців для ЖКГ.
Управлінський	Житлове господарство, теплоенергетика, водопостачання та водовідведення, благоустрій та комунальне обслуговування, міський електротранспорт.	Реформування системи утримання житлового фонду та впровадження нових форм управління. Дозволить власникам самостійно визначати і вибирати спосіб управляти будинком і умови надання їм послуг та на правовому рівні впливати на стан свого житла.
Інноваційний	Теплоенергетика, водопостачання та водовідведення, міський електротранспорт.	Технічне переоснащення та запровадження нових технологій дозволить швидко реагувати на НТП.
Інформаційний	Житлове господарство, благоустрій та комунальне обслуговування.	Дозволить повною мірою інформувати населення про хід реформ в ЖКГ, що сприятиме активному впливу споживачів послуг на формування конкурентного середовища на ринку ЖКП.

1.Примітка. Сформовано автором.

Проведені оцінки потенціалу та стану розвитку ринку ЖКП вказують на його значні можливості для формування конкурентного середовища, однак через певні причини, як об'єктивного так і суб'єктивного характеру, вони

використовуються недостатньо.

2.2. Організаційно-функціональний механізм формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг

Формування конкурентного середовища на ринку ЖКП не можливе без здійснення цілеспрямованих державних заходів щодо підтримки ЖКГ, які передбачають використання як економічних, так і організаційних інструментів. Базовими елементами організаційно-економічного механізму підтримки конкурентного середовища є сукупність методів, організаційних структур, функцій управління, підсистем, правил, нормативів, розпоряджень та вказівок, які формуються і реалізуються органами управління ЖКГ. Дослідження їх дії на ринку ЖКП потребує обґрунтування і виконання наступних завдань: розгляд організаційної структури управління, оцінка методів реалізації регулятивних заходів, визначення і структуризація функцій управління, встановлення місця організацій і споживачів у загальній системі управління на згаданому ринку.

Слід відзначити, що в науковій літературі організаційно-функціональний механізм підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП практично не представлений. Розглядалися лише окремі складові такого механізму. Зокрема, В. Полуянов аналізує ефективність економічного механізму функціонування підприємств ЖКГ [147]. Організаційно-економічному механізму розвитку територіального комплексу послуг присвячена монографія А. Мельник [136]. Звідси випливає необхідність системного аналізу та комплексного оцінювання організаційно-функціональних механізмів розвитку та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП.

Організаційно-функціональний механізм забезпечення підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП в цілому ґрунтується на механізмах поєднання і взаємодії центрального, регіонального та місцевого управління, діяльності їх суб'єктного складу. Під таким механізмом слід розуміти сукупність конкретних структур, процедур та засобів, за допомогою яких досягається узгоджена взаємодія всіх суб'єктів ринку ЖКП з метою задоволення потреб

широкого кола споживачів цих послуг, створення сприятливих умов для ефективного розвитку даної галузі, і підтримки її конкурентних переваг та формування конкурентного середовища на ринку ЖКП.

Відповідно до принципу цілісності, що передбачає застосування структурно-функціонального аналізу, елементи системи управління формуванням конкурентного середовища на ринку ЖКП слід розглядати не відокремлено, а у взаємозв'язках, взаємовпливі і взаємозалежності з процесами, що відбуваються в економіці країни та регіону. Усі суб'єкти системи управління, що здійснюють регулювання на ринку ЖКП, складають єдине ціле і взаємодоповнюють одне одного. Разом із тим, кожна ланка наділена самостійними функціями, виконує відповідне коло завдань і має притаманну лише їй внутрішню структуру.

Ретроспективний аналіз системи управління житлово-комунальним господарством в Україні показав, що в минулому воно здійснювалося централізовано під керівництвом та контролем центральних органів влади. Такій системі управління були властиві: державний монополізм, надмірна централізація та ігнорування ініціативи місцевих органів влади. Ця система управління разом з великими державними субсидіями та дешевими енергоресурсами дозволяла уряду забезпечувати відносно задовільне надання послуг, але не сприяла ефективній діяльності ЖКГ. Як зазначалося в §2.1, в процесі децентралізації управління держава передала місцевим органам влади відповідальність за надання ЖКП. Нормативно-правова база регулювання ЖКГ розроблялася на різних стадіях адміністративної реформи і спричинила частковий збіг повноважень, відсутність координування та неефективний розподіл функцій органів управління цим сектором економіки.

Досліджуючи систему управління ЖКГ України, необхідно врахувати зміни, що відбуваються в діяльності організаційних структур даної галузі, зокрема: децентралізація управління, реалізація адміністративної реформи, послаблення впливу центральних органів, підвищення ролі публічності, запровадження сучасного менеджменту в діяльності органів управління ЖКГ. Передусім, це стосується змін, які відбуваються на загальнодержавному рівні, пов'язаних з оптимізацією центральних органів виконавчої влади, що призвело

до об'єднання міністерств і включенням функцій, які виконувало Міністерство з питань житлово-комунального господарства, до Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

Трансформаційні процеси в Україні, проведення економічних реформ, що сприяли демонополізації і розвитку різних форм підприємництва на ринку ЖКП створили сприятливу базу для реалізації організаційно-функціонального механізму в напрямку підтримки конкурентного середовища на цьому ринку. Як зазначає А. Мельник, функції організаційно-економічного механізму суттєво відрізняються на стадії формування і стадії функціонування уже сформованого ринку. На стадії формування ринку послуг цей механізм повинен забезпечити роздержавлення і формування нових форм власності, створення конкурентного середовища, соціальний захист населення, стабілізацію ринку. Домінуючою тут залишається організаційна складова. На сформованому ринку послуг перевагу має економічна складова[136,с.129].

Організаційний механізм підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП є системою інституцій, зв'язків і функцій які реалізуються з метою підвищення ефективності функціонування ЖКГ. Для проведення оцінювання дієвості організаційно-функціонального механізму забезпечення підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП слід розглянути діючу організаційну структуру і функції державних та місцевих органів управління в цій сфері.

ЖКГ нині є складовою комунальної власності та комунального підприємництва. В контексті цього, органи місцевого самоврядування здійснюють управління об'єктами ЖКГ; гарантують надання ЖКП відповідної якості та безпеки; здійснюють соціальний захист малозабезпечених верств населення; реалізують основні заходи щодо реформування галузі. Частина комунальних підприємств, що перебувають у комунальній власності, залишаються державними, інша частина об'єднується у акціонерні товариства, асоціації, корпорації з часткою приватного капіталу. Це здійснює значний вплив на форми і методи управління підприємствами ЖКГ. Діюча нині організаційна структура ЖКГ, що перебуває в комунальній власності, має подвійне підпорядкування. Аналіз організаційних структур дозволяє подати ієрархію управління ЖКГ України, відображену на рис. 2.4.

Рис. 2.4. Організаційна структура управління житлово-комунальним господарством України¹

Примітка. Складено автором

Зокрема, адміністративно ЖКГ підпорядковується місцевим органам

виконавчої влади, що дає змогу враховувати потреби і можливості розвитку ЖКГ регіону; галузево – Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, що створює можливість розвитку ЖКГ країни на єдиній основі, забезпечує краще використання капітальних вкладень у його розвиток. Зокрема, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України здійснює нормативно-методичне забезпечення діяльності структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади, підприємств і організацій ЖКГ, а також ліцензування їхньої діяльності [162].

Основними суб'єктами управління ЖКГ є: місцева рада (орган затвердження і громадського контролю), місцевий орган виконавчої влади (основний орган затвердження та нагляду), державна житлово-комунальна інспекція та керівники підприємств ЖКГ (суб'єкти безпосереднього управління). Аналіз функціональних повноважень зазначених суб'єктів управління ЖКГ дозволив окреслити основні завдання, які необхідно розв'язати для підвищення ефективності функціонування ЖКГ, та створення умов формування конкурентного середовища на ринку (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Завдання суб'єктів управління, що функціонують у сфері ЖКГ

Суб'єкт управління	Завдання (функції)
Міністерство ЖКГ України (нині Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України)	Участь у формуванні та забезпечення реалізації державної політики у сфері ЖКГ, житлової політики та міського електричного транспорту (трамвай, тролейбуси), благоустрою населених пунктів галузі поховання; управління, координація та регулювання діяльності у зазначеній сфері; реформування ЖКГ; технічне регулювання у сфері ЖКГ та міського електричного транспорту (трамвай, тролейбус); забезпечення проведення єдиної технічної, соціально-економічної політики у сфері питного водопостачання; регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері централізованого тепло-, водопостачання і водовідведення, крім діяльності господарювання, що здійснюють комбіноване виробництво теплової і електричної енергії або використовують нетрадиційні чи поновлювані джерела енергії, захист прав споживачів ЖКП у межах своїх повноважень, визначених законодавством.
Обласні державні управління ЖКГ	- забезпечення на території області реалізації державної політики у сфері ЖКГ та міського електротранспорту насамперед щодо організації і виконання заходів з його реформування; - аналіз стану ЖКГ області та підготовка пропозицій до проектів обласного бюджету щодо фінансування регіональних програм розвитку ЖКГ і благоустрою населених пунктів, інженерного захисту територій та ліквідації наслідків підтоплення населених пунктів;

	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення в межах своїх повноважень додержання вимог нормативно-правових актів з питань ЖКГ; - організація виконання державних програм, розроблення і реалізація регіональних програм розвитку ЖКГ, подання пропозицій до проектів регіональних програм соціально-економічного розвитку області щодо поліпшення комунального обслуговування населення та благоустрою населених пунктів, охорони навколишнього природного середовища, енергозбереження, стану безпеки, умов праці та виробничого середовища; - виконання функцій управління у сфері ЖКГ; координація діяльності відповідних структурних підрозділів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також роботи підприємств, установ та організацій ЖКГ; - сприяння органам місцевого самоврядування у вирішенні питань організації обслуговування населення підприємствами ЖКГ, організаційно-методичного забезпечення діяльності відповідних структурних підрозділів виконавчих органів відповідних рад; - координація у межах своєї компетенції діяльності суб'єктів природних монополій; - здійснення державного контролю за додержанням правил комунального обслуговування та благоустрою населених пунктів; - вирішення інших питань у сфері ЖКГ відповідно до законодавства.
Міські управління ЖКГ	<ul style="list-style-type: none"> реалізація міських програм у сфері ЖКГ; - забезпечення комплексного розвитку ЖКГ міста з питань експлуатації та ремонту житла, водовідведення, дорожнього та зеленого будівництва, благоустрою території міста, надання житлово-комунальних, побутових та ритуальних послуг, виконання ремонтно-будівельних робіт; - забезпечення надання населенню ЖКП високої якості в необхідних обсягах за економічно обґрунтованими цінами; - впровадження в житлово-комунальному господарстві нової тарифної політики, направленої на диференціацію оплати за послуги в залежності від їх якості; - реалізація інших наданих державою, а також делегованих міською радою повноважень.
Державна житлово-комунальна інспекція	<ul style="list-style-type: none"> - здійснення державного контролю за дотриманням: <ul style="list-style-type: none"> виконавцями/виробниками житлово-комунальних послуг, у тому числі суб'єктами природних монополій та суміжних ринків у сфері централізованого водо-, тепlopостачання та водовідведення (крім суб'єктів господарювання, що здійснюють комбіноване виробництво теплової і електричної енергії та/або використовують нетрадиційні чи поновлювані джерела енергії), стандартів, нормативів, норм, порядків і правил у сфері житлово-комунального господарства; власниками/співвласниками житлових будинків, квартир, приміщень стандартів, нормативів, норм, порядків і правил щодо ведення їх обліку, обстеження і паспортизації; суб'єктами у сфері житлово-комунального господарства законодавства, стандартів, нормативів, норм, порядків і правил стосовно утримання, обслуговування, експлуатації систем водо-, тепlopостачання, водовідведення, газопостачання та іншого інженерного обладнання багатоквартирних житлових будинків, утримання, обслуговування і використання житлового фонду, кількості та якості житлово-комунальних послуг, формування цін/тарифів на житлово-комунальні послуги, а також у сфері благоустрою населених пунктів та галузі поховання. - здійснення державного нагляду за виконанням: <ul style="list-style-type: none"> робіт з утримання, обслуговування та використання житлового фонду відповідно до стандартів, нормативів, норм, порядків і правил; інвестиційних і регіональних програм розвитку житлово-комунального господарства.

1.Примітка. Складено автором на основі [162,163,164,169].

Як свідчить аналіз завдань суб'єктів управління, що функціонують у сфері ЖКГ, у їхній діяльності практично відсутні інструменти, які б дозволяли реалізувати державну політику формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП. Поставлена проблема частково знаходить своє відображення у розподілі обов'язків відповідальності серед учасників управління ЖКГ, які представлені в таблиці 2.13.

Органи місцевого самоврядування, як свідчить аналіз, поєднують функції як власника майна, так і управління ним. Місцеві органи влади при встановленні тарифів на ЖКП лобіюють інтереси комунальних підприємств і частково споживачів послуг. Таке поєднання функцій часто призводить до виникнення конфлікту та до порушень норм конкурентного законодавства. Зокрема, Антимонопольний комітет України щороку традиційно виявляє значні порушення (майже 42%) у вигляді зловживання монопольним становищем на даному ринку. [139,с.51].

Таблиця 2.13

Розподіл відповідальності учасників управління ЖКГ в напрямі розвитку конкуренції на ринку¹

Суб'єкти управління	Інструментарій організаційно-функціонального механізму підтримки конкуренції
Органи місцевого самоврядування	Затверджують: реорганізацію, оренду і концесію компанії; великі продажі основних засобів і кредити; план розвитку бізнесу компанії/ щорічний бізнес-план; незалежного аудитора, агента з оцінки та консультанта; щорічний звіт директора, доступний для громадськості.
Органи державної виконавчої влади	Контролюють: діяльність компаній-монополістів; частку ринку; рівень концентрації на ринку; тарифи на ЖКП; зловживань на ринку; якість ЖКП та якість обслуговування. Підтримують: розвиток конкурентного середовища; розвиток малого підприємництва; залучення інвестицій в галузі ЖКГ.
Підприємства	Управляють: виконанням середньострокового плану розвитку бізнесу компанії та його щорічним оновленням; менеджерами вищої ланки, кадровою політикою та внутрішніми організаційними питаннями компанії; незначними продажами/купівлями активів і позиками; Звітують: періодично перед місцевим органом влади; щорічно перед місцевою радою/ громадою.

Примітка. Складено автором з використанням [162,163,177,178].

Спробою організаційного забезпечення формування конкурентного

середовища на ринку ЖКП стало прийняття Закону України "Про Національну комісію з регулювання ринку комунальних послуг" в липні 2010 року[180]. Даний орган здійснює державне регулювання у сфері теплопостачання та централізованого водопостачання і водовідведення. Завданням Національної комісії регулювання ринку комунальних послуг України є: здійснення державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках шляхом: збалансування інтересів суб'єктів господарювання, споживачів та держави; забезпечення прозорості та відкритості діяльності на ринках природних монополій та на суміжних ринках у сфері теплопостачання і централізованого водопостачання та водовідведення; захисту прав споживачів товарів і послуг у частині отримання товарів і послуг належної якості та в достатньому обсязі за економічно обґрунтованими цінами, а також стимулювання підвищення їх якості і задоволення попиту на них; формування і забезпечення прогнозованості цінової і тарифної політики на ринках, які перебувають у стані природної монополії, та суміжних ринках у сфері теплопостачання і централізованого водопостачання та водовідведення, сприяння впровадженню стимулюючих методів регулювання цін; забезпечення самоокупності діяльності суб'єктів природних монополій та суб'єктів господарювання на суміжних ринках; забезпечення рівних можливостей для доступу споживачів до товарів (послуг) на ринках, які перебувають у стані природної монополії; обмеження впливу суб'єктів природних монополій на державну політику та сприяння конкуренції на суміжних ринках у сфері теплопостачання і централізованого водопостачання та водовідведення з метою забезпечення ефективного функціонування відповідних галузей.

В питаннях розвитку конкуренції на зазначених сегментах ринку, Національна комісія регулювання ринку комунальних послуг України зобов'язана проводити постійний моніторинг та аналіз ситуації на ринках, що перебувають у стані природних монополій; здійснювати прогнозування стану розвитку таких ринків; проводити заходи щодо обмеження монополізму та регулювання умов провадження господарської діяльності, а також сприяти

створенню умов для виведення товарних ринків у сфері теплопостачання і централізованого водопостачання та водовідведення із стану природної монополії та розвитку конкуренції на суміжних ринках; здійснювати контроль за недопущенням перехресного субсидіювання під час провадження господарської діяльності суб'єктами природних монополій та суб'єктами господарювання на суміжних ринках, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції; здійснювати контроль за цільовим використанням коштів, обсяги яких передбачені структурою тарифів, одержаних у результаті провадження ліцензованої діяльності суб'єктами природних монополій та суб'єктами господарювання на суміжних ринках; здійснювати контроль за виконанням суб'єктами природних монополій та суб'єктами господарювання на суміжних ринках інвестиційних програм, спрямованих на оновлення основних фондів, підвищення ефективності та зменшення втрат у процесі провадження діяльності, що підлягає регулюванню [180].

Зазначене актуалізує проблему узгодження діяльності суб'єктів регуляторного впливу (місцевих органів влади), національного регулятора, інститутів ринкової інфраструктури та населення як споживача у підтримці розвитку конкуренції на ринку ЖКП, яка підтверджується двома суттєвими обставинами: а) цей ринок належить до соціального ринку і зачіпає інтереси всіх громадян країни; б) його формує держава, відповідно – це організований ринок, рівень і тип конкурентного середовища якого значною мірою визначає держава та інші суб'єкти, які впливають на його функціонування. Звідси за суб'єктивною ознакою, можна виокремити чотири основні складові його регулювання: державне, з боку органів виконавчої влади, регулювання з боку органів місцевого самоврядування, інституційне регулювання інститутами ринкової інфраструктури та громадське, які, в свою чергу, володіють специфічним інструментарієм впливу на формування конкуренції на ринку ЖКП (рис.2.5).

Ступінь результативності її впливу можна оцінити на основі оцінки окремих функціональних механізмів. Одним із дієвих заходів формування

Рис.2.5. Основні вектори впливу суб'єктів управління на формування і підтримку конкурентного середовища на ринку ЖКП¹

Примітка. Складено автором.

конкурентного середовища на ринку ЖКП з боку органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування є залучення приватного капіталу. Актуальною проблемою в цьому контексті є пошук альтернативних форм залучення приватного капіталу, а саме, розвиток оренди, концесії, приватизації, укладання контрактів на виконання робіт.

Дослідження системи державного регулювання ЖКГ в аспекті підтримки формування конкурентного середовища свідчить, що на сьогодні ще не сформовано законодавчого розмежування повноважень між органами влади та органами місцевого самоврядування в цьому напрямі; не сформовано чіткого інструментарію реалізації конкурентної політики на ринку ЖКП. Чинне законодавство закріплює дублювання контролюючих функцій центральних органів за процесами регулювання діяльності суб'єктів природних монополій на місцевому рівні, що є негативним фактом, який перешкоджає реформуванню ЖКГ й уповільнює процес формування конкурентного середовища у цій сфері.

Так, згідно Закону України "Про Державну інспекцію" контроль за тарифами покладено на Державну інспекцію з контролю за цінами, а інші функції – на спеціально уповноважений орган, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері підприємництва [146].

Проблеми взаємовідносин між державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування зумовлені відсутністю чіткого розподілу діяльності суб'єктів природних монополій у сфері ціноутворення. Прикладом може слугувати справа, що порушив Антимонопольний комітет України в Одесі проти виконкому Одеської міської ради, який створив умови для вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції [123,с.74].

Ця ситуація не врегульована Законом України "Про житлово-комунальні послуги", який не передбачає процедур узгодження повноважень органів місцевого самоврядування щодо встановлення тарифів на ЖКП з повноваженнями обласних адміністрацій, які у них виникають при взаємодії з органами місцевого самоврядування з питань надання ЖКП та регулювання цін (тарифів) у межах своїх компетенцій. Відповідно, нині нема єдиного розуміння з боку практиків того, які саме механізми необхідно використовувати для взаємодії органів влади з питань надання ЖКП та регулювання цін (тарифів), а також контролю за цінами (тарифами) на ЖКП та моніторингу стану розрахунків за них обласними адміністраціями.

У Типових положеннях про управління (відділ) ЖКГ обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної у м. Києві та Севастополі"[225] зазначено, що серед повноважень зазначених управлінь є погодження в установленому порядку розрахунків щодо цін і тарифів на продукцію, роботи та послуги у житлово-комунальному господарстві. Разом із тим не визначено, як саме ця діяльність узгоджується зі системою регулювання (встановлення) тарифів, що визначається нормами Закону України "Про місцеві державні адміністрації"[178], "Про місцеве самоврядування"[177], "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності"[166], "Про житлово-комунальні послуги"[162]. Органи місцевого самоврядування зосереджуючи

управління ЖКГ у свої руках, гальмують розвиток конкурентного середовища на потенційно конкурентних ринках, концентруючи переважну кількість комунальних послуг у межах компетенції суб'єктів природних монополій.

До основних функціональних елементів підтримки ринку ЖКП, які застосовуються в практиці діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в напрямку формування конкурентного середовища, можна віднести: правове регулювання взаємовідносин на ринку ЖКП, державне програмування розвитку ЖКГ, фінансово-бюджетна підтримка, грошово-кредитне стимулювання, тарифне регулювання, соціальну політику і соціальний захист населення (Додаток Є).

Регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері ЖКГ орієнтоване на побудову такої моделі відносин, яка забезпечує баланс інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів. Структурні зміни у житлово-комунальному господарстві на рівні регіонів дозволять максимально ефективно формувати конкурентне середовище на ринку ЖКП та призведуть до обмеження регулятивного впливу. Сьогодні основними проблемами в регулюванні діяльності суб'єктів природних монополій в ЖКГ є такі: 1) законодавчо не розмежовані повноваження місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з регулювання діяльності суб'єктів природних монополій та управління майном цих структур; 2) не визначені принципи, методи, форми та процедури регулювання.

На конкурентному ринку ЖКП особливе значення у формуванні конкурентного середовища має відіграти розроблений проект Житлового кодексу України [195], в основу якого закладаються умови формування і розвитку конкурентного ринку житлових послуг. Попередній аналіз основних положень зазначеного Кодексу дозволяє виділити сприятливі та стримуючі чинники розвитку конкурентних відносин на ринку ЖКП, які вступають в дію, в зв'язку з його впровадженням (табл. 2.14).

Сприятливі та стримуючі чинники розвитку конкуренції на ринку житлових послуг, визначені проектом Житлового кодексу України

Сприятливі чинники розвитку конкуренції	Стримуючі чинники розвитку конкуренції
<p>- обов'язкове створення об'єднань співвласників у всіх багатоквартирних будинках (мешканці самі вирішуватимуть, хто і за яку ціну утримуватиме будинок)</p> <p>- ліквідація (модернізація, приватизація) ЖЕКів до 2015 року. ЖЕКи набудуть ознак обслуговуючих компаній, які укладатимуть з правлінням ОСББ договір на утримання будинків.</p> <p>- співвласники багатоквартирного будинку зобов'язані обрати один з двох можливих варіантів, як управляти своїм будинком і його територією: перший варіант передбачає, що ОСББ зможе самостійно виступити управителем будинку, тобто самостійно укласти угоди з приватними компаніями, які надають комунальні послуги, організувати вивезення сміття, прибирання території); другий варіант зорієнтований на те, що ОСББ можуть найняти управлінську компанію, через яку надаватимуться усі комунальні послуги.</p>	<p>- встановлення мінімальних термінів щодо створення ОСББ (впродовж двох місяців після введення будинку в експлуатацію). За інших умов місцева влада вирішує питання щодо власника якому буде переданий будинок в обслуговування.</p> <p>- наявність так званого «інвестиційного потенціалу» ОСББ в його управлінні;</p> <p>- встановлення спеціальних кваліфікаційних вимог до управляючих компаній, які затверджуються Кабінетом Міністрів України. До таких вимог належать: матеріально-технічна база та інвестиційних потенціал. Це може призвести до суб'єктивізму в підходах щодо надання окремим компаніям прав на управління незалежно від статусу і кваліфікації організації.</p>

Примітка. Складено автором на основі [195]

Базовими елементами організаційно-функціонального механізму підтримки конкурентного середовища є сукупність методів, організаційних структур, функцій управління, підсистем, правил, норм, розпоряджень та вказівок, які формуються і реалізуються органами управління ЖКГ. Організаційно-функціональний механізм забезпечення підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП в цілому ґрунтується на механізмах поєднання і взаємодії центрального та регіонального управління, органів місцевого самоврядування та діяльності їх суб'єктного складу. В процесі формування конкурентного середовища на ринку ЖКП використовуються такі елементи організаційного механізму: приватизація; розвиток малого бізнесу; створення ОСББ та служб єдиного замовника; передача в оренду/концесію підприємств ЖКГ.

Аналіз організаційних та функціональних механізмів регулювання розвитку ЖКГ дозволив виділити наступні способи сприяння за право входу на ринок ЖКП, встановлені органами державного управління, а саме: ліцензування; система конкурсів; вироблення механізму формуванням конкурентних відносин на суміжних ринках; налагодження правового та організаційного забезпечення процесу переходу споживачів на системи автономного опалення; забезпечення підтримки процесу формування незалежних виробників та постачальників теплової енергії і води; забезпечення підтримки нових організаційних суб'єктів ринку ЖКП, які надають послуги на конкурентній основі (постачальників додаткових систем послуг).

Законодавством України виділено три основні види ліцензій, які надаються суб'єктам господарювання: ліцензія на продаж товарів і послуг, котрі виробляє ліцензер; ліцензія на виробництво товарів та послуг; ліцензія на вид діяльності, коли ліцензіат купує право на відкриття власної фірми з використанням назви компанії – ліцензера і збереження профілю діяльності останньої [175].

Щодо послуг ЖКГ, на сьогодні встановлюються наступні види ліцензування: ліцензування господарської діяльності з централізованого водопостачання, водовідведення та з виробництва теплової енергії, транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами, постачання теплової енергії; ліцензування окремих видів діяльності з благоустрою та комунального обслуговування. На цей час ліцензування діяльності з виробництва теплової енергії здійснюється відповідно до наказу Держкомпідприємництва та Мінжитлокомунгоспу 30.12.2008 № 167/417, зареєстрованого у Мін'юсті 03.02.2009 за № 96/16112 “Про затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва теплової енергії (крім певних видів господарської діяльності у сфері теплопостачання, якщо тепла енергія виробляється на теплоелектроцентралях, когенераційних установках та установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії” [175].

Метою прийняття даного наказу Міністерства з питань житлово-комунального господарства України є: встановлення вимог до суб'єктів господарювання при провадженні ними ліцензованої діяльності з виробництва теплової енергії з урахуванням специфіки цього виду діяльності; встановлення технологічних, організаційних, кваліфікаційних та спеціальних (особливих) вимог до ліцензіатів, що здійснюють виробництво теплової енергії; підвищення ефективності функціонування комплексів обладнання, що виробляють теплову енергію; врегулювання стосунків між ліцензіатами; захист прав споживачів; забезпечення балансу інтересів суб'єктів господарської діяльності, споживачів їх послуг та суспільства загалом [162,165,175]. Перелік послуг та процедур ліцензування, які здійснюються на центральному та регіональному рівнях, наведені в Додатку Ж.

Важливим елементом організаційно-функціонального механізму формування конкурентного середовища та підтримки конкуренції на ринку ЖКП є запровадження системи конкурсів. Зазвичай, основним критерієм при виборі переможця конкурсу виступає найнижча ціна (тариф). Стосовно ринку ЖКП, такий підхід є неприйнятним. Вважаємо, що в основу конкурсного відбору має закладатися не тариф, а якість і безпека послуги, її вчасність та ступінь задоволення потреб споживача.

Важливе значення в розвитку конкуренції на ринку ЖКП має впровадження державного контролю за формуванням конкурентних відносин на суміжних ринках. Це забезпечує рівні можливості участі у конкуренції усіх суб'єктів ринку, економічну ефективність процесу ринкового ціноутворення, стабільність та прозорість правил функціонування ринку послуг теплопостачання. Суттєве значення в підвищенні ефективності здійснення державного контролю та нагляду за суб'єктами у сфері ЖКГ може відіграти інститут громадських інспекторів, правовий статус яких закріплено у Законі України «Про житлово-комунальні послуги» та затвердженим відповідним Положенням про громадського інспектора у сфері житлово-комунального господарства [145]. Згідно правових документів, представники громадськості

залучаються до здійснення контролю за дотриманням стандартів, нормативів, норм, порядків і правил у сфері житлово-комунальних послуг. Оскільки даний інститут запроваджений лише у 2009 році та перебуває у стані формування, оцінити ефективність впливу на розвиток конкуренції не є можливим.

Розвитку конкуренції на ринку ЖКП сприяє також запровадження органами місцевого самоврядування договірних відносин на обслуговування і розвиток об'єктів житлово-комунального призначення, застосування економічних санкцій за порушення договірних зобов'язань.

Таким чином, актуальність питання щодо побудови ефективної системи захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП зумовлена необхідністю практичної реалізації заходів щодо формування конкурентного середовища в цій сфері, вироблення ефективних механізмів їх здійснення на всіх рівнях. В свою чергу, відслідковувати ефективність реалізації організаційних та функціональних механізмів можна за допомогою моніторингу, що дозволить виявити і підтримати позитивні тенденції, а негативні – ліквідувати.

Отже, враховуючи викладене, можна зробити висновок, що формування механізму захисту та підтримки конкуренції на ринку ЖКП є недостатньо завершеним і досконалим процесом. Однак, незважаючи на суперечливість цього процесу, недосконалість законодавства, проблем із приватизацією, нерозв'язаність ряду методологічних проблем, він створив умови для запровадження ринкових відносин у сфері ЖКП.

2.3. Моніторинг ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг

Одним з найактуальніших питань на етапі формування конкурентного середовища є забезпечення ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП, яку можна оцінити завдяки моніторингу.

Моніторинг ефективності заходів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП є однією з функцій органів державного управління на всіх рівнях, які

в межах власної компетенції покликані займатися збором та опрацюванням інформаційних даних про стан конкуренції на ринку, а також приймати управлінські рішення щодо її захисту. Такий моніторинг доцільно здійснювати за індикаторами розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП, обумовленими реалізацією державних заходів щодо захисту і підтримки конкуренції, а також напрямками реформування ЖКГ, закладеними у Загальнодержавній програмі реформування ЖКГ на 2009-2014 роки. До напрямів, які важливо моніторити в даному контексті слід віднести: 1) організацію ефективного управління у сфері виробництва і надання ЖКП; 2) поглиблення демонополізації ЖКГ та створення конкурентного середовища на ринку ЖКП; 3) забезпечення беззбиткового функціонування підприємств ЖКГ; 4) сприяння в технічному переоснащенні ЖКГ, наближення до вимог Європейського Союзу щодо використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво ЖКП [163,164,165].

Ефективність заходів щодо покращання системи управління ЖКГ можна прослідкувати на основі результатів проведених заходів, закладених у нормативно-правових актах, які упорядковують контрольні та координаційні функції органів влади, забезпечують розвиток державно-приватного партнерства у ЖКГ [145,146,166,180]. Зокрема, введення інституту громадських інспекторів в 2010р. дозволяє: більш об'єктивно підходити до розв'язання проблем контролю за якістю як житлово-комунального обслуговування населення, так і якістю послуг, які їм надаються; підвищувати ефективність здійснення державного контролю та нагляду за суб'єктами у сфері ЖКГ; забезпечувати прозорість та повноту поінформованості відповідних суб'єктів у процесі контролю за дотриманням стандартів, нормативів, норм, порядків і правил у сфері ЖКП, та як результат, захищати права споживачів, забезпечувати законність в діяльності органів державного нагляду (контролю) та суб'єктів господарювання. Разом з тим, існують і негативні моменти, які полягають: у зміні норм законодавства щодо участі громадськості у здійсненні контролю за суб'єктами у сфері ЖКГ; наявності кризових явищ в економіці; байдужості громадян до здійснення

контрольної діяльності або небажання залучати громадськість до контролю з боку органів влади. В цілому, можна визначити наступні очікувані результати розвитку громадського інспектування суб'єктів ЖКГ (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Визначення очікуваних результатів введення інституту громадських інспекторів у сфері ЖКГ

Об'єкт впливу	Витрати	Вигоди
Органи виконавчої влади та місцевого самоврядування	Впровадження інституту громадських інспекторів не тягне за собою додаткових витрат з бюджетів	- виконання положень законодавства; - удосконалення державного контролю (нагляду) у сфері житлово-комунального господарства; - підвищення прозорості і поінформованості суспільства про державну політику якості і безпеки послуг, захисту прав споживачів.
Населення (громадяни)	додаткових витрат не зазнають	- залучення громадськості до участі у здійсненні контролю (нагляду) у сфері житлово-комунального господарства; - підвищення правової свідомості населення; - захист прав споживачів житлово-комунальних послуг.
Суб'єкти господарювання	додаткових витрат не зазнають	- співпраця з громадськістю; - можливість дослідження пропозицій споживачів щодо підвищення якості житлово-комунальних послуг, способів вдосконалення їх надання та споживання.

1.Примітка. Складено автором з використанням [145].

Особливої уваги в контексті формування конкурентного середовища на ринку ЖКП заслуговує схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України «Концепція розвитку державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві» [159]. Даним документом започатковуються нові моделі відносин між приватними інвесторами і органами управління ЖКГ щодо залучення інвестицій на цілі модернізації виробничих фондів галузі, впровадження ресурсозберігаючих технологій виробництва та надання ЖКП, формування конкурентоспроможних підприємств ЖКГ. Реалізація заходів, визначених концепцією, передбачає два варіанти розв'язання проблем фінансової стабільності галузі: 1) збереження існуючої системи утворення тарифів на ЖКП і , відповідно, постійне збільшення розмірів бюджетної

підтримки, та 2) впровадження механізмів державно-приватного партнерства, тобто, об'єднання зусиль та фінансових ресурсів держави, органів місцевого самоврядування і приватних підприємств для модернізації об'єктів ЖКГ і відновлення житлового фонду. В цьому випадку будуть розподілені не тільки отримані прибутки, але й ризики, пов'язані з діяльністю галузі, що обумовить необхідність контролю за ефективним використанням інвестиційних ресурсів з боку приватних структур.

Аналіз механізмів реалізації цих варіантів дозволяє констатувати, що перший варіант є неприйнятним з таких міркувань: високий рівень бюджетної підтримки не може бути забезпечений без підвищення податкового навантаження на інші сфери діяльності; фінансування галузі перекладається на суспільство, не стимулюючи власне саму галузь до ефективної діяльності і зниження затрат; бюджетна підтримка стримує розвиток конкуренції та мотивацію суб'єктів до конкурентної боротьби на ринку ЖКП; спрямування бюджетних коштів на покриття різниці між тарифами на комунальні послуги і субсидування вартості енергоресурсів гальмує впровадження енергозберігаючих технологій; обмеженість бюджетних ресурсів та відсутність чітких механізмів їх розподілу сприяють створенню умов для корупції. Перевагами другого варіанту фінансової стабілізації ЖКГ є: 1) зменшення ризику неефективного використання коштів; 2) підвищення ефективності управління об'єктами державною і комунальною власністю; 3) впровадження та передача інвесторам ефективних технологій надання ЖКП; 4) створення конкурентного середовища на ринку ЖКП, що стимулює розвиток ринкових відносин. Вигоди, які отримують суб'єкти управління, громадяни та приватні партнери, полягають у: підвищенні прибутковості діяльності суб'єктів ЖКГ та зниженні непродуктивних втрат; задоволенні потреб громадян у послугах та підвищенні їх якості; зниженні тарифів або ж приведенні їх розміру до обґрунтованих затрат.

Оцінка діючих механізмів і процедур фінансування розвитку ЖКГ засвідчила, що основними причинами відсутності належного фінансового забезпечення галузі є:

1) висока енергоємність житлового фонду та комунальної інфраструктури, високий рівень зношення мереж та обладнання;

2) недієва система державного регулювання на ринках природних монополій у сфері централізованого тепло- і водопостачання та водовідведення, зокрема тарифної політики, яка не має стимулюючого до енергозбереження характеру та не передбачає наявності інвестиційної складової частини;

3) відсутність системи економічної мотивації ефективного управління підприємствами ЖКГ через гальмування запровадження нових відносин на ринку житлово-комунальних послуг;

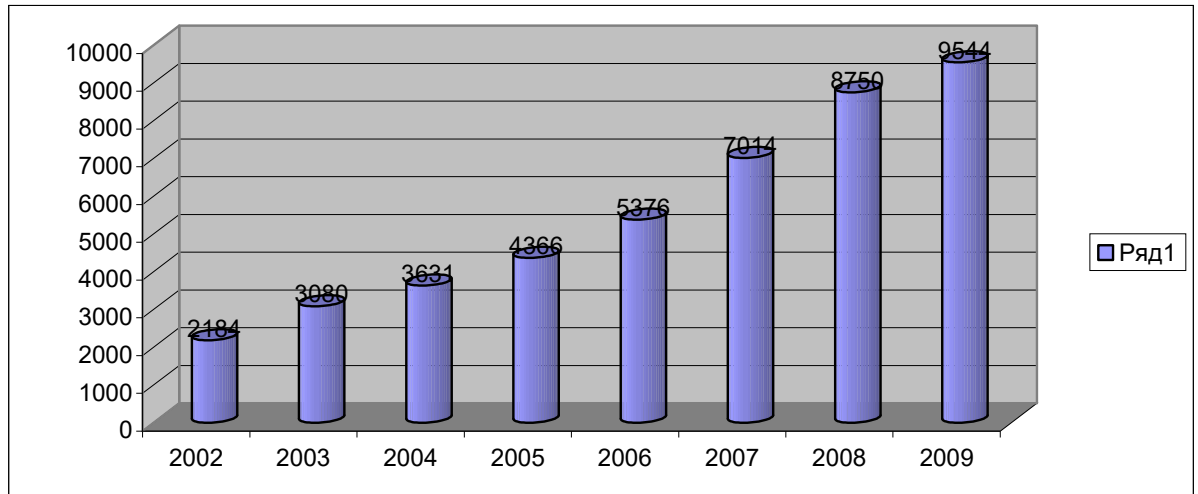
4) штучна монополізація діяльності у сфері надання ЖКП і, як наслідок, неспроможність населення та державних органів впливати на їх якість;

5) нерозвиненість сучасних форм ефективного управління підприємствами ЖКГ (оренда, управління, концесія тощо) в умовах конкурентного ринку.

За роки реформування, починаючи з 2000 року і до нині, видатки як державного, так і місцевих бюджетів на фінансову підтримку розвитку житлово-комунальних підприємств були не достатніми за обсягами. Саме на місцевих бюджетах лежить основний тягар фінансування ЖКГ. Перекладання обов'язків на місцеві бюджети по утриманню ЖКГ, є економічно необґрунтованими. Місцеві бюджети неспроможні в повній мірі здійснювати фінансування ЖКГ, оскільки їх фінансові ресурси обмежені. Слід зазначити, що відсутність реальних джерел фінансування ЖКГ посилює негативні тенденції на ринку ЖКП та унеможлиблює запровадження енергозберігаючих заходів на підприємствах галузі.

В напрямі організації ефективного управління у житловій сфері, спрямованого на формування конкурентного середовища, підтримку і захист конкуренції, немаловажне значення має залучення населення до участі в управлінні житловим фондом шляхом створення об'єднань співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ) та запровадження посад управителів будинків; створення служб єдиного замовника та розмежування функцій замовника підрядника і керуючого. Результативність заходів частково можна

прослідкувати, виходячи із динаміки створення таких об'єднань. Так, за даними Міністерства з питань ЖКГ України, в 2009 році було створено 9544 ОСББ, з них 794 – з початку року. Ефективно ці перетворення відбуваються у Донецькій (1676), Львівській (641), Одеській (549), Миколаївській (544) областях, АР Крим (522), та м. Києві (491) [77,с.4]. Аналіз даних динаміки (рис. 2.6), свідчить, що в Україні спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення ОСББ.

ис. 2.6. Динаміка створених об'єднань співвласників багатопверхових будинків в Україні¹

Примітка. Сформовано автором за даними [56,77].

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України планує перейти до програмно-цільового фінансування галузі, й у зв'язку з цим було розроблено 12 державних програм, одна з яких стосується збільшення кількості об'єднань співвласників багатоквартирних будинків.

Водночас на даному етапі реформування відбувається процес реалізації проектів управління комунальним житловим фондом через утворення служб єдиного замовника, і для їх реалізації у 2009 р., наприклад, утворено 66 одиниць таких служб [77,с.5]. Зокрема, в Одесі способом розв'язання проблеми стало утворення дирекції єдиного замовника на зміну житлово-експлуатаційним конторам, який визначено як перехідну форму до запровадження повноцінного інституту - ОСББ. ЖЕКи – як традиційна організаційна структура, що

забезпечувала надання ЖКП, не забезпечують свої функціональні зобов'язання ні якісно, ні кількісно. За даними Міністерства з питань житлово-комунального господарства України, у 2009 році тільки 7% доходу, що одержують ЖЕКи, спрямовувалося на оплату енергоносіїв, 6% – на обслуговування ліфтів, 10% – на ремонт житлового фонду. Водночас понад 45% витрачалося на зарплату працівників ЖЕКів, а 32% становили інші витрати [77,с.7].

Проведене дослідження показує, що стримуючими чинниками становлення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та служб єдиного замовника є: недостатня поінформованість громадян; нерозуміння основних засад діяльності, функцій ОСББ, що обумовило ініціативи Міністерства з питань ЖКГ України щодо просвітницької діяльності виробників і споживачів ЖКП в цих положеннях [59,65]. Зокрема, Міністерство з питань ЖКГ України спільно з Національним університетом ім. М.П. Драгоманова ініціювали проведення постійно діючого семінару та постійно діючого навчального курсу для представників місцевих органів влади і місцевого самоврядування: "Ринкові форми управління житлом". Паралельно Державна академія ЖКГ, Всеукраїнська асоціація "Укржитлоексплуатація" разом з іншими навчальними закладами постійно проводять навчання з питань запровадження послуг з управління житлом, створення ОСББ, служб єдиного замовника, утримання житлового фонду, на які запрошуються представники галузі, органів місцевого самоврядування та ОСББ. [77,119]. За ініціативи Міністерства з питань ЖКГ України розповсюджуються практичні посібники: "Створення та діяльність об'єднань співвласників багатоквартирного будинку", та "Методика бухгалтерського обліку в об'єднаннях співвласників багатоквартирних будинків" та "Управління житловим будинком". Ефективна реалізація цих заходів дозволить представникам місцевих органів влади і місцевого самоврядування вдосконалити управлінський досвід та оволодіти практичними навичками щодо формування і стимулювання ефективного власника житла і в утворенні ОСББ, та підтримки їх створення [77,с.8].

Діяльність з поглиблення демонополізації ЖКГ, створення конкурентного середовища на ринку ЖКП передбачає залучення приватного капіталу на цей

ринок, проведення конкурсних відборів підприємств до участі в наданні послуг. Моніторинг впровадження даного напрямку діяльності на рівні країни дає підставу для позитивних висновків щодо зростання кількості приватних підприємств ЖКГ, однак динаміка їх створення є низькою. Так, кількість приватних підприємств в житлово-комунальному господарстві у 2009 році становила 432 одиниці, що приблизно у два рази більше, ніж в 2002р. У розрізі регіонів найбільше приватних організацій створено у Донецькій (97), Сумській (36), Житомирській (24), та Київській (24) областях. У Черкаській (1), Львівській (2), Волинській (2), Хмельницькій (5), Чернівецькій (5), Запорізькій (5) , Закарпатській (5) областях цьому питанню не приділяється належної уваги [77,с.8]. Тобто у більшості населених пунктів в Україні існує монополія комунальних ЖЕКів і цей ринок залишається недосконалим та не може ефективно виконувати свою місію – надавати доступні та якісні послуги споживачам.

Індикаторами ефективності демонополізації ЖКГ, результативності формування конкурентного середовища на ринку ЖКП є показники рівня конкуренції на окремих його сегментах. В зв'язку з проблемами інформаційної бази в процесі дисертаційного дослідження такі розрахунки за індексом Герфіндаля-Гіршмана здійснені щодо окремих сегментів, зокрема сегменту ринку вивезення сміття (м. Тернопіль), ринку з ремонту та експлуатації мереж освітлення (м. Кіровоград).

Прорахований нами рівень конкуренції на локальному ринку вивезення побутових відходів м. Тернополя засвідчує наявність високого рівня збереження монополізації цього сегменту. На ньому сьогодні функціонує дев'ять підприємств, що надають послуги зі збору та вивезення твердих побутових відходів. Обсяги перевезень та частка кожного учасника подані в табл. 2.16.

Використовуючи наведену в § 1.3. (табл. 1.11) методику оцінки рівня конкуренції за Герфіндалем-Гіршманом (I_{HH}) отримаємо, що I_{HH} складає 0,199576.

$$I_{HH} = \Sigma(0,004849+0,111731+0,001557+0,008535+0,034485+0,001945+0,035352+0,000345+0,000776) = 0,199576$$

Таблиця 2.16

**Вихідні дані для розрахунку індексу концентрації на сегменті ринку
вивезення побутових відходів м. Тернополя в 2009 році**

№ п/п	Учасники ринку - назви підприємств	Обсяги перевезень побутових відходів, тис.м ³	Частка в загальних обсягах перевезень побутових відходів,%	Частковий індекс концентрації, коефіцієнт
1	Комунальне автотранспортне підприємство Тернопільської міської ради	30	6,96	0,004849
2	Дочірнє підприємство фірма «Альфатер-Тернопіль»	144	33,43	0,111731
3	Суб'єкт підприємницької діяльності Лемєга О.В	17	3,95	0,001557
4	Суб'єкт підприємницької діяльності Сушко З.С.	39,8	9,24	0,008535
5	ПП «Катруб»	80	18,57	0,034485
6	Суб'єкт підприємницької діяльності Буртак О.Д.	19	4,41	0,001945
7	Суб'єкт підприємницької діяльності Коцюба І.Т.	81	18,80	0,035352
8	Суб'єкт підприємницької діяльності Пенцак Ю.Я.	8	1,86	0,000345
9	Суб'єкт підприємницької діяльності Дрипка А.П.	12	2,79	0,000776
	Всього	430,8		0,199576

1 Примітка Розраховано за даними Тернопільської міської ради

Отже, можемо констатувати, що індекс розподілу часток суб'єктів виявився характерним для монополізованого ринку, оскільки згідно умов, які характеризують рівень концентрації учасників на ньому, вважається, що значення, яке перевищує 0,18 є свідченням низької інтенсивності конкуренції та вимагає втручання органів влади для її підтримки.

Аналогічна ситуація спостерігається і на сегменті ринку з ремонту та експлуатації мереж зовнішнього освітлення в м. Кіровограді. Кількість підприємств, які залучались до виконання робіт в 2009 році, складала 31 підприємство, з яких 23 відносились до комунальної власності, 4 - з ВАТ "Кіровоградобленерго", інші 4- приватні. В загальному обсязі виконаних робіт найбільшу частку займали підприємства з дільниці ВАТ "Кіровоградобленерго"

(42%) та 3 підприємства міської ради, питома вага яких складала 37%. Інші - 24 підприємства виконували 21% робіт з ремонту та експлуатації мереж зовнішнього освітлення міста. Згідно методики розрахунку рівня конкуренції за Герфіндалем-Гіршманом до уваги взято 7 найбільших підприємств. Розрахунковий індекс Герфіндала-Гіршмана (I_{HH}) для цього сегменту ринку склав 0,3133 ($I_{HH} = \Sigma(0,1764+0,1369)=0,3133$), що свідчить про значний рівень монополізації даного сегменту, незважаючи на велику кількість учасників. Отже, незважаючи на те, що вище означені сегменти ринку ЖКП потенційно відносяться до конкурентних і характеризуються значною кількістю господарюючих приватних суб'єктів, вони залишаються монополізованими.

Недосконалість законодавчої бази, невідповідність тарифів економічно обґрунтованим витратам на утримання житла, не достатня підтримка з боку органів місцевого самоврядування стали стримуючими факторами, що не стимулюють створення нових приватних підприємств і призводять до низького рівня прибутковості тих, що вже функціонують на даному ринку.

Щодо формування тарифів на ЖКП, законодавством України встановлюються наступні принципи, яких слід дотримуватися, а саме: відповідність рівня цін/тарифів розміру економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво; відкритість, доступність та прозорість тарифів для споживачів та суспільства; відповідність оплати ЖКП їх наявності, кількості і якості [174].

Органи місцевого самоврядування можуть встановлювати тарифи на ЖКП тільки після отримання висновків Держцінінспекції щодо економічного обґрунтування планових витрат на ЖКП суб'єктів господарювання всіх форм власності. Послуги водо-, теплопостачання та водовідведення надаються суб'єктами природних монополій і тому орган, що регулює їх діяльність, при аналізі розрахованого суб'єктом господарювання тарифу, який внесено для затвердження, має жорстко запобігати намаганням відповідних суб'єктів господарювання включити до розрахунку тарифу витрати, які безпосередньо не відносяться до виробництва та надання відповідних послуг. Разом з тим, органи місцевого самоврядування, які встановлюють тарифи на ЖКП, мають право і

повинні вимагати від підприємств, які надають послуги водо-, теплопостачання і водовідведення, що є суб'єктами природної монополії, інформацію про їх витрати, використання прибутку з метою ефективного здійснення, відповідно до їх повноважень, функції регулювання діяльності суб'єкта природної монополії. Однак практика формування тарифів на ЖКП свідчить, що процес їх розроблення залежить передусім від державної політики ціноутворення на газ і електроенергію, а також природних монополій. Зокрема, тариф на тепло, складається з: 53% ціни на газ, 8% ціни на електроенергію, 17% заробітної плати, 10% - податків. І лише 10-12% - це витрати на воду і житло, вартість на які формує місцева влада [174]. Таким чином, незважаючи на вимоги законодавства, щодо пріоритетності місцевих органів влади щодо тарифоутворення на ЖКП, діюча практика свідчить про централізацію процесів формування таких тарифів.

В структурному аспекті розвиток нових форм господарювання, які надають ЖКП, має певні особливості і умови поширення (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Розвиток нових форм управління житловим фондом

	2005	2006	2007	2008	2009
1. Приватизація житлового фонду України., тис. кв.м					
	188,8	284,7	277,8	-	-
2. Розвиток нових форм управління житловим фондом України, одиниць					
2.1 ОСББ	4366	5376	7014	8750	9544
2.2 Служба єдиного замовника	30	65	70	64	66
2.3 Приватні підприємства	333	361	415	417	432

1.Примітка. Сформовано автором на основі [56]

Програма приватизації житла діє з 1993 року. Розробка звітності з 2008 року не здійснюється.

Зокрема, спостерігаються позитивні тенденції надання послуг з управління житловим фондом, зокрема, поява потужних компаній, таких, як Корпорація "КомЕнерго", що володіє великими обіговими коштами і має можливість надавати послуги з управління житловим фондом одночасно у містах Харкові,

Тернополі, Житомирі, Краматорську, Бердянську, Мелітополі. Такі компанії інвестують власні кошти, залучають в галузь довгострокові інвестиції на заходи, що спрямовані на якісне обслуговування населення, запроваджують енергозберігаючі технології, здійснюють заходи щодо якісного та ефективного управління житловим фондом, оптимізують витрати, підвищують ефективність менеджменту.

Водночас, як показали оцінки рівня конкуренції (монополізації) на інших сегментах ринку має місце невисокий динамізм процесів становлення конкурентного середовища і підтримки конкуренції. Регулювання процесів, які обумовлюють зазначені тенденції, вимагає оцінки бар'єрів залучення приватного капіталу в сферу ЖКП. По-перше, ринки з водо-, теплопостачання і водовідведення перебувають у стані природної монополії, тож неспроможні забезпечити належні результати для споживачів без втручання держави; по-друге, оскільки послуги водо-, теплопостачання і водовідведення належать до сфер відповідальності місцевих органів влади, залучення приватного інвестора часто потребує попереднього розв'язання проблем, пов'язаних із їх юрисдикцією; по-третє, великі обсяги інфраструктури галузі розміщуються під землею, що ускладнює отримання точної інформації про її стан. Усе це ускладнює передачу об'єктів ЖКГ приватному сектору (у володіння чи управління ними). Стосовно інших бар'єрів входження приватного капіталу на ринок ЖКП, то згідно класифікатора, наведеного в § 1.2 (адміністративні, економічні та інституційні), їх можна представити, враховуючи специфіку прояву в кожному конкретному сегменті ринку, наступним чином (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Вхідні бар'єри та можливості їх подолання та умови формування конкурентного ринку ЖКП

Адміністративні	Економічні	Інституціональні
<ul style="list-style-type: none"> – Удосконалення правової бази щодо функціонування на ринку ЖКП. – Формування договірних відносин між всіма суб'єктами ринку ЖКП. 	<ul style="list-style-type: none"> – Активізація кредитної політики (надання пільгових кредитів). – Подолання дефіциту обладнання, матеріалів. – Достатній запас фінансових ресурсів; врегулювання питань власності. 	<ul style="list-style-type: none"> – Формування ефективного інституційного середовища. – Формування інституту контракції (визначають способи і порядок укладання угод).

Участь приватного капіталу починається з контрактів на обслуговування і закінчуються повноцінною приватизацією. Варіанти участі відрізняються, головним чином, ступенем володіння активами, участю в інвестиційному капіталі, комерційними ризиками та тривалістю (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

Варіанти участі приватного капіталу на ринку ЖКП

Варіант	Володіння активами	Експлуатація і обслуговування	Капіталовкладення	Комерційний ризик	Тривалість
Контракт на обслуговування	Державне	Державне і приватне	Державні	Державний	1-2 роки
Контракт на управління	Державне	Приватне	Державні	Державний	3-5 років
Оренда	Державне	Приватне	Державні	Спільний	8-15 років
Концесія	Державне	Приватне	Державні	Приватний	20-30 років
Приватизація	Приватне чи приватне і державне	Приватне	Приватні	Приватний	Невизначена (може бути обмежена ліцензією)

1.Примітка. Сформовано автором на основі) [101,109,137,160].

Вибір варіанту залежить від цілей участі приватного сектору з урахуванням місцевих умов. Вибираючи варіант участі приватного чи комунального секторів, необхідно оцінити, наскільки наявні варіанти вирішують проблеми ринку ЖКП і взяти відповідальність за можливі ризики.

Проведений аналіз потенційних переваг, недоліків і можливостей залучення приватних інвесторів за зазначеними формами (табл. 2.20), засвідчив доцільність їх широкого застосування у розвитку конкуренції та формуванні конкурентного середовища на ринку ЖКП.

У використанні зазначених форм в Україні є певний досвід. Так у сфері комунальної теплоенергетики в концесію терміном на 40 років переданий цілісний майновий комплекс - МКП “Артемівськтепломережа” (м. Артемівськ), на умовах оренди у сфері тепlopостачання працюють підприємства “Кіровоградтепло” та “Теплоелектроцентрально”. У сфері водopостачання та водовідведення передано в оренду: “Одеськводоканал”, “Кіровоград-водоканал”, “Водне господарство”. У Луганську укладено договір про передачу на 25 років в концесію цілісного майнового комплексу ОКП “Компанія

“Луганськвода” [77,с.7]. Відзначаючи деякі позитиви, зазначимо, що участь приватних компаній у роботі секторів тепло- та водопостачання в Україні обмежується незначною кількістю договорів оренди і концесії з боку місцевих компаній і не має важливого впливу на розвиток ЖКГ.

Таблиця 2.20

Наслідки залучення приватного капіталу на ринок ЖКП

Форма залучення	Потенційні переваги	Недоліки	Можливості
1. Контракт на виконання робіт	<ul style="list-style-type: none"> - можливість заощаджувати кошти; - можна застосовувати для виконання великих обсягів часто повторювальної роботи; - простота підготовки і реалізації (не має жодних перешкод в законодавстві і технічних перепон) 	<ul style="list-style-type: none"> - заощаджень досягають здебільшого завдяки скороченню витрат на оплату праці. 	<ul style="list-style-type: none"> - можливості щодо „подрібнення робіт – як технологічного так і загального; - можливості щодо „подрібнення” зон обслуговування споживачів на окремі ділянки. Принцип зонування сприятиме конкуренції на ринку ЖКП
2. Контракт на управління підприємством	<ul style="list-style-type: none"> - можливість заощадити кошти; - вирішуються стратегічні завдання; - нема технічних перепон щодо укладання контрактів. 	<ul style="list-style-type: none"> - чинне законодавство не передбачає такого виду договорів; - не дає змогу розв’язати проблему нестачі коштів на капітальні інвестиції. 	<ul style="list-style-type: none"> - необхідно внести відповідні зміни в Цивільний кодекс (оскільки далі договори не мають законної сили, і їх не використовують).
3. Оренда (лізинг)	<ul style="list-style-type: none"> - відбуваються позитивні тенденції щодо впровадження технологічних і управлінських нововведень (завдяки використанню потенціалу спеціалізованих інофірм). - поліпшує операційну ефективність. 	<ul style="list-style-type: none"> - незадовільні фінансові показники через недостатність грошових надходжень, роблять оренду (лізинг) неприйнятними. 	<ul style="list-style-type: none"> - необхідно вживати заходів щодо перевищення надходжень над витратами комунальних господарств.
4. Концесія	<ul style="list-style-type: none"> - концесії економічно доцільні, де є економія на масштабі (у великих містах); - мобілізує інвестиційний капітал; - договори концесії дають змогу зменшити витрати на енергоносії шляхом енергоефективного використання обладнання. 	<ul style="list-style-type: none"> - фінансова доцільність укладання договору концесії є фінансово недоцільною та фінансово необґрунтованою через недостатність коштів; - складність і велика вартість реалізації. 	<ul style="list-style-type: none"> - щоби передача у концесію всієї системи була виправданою, необхідно вжити заходи для забезпечення перевищення надходжень над витратами.
5. Приватизація	<ul style="list-style-type: none"> - мобілізує інвестиційний капітал; - вирішуються стратегічні питання. 	<ul style="list-style-type: none"> - приватизація комунальних підприємств на даному етапі недоцільна (оскільки їхня діяльність не дасть відповідних надходжень інвесторам); - чинне законодавство забороняє приватизацію об’єктів інфраструктури комунальних підприємств; - рівень рентабельності підприємств ринку ЖКП не приваблює інвесторів. 	<ul style="list-style-type: none"> - необхідно вдосконалити законодавчу базу щодо можливості приватизації об’єктів інфраструктури КП.

Сформовано автором на основі [36,45,158].

Оскільки можна вважати, що комунальні підприємства є збитковими, а нормативно-правові акти - суперечливими (відсутність прозорості), найближчі перспективи залучення інвестицій у ЖКГ України за допомогою механізму концесійних угод є слабкими.

Моніторинг діяльності підприємств ЖКГ, що передані в концесію/оренду показав, що станом на початок 2010р в оренді/концесії знаходилося 251 підприємство ЖКГ, з яких: 162 підприємства тепlopостачання, 86 підприємств водopостачання та 3 підприємства водовідведення (табл. 2.21).

Таблиця 2.21

**Кількість підприємств житлово-комунального господарства,
що передані в оренду/ концесію
(станом на 01.04.2010 року)**

№ з/п	Назва адміністративно-територіальної одиниці	Передано в оренду, концесію			Всього передано в оренду концесію підприємств
		Водopостачання	Водовідведення	Тепlopостачання	
а	в	1	2	3	4
1	АР Крим	45	3	0	48
2	Вінницька область	0	0	0	0
3	Волинська область	0	0	0	0
4	Дніпропетровська область	0	0	0	0
5	Донецька область	1		1	2
6	Житомирська область	1	0	6	7
7	Закарпатська область	1	0	0	1
8	Запорізька область	4	0	3	7
9	Івано-Франківська область	0	0	1	1
10	Київська область	0	0	69	69
11	Кіровоградська область	0	0	1	1
12	Луганська область	4	0	3	7
13	Львівська область	1	0	4	5
14	Миколаївська область	0	0	0	0
15	Одеська область	5	0	1	6
16	Полтавська область	1	0	0	1
17	Рівненська область	0	0	1	1
18	Сумська область	8	0	4	12
19	Тернопільська область	4	0	0	4
20	Харківська область	7	0	38	45
21	Херсонська область	0	0	0	0
22	Хмельницька область	0	0	0	0
23	Черкаська область	1	0	2	3
24	Чернівецька область	0	0	0	0
25	Чернігівська область	3	0	28	31
26	м. Київ область	0	0	0	0
27	м. Севастополь область	0	0	0	0
Всього		86	3	162	251

1.Примітка. Наведено за [56].

Ефективність механізмів передачі підприємств ЖКГ в оренду/концесію оцінюється позитивною динамікою зазначених процесів, як в галузевому (переважно в тепло- та водопостачанні), так і в регіональному розрізі (зокрема, АР Крим, Київської, Харківської та Чернівецької областей). Разом з тим, слід констатувати, що в більшості регіонів практика передачі підприємств ЖКГ в оренду/концесію відсутня, що є негативним чинником у формуванні конкурентного середовища на ринку ЖКП.

Моніторинг діяльності органів місцевого самоврядування у сфері тарифної політики показує, що з метою недопущення різкого підвищення тарифів для населення, цими структурами практикується перекладання частини витрат на виробництво ЖКП на приватні установи та населення. На даний час спостерігається перевищення тарифів на комунальні послуги для комерційних споживачів та населення на такі види послуг водопостачання – від 1,3 до 5,2 рази, водовідведення – від 1,2 до 13 разів, теплопостачання – від 1,1 до 4 разів [119]. В зарубіжних країнах всі споживачі ЖКП сплачують за них однакові тарифи, натомість, в Україні на даний час процес підвищення тарифів відбувається за відсутності прозорих критеріїв ціноутворення, не прогнозовано і не послідовно, без залучення громадськості.

Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, враховуючи обмеженість бюджетних коштів, одним із засадничих принципів фінансування ЖКГ визначено створення і розвиток публічно-приватного партнерства в галузі, розширення міжнародних зв'язків України у сфері ЖКГ та залучення у галузь додаткових інвестиційних ресурсів. Результатом такого заходу стала співпраця зі Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейським інвестиційним банком, з програмами та проектами Європейського Союзу. З метою залучення додаткових вітчизняних та іноземних інвестицій в галузь та формування сприятливого інвестиційного клімату в 2008 р. було ратифіковано Угоду про позику між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку, який має назву Проект розвитку міської інфраструктури. Порядок забезпечення

виконання комунальними підприємствами, що надають ЖКП, боргових зобов'язань в рамках реалізації «відкритого компонента» спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Розвиток міської інфраструктури» затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.08 № 1088. Його метою є надання комунальним підприємствам допомоги у забезпеченні їх стабільної діяльності щодо надання населенню України якісних комунальних послуг, а також поліпшення екологічної ситуації. Зазначений проект реалізується шляхом відбору та подальшої інвестиційної підтримки найбільш актуальних інвестиційних проектів у сфері водопостачання, водовідведення та утилізації твердих побутових відходів. Проект здійснюється за рахунок позики Світового банку на умовах 100-відсоткового кредитування та складається з “основного” та “відкритого” компонентів. Усього обсяг кредитних коштів складає 140,0 млн. дол. США [201]. Складовими “основного компоненту проекту “Розвиток міської інфраструктури” є: 1) субпроект “Реабілітація та модернізація технологічного обладнання у сфері водопостачання та водовідведення м. Одеса”. Інвестиційні потреби 28,39 млн. дол. США; 2) субпроект “Управління твердими відходами м. Одеса”. Інвестиційні потреби 7,14 млн. дол. США. Бенефіціар субпроектів – КП «Агентство програм розвитку Одеси».

До участі в проекті звернулося понад 30 міст, 14 подали необхідний пакет документів. Загальна вартість проектів міст, які подали бізнес-плани становить 76,8 млн. дол. США, у т.ч. вартість проектів міст, які одержали позитивний висновок експерта з оцінки бізнес-планів – 51,2 млн. дол. США. Станом на кінець 2009 року за даними Міністерства з питань житлово-комунального господарства було профінансовано близько 60%, що є свідченням пасивності як органів місцевого самоврядування, так і бізнесових структур в ефективному використанні інвестицій.

В рамках підвищення результативності заходів щодо зниження кредиторської і дебіторської заборгованості ЖКГ затверджено Постанову Кабінету Міністрів України від 17.12.08 № 1088 «Порядок надання гарантій

міських рад щодо виконання боргових зобов'язань комунальними підприємствами житлово-комунальної сфери в рамках «відкритого компоненту» спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Розвиток міської інфраструктури» [201]. Низка проектів з Європейським банком реконструкції та розвитку знаходиться на стадії підготовки та ініціювання. Серед перспективних проектів ЄБРР слід відмітити: пілотний проект з теплопостачання м. Енергодар (8 млн. євро); проект з теплопостачання м. Івано-Франківськ (12 млн. євро); проект з управління рухом транспорту м. Київ (30 млн. євро); проекти по водо- та теплопостачанню м. Житомир (по 10 млн. євро кожний); проекти з модернізації громадського електротранспорту м. Львів (30млн. євро) та м. Одеса (50млн.євро; проект реконструкції системи централізованого опалення м. Луганськ (15 млн. євро); проекти підвищення та ефективності використання енергії та розвитку громадського транспорту м. Запоріжжя (12 млн. євро та 13 млн. євро відповідно) [77,215,218].

Необхідною умовою ефективної підтримки розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП є забезпечення дієвих зв'язків органів управління ЖКГ з споживачами цих послуг (населенням та підприємницькими структурами), громадськими організаціями, науковими та проектними установами, ЗМІ та органами місцевого самоврядування.

Основними формами взаємодії з громадськими організаціями є: громадські слухання, обговорення, опитування громадської думки. В останні роки набуває поширення громадський моніторинг. Однак практика залучення громадських організацій до моніторингу впровадження конкурентних механізмів надання ЖКП на сьогодні є мало апробованою. Вперше такий моніторинг було здійснено у м. Миколаєві та двох містах цієї області (м. Баштанка, Новий Буг). Шляхом здійснення громадського моніторингу забезпечено відкритість та прозорість конкурсу постачальників ЖКП [77,с.6]. В м. Івано-Франківську створено Центр Комунальних платежів та моніторингу. В результаті створення цього центру було: підвищено якість послуг, що надаються населенню; створено єдину інформаційну та організаційну систему нарахування та обліку платежів за

комунальні послуги; - проводиться постійний моніторинг (збір, обробка, аналіз інформації) та доведення її до органів влади, комунальних підприємств та громадськості [71,с.45].

В напрямку підвищення результативності взаємодії органів виконавчої влади з науковими організаціями, Державною академією житлово-комунального господарства у 2009 році було проведено низку семінарів з актуальних питань, а саме: ефективності реалізації Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки; утримання житла і прибудинкових територій; сучасного стану похоронної справи; заборгованості населення за спожиті ЖКП; впровадження санітарних норм і правил програми «Питна вода»; організації роботи з перегляду нормативів питної води та її якості. За програмами підвищення кваліфікації були проведені навчання представників ЖКГ, ОМС та ОСББ.

Моніторинг ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП дозволяє чіткіше окреслити проблеми формування конкурентного середовища та дає можливість органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування визначити механізми що забезпечать розвиток конкуренції в даній сфері. Основою ефективності досягнення бажаного результату, яка в свою чергу направлена на підвищення якості ЖКП, є виявлення перспективних перетворень та нововведень в галузь.

Отже, створення і реалізація механізму розвитку конкуренції можна розглядати як взаємодіючий комплекс нормативно-правових, економічних, організаційних, фінансових та інших методів і способів впливу на учасників процесу житлово-комунального обслуговування за сегментним напрямком обслуговування об'єктами ринкової інфраструктури. Впровадження ефективного механізму захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП дозволить вирішити цілий ряд досі не розв'язаних проблем, які існують в галузі, а саме: підвищення якості послуг, вдосконалення законодавства, тарифної політики, переведення галузі на самофінансування.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг та механізмів його забезпечення засвідчив наступне:

1. Потенціал ринку ЖКП відображає сукупність показників і чинників, які можуть бути використані за сприятливих умов їх реалізації в напрямку формування конкурентного середовища. Основними характеристиками потенціалу ринку ЖКП є: структура, їхній взаємозв'язок і взаємозамінність; можливості конкурентоспроможного потенціалу; ресурси, необхідні для реалізації можливостей потенціалу; знання, навички й уміння менеджерів, що дають змогу використовувати ресурси цього ринку.

2. Потенціал ринку ЖКП та його сучасний стан характеризується низкою проблем, які полягають у: нестабільному фінансовому стані; високому рівні заборгованості та динаміці до його зростання; високих економічно необґрунтованих тарифах на ЖКП; використанні фізично і морально застарілого обладнання; відсутності стимулів до зниження житлово-комунальними підприємствами витрат; низькій якості. Основними причинами, що гальмують процес формування конкурентного середовища на ринку ЖКП є економічні, фінансові, адміністративні, управлінські, інституційні, інформаційні, психологічні, політичні. Аналіз середовища функціонування суб'єктів на ринку ЖКП засвідчив наявність небезпек, що впливають на формування конкуренції: законодавчі; управлінські; економічні.

3. Аналіз процесу становлення конкурентного середовища на ринку ЖКП дозволив виділити три групи умов його формування: перша група – умови конкурентного середовища формує держава; друга група – умови конкурентного середовища формують спільно всі конкуренти – учасники ринку; третя група – умови конкурентного середовища формує кожний учасник ринку в процесі його ділової активності.

4. Базовими елементами організаційно-економічного механізму підтримки конкурентного середовища є сукупність методів, організаційних структур,

функцій управління, підсистем, правил, нормативів, розпоряджень та вказівок, які формуються і реалізуються органами управління ЖКГ. Організаційно-функціональний механізм забезпечення підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП в цілому ґрунтується на механізмах поєднання і взаємодії центрального, регіонального та місцевого управління, діяльності їх суб'єктного складу.

5. Результативність формування конкурентного середовища в сфері ЖКГ залежить від форми залучення приватного капіталу. Це може здійснюватись у вигляді контрактів на виконання робіт та управління підприємством, оренди, концесії, приватизації. Аналіз практики залучення приватного капіталу, показав, що приватні інвестори не зацікавлені у вкладанні інвестиційних ресурсів в ЖКГ. Участь приватних компаній у роботі секторів тепло- та водопостачання в Україні обмежуються лише договорами оренди і концесії з боку місцевих компаній і не впливає на обсяги фінансування інвестиційних проєктів. Більшість таких договорів оренди і концесії укладається у непрозорий спосіб без чітко визначених інвестиційних зобов'язань приватних структур. Перспективи залучення інвестицій у ЖКГ України за допомогою механізму концесійних угод є слабкими. Основними причинами, які заважають участі приватного сектору, є наступне: комунальні підприємства є збитковими; нормативно-правові акти є суперечливими; відсутня прозорість при укладанні договорів.

6. Досліджуючи систему управління ЖКГ України, необхідно врахувати зміни, що відбуваються в діяльності організаційних структур даної галузі, зокрема: децентралізація управління, реалізація адміністративної реформи, послаблення впливу центральних органів, підвищення ролі публічності, запровадження елементів сучасного менеджменту в діяльності органів управління ЖКГ.

7. Регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері ЖКГ має бути орієнтоване на побудову такої моделі відносин, яка забезпечує баланс інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів. Структурні зміни у житлово-комунальному господарстві на рівні регіонів дозволять максимально ефективно формувати конкурентне середовище на ринку ЖКП та

приведуть до обмеження регулятивного впливу. Сьогодні основними проблемами в регулюванні діяльності суб'єктів природних монополій в ЖКГ є наступні: 1) законодавчо не розмежовані повноваження місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з регулювання діяльності суб'єктів природних монополій та управління майном цих структур; 2) не визначеність принципів, методів, форм та процедури регулювання.

8. Моніторинг ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП ґрунтується на врахуванні таких моментів: ідентифікації проблем функціонування ринку ЖКП, зумовлених неефективною політикою держави в даному напрямку, та узагальненні результатів спостережень; визначенні вигоди для споживачів ЖКП, суб'єктів господарювання, органів управління; виявленні позитивних змін та тенденцій на ринку ЖКП, викликаних проведенням реформ в даній галузі та в результаті ринкових перетворень; оцінці дієвості і результативності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП та прогнозуванні стану даного сегменту ринку; виробленні альтернативних (сценарних) варіантів реалізації рішень.

Результати досліджень даного розділу опубліковані в [14,15,127].

РОЗДІЛ III

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

3.1. Формування концептуальної моделі підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг

Формування конкурентного середовища на ринку ЖКП передбачає вироблення цілісного комплексу заходів, спрямованих на демонополізацію галузі та впровадження ринкових механізмів функціонування даного сегменту ринку. Реалізація таких заходів має здійснюватися на чітко визначених цілях і механізмах реформування ЖКГ, державній політиці підвищення його інвестиційної привабливості, механізмах фінансового оздоровлення галузі. На сьогодні обмежена конкуренція на ринку ЖКП і недосконалість системи регулювання природних монополій є причинами низької якості ЖКП, кризового фінансового стану суб'єктів даного ринку, технічної і технологічної відсталості в наданні ЖКП споживачам. Проведений в §2.2 аналіз засвідчив фрагментарність та незавершеність заходів щодо формування конкурентного середовища на ринку ЖКП і недостатню результативність управлінських дій щодо захисту конкуренції. Зазначене обумовлює необхідність розроблення відповідної державної політики розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП, яка б визначала пріоритетні засади державного сприяння розвитку конкуренції та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів ЖКГ, а також передбачала конкретні механізми розв'язання існуючих проблем функціонування галузі. Така політика має включати три ключових напрями: 1) підтримку конкурентного середовища на ринку ЖКП; 2) регулювання розвитку природних монополій; 3) підвищення конкурентоспроможності суб'єктів діяльності на ринку ЖКП.

В основу моделі підтримки конкурентного середовища слід закласти умову забезпечення розвитку ринкових механізмів на ринку ЖКП. Як зазначалося в

попередньому розділі дисертаційної роботи, сучасний ринок ЖКП в Україні по суті квазіринком, неспроможним забезпечити ефективне функціонування ринкових механізмів, а саме, рівноважних попиту, пропозиції, ціни, конкуренції. Реалізація цих принципів можлива лише за умови збалансування та взаємоузгодження дій, прав та обов'язків учасників ринку ЖКП, зокрема, органів влади, представників бізнесу, громадськості. Тобто, спільні дії суб'єктів щодо формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, дозволять створити умови, за яких підприємства, які здійснюють свою діяльність на даному сегменті ринку, конкуруючи між собою, будуть прагнути ефективно надавати споживачам в повному обсязі і високої якості послуги за безпосереднім громадським контролем за процесами надання таких послуг та державним сприянням і підтримкою конкурентних дій. Визначені в процесі дисертаційного дослідження впливи всіх учасників ринку ЖКП на його розвиток, існуючі проблеми ефективного функціонування даного ринку, а також узагальнення досліджень провідних науковців в цій галузі, дозволили змодельовати процес збалансування та взаємоузгодження інтересів таких учасників щодо розвитку і підтримки конкуренції на ринку ЖКП, який проілюстровано на рис. 3.1.

Збалансування взаємоузгоджених дій, прав і обов'язків учасників ринку ЖКП забезпечить ефективне використання його потенціалу в напрямі розвитку конкурентного середовища на даному сегменті ринку, а саме дозволить створити передумови для підтримки конкуренції. Можна стверджувати, що за нинішніх умов спостерігається не позитивний вплив суб'єктів ринку на процес розвитку конкуренції, а частіше їх бездіяльність, яка обумовлена низкою об'єктивних причин. Зокрема, для представників бізнесу існує великий ризик вкладання інвестицій у розвиток комунальних підприємств, оскільки за умови фінансової кризи, недосконалого законодавства, вони ризикують втратити кошти і доходи.

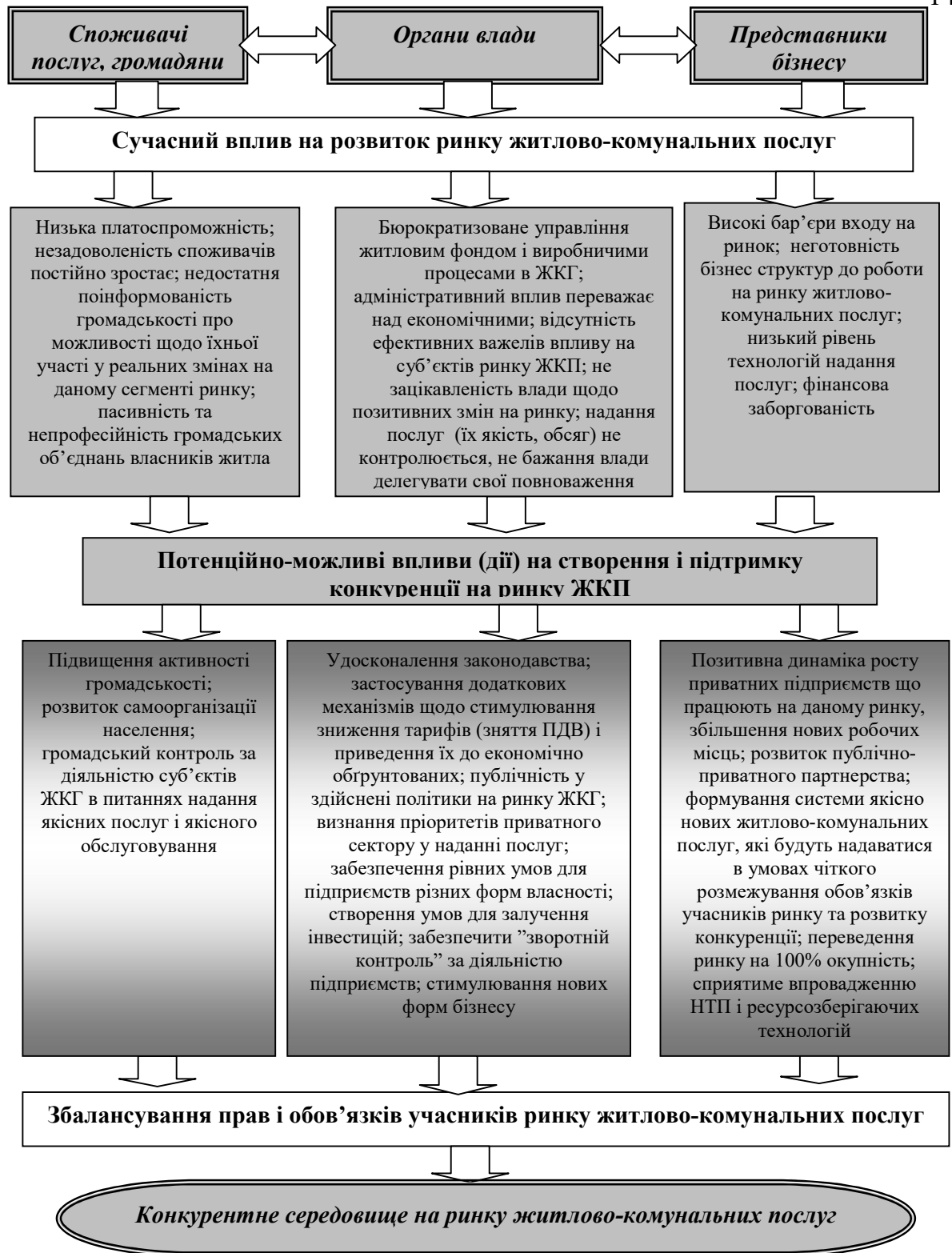

Рис. 3.1. Процес взаємоузгодження дій, прав та обов'язків учасників ринку ЖКП в напрямі формування та підтримки конкурентного середовища¹

1.Примітка. Сформовано автором

Дана ситуація ускладнюється неможливістю отримати довгострокові кредити, непослідовністю системи державного реформування ЖКГ, проблемами неефективного ціноутворення на ЖКП.

Щодо споживачів послуг, то тут спостерігається ситуація, за якої вони не достатньо проінформовані про можливий вплив на позитивні зміни на даному ринку, мають низьку платоспроможність, незадоволені якістю послуг; є пасивними та непрофесійними в управлінні громадськими об'єднаннями власників житла. Роль органів влади у процесах формування і підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП є визначальною, проте вони виявляють пасивність у проведенні реформ в галузі і небажання нести відповідальність перед представниками бізнесу і громадськості за свої дії. Тобто, основною проблемою, що гальмує розвиток конкуренції на ринку ЖКП є недовіра і незбалансованість інтересів органів влади – громадськості – представників бізнесу.

Специфіка функціонування сучасного ринку ЖКП стримує розвиток конкуренції. Однак необґрунтованою є ситуація, за якої цілий спектр послуг, що не мають жодного відношення до монополізованого сегменту, на практиці монополізовані. Так, стримуючими чинниками формування конкурентного середовища на ринку житлових послуг, який відноситься до конкурентного сегменту, є незавершеність механізмів передачі житла у власність; відсутність процедур передачі у власність місць загального користування; несформована дієва система обслуговування житлового фонду та його управління. Існуюча модель приватизації житла, а саме коли був створений ринок вторинного житла, не сприяла формуванню ринку ЖКП і не вплинула на удосконалення механізмів управління у ЖКГ. Одночасно органи державного управління гальмують входження на ринок представників бізнесу та можливості громадськості здійснювати контроль.

Відсутність дієвих механізмів підтримки конкуренції на даному ринку, проявляється перш за все, в нераціональному розподілі прав і обов'язків між суб'єктами ринкових відносин у даній сфері, низькому рівні участі

представників бізнесу в управлінні та обслуговуванні житлового фонду та забезпеченні споживачів якісними ЖКП. Тому потенційно-можливими впливами учасників ринку на формування конкурентного середовища, на наш погляд, можуть стати: підвищення активності громадськості та розвиток самоорганізації населення; забезпечення публічності у здійсненні політики на ринку ЖКГ; активізація процесів реформування ЖКГ; визначення пріоритетів залучення приватного сектору у наданні послуг; забезпечення рівних умов для підприємств різних форм власності; створення умов для залучення інвестицій в сектор ЖКГ; стимулювання нових форм бізнесу; розвиток публічно-приватного партнерства у ЖКГ; сприяння впровадженню ресурсо- та енергозберігаючих технологій.

Аналіз діючої практики регулювання розвитку ринку ЖКП та оцінка результативності заходів підтримки конкуренції на ньому (§§2.2 і 2.3.), свідчать про необхідність розроблення різних варіантів (сценарних підходів) до реалізації заходів підтримки конкурентного середовища, в основу яких слід покласти: рівень соціально-економічного розвитку території (пріоритетність, депресивність, рівень розвитку місцевого господарства); характер участі суб'єктів ЖКГ у формуванні ринкової пропозиції, а саме, виду послуг, що надаються, проблем, які вирішуються; ступінь розвитку ринкових механізмів (монополізований ринок чи конкурентний). Такий підхід вказуватиме на можливості розв'язання проблем ЖКГ за рахунок внутрішніх ресурсів і внутрішнього потенціалу регіону. На основі даних сценаріїв можна сформувати таку модель управління ЖКГ, яка дозволить йому функціонувати на ринкових (конкурентних) засадах .

Концептуальними підходами до побудови моделі підтримки конкуренції на ринку ЖКП є: 1) визначення стратегічних і тактичних цілей державної підтримки конкуренції. Такими цілями можуть бути: формування нової житлової політики України, орієнтованої на потреби людини та її можливості; формування та стимулювання ефективного власника житла; забезпечення можливостей вибору населенням способу управління житлом та його обслуговування, ліквідація монополії ЖЕКів та їх приватизація ; удосконалення системи державного

регулювання монопольних ринків комунальних послуг, зокрема щодо тарифної політики, ліцензійних умов та системи контролю за їх додержанням, захисту прав споживачів; підвищення енергоефективності житлового фонду; розвиток комунальної інфраструктури на базі запровадження енергозберігаючих технологій; 2) вироблення сценарних варіантів стосовно впровадження державних заходів розвитку і підтримки конкуренції; 3) розроблення основних напрямків підтримки конкуренції на ринку ЖКП; 4) розв'язання основних завдань та проблем підтримки конкуренції на ринку ЖКП; 5) вдосконалення і спрощення процедур входу на ринок ЖКП представників бізнесу і поступове переведення галузі на самозабезпечення (рис. 3. 2).

Зокрема, за основу формування можна взяти матрицю множини варіантів (сценаріїв), яка дозволить використовувати варіанти соціальних та економічних механізмів регулювання розвитку та механізмів підтримки конкуренції на ринку ЖКП в залежності від стану розвитку ЖКГ окремих територій (областей), з одного боку, та рівня і особливостей соціально-економічного розвитку таких територій з іншого. Таким чином можна врахувати специфіку розвитку територій та ефективно впроваджувати стратегічні програми розвитку як окремої території, так і ЖКГ зокрема.

Для вироблення концепції, об'єктом застосування матриці сценарних варіантів обрано 12 областей України, що відрізняються за рівнем соціально-економічного розвитку. Для розв'язання завдання індикаторами їх розвитку визначено показники: валовий регіональний продукт; середньомісячна заробітна плата; обсяг промислового виробництва на одну особу, обсяги інвестицій на особу. Типологія областей визначалася, виходячи із рівня досягнення цих показників по відношенню до середніх по Україні на основі методу групування (табл. 3.1.).

До групи територій, які перевищують середньоукраїнські показники, віднесено області: Запорізька, Дніпропетровська, Полтавська, Донецька.

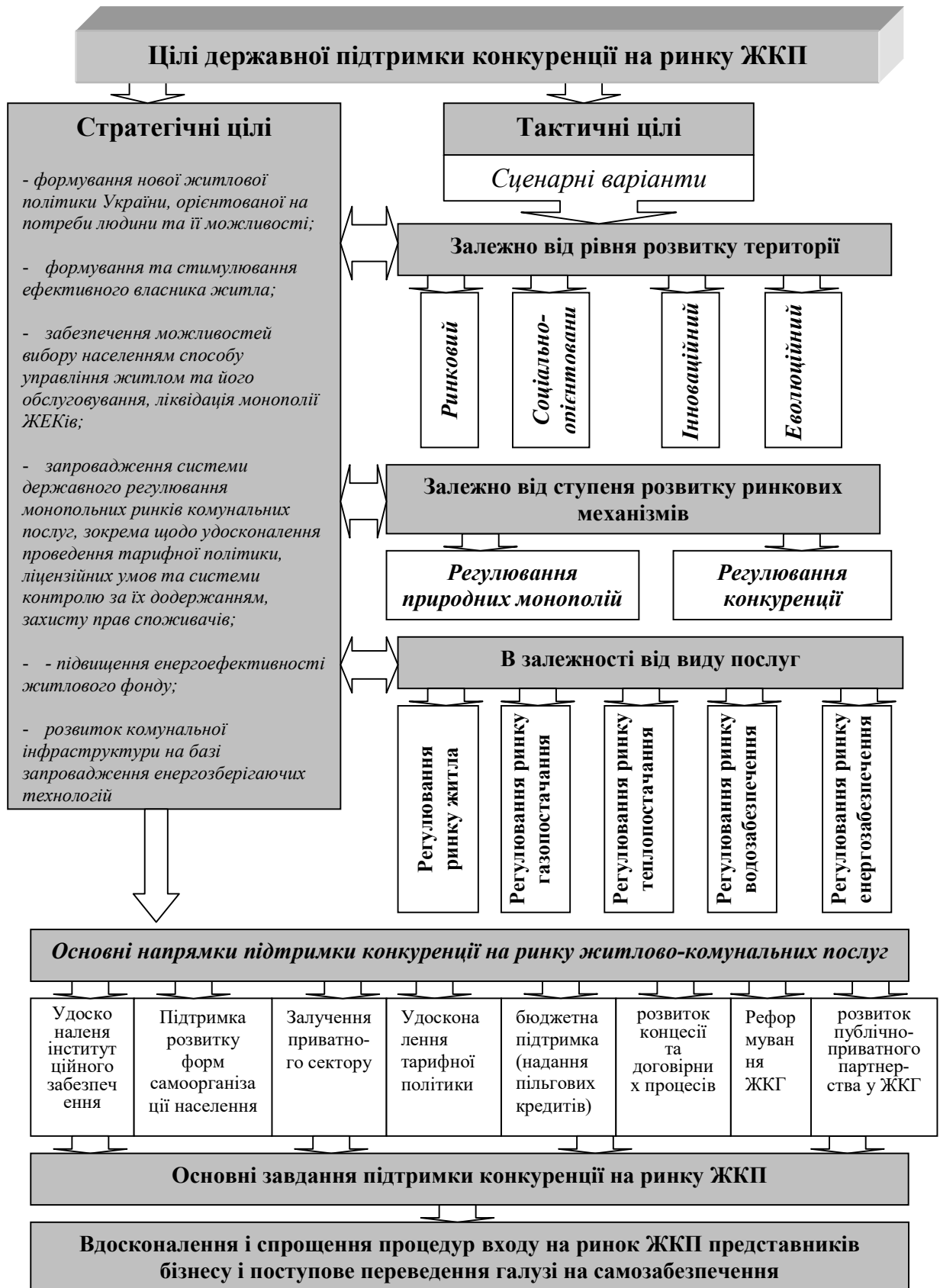

Рис. 3.2. Концептуальні підходи до побудови моделі підтримки конкуренції на ринку ЖКП¹

Ці території складають благополучну групу (1 тип). До групи областей, які мають значення індикаторів на рівні середніх по Україні та з відхиленням не менше ніж 20 % від досягнутих показників, віднесемо: Луганську, Одеську, Харківську, Миколаївську (II тип). До групи областей, які знаходяться в межах менше 70% до середньоукраїнських значень вибраних показників, віднесемо: Тернопільську, Херсонську, Хмельницьку, Чернівецьку. Ця група складає депресивну частину територій України (III тип). Результати розрахунків подані в табл. 3.1. Розвиток ЖКГ в цих областях є нерівномірним, що обумовлює необхідність вироблення специфічних підходів до управління реформуванням ЖКГ, розвитку ринкового середовища, пошук та залучення внутрішніх економічних ресурсів областей.

Для цього слід визначитися з основними складовими державної політики впровадження ринкових механізмів розвитку ЖКГ, що дозволять сформувати його конкурентне середовище, а саме: механізм соціального захисту населення (МСЗ); реконструкція і модернізація житлового фонду (РМ); розвиток конкурентних ринків (РКР); муніципальне управління (МУ); децентралізація постачання комунальних послуг (ДКП); впровадження наукомістких енергозберігаючих технологій (НЕТ); ринкові механізми ціноутворення (тарифна політика) (РМЦ); розвиток інвестиційних процесів (РІП); підвищення рівня благоустрою житлового фонду (ПРБ); бюджетне субсидування (БС); активізація житлового самоврядування (АЖС); кадровий потенціал і модернізація управління (КПМ); оптимізація технологічних циклів надання послуг (ОТЦ); реструктуризація збиткових підприємств (РЗП).

У системі регулювання конкурентного середовища ЖКГ пропонуються такі базові варіанти (сценарії): соціально-орієнтований, еволюційний, інноваційний та ринковий. Кожен з них має притаманні йому властивості і функції, які реалізуються відповідним інструментарієм. Використання окремого базового варіанту (сценарію) на практиці не можливе, оскільки він не повністю вирішує проблемні ситуації, які притаманні ЖКГ.

Продовження табл. 3.1.

<i>Депресивні території (показники розвитку складають менше 75- 80% до середніх по Україні)</i>							
АР Крим	10574	Вінницька	2864,2	<i>Вінницька</i>	1404	<i>АР Крим</i>	6834,3
Вінницька	9459	Волинська	3375,6	<i>Волинська</i>	1380	<i>Вінницька</i>	8588,6
Волинська	9711	Житомирська	2803,1	<i>Житомирська</i>	1404	<i>Волинська</i>	8963
Житомирська	8485	Закарпатська	2663,7	<i>Кіровоградська</i>	1428	<i>Житомирська</i>	8315,6
Закарпатська	8452	Кіровоградська	2967,5	<i>Тернопільська</i>	1313	<i>Закарпатська</i>	6122,3
Івано-Франківська	10055	Рівненська	3192	<i>Херсонська</i>	1375	<i>Івано-Франківська</i>	9162,4
Кіровоградська	9546	Сумська	2537,9	<i>Хмельницька</i>	1429	<i>Кіровоградська</i>	7244,4
Рівненська	9695	Тернопільська	2602,3	<i>Чернівецька</i>	1402	<i>Львівська</i>	9014,7
Сумська	10249	Чернігівська	2725,9	<i>Чернігівська</i>	1370	<i>Миколаївська</i>	12917,4
Тернопільська	7510					<i>Одеська</i>	13245
Херсонська	8122					<i>Рівненська</i>	9664,5
Хмельницька	9100					<i>Сумська</i>	11593
Черкаська	10331					<i>Тернопільська</i>	4964,5
Чернівецька	7369					<i>Хмельницька</i>	8597,7
Чернігівська	10081					<i>Черкаська</i>	12845,1
						<i>Чернівецька</i>	3981,9
						<i>Чернігівська</i>	9467,7
						<i>Севастополь</i>	6232,6

Розраховано автором на основі статистичних даних.

Комбінація зазначених вище напрямків регулювання ЖКГ дозволила побудувати матрицю сценарних варіантів щодо певного типу території (області) (табл. 3.2)

Таблиця 3.2.

Матриця сценарних варіантів управління ЖКГ територій різних типів

Рівень розвитку	Базові сценарії регулювання			
	Соціально-орієнтований	Еволюційний	Інноваційний	Ринковий
I тип	[МСЗ], [МУ], [БС]	[РМ], [ДКП], [ПРБ], [АЖС], [КПМ]	[НЕТ], [РІП], [ОТЦ]	[РКР], [РМЦ], [РЗП]
II тип				
III тип				

Вибір варіантної моделі здійснюється на основі комбінації 4-х базових моделей розвитку ЖКГ. На основі цього пропонуються такі механізми щодо їх реалізації.

1. Матриця сценарних варіантів управління ЖКГ областей типу «благополучна територія»:

1) 1 сценарний варіант - комбінація сценаріїв ринкового і еволюційного розвитку (табл. 3.3.).

Таблиця 3.3.

**Матриця управління ЖКГ територій I типу «благополучні»
(комбінація сценаріїв розвитку ринкового і еволюційного)**

Області	Механізми регулювання
Запорізька	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток конкурентних ринків; - ринкові механізми ціноутворення; - стимулювання інвестиційних процесів; - підвищення рівня благоустрою житлового фонду; - активізація житлового самоуправління; - впровадження технологій енерго та ресурсозбереження; - реконструкція і модернізація житлового фонду.
Дніпропетровська	
Полтавська	
Донецька	

Дана група областей наділена найбільш сприятливими стартовими умовами для ефективного розвитку ЖКГ. Поєднання благополучного стану ЖКГ

з позитивними тенденціями соціально-економічного розвитку території є передумовою переходу до ринкових перетворень в ЖКГ, тобто сприяє розвитку конкурентних ринків, формуванню конкурентного середовища, встановленню економічно обґрунтованих тарифів на ЖКП, залученню інвестицій. Це, створює умови для еволюційного шляху підвищення рівня благоустрою житлового фонду областей та активізації житлового самоврядування.

2) 2 сценарний варіант – комбінація сценаріїв соціального і еволюційного розвитку (табл. 3.4.). До цієї групи областей входять ті, в яких соціальні індикатори знаходяться на більш високому рівні, ніж індикатори економічного розвитку.

Таблиця 3.4.

**Матриця управління ЖКГ територій І типу «благополучні»
(комбінація сценаріїв розвитку еволюційного і соціального)**

Області	Механізми регулювання
Запорізька	- механізми соціального захисту населення; - державне (муніципальне) управління і бюджетне субсидування; - децентралізація постачання комунальними послугами - впровадження наукомістких енергозберігаючих технологій; - підвищення рівня благоустрою житлового фонду.
Дніпропетровська	
Полтавська	
Донецька	

В цій ситуації велике значення має ефективність механізмів державного регулювання, в тому числі система бюджетної підтримки, залучення інвестицій та соціального захисту населення.

3) 3 сценарний варіант - комбінація сценаріїв ринкового та інноваційного розвитку (табл.3.5.). Області цього типу відрізняються високими значеннями індикаторів економічного розвитку, що зумовлює використання зазначених сценаріїв з елементами еволюційного розвитку. Наявний економічний потенціал здатний забезпечити впровадження ринкових механізмів функціонування ЖКГ і разом з цим – використання додаткових можливостей житлово-комунальної інфраструктури.

Таблиця 3.5.

**Матриця управління ЖКГ територій I типу «благополучні»
(комбінація сценаріїв розвитку ринкового та інноваційного)**

Області	Механізми регулювання
Запорізька	- реконструкція і модернізація житлового фонду; - розвиток конкурентних ринків;
Дніпропетровська	- розвиток інвестиційних процесів; - децентралізація постачання комунальними послугами;
Полтавська	- кадровий потенціал і модернізація управління;
Донецька	- оптимізація технологічних етапів виробництва.

Матриця сценарних варіантів управління житлово-комунальним комплексом територій типу «середнього розвитку»

А) 1 варіант – комбінація соціального, еволюційного та інноваційного сценаріїв розвитку (табл. 3.6.). Група областей, що відносяться до даного типу, характеризується значеннями індикаторів соціально-економічного розвитку та станом розвитку ЖКГ на рівні середньоукраїнських показників, проте має певні особливості, зумовлені структурою економіки регіону.

Таблиця 3.6.

**Матриця управління ЖКГ територій II типу «середній розвиток»
(комбінація сценаріїв соціального, еволюційного та інноваційного розвитку)**

Області	Механізми регулювання
Луганська	- механізми соціального захисту населення; - реконструкція і модернізація житлового фонду;
Одеська	- державне (муніципальне) управління; - впровадження наукомістких енергозберігаючих технологій;
Харківська	- підвищення рівня благоустрою житлового фонду; - бюджетне субсидування;
Миколаївська	- активізація житлового самоуправління;- кадровий потенціал та модернізація управління; - оптимізація технологічних етапів виробництва; - реструктуризація збиткових підприємств.

Комбінація соціального, еволюційного та інноваційного сценаріїв розвитку є найбільш ефективною для розробки варіантної моделі.

Б) 2 варіант – комбінація ринкового, еволюційного та інноваційного сценаріїв розвитку. Області, що включені в цю групу, мають дещо більш високе

значення індикаторів економічного розвитку над соціальними індикаторами, завдяки чому можна розглядати ринковий сценарій, з відповідними механізмами. Тут неможливо встановити єдині «рецепти» для всіх областей, оскільки вони відрізняються за чисельністю населення, розвитком житлово-комунальної інфраструктури, тому розробка моделі повинна ґрунтуватися на варіативному використанні механізмів в залежності від специфіки та особливостей економічного розвитку кожної області окремо (табл.3.7.)

Таблиця 3.7.

**Матриця управління ЖКГ територій II типу «середній розвиток»
(комбінація сценаріїв ринкового, еволюційного та інноваційного розвитку)**

Області	Механізми регулювання
Луганська	- реконструкція і модернізація житлового фонду; - розвиток конкурентних ринків;
Одеська	- децентралізація постачання комунальними послугами; - впровадження наукомістких енергозберігаючих технологій;
Харківська	- розвиток інвестиційних процесів; - підвищення рівня благоустрою житлового фонду; - активізація житлового самоуправління;
Миколаївська	- кадровий потенціал та модернізація управління; - оптимізація технологічних етапів виробництва; - реструктуризація збиткових підприємств.

У зв'язку з цим, визначальним фактором стає наявність або відсутність необхідних ресурсів для реалізації комплексу заходів в рамках удосконалення системи управління ЖКГ. Варто відзначити, що з точки зору вироблення оптимальних рішень, система управління ЖКГ в областях цього типу є найскладнішою з усіх, тому що при наявності проблем в житлово-комунальній сфері вироблення рішень залежить від соціально-економічного потенціалу кожної області (наприклад розробка окремої програми розвитку та модернізації ЖКГ).

3) Матриця сценарних варіантів управління ЖК комплексом територій III типу «депресивні».

Найбільш прийнятним є соціальний сценарій розвитку з елементами інноваційного сценарію. В цю групу входять області, які є дотаційними. У зв'язку з цим, при виборі моделі необхідно спиратися на централізовані форми державної підтримки як економіки в цілому, так і галузей комунального господарства зокрема. Низький рівень доходів та низький рівень бюджетного забезпечення роблять ці області дотаційними та інвестиційно непривабливими в контексті розвитку ЖКГ. Саме це і обумовлює вибір соціальної моделі управління ЖКГ (табл. 3.8.). Тут слід говорити про бюджетне фінансування і реструктуризацію підприємств ЖКГ з одночасною підтримкою населення через субсидії.

Таблиця 3.8.

**Матриця управління ЖКГ територій III типу «депресивні»
(соціальний сценарій розвитку з елементами інноваційного сценарію)**

Області	Механізми регулювання
Тернопільська	- механізми соціального захисту населення; - державне (муніципальне) управління;
Херсонська	- децентралізація постачання комунальними послугами; - бюджетне субсидування;
Чернівецька	- активізація житлового самоуправління; - кадровий потенціал та модернізація управління;
Хмельницька	- оптимізація технологічних етапів виробництва; - реструктуризація збиткових підприємств.

У всіх сценарних варіантах спільним є визначення стратегічних та тактичних цілей розвитку ЖКГ та вироблення основних напрямів підтримки конкуренції на ринку ЖКГ.

Згідно концептуальних підходів до побудови моделі підтримки конкуренції на ринку ЖКП (рис.3.1.), стратегічними цілями розвитку ЖКГ, його реформування та формування і підтримки конкуренції визначено: вироблення нової концепції житлової політики України, орієнтованої на потреби людини та її можливості; інституалізація ефективного власника житла через забезпечення можливостей вибору населенням способу управління житлом та його

обслуговування, ліквідація монополії ЖЕКів; запровадження системи державного регулювання монопольних ринків комунальних послуг; удосконалення тарифної політики, ліцензійних умов та системи контролю за їх додержанням, захисту прав споживачів; підвищення енергоефективності житлового фонду та впровадження енергозбереження в ЖКГ; розвиток комунальної інфраструктури на базі запровадження енергозберігаючих технологій; розвиток публічно-приватного партнерства у сфері ЖКГ; впровадження ринкових гнучких форм регулювання природних монополій на ринку ЖКП; підвищення інвестиційної привабливості підприємств ЖКГ.

З метою формування ринкової моделі розвитку ринку ЖКП, який би функціонував на засадах конкуренції, доцільно розробити низку тактичних заходів, які б забезпечили прибутковість і ефективність підприємств галузі, підвищили їх конкурентоздатність та дозволили знизити обсяги бюджетної підтримки. До системи таких заходів можна віднести:

- удосконалення діючої нормативно-правової бази відповідно до вимог ЄС (прийняття Житлового Кодексу, нормативних актів по кожному сегменту ринку ЖКП, таких як: Національна програма енергоефективності, Програма розвитку комунальної інфраструктури на базі запровадження енергозберігаючих технологій; Національна стратегія теплозабезпечення), розвиток інформаційного забезпечення всіх учасників ринку ЖКП;

- забезпечення ефективного контролю за експлуатацією житлового фонду, видачею ліцензій на право надання житлово-комунальних послуг, виконання договірних зобов'язань, сертифікацією, контролю за якістю послуг і обслуговуванням населення;

- поступове приведення тарифів на ЖКП до економічно обґрунтованих, створення сприятливих кредитних умов та гарантій з боку держави для розвитку приватного бізнесу та залучення інвестора на даний ринок, зниження податкового навантаження, переведення всіх споживачів на однакові прозорі тарифи;

- розподіл функцій управління і обслуговування житловим фондом та формування економічно рівноправних відносин між суб'єктами господарювання,

спрощення процедури створення ОСББ, удосконалення процедури проведення конкурсів на управління і обслуговування житлового фонду, розвиток форм публічно-приватного партнерства (приватизації, концесії, оренди/лізингу, управління, спільної діяльності на взаємовигідних умовах бізнесу і влади та врахування прав споживачів).

В узагальненому виді пропонована система заходів підтримки конкуренції наведена на рис.3.3.

Рис. 3.3. Система заходів підтримки конкуренції на ринку ЖКП¹

1.Примітка Сформовано автором.

Структурно всі заходи можна поділити на інституційні, організаційні та технологічні. В контексті інституційного забезпечення доцільним є підвищення ефективного функціонування Національної комісії з регулювання ринку комунальних послуг. Основною функцією такого органу має стати регулятивна. За статусом він повинен бути незалежною самостійною структурою (незалежним регулятором). Основним напрямом діяльності Національної комісії має стати

удосконалення ринкових засад функціонування ЖКГ на основі впровадження ринкового формування тарифів на комунальні послуги. Основним завданням даного органу має бути захист прав споживачів та гарантування отримання ними якісної комунальної послуги за доступними, науково-обґрунтованими тарифами, які відповідають рівню його доходів і можливості сплачувати за надану послугу.

В контексті реалізації заходів щодо удосконалення тарифної політики основний акцент слід робити на спрощенні процедур формування та затвердження тарифів на ЖКП, приведення їх у відповідність до економічно-обґрунтованого рівня з урахуванням в ньому інвестиційної та інноваційної складової, а також, змінити підходи до бюджетної політики підтримки ЖКП. (рис. 3.4).

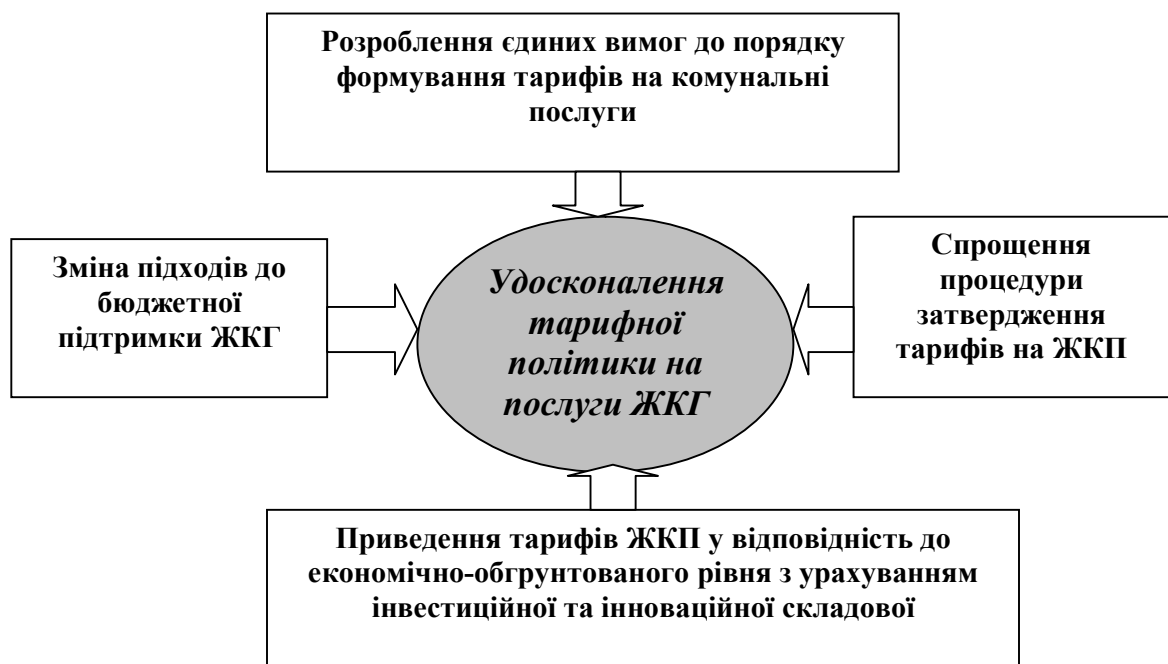

Рис. 3.4. Напрями удосконалення тарифної політики на ринку ЖКП¹

1. Примітка. Складено автором.

Формування тарифів на основі обґрунтованих витрат на надання ЖКП з урахуванням впровадження енергозберігаючих технологій, пропаганди

енергоощадливого споживання ресурсів, а також застосування приладів обліку води та газу, дозволить змінити принципи і критерії надання бюджетної підтримки як галузі в цілому, так і конкретним споживачам. На наш погляд, бюджетна підтримка галузі має здійснюватися виключно за такими напрямками діяльності, як: стимулювання запровадження інновацій в процесі виробництва і надання ЖКП; підтримка наукового забезпечення розвитку конкурентного ринку ЖКП; фінансування інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо навчання громадян і пропаганди ощадливого використання ресурсів, впровадження енергозбереження у житлових будинках; здешевлення кредитів з метою реалізації пріоритетних інвестиційних проектів в ЖКГ щодо розвитку комунальної інфраструктури та модернізації матеріально-технічної бази; пілотних проектів запровадження енергозберігаючих заходів; підвищення якості питної води.

Запропоновані нами підходи до формування моделі підтримки конкуренції на ринку ЖКП дозволять вирішити основні завдання, які визначені як найважливіші напрями реформування житлово-комунального господарства, а саме: поглиблення демонополізації житлово-комунального господарства, створення конкурентного середовища на ринку ЖКП.

Критеріями результативності заходів з державної підтримки суб'єктів діяльності на ринку ЖКП будуть: підвищення якості послуг; зниження витрат і втрат в галузі; підвищення технологічності послуг; зростання енергоефективності надання послуг; підвищення конкурентоспроможності підприємств ЖКГ; інвестиційна привабливість галузі .

Ситуація, що склалася на ринку ЖКП, свідчить, що без ефективної підтримки з боку держави, та контролю громадськості (споживачів послуг) – формування конкурентного середовища на ринку ЖКП стає не можливим. Слід зауважити, що оскільки держава не в змозі самотійно забезпечити розвиток і ефективне функціонування даного ринку за умови недостатнього бюджетного фінансування, то вихід з такої ситуації вбачається у зниженні державою бар'єрів та створенні сприятливого середовища для входу на ринок ЖКП представників

бізнесу, які зможуть досягти не лише кількісних, але і якісних змін на ньому. Слід зазначити, що інвестиційна привабливість ЖКГ не буде досягнута, якщо операційні витрати підприємств не покриватимуть за рахунок тарифів або державної підтримки.

Активізацію залучення інвестицій у житлово-комунальну сферу пропонується забезпечити шляхом:

- стимулювання інвестицій із боку споживачів ЖКП;
- залучення інвестицій безпосередньо житлово-комунальними підприємствами ;
- залучення приватного капіталу (вітчизняного та іноземного).

Особливої уваги, щодо розвитку конкуренції на ринку ЖКП, потребують не лише ринки природних монополій (водопостачання, водовідведення, тепlopостачання), а і конкурентні ринки, оскільки на даний час вони штучно монополізовані і розвиток конкуренції тут відбувається низькими темпами, оскільки держава не завжди зацікавлена в її розвитку в силу певних обставин.

Щодо водопостачання, водовідведення, тепlopостачання – то це ринок природної монополії, і зміни в напрямку розвитку конкуренції на даному сегменті ринку є доволі проблемними, потребують поступових змін і зацікавленості у них органів влади та великих компаній. Аналіз сучасного стану, даного сегменту ринку ЖКП, проведений у параграфі 2.1., констатує факт, що кризова ситуація яка склалася у водопостачанні, водовідведенні та тепlopостачанні досягла критичного максимуму. Ці негативні чинники не створюють оптимального клімату для залучення на даний сегмент ринку представників малого і середнього бізнесу. В теперішніх умовах отримати довгострокові кредити на розвиток бізнесу в даній сфері важко, тому в даній ситуації, лише великі (потужні) компанії зможуть ефективно функціонувати на даному ринку. Їм легше отримати і сплатити довгострокові позики, які стануть основним капіталовкладенням у розвиток та модернізацію даної сфери, а держава з свого боку може лише сприяти їм в цьому, тому що фінансових ресурсів для виходу з критичної ситуації у неї не має.

Основним підґрунтям підтримки конкуренції на ринку ЖКП є приведення вже діючого законодавства до вимог Європейського Союзу. Аналіз нормативно-правового забезпечення дозволяє констатувати, що на даному етапі правова база в основному сформована, проте цілий ряд нормативно правових актів, що стосуються, розвитку кожного сегменту ринку ЖКП і досі не прийнято. Прийняття цілої низки законів закладені, зокрема, у Загальнодержавній програмі реформування житлово-комунального господарства на 2004-2010 роки, і продовжених у новій редакції цієї програми (до 2014 року), але і досі вони не розроблені.

На нашу думку, удосконалення нормативно-правової бази на даному сегменті ринку, дозволить ефективно та поетапно впроваджувати політику щодо підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП. У багатьох країнах світу створення об'єднань власників житла у багатоквартирному будинку за законодавством є обов'язковим – зокрема у Норвегії, Данії, Німеччині, Нідерландах, Швейцарії, Польщі, Угорщині) [50]. На нашу думку, держава повинна стимулювати створення ОСББ, як з позиції правового впливу на самоорганізацію населення, так і з боку належного інформаційного поля. Щодо правового поля, то тут ми бачимо необхідність у внесенні змін до Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку", а саме: про обов'язкове створення ОСББ. Такі заходи, як показує зарубіжний досвід, дозволили здійснити якісні перетворення на ринку ЖКП, створити всі умови для їх розвитку.

Успішна реалізація цього напрямку дозволить вирішити цілий ряд завдань, шляхом: удосконалення законодавства і забезпечення інформаційної підтримки та роз'яснювальної роботи щодо стимулювання створення ОСББ; завершення приватизації житлового фонду України; проведення органами місцевого самоврядування конкурсів на надання послуг (нині такі конкурси проводяться не прозоро, а подекуди носять формальний характер); поступовою відмовою від дотацій та надання пільг лише потенційно не платоспроможним (малозабезпеченим) верствам населення; запровадження системи договірних

відносин; реалізації прозорої тарифної політики. Вирішення даних завдань, по-перше, дозволить знизити бар'єри входження на ринок ЖКП представників бізнесу; по-друге, створить всі умови для успішного функціонування бізнесу (в умовах конкуренції) на даному сегменті ринку (рис. 3.5.)

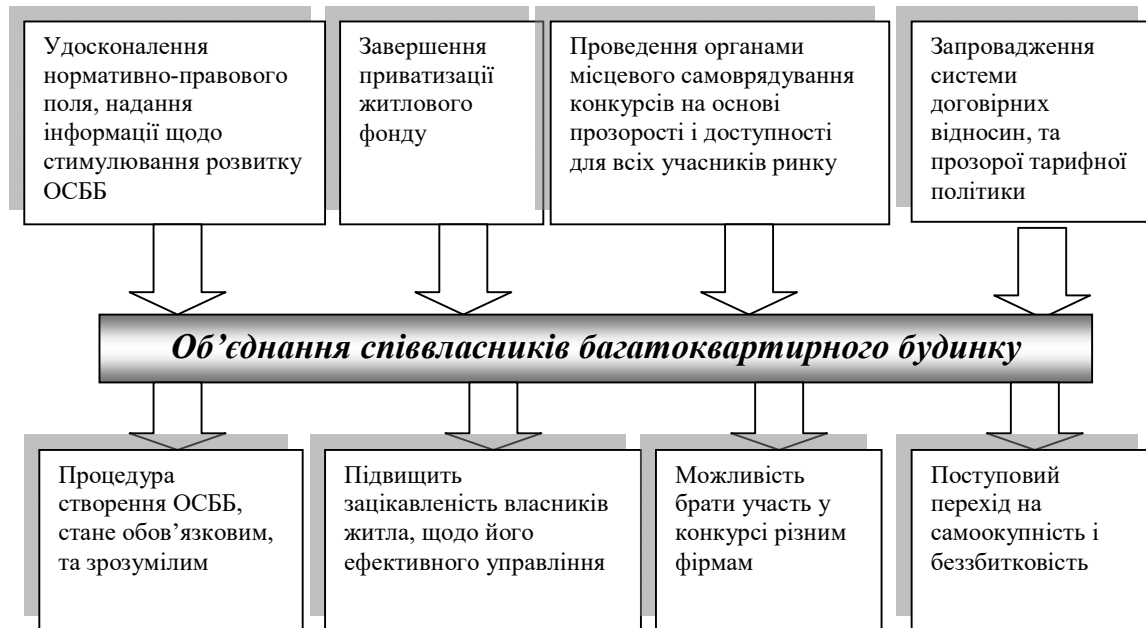

Рис. 3.5. Потенційно-необхідні дії та наслідки підтримки конкуренції в сфері управління житлом

1. Примітка Сформовано автором

Залучення приватного сектора необхідно розглядати як ефективний засіб виходу галузі з кризи. Реалізація даного напрямку спрямована на: підвищення якості обслуговування споживачів ЖКП; впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій; оздоровлення та модернізацію ЖКГ; мобілізації фінансових ресурсів. Враховуючи проблеми ЖКГ, держава повинна стимулювати залучення приватного сектора, що дозволить ефективно розвивати конкурентне середовище на даному сегменті ринку.

Визначені в § 2.3 основні форми залучення приватного сектора, а саме: приватизація, концесія, оренда (лізинг), контракт на управління, контракт на виконання робіт, за сприятливих умов, забезпечать розвиток конкуренції,

дозволять підвищити операційну ефективність надання ЖКП, сприятимуть залученню інвестицій і запровадження ресурсозберігаючих технологій та нововведень, не лише технічних, а і управлінських. Саме, за умови розвитку конкуренції, представники бізнесу будуть зацікавлені не лише в наданні якісних ЖКП, а і мінімізації витрат, яких можна досягти, використовуючи дані можливості.

На нашу думку, залучення довгострокових позикових ресурсів (банківських кредитів), зможе забезпечити стабільний потік інвестиційних ресурсів на даний ринок. Такі кредити повинні носити не лише довгостроковий характер, а і мати низьку відсоткову ставку. Однак, без підтримки держави в даному напрямку, а саме страхування ризиків, можливості надання податкових канікул (оскільки інвестиційні проекти передбачають довгий термін окупності), реалізація зазначених напрямків неможлива. Ці сприятливі умови будуть стимулювати приплив інвестиційних потоків в дану сферу і оздоровлять фінансовий стан галузі в цілому.

Всі складові підтримки конкуренції тісно взаємопов'язані між собою, і унеможливають, або створюють умови для розвитку конкуренції на ринку ЖКП. Залежно від заходів, які будуть розроблятися та механізмів, які будуть використовуватися для забезпечення підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП, слід згрупувати їх за такими блоками: цільовий, програмний, методичний та стратегічний (табл. 3.9). Від результативності реалізації цих заходів будуть залежати очікувані соціальні та економічні зміни на даному ринку.

Одним з пріоритетних напрямків удосконалення політики підтримки конкуренції можна визначити організацію ефективного управління у сфері виробництва і надання ЖКП, яка забезпечується шляхом:

Таблиця 3.9

**Напрямки забезпечення підтримки конкурентного середовища на ринку
ЖКП**

Блоки заходів	Напрямки реалізації конкретних заходів
Цільовий блок	<ul style="list-style-type: none"> – підвищення ефективність функціонування житлово-комунального господарства; – визначення послуг які є потенційно конкурентними; – визначення методичні рекомендації щодо вдосконалення напрямів формування конкурентного середовища з метою стабільного і ефективного функціонування житлово-комунального господарства; – підвищення ефективність використання потенціалу ринку ЖКП, та сприяти його конкурентоспроможності.
Програмний блок	<ul style="list-style-type: none"> –здійснення антимонопольної політики; – податкове стимулювання конкуренції; – залучення громадськості до управління житлово-комунальною сферою; – створення нових організаційно-правових форм та формування системи договірних відносин.
Методичний блок	<ul style="list-style-type: none"> – удосконалення правового та методичного забезпечення; – удосконалення процесу сертифікації та ліцензування у сфері ЖКП; – удосконалення тарифної політики; – інформаційне забезпечення; – удосконалення інвестиційної політики; – удосконалення соціального захисту.
Стратегічний блок	<ul style="list-style-type: none"> – удосконалення системи управління галуззю; – уникнення дублювання та розмежування функцій органів влади; – активувати процес входу бізнес-структур у ЖКГ; – створити умови для розвитку ринкових відносин на ринку ЖКП.

1.Примітка. Сформовано автором.

- розмежування повноважень органів місцевого самоврядування, місцевих державних організацій з управління підприємствами ЖКГ, встановлення цін і тарифів на ЖКП, визначення нормативів їх споживання, витрат і втрат енергетичних і матеріальних ресурсів;

- запровадження моніторингу стану реформування і розвитку ЖКГ, діяльності підприємств для реалізації органами місцевого самоврядування власних повноважень із забезпечення населення житлово-комунальними послугами високого рівня та якості;

- формування інституту власників житлового фонду, органів самоорганізації населення (будинкових комітетів), укрупнення компаній – замовників ЖКП, в управління яких передається комунальний житловий фонд;

- забезпечення державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері централізованого водо-, теплопостачання, запровадження нових видів управління об'єктами централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення, заснованого на розподілі відповідальності між власниками комунального майна та підприємствами, яким воно передано в експлуатацію.

В зв'язку з цим, постає питання про створення на регіональному рівні при обласних управліннях житлово-комунального господарства підрозділу, завданням якого було б здійснення моніторингу формування конкурентного середовища. При цьому, слід врахувати напрацювання теорії та практики щодо використання методик проведення моніторингу, основу яких повинна складати система індикаторів (показників) захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП. Систему моніторингу доцільно формувати з двох підсистем: 1) організаційно-економічна (моніторинг методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП; 2) соціальна (моніторинг контакту з населенням, як сприймаються ці заходи населенням). З цією метою важливо здійснювати опитування населення, відповіді на які варто внести в систему індикаторів, що дало б змогу відслідковувати в часі ставлення населення до цих проблем.

Отже, підтримка конкуренції на ринку ЖКП, є необхідною умовою для подальшого розвитку ЖКГ в цілому і відповідності якості послуг до встановлених стандартів. Слід зазначити, що формування конкурентного середовища з одного боку створить умови для входу на даний ринок представників бізнесу, а з другого боку стимулюватиме їх надавати якісні ЖКП, одночасно здійснивши технологічне переоснащення даної сфери, застосовуючи енерго- та ресурсозберігаючих технології. Реалізація заходів підтримки конкуренції на ринку ЖКП дозволить покращити, а згодом і стабілізувати сучасний стан даного ринку, а в недалекій перспективі приведе до його якісного розвитку.

3.2. Удосконалення методики оцінки рівня конкуренції та контролю за нею на ринку житлово-комунальних послуг.

Удосконалення методики оцінки рівня конкуренції та контролю за нею на ринку ЖКП є необхідною умовою для обґрунтування входження на ринок представників бізнесу і можливості здійснювати свою діяльність на засадах конкуренції, адже її розвиток передбачає боротьбу не лише за споживача, а і за фінансові, трудові, інноваційні ресурси, що характеризуються обмеженістю. Оцінювання рівня конкуренції дозволяє виявити чинники, які впливають на формування конкурентного середовища, визначити рівень концентрації та монополізації ринку ЖКП та окреслити причини зниження конкурентних переваг суб'єктів ринку. Разом з тим, такі оцінки є підставою для вироблення регулятивних заходів щодо розвитку та підтримки конкуренції. Контроль за рівнем конкуренції спрямований на відслідковування динаміки ціноутворення на послуги ЖКГ, дотримання вимог та стандартів щодо якості надання таких послуг, правильності обліку витрат, які включаються в формування тарифу.

Оцінка конкуренції на ринку ЖКП передбачає вибір та аналіз основних критеріїв, які є визначальними при формуванні конкурентного середовища на цьому ринку. Сьогодні в практиці для виявлення рівня конкуренції на ринках застосовується багато різних методик і оцінок (представлених в §1.3, табл. 1.11), однак не всі вони можуть бути використані до умов і особливостей функціонування ринку ЖКП по-перше, в силу його специфіки і механізмів формування тарифів; по-друге, в зв'язку зі складністю процедур розрахунку та формування для них інформаційної бази; по-третє, в зв'язку з недоліками основних методик визначення показників оцінки рівня конкуренції (табл.3.10).

Таблиця 3.10

**Проблеми та недоліки основних методик визначення показників
оцінки рівня конкуренції**

Показники	Недоліки
Рівень (індекс) концентрації	Враховує лише частку продажу великих фірм (без врахування дрібних фірм)
Ступінь ринкової конкуренції (система нерівностей)	Її можна з успіхом застосовувати лише до великих та не дуже у географічному відношенні держав, а також з метою оцінки злиття фірм (необхідно заборонити злиття, яке для однієї з фірм забезпечить задоволення системи нерівностей).
Чотирьох частковий показник концентрації	Нечутливість до різних варіантів розподілу часток між конкурентами.
Індекс Герфіндаля	Значення індексу збільшується по мірі зростання концентрації в галузі и досягає 1 при чистій монополії. В галузі, де діють 100 рівноправних підприємств з рівними частками, $I_H = 0,01$.
Індекс Герфіндаля—Гіршмана	Цей показник доцільно розглядати в поєднанні з коефіцієнтом концентрації CR(3)
Коефіцієнт Джині	Відмінності в методах збору статистичних даних для обчислення коефіцієнта Джині призводять до ускладнень (або навіть неможливості) у зіставленні отриманих коефіцієнтів.
Індекс Розенблюта (Холла-Тайдмана)	Недоліком його використання (особливо при порівнянні галузей) є помилка, яка виникає в результаті особливостей галузевих ринків (природи ринку ЖКП) кількості суб'єктів. Ще одним істотним недоліком показника є його нечутливість до різних варіантів розподілу часток між конкурентами.
Показник нерівномірності розподілу суб'єктів на ринку	Дисперсія застосовується як допоміжний інструмент аналізу, оскільки вона потрібна скоріше для оцінки нерівності в розмірах фірм, ніж безпосередньо для вираження самого рівня концентрації ринку. Не враховуються його особливості щодо основних тенденцій розвитку і ведення конкурентної боротьби.

Примітка Сформовано автором на основі табл.1.10 §1.3.

Окрім зазначених недоліків і проблем використання розглянуті методики не дозволяють враховувати особливості функціонування окремих сегментів ринку ЖКП, оцінити вплив факторів на формування конкурентного середовища, а, відповідно, сформувати можливі варіанти розвитку конкуренції на ринку. З врахуванням зазначеного, специфіки ринку ЖКП, приналежності певних видів економічної діяльності до природної монополії, вважаємо за необхідне використовувати методику, яка усуне дані проблеми і покращить можливості контролю за рівнем конкуренції на ринку ЖКП.

Процедура оцінки конкуренції на ринку ЖКП повинна передбачати таку етапність розрахунків:

- 1) визначення основних критеріїв оцінки рівня конкуренції на ринку ЖКП та їх обґрунтування;
- 2) проведення розрахунків, відповідно до визначених критеріїв;
- 3) узагальнення результатів оцінки конкуренції на ринку ЖКП.

З метою більшої конкретизації та структурування заходів, які можуть бути вироблені в результаті оцінки конкуренції, вважаємо доцільним виділення блоку процедур, спрямованих на удосконалення оцінки конкуренції на ринку ЖКП, та блоку процедур, спрямованих на удосконалення контролю за її рівнем (рис. 3.6).

В процесі оцінки конкуренції на ринку ЖКП слід виявити та оцінити вплив домінуючих чинників, які обумовлюють її рівень. Їх кількісна оцінка дозволить виявити особливості формування і розвитку конкуренції на ринку ЖКП, а саме, наскільки монополізованим є даний ринок та наскільки високим є рівень (індекс) концентрації. Реалізація основних етапів дозволить чітко визначити основні заходи спрямовані на удосконалення оцінки конкуренції на ринку ЖКП, та на їх основі чітко визначити пріоритетні показники, що максимально дозволять здійснити оцінку конкуренції на ринку ЖКП та контролю за нею.

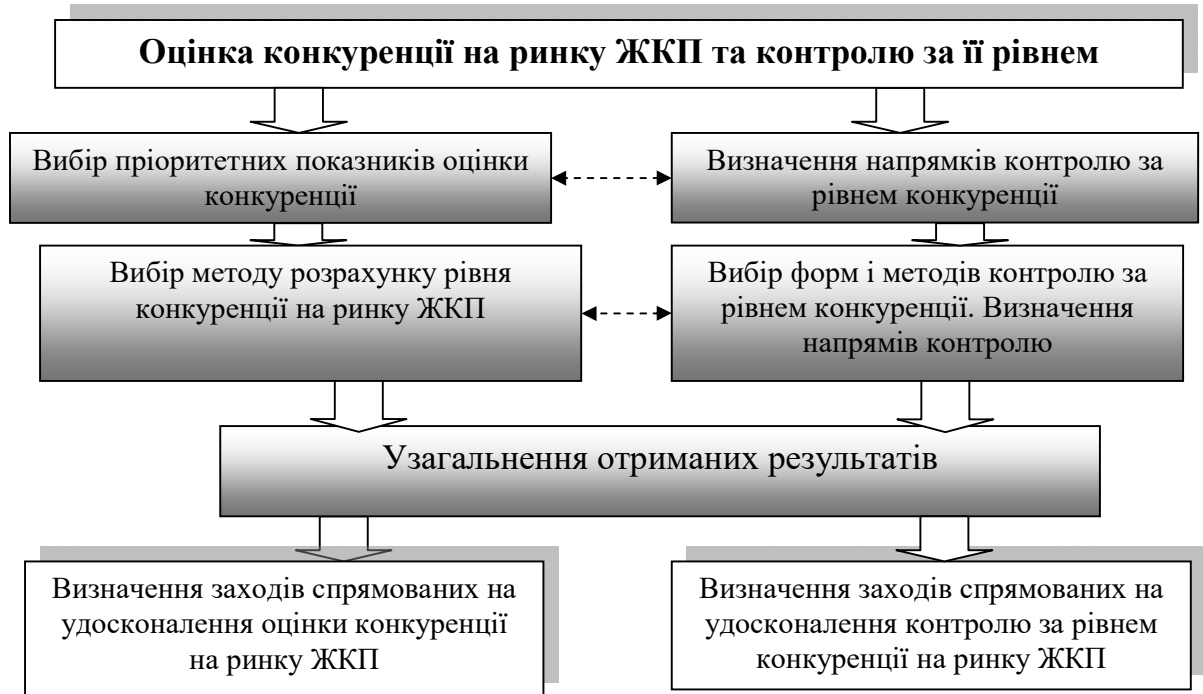

Рис. 3. 6. Процедура оцінювання конкуренції та контролю за її рівнем на ринку ЖКП

Примітка . Сформовано автором

При оцінюванні конкуренції на ринку ЖКП, необхідно визначити пріоритетність кожного заходу з позиції його впливу на формування конкурентного середовища на ринку ЖКП. Для цього кожному можливому варіанту розвитку ситуації надано відповідне значення балу (оцінки) за встановленою шкалою (від 1 до 10) в залежності від вагомості впливу на формування конкурентного середовища та особливостей прояву конкуренції на ринку ЖКП (табл. 3.11). Вагомість кожного з факторів визначалася на основі набраної кількості оцінок і їх частки у загальній сумі. Експертне опитування здійснювалося окремо за групою споживачів ЖКП і суб'єктів, які їх надають. Загальна кількість респондентів склала 100 осіб, з яких 80 осіб - споживачі послуг, а 20 - надавачів.

Таблиця 3.11

Пропоновані підходи до оцінки рівня конкуренції на ринку ЖКП

		Фактори впливу на конкурентне середовище					
		Рівень задоволення соціальних потреб у ЖКП (згідно нормативу), (I_3)	Можливість залучення представників бізнесу, (I_6)	Домінування ринку послуг природних монополій, ($I_{оп}$)	Становище суб'єкта на ринку ЖКП, ($I_{ср}$)	Наявність вхідних бар'єрів на ринку ЖКП, ($I_{бар}$)	Можливість отримання альтернативних ЖК послуг, ($I_{ан}$)
Можливі варіанти розвитку ситуацій на конкурентному ринку	повністю задовольняє за обсягами та якістю	10	x	x	x	x	x
	задовольняє, але з частковим недотриманням якісних характеристик ЖКП	5	x	x	x	x	x
	не задовольняє	1	x	x	x	x	x
	багато учасників ринку	x	10	x		x	x
	мало учасників ринку	x	5	x	x	x	x
	один учасник ринку	x	1	x	x	x	x
	адаптується до цін	x	x	10	x	x	x
	узгодженість цін	x	x	5	x	x	x
	не впливає	x	x	1	x	x	x
	фіксує ціни	x	x	3	x	x	x
	мала	x	x	x	10	x	x
	велика	x	x	x	5	x	x
	монополіст	x	x	x	1	x	x
	вільний вхід на ринок	x	x	x	x	10	x
	значні бар'єри	x	x	x	x	5	x
	утруднені умови	x	x	x	x	1	x
	існують послуги -замінники ЖКП	x	x	x	x	x	10
існують виробничі потужності чи технології	x	x	x	x	x	5	
відсутні	x	x	x	x	x	1	

Продовження табл. 3.11

		Фактори впливу на конкурентне середовище				
		Наявність процедури відбо-ру потенційних суб'єктів на конкурсних засадах за право функціонування на ринку ЖКП, ($I_{ск}$)	Спроможність надавати послуги в умовах конкурентного ринку, ($I_{укр}$)	Наявність доступності до інформації щодо самоорганізації населення, ($I_{си}$)	Значення послуги для споживача, ($I_{зпс}$)	Наявність вкладання інвестицій на ринок ЖКП ($I_{ві}$)
Можливі варіанти розвитку ситуації на конкурентному ринку	Конкурси проводяться	10	x	x	x	x
	конкурс проводиться вперше	5	x	x	x	x
	конкурсни не проводяться	1	x	x	x	x
	потенціал реалізується максимально;	x	10	x	x	x
	потенціал використовується частково;	x	5	x	x	x
	потенціал не використовується	x	1	x	x	x
	підвищена зацікавленість власників житла;	x	x	10	x	x
	власники житла частково проінформовані про можливість ефективного управління;	x	x	5	x	x
	власники житла не знають про свої можливості	x	x	1	x	x
	однорідна;	x	x	x	10	x
	унікальна.	x	x	x	5	x
	сприятливий інвестиційний клімат, надання пільгових кредитів;	x	x	x	x	10
	кредити надаються частково	x	x	x	x	5
високі % за кредит	x	x	x	x	1	

На основі узагальнень даних опитування (табл. 3.12) були визначені одиничні коефіцієнти (індекси) (Додаток 3, И) за кожним фактором, який впливає на формування конкурентного середовища на ринку ЖКП в розрізі споживачів та надавачів ЖКП.

Таблиця 3.12

Розрахунок одиничних коефіцієнтів за кожним фактором, який впливає на формування конкурентного середовища на ринку ЖКП

Фактори впливу на конкурентне середовище	Оцінка рівня конкуренції на ринку ЖКП з точки зору споживачів			Оцінка рівня конкуренції на ринку ЖКП з точки зору надавачів ЖКП		
	Загальна сума набраних балів	Вагомість фактору, коеф.	Індексне значення фактору, I	Загальна сума набраних балів	Вагомість фактору, коеф.	Індексне значення фактору, I
Рівень задоволення соціальних потреб в ЖКП (згідно нормативу), (Iз)	279	0,108	0,38	143	0,14	1,00
Можливість залучення представників бізнесу, (Iб)	272	0,106	0,36	86	0,08	0,36
Домінування ринку послуг природних монополій, (Iдн)	338	0,131	0,55	108	0,11	0,57
Частка одного суб'єкта на ринку ЖКП, (Iср)	156	0,061	0,12	76	0,07	0,28
Наявність вхідних бар'єрів на ринку ЖКП, (Iбар)	152	0,059	0,11	56	0,05	0,15
Можливість отримання альтернативних ЖКП, (Iан)	166	0,064	0,13	111	0,11	0,60
Наявність системи конкурсів за право діяльності на ринку, (Iск)	153	0,059	0,11	63	0,06	0,19
Спроможність надавати послуги в умовах конкурентного ринку, (Iукр)	187	0,073	0,17	104	0,10	0,53
Наявність доступності до інформації щодо самоорганізації населення, (Iсн)	332	0,129	0,54	78	0,08	0,30
Значення послуги для споживача, (Iзнс)	440	0,171	0,94	130	0,13	0,83
Наявність вкладання інвестицій на ринок ЖКП, (Iві)	200	0,078	0,19	66	0,06	0,21

Примітка. Узагальнено і розраховано на основі даних експертного опитування

З метою визначення узагальнюючого впливу на рівень конкуренції всіх зазначених факторів, її оцінку доцільно здійснювати на основі розрахунку

комплексного (інтегрального) (K_O) показника. Комплексний показник ступеня розвитку конкурентного середовища включає всі одиничні показники, які коригуються на коефіцієнти вагомості, визначені за рівнем їх важливості впливу на формування конкурентного середовища на ринку ЖКП. Інтегральний показник визначається за формулою:

$$K_O = I_3 + I_6 + I_{dn} + I_{dn+} + I_{cp+} + I_{6ap+} + I_{an+} + I_{ck+} + I_{ukp+} + I_{cn+} + I_{znc+} + I_{6i}, \quad (2.7)$$

Згідно розрахунків (табл. 3.12), інтегральний показник ступеня розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП з точки зору споживачів складе:

$$K_o^{cn} = 0,38 + 0,36 + 0,55 + 0,12 + 0,11 + 0,13 + 0,11 + 0,17 + 0,54 + 0,94 + 0,19 = 3,61$$

Інтегральний показник ступеня розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП з точки зору надавачів послуг складе:

$$K_o^{cy6} = 1 + 0,36 + 0,57 + 0,28 + 0,15 + 0,6 + 0,19 + 0,53 + 0,3 + 0,83 + 0,21 = 5,04$$

Критерієм наявності конкуренції на ринку ЖКП буде наближення даного інтегрального показника до максимального значення (до 10). Такий підхід до оцінювання ступеня розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП дозволяє оцінити такий ринок за одним із трьох варіантів :

- конкурентне середовище на ринку ЖКП є розвинутим (9-10 балів);
- конкурентне середовище розвивається повільно (4-8 балів);
- відсутні позитивні зміни на ринку в напрямі розвитку конкуренції та формуванні конкурентного середовища (до 4 балів).

Проведені розрахунки інтегрального показника засвідчують різне розуміння та оцінювання впливу факторів на формування конкурентного середовища на ринку ЖКП з позиції споживача і надавача ЖКП. За висновками споживачів послуг на ринку ЖКП відсутні тенденції до розвитку конкуренції, тоді як суб'єкти цього ринку вважають, що конкуренція має місце, хоча розвивається повільно.

Проблематика оцінювання ступеня розвитку конкурентного середовища за означеною методикою та її застосуванням обумовлена відсутністю емпіричних даних про рівні концентрації на ринку ЖКП, оскільки він представлений в основному природними монополіями, а на його конкурентних сегментах

конкурентна діяльність суб'єктів практично відсутня. Вважаємо, що до існуючих показників оцінки конкурентного середовища (поданих в табл. 1.11, §1.3), слід додати такі: оцінку стану законодавства у сфері формування конкурентного середовища, в тому числі і для ЖКГ; оцінку динаміки формування та стимулювання ефективного власника житла; оцінку фізичної, цінової і економічної доступності населення до ЖКП; оцінку динаміки і структури заборгованості населення та інших організацій за надані послуги.

Проведена оцінка рівня розвитку конкуренції на ринку ЖКП не буде повною і обґрунтованою, якщо не будуть зреалізовані механізми контролю за її рівнем. Особливого значення такий контроль набуває в умовах природної монополії. Теорія і практика регулювання природних монополій на ринку ЖКП свідчить, що в цих умовах контроль виступає дієвим механізмом не тільки забезпечення цінової доступності послуг всім верствам населення, але й гарантує забезпечення їх якості і вчасності надання.

Система контролю повинна функціонувати на засадах зворотнього зв'язку, яка дозволить об'єктивно і вчасно реагувати на порушення з боку суб'єктів за право надавати ЖКП на ринку. Такий контроль стимулюватиме ефективний та стабільний розвиток конкурентних відносин на ринку ЖКП. Без належного контролю за рівнем конкуренції на ринку ЖКП суб'єкти, які їх надають, будуть позбавлені мотивації підвищувати та розвивати свої конкурентні позиції на ринку, натомість прагнутимуть до монополізму.

Основні функції контролю за рівнем конкуренції на ринку ЖКП мають покладатися на центральні і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Суттєве значення в контролі за якістю і тарифоутворенням на ринку ЖКП має надаватися громадським організаціям споживачів комунальних послуг. Існуюча система контролю за рівнем конкуренції на ринку ЖКП є недостатньо ефективною, особливо стосовно контролю за проведенням конкурсів на надання ЖКП, виконанням договірних і ліцензійних умов. На даний час контроль є недостатнім, оскільки крім рекомендацій щодо проведення процедури конкурсів, контроль за її прозорістю не здійснюється.

Особливого значення в реалізації контрольних заходів набуває моніторинг рівня конкуренції на ринку ЖКП. Його необхідність обумовлена тим, що прийняття своєчасних, ефективних і таких, які відповідають інтересам суб'єктів ринку, управлінських рішень має ґрунтуватися на комплексній оцінці економічного, техніко-технологічного та функціонального стану галузі. Можна виділити три основних напрями моніторингу: фінансовий, технологічний і функціональний. Фінансовий моніторинг має бути спрямованим на аналіз і оцінку фінансової діяльності підприємств ЖКГ, рівень конкуренції і, відповідно, на процес формування тарифів на комунальні послуги. Технологічний моніторинг передбачає оцінку якості надання послуг, якості обслуговування населення, технологічних можливостей гарантування безперебійного забезпечення громадян комунальними послугами. Функціональний моніторинг має включати оцінку виконання галуззю покладених на неї завдань і функцій, якості управління, ефективності реалізації розроблених заходів щодо питань розвитку конкуренції та демонополізації, повноти і вчасності фінансування ЖКГ, рівня координації діяльності, зниження адміністративних бар'єрів входження на ринок, виявлення протиправних дій, що не дозволяють ефективно розвивати конкурентне середовище на ринку ЖКП тощо (рис.3.7).

Виходячи із зазначеного, для успішної реалізації перерахованих завдань вважаємо доцільним виділення в структурі управління ЖКГ на місцевому рівні спеціальної служби (за можливістю, підрозділу) моніторингу і контролю за діяльністю суб'єктів ЖКГ, які функціонують в системі природної монополії.

Основним завданням такої служби має стати координація діяльності суб'єктів ринку ЖКП щодо формування конкурентного середовища і демонополізації діяльності щодо надання послуг населенню певної території. Така служба має стати консультативно-інформаційним центром, на висновках і рекомендаціях якого можуть прийматися не тільки виважені і ефективні рішення органів виконавчої влади щодо розвитку ринкового середовища в ЖКГ, але й надаватися консультації суб'єктам господарювання щодо державної і

регіональної політики реформування ЖКГ, стану ринку ЖКП, можливих бар'єрів входу на ринок і виходу з нього, тарифної політики органів влади.

Рис. 3.7. Пропоновані напрями моніторингу ринкового середовища розвитку ЖКГ

Примітка .Сформовано автором

Враховуючи особливості функціонування природних монополій на ринку ЖКГ, вважаємо, що контрольна діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування має бути зосереджена на таких основних напрямках:

- контроль за динамікою (насамперед, зростанням) тарифів на житлово-комунальні послуги;

- контроль за формуванням тарифів на ринку ЖКГ;
- контроль за дотриманням прав власників;
- контроль за якістю і гарантованим обсягом надання ЖКП населенню;
- контроль за виконанням договірних зобов'язань і ліцензійними умовами в ЖКГ.

Враховуючи проблеми постійного зростання тарифів на ЖКП, основним заходом щодо їх стабілізації має стати контроль за дотриманням при їх формуванні науково-обґрунтованих витрат суб'єктів господарювання. Для цього необхідно:

- запровадити обов'язкову аудиторську перевірку всіх витрат підприємств ЖКГ, які включаються в структуру тарифу;
- посилити стимулювання впровадження в діяльність житлово-комунальних підприємств енергозберігаючих технологій надання послуг та підвищення їх енергоефективності;
- забезпечити відкритість інформації та прозорість формування тарифів на оплату послуг;
- здійснити відхід від формального регулювання тарифів до запровадження експертизи доцільності і об'єктивності статей витрат підприємств ЖКГ, які включаються в розрахунок тарифів. Це дозволить виявити всі неефективні і необґрунтовані затрати, визначити шляхи зниження собівартості на всіх рівнях тарифоутворення, а також, забезпечить захист економічних інтересів громадян та інших споживачів послуг від монопольного підвищення тарифів.

Важливе значення в контролі на динамікою цін слід приділяти процедурам затвердження тарифів, які мають бути максимально спрощеними і відкритими. Для зменшення темпів зростання тарифів доцільним вважаємо введення аудиторської перевірки затрат тих економічних суб'єктів, вартість послуг і товарів яких включається у формування тарифів на оплату житла і комунальних послуг.

Доцільною, на наш погляд, є зміна підходів до здійснення контролю за якістю ЖКП на ринку. Аналіз практики регулювання розвитку ЖКГ засвідчив те, що контроль за якістю послуг здійснюють практично всі органи управління, при цьому часто не узгоджуючи між собою ні процедур такого контролю, ні його об'єктів, а також, не маючи реальних механізмів впливу на виявлені порушення і недотримання встановлених стандартів. В основу зміни підходів до контролю за якістю ЖКП слід закласти: 1) процедуру узгодження вимог споживачів до якості ЖКП та можливостей підприємств ЖКГ їх забезпечити; 2) координацію діяльності органів управління щодо підвищення якості ЖКП шляхом як безпосереднього контролю, так і стимулювання надання якісних і доступних послуг на основі забезпечення конкурентоспроможності підприємств та зростання інвестиційної привабливості; 3) чітку адміністративну і фінансову відповідальність суб'єктів ЖКГ, які займають монопольне становище на ринку за недотримання стандартів надання ЖКП споживачам (рис. 3.8).

Проблеми, які супроводжують контроль за якістю ЖКП, полягають в тому, що можливості такого контролю з боку споживачів стосуються лише окремих, як правило, разових послуг, переважно у квартирах, а оплата за ці послуги громадянами здійснюється тричі: у вигляді оплати за встановленими тарифами; у вигляді податків, які спрямовуються у тому числі і на ЖКГ; у вигляді неофіційної винагороди.

Інша проблема полягає в тому, що не для всіх видів послуг ЖКГ, які надаються, встановлені стандарти і критерії їх якості. Найбільш урегульованими є питання забезпечення і контролю якості водопостачання та опалення квартир, які регламентуються «Правилами надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення» та Програмою «Питна вода». Правилами визначені критерії

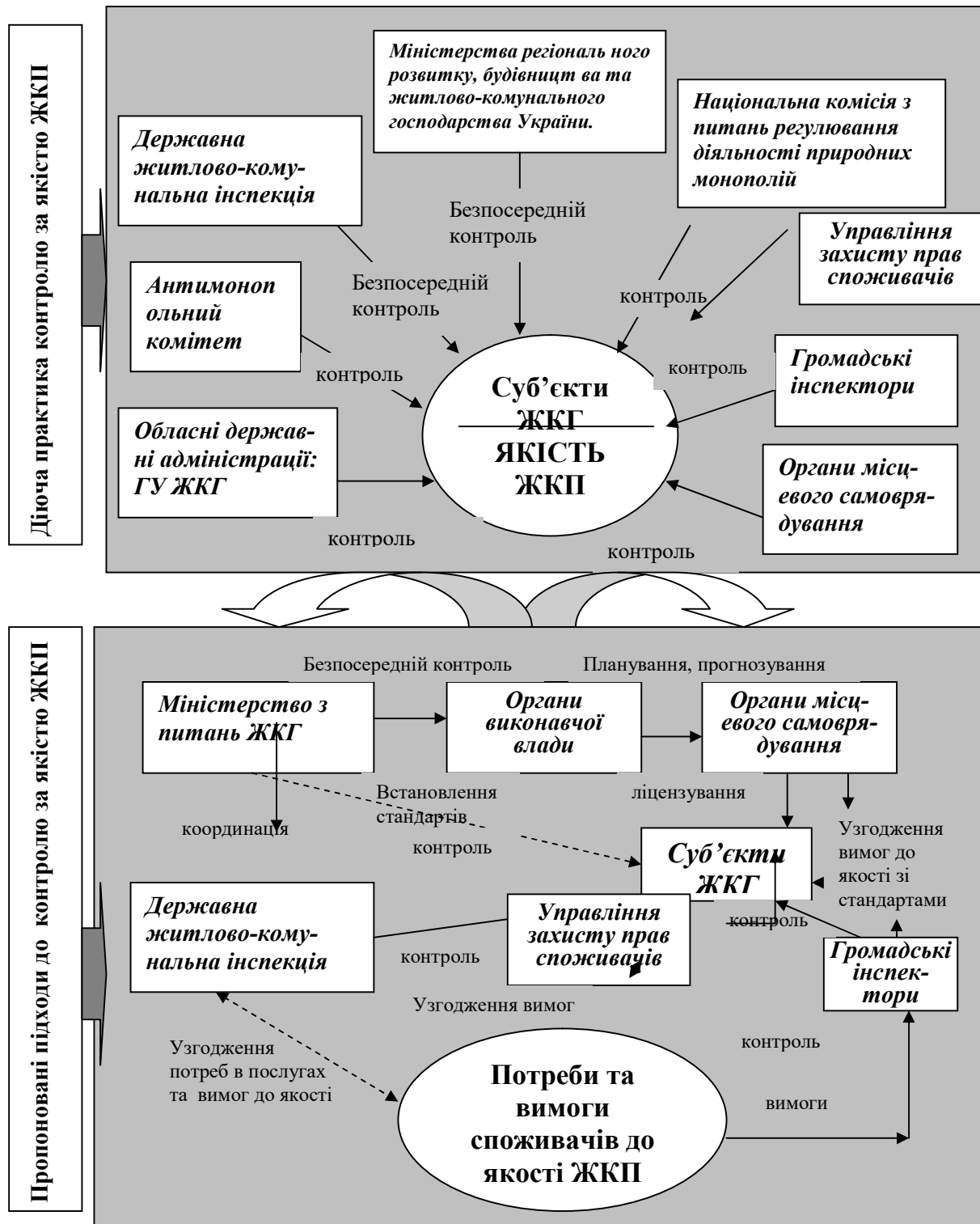

Рис. 3.8. Пропоновані підходи до контролю за якістю житлово-комунальних послуг

Примітка Сформовано автором

якості житлово-комунальних послуг та відповідні показники зменшення оплати за них. Проте відхилення у температурі опалення і гарячої води та ступінь безперебійності надання відповідних послуг не можуть бути визначені мешканцями самостійно завдяки нетехнологічності умов контролю. До того ж правова база оплати штрафів за неякісні житлово-комунальні послуги не досконала. Сьогодні навіть залучення громадськості до участі у процес контролю не дає позитивного ефекту.

Тому перспективи створення дієвої системи забезпечення та контролю якості житлово-комунальних послуг пов'язані з чітким визначенням критеріїв якості та вирішенням проблеми формування конкурентного середовища на ринку ЖКП через забезпечення і підтримку конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Отже, на основі проведених досліджень, можна зробити висновок, що система удосконалення оцінки і контролю за рівнем конкуренції на ринку ЖКП має передбачати реалізацію наступних заходів:

- 1) суттєвого зниження адміністративних бар'єрів входження на ринок ЖКП;
- 2) посилення контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування щодо виявлення протиправних дій, що гальмують розвиток конкурентних відносин на ринку ЖКП;
- 3) спрощення процедури доступу до інфраструктури природних монополій;
- 4) посилення підтримки розвитку малого бізнесу в ЖКГ шляхом зниження адміністративного тиску, можливістю доступу до кредитних ресурсів, можливості пільгового кредитування, запровадження податкових канікул, забезпечення прозорості процедури конкурсів;
- 5) формування ефективної, прозорої та максимально доступної для всіх потенційно можливих суб'єктів ринку ЖКП, процедури участі в конкурсі;
- 6) розвиток системи перекваліфікації кадрів, формування держзамовлення на підготовку висококваліфікованих кадрів в сфері ЖКГ;

7) посилення контролю за наявністю та дотриманням умов договорів між власниками об'єктів житлово-комунального господарства, виробниками і споживачами послуг.

3.3. Удосконалення механізму підтримки підприємництва в сфері житлово-комунальних послуг

Важливою передумовою формування та розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП має стати створення ефективного механізму державної підтримки підприємницької діяльності суб'єктів. Традиційними формами підтримки та активізації підприємництва є: фінансова та кредитна підтримка, податкове стимулювання, організаційна підтримка стимулювання інвестиційної діяльності, інноваційна та науково-технічна підтримка; підтримка інвестиційної діяльності; організаційне та інфраструктурне забезпечення діяльності. На сьогодні така підтримка здійснюється на сформованій інституційній базі, має вироблені механізми і процедури її надання, передбачає широке залучення підприємництва до виконання загальнодержавних програм і проектів. Однак, як доведено у § 2.3, проблемними залишаються питання результативності та ефективності реалізації таких заходів, наявності необхідних грошових ресурсів підтримки, формування сприятливого середовища та усунення бар'єрів входження нових суб'єктів на ринки.

Доцільність підтримки розвитку підприємництва в сфері надання ЖКП обґрунтовується насамперед неспроможністю державних (комунальних підприємств) ефективно та беззбитково функціонувати на ринку ЖКП, оскільки їхня діяльність базується не на підвищенні якості послуг, а на укріпленні своїх монополістичних позицій на ринку.

Особливість підтримки підприємництва на ринку ЖКП полягає в тому, що держава (на всіх рівнях), повинна створювати сприятливі умови для розвитку підприємництва в даній сфері, розглядаючи ринок ЖКП, як сукупність конкурентних та потенційно-конкурентних ринків, доцільність підтримки

підприємництва на яких є необхідною вже зараз чи в перспективі розвитку ринкових перетворень на ринку ЖКП.

В умовах нерозвиненості конкурентних відносин на ринку ЖКП підтримку підприємництва слід здійснювати за такими напрямками:

формування конкурентного середовища на ринку ЖКП;

розвиток конкурентних переваг та підвищення конкурентоздатності підприємств ЖКГ;

впровадження публічно-партнерських відносин в ЖКГ;

підвищення інвестиційної привабливості підприємств галузі;

сприяння впровадженню енергозберігаючих технологій в процесі надання житлово-комунальних послуг.

Основним результатом заходів, спрямованих на розвиток і підтримку підприємництва на ринку ЖКП, має стати підвищення ефективності функціонування підприємств ЖКГ в умовах повноцінного конкурентного середовища.

Необхідною передумовою розвитку конкуренції та формування конкурентного середовища є демонополізація ЖКГ. До сфер діяльності підприємств, в яких розвиток конкуренції є можливим в сучасних умовах, слід віднести: управління та обслуговування житлового фонду, а також об'єктів комунального господарства; залучення організацій, що використовують альтернативні форми надання комунальних послуг, в тому числі автономні системи життєзабезпечення, не пов'язані з мережевою інженерною інфраструктурою (дахові котельні, газопостачання від ємнісного і балонного газу та інші); виконання окремих робіт з обслуговування об'єктів комунального господарства (ремонт і прочистка мереж, експлуатація ліфтового господарства тощо); проектно-вишукувальні та будівельні роботи з розвитку об'єктів комунального призначення, прибирання сміття, збір і переробка сміття та відходів.

Вищезначене актуалізує завдання забезпечення реальної рівноправності господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм та укладання

відповідних договорів на конкурсній основі, яке має вирішуватися на рівні місцевого самоврядування. Пріоритетними напрямками вирішення проблеми стають:

- організація роботи щодо створення приватних ЖЕКів, які б обслуговували не лише закріплені за ними території, але й виконували роботи в цілому по місту для всіх замовників. Це дозволить створити конкуренцію між ЖЕКами, які будуть змагатися за об'єкти обслуговування та пропонувати більший спектр послуг покращеної якості за доступними тарифами;

- прискорення процесу реформування власності в житловому секторі та роздержавлення організацій ЖКГ, що має привести до формування двох рівнів конкурентних відносин: конкуренції в сфері управління за отримання замовлень від власника на управління житловим фондом і конкуренція підрядних організацій на отримання замовлення на обслуговування житла;

- залучення приватних підприємств в сферу ЖКГ на засадах партнерських відносин та організації конкурсів, що підвищить рівень надання послуг, їх якісні характеристики;

- укладання договорів з приватними організаціями на обслуговування будинків, що гарантуватиме вчасність і мобільність надання послуг. Разом з тим, договірний тип відносин треба розглядати як невід'ємний елемент підвищення ефективності управління в ЖКГ та створення конкуренції;

- формування нових економічних відносин в ЖКГ, які полягають у: мінімізації процесу дотування галузі із бюджетів та переході від перехресного субсидування до скорочення витрат підприємств і здійснення ефективної політики соціального захисту громадян; випереджаючому переведенні на самоокупність тих послуг, на які можуть формуватися ринкові ціни внаслідок конкуренції; формуванні нових систем оплати житлово-комунальних послуг. Завданням створення нових системи оплати послуг є зниження обсягів бюджетних дотацій ЖКГ при умові обов'язкового надання житлових субсидій малозабезпеченим громадянам. Подібні системи сьогодні діють в Російській Федерації і формуються з дотриманням умов: встановлення стандартів

соціальної норми площі житла (8 кв. м на особу); дотриманням співвідношення між рівнем сплати громадянами за отримані житлово-комунальні послуги по відношенню до обсягу витрат, які спрямовуються підприємствами галузі на утримання і ремонт житла, складає не менше 60%; максимально допустимій частці витрат на оплату житлово-комунальних послуг у сукупному доході сім'ї (виходячи з соціальної площі і нормативів споживання послуг) на рівні 16% [65]. Ці умови гарантують: по-перше, економічну доступність житлово-комунальних послуг всім громадянам; по-друге, не перекладають відшкодування витрат на виробництво послуг на підприємства та організації; по-третє, стимулюють житлово-комунальні підприємства скорочувати витрати на надання послуг та знижувати їх собівартість.

Можна виділити два етапи створення конкурентного середовища на ринку ЖКП, які в свою чергу вимагають удосконалення специфічних механізмів підтримки підприємництва.

1 етап: перехід до договірних відносин на ринку ЖКП. На цьому етапі доцільним є створення спеціальної управляючої організації (компанії), яким органи місцевої влади передають в управління житловий фонд. На основі конкурсного відбору управляюча компанія визначає підприємства, які будуть обслуговувати житловий фонд. Такими підприємства можуть бути як приватні, так і державні, а також ЖЕКи. В Україні, за даними Міністерства з питань житлово-комунального господарства, функціонує 570 таких компаній на 230 тис. житлових будинків (або 6-8%) [119].

2 етап: залучення до процесу обслуговування та управління недержавних підприємств. Основною умовою їх залучення є розвиток ринкових відносин у сфері надання житлово-комунальних послуг та формування повноцінного конкурентного середовища.

Необхідність створення спеціальної управляючої організації (управляючої компанії) обговорюється як в наукових колах [50,81,71,109,122], так і в органах виконавчої влади на всіх рівнях [185]. Можна визначити такі переваги таких інституційних змін: можливість організації взаємодії між всіма учасниками

житлово-комунального комплексу, впровадження нових форм управління і організації діяльності в ЖКГ; підвищення якості обслуговування населення; створення умов для залучення інвесторів; забезпечення прозорості використання фінансових ресурсів. Основним принципом її діяльності є раціональний розподіл функцій і забезпечення взаємодії між власниками житла, управлінською структурою, місцевими органами влади та підрядними організаціями. Оптимальну схему управління можна створити тоді, коли буде розділена відповідальність: власника житла – за стан майна та вчасної сплати за отримані послуги; управляючої компанії – за організацію робіт щодо надання послуг; підрядних організацій – за якість послуг (рис.3.9.).

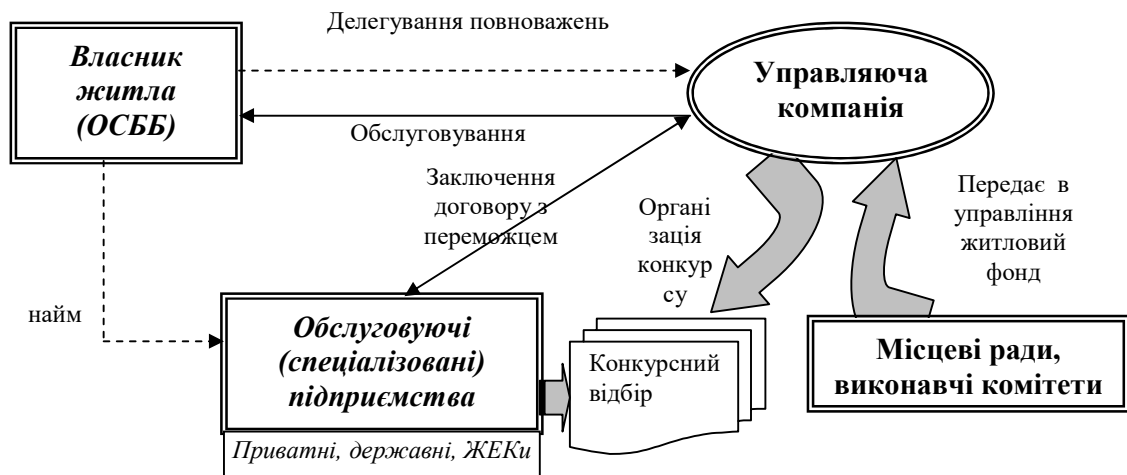

Рис.3.9. Розподіл повноважень і відповідальності між управляючою компанією, власником житла та підрядними організаціями

Для монопольних підприємств ЖКГ найбільш прийнятною формою їх залучення до процесу обслуговування населення є передача у концесію та оренда. З метою зменшення впливу монополістів на ціну і якість послуги, доцільним є розділення процесу її надання на окремі підпроцеси. Зокрема, теплозабезпечення можна розділити на такі підпроцеси: виробництво тепла (виробником є ТЕЦ), транспортування тепла (мережі можна передати в експлуатацію іншим підприємствам) і реалізація тепла (нею можуть зайнятися ЖЕКи або створена управляюча компанія). Важливо визначити відповідальних за послугу на кожному етапі її створення.

З метою підтримки підприємництва на ринку ЖКП у секторі дії природних монополій, слід застосовувати додаткові методи антимонопольного впливу. У зв'язку з цим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування через державну житлово-комунальну інспекцію доцільно зосередити увагу на:

здійсненні контролю за встановленням тарифів на житлово-комунальні послуги для населення та інших споживачів шляхом введення оцінки об'єктивності розрахунку витрат підприємств - природних монополістів і прибутку для формування цін, а також забезпеченні участі в роботі регіональних енергетичних комісій усіх зацікавлених сторін (органи місцевого самоврядування, організації з захисту прав споживачів, антимонопольні органи та інші) при встановленні тарифів як для організацій комунального господарства, так і для організацій-постачальників паливно-енергетичного комплексу;

сприянні підвищення організаційно-правової та фінансово-економічної незалежності господарюючих суб'єктів для переходу на договірні відносини у сфері виробництва житлово-комунальних послуг;

контролі забезпечення в рамках договірних відносин гарантованого обслуговування споживачів житлово-комунальних послуг на рівні соціальних стандартів;

сприянні впровадженню приладів індивідуального обліку та регулюванні витрати води, тепла, газу та інших енергоресурсів.

Розвиток підприємництва в сфері надання ЖКГ забезпечуватиметься шляхом розроблення та впровадження комплексу практичних заходів, спрямованих на: усунення адміністративних бар'єрів входження на ринок нових суб'єктів; вилучення з господарського ведення державних і муніципальних підприємств; оперативне управління державними і муніципальними установами житлового фонду та об'єктами комунального комплексу; облік цього майна у відповідному реєстрі; розробка необхідних нормативних правових актів; розміщення замовлень на обслуговування державних і муніципальних установ тільки на конкурсній основі; стимулювання створення ОСББ і розвитку управляючих організацій; виключення практики встановлення тарифів на ЖКП

для ОСББ і управляючих організацій; інвентаризація прав власності на спільне майно в багатоквартирних будинках; проведення органами місцевого самоврядування відкритих конкурсів з відбору управляючої організації для управління багатоквартирними будинками; приватизація державних і муніципальних підприємств з обслуговування житлового фонду; обмеження участі держави в діяльності господарюючих суб'єктів у сфері ЖКГ; передача майнових прав на житлово-комунальні об'єкти виключно на відкритих торгах (аукціонах, конкурсах) із застосуванням концесійних схем управління.

В цьому контексті зростає значення удосконалення інституційної бази реформування ЖКГ та розбудови інфраструктури ринку ЖКП. Цього можна досягти шляхом розроблення та прийняття нормативно-правових актів з питань: впровадження концесії та оренди об'єктів комунального господарства; розвитку комунальної інфраструктури на основі впровадження енергозберігаючих технологій; вироблення концептуальних напрямів реалізації житлової політики через прийняття Житлового Кодексу України; прискорення розвитку ОСББ. Розвиток ОСББ має супроводжуватися широким застосуванням важелів податкового стимулювання з боку місцевих органів влади, таких як: звільнення товариств власників житла від сплати частини місцевих податків з урахуванням того, що всі вивільнені кошти будуть витрачені в кінцевому підсумку на утримання житлового фонду; звільнення від сплати податку на додану вартість підрядних організацій, які виконують роботи по технічному обслуговуванню та ремонту житлових приміщень, інженерного обладнання, місць загального користування будинку, прибудинкової території; вилучення з бази оподаткування коштів, що надходять у вигляді дотацій з державного бюджету, бюджетів суб'єктів і місцевих бюджетів, спрямованих на розвиток і обслуговування об'єктів ЖКГ.

Важливою складовою підтримки підприємництва на ринку ЖКП є розвиток його конкурентних переваг та підвищення конкурентноздатності. Конкурентоспроможність підприємств ЖКГ може бути досягнута шляхом

підтримки їх внутрішніх можливостей та формування зовнішнього сприятливого середовища функціонування.

Внутрішніми можливостями підприємств ЖКГ щодо розвитку їх конкурентних переваг може стати: наявність новітніх технологій надання ЖКП; кадрове забезпечення (рівень кваліфікації персоналу); маркетингове регулювання ринку; інвестиційна привабливість; ефективність системи управління підприємством; можливості розширення номенклатури житлово-комунальних послуг та підвищення їх якості; модернізація комунальної інфраструктури та зменшення втрат в галузі.

Зовнішні умови забезпечення конкурентоспроможності підприємств полягають у: формуванні державної політики підтримки підприємництва; наявності ринкового середовища; упорядкуванні механізмів формування тарифів на послуги; здійсненні політики фінансового оздоровлення (зниження рівня заборгованості); реформуванні системи управління ЖКГ; стимулюванні впровадження інновацій та підтримці наукового забезпечення розвитку галузі; сприянні в отриманні пільгових кредитів з метою реалізації пілотних проектів запровадження енергозберігаючих технологій;

Результатом реалізації таких підходів буде формування моделі управління конкурентоспроможністю підприємств ЖКГ, яка передбачає:

- збалансування інтересів всіх суб'єктів ринку ЖКП;
- удосконалення системи управління підприємствами;
- здійснення постійного моніторингу стану надання житлово-комунальних послуг, динаміки тарифів та причин, які впливають на їх зростання;
- проведення SWOT-аналізу, як стратегічного елементу діяльності;
- забезпечення прозорості використання фінансових ресурсів;
- оцінка ризиків управління (рис. 3.10).

Таким чином будуть створені сприятливі умови для ефективної конкуренції на ринку ЖКП, в основі яких лежатимуть принципи якості та доступності послуг для споживачів.

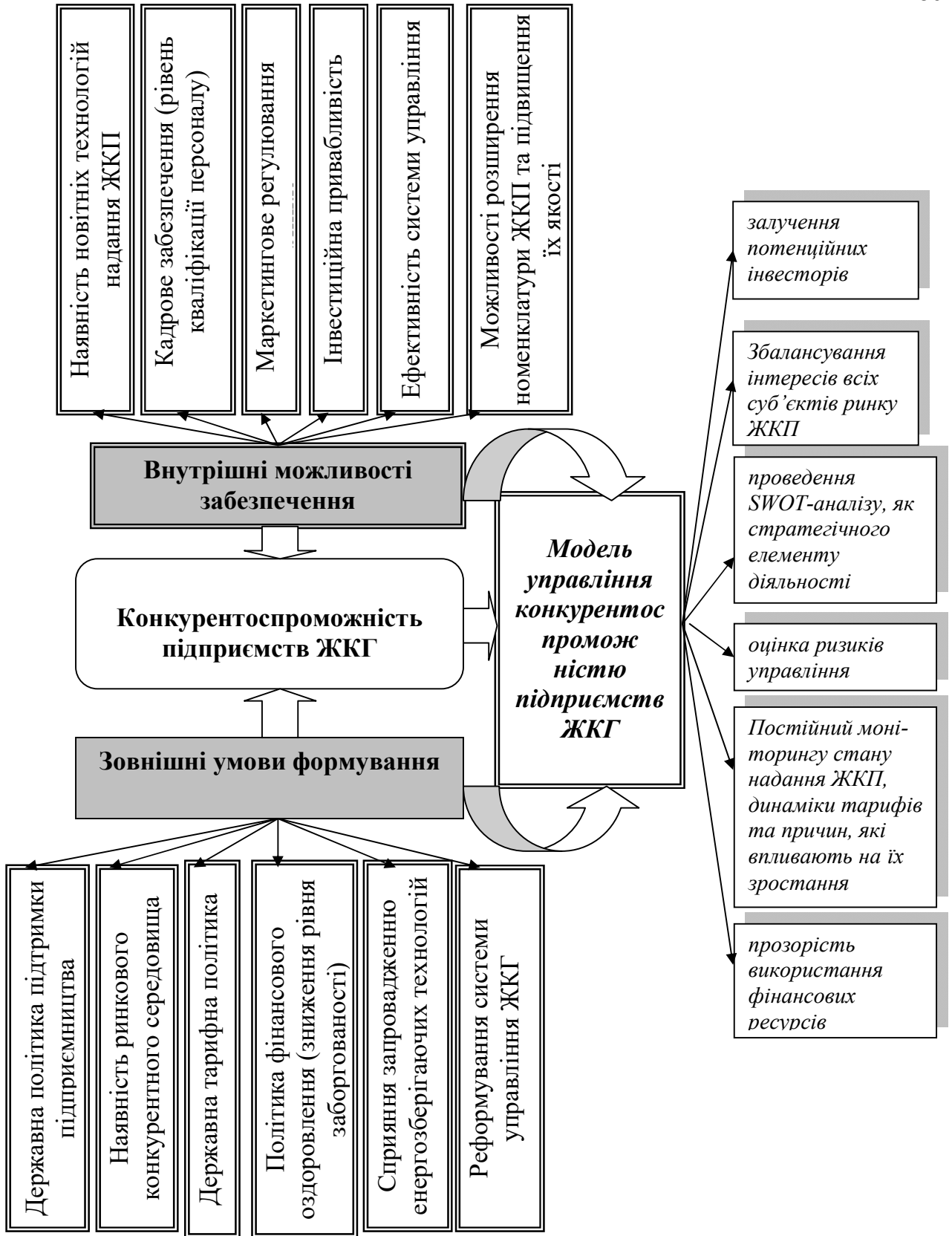

Рис. 3.10. Формування моделі управління конкурентоспроможністю підприємств ЖКГ

Все більшої актуальності в сучасних умовах формування ринкових відносин в ЖКГ набувають проблеми розвитку такого інституту як публічно-приватне партнерство. В рамках формування публічно-приватного партнерства в сфері надання ЖКП доцільно в межах пропонованої управляючої компанії створити службу розвитку приватного партнерства.

Основною метою роботи такої служби стане проведення діалогу з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, здійснення інформаційно-консультаційної діяльності, розвиток взаємодії з приватним бізнесом в питаннях розвитку конкурентного середовища. Основними завданнями її розвитку є:

- надання допомоги населенню у розв'язанні спірних питань з управляючими компаніями, щодо рівня і якості обслуговування;
- підвищення якості обслуговування житлової нерухомості;
- сприяння втіленню загальноміських програм з підвищення якості обслуговування житлової нерухомості, прибудинкових і міських територій.

Стратегічна стійкість підприємств на ринку ЖКП визначається не лише їх конкурентоспроможністю, але й інвестиційною привабливістю та ефективною інвестиційною діяльністю. Підтримка інвестиційної діяльності має бути спрямованою на: попередження та зменшення інвестиційних ризиків; поліпшення економічних, правових та організаційних умов діяльності інвесторів; використання потенціалу інститутів спільного інвестування (інвестиційних та страхових фондів). Стимулювання інвестиційної діяльності повинно в першу чергу базуватися на конкретній підтримці з боку держави (заохоченні) суб'єктів (представників бізнесу) у здійсненні своєї діяльності на даному сегменті ринку шляхом пільгового кредитування і змішаного інвестування нових учасників ринку, можливості його розширення та страхування.

Для визначення інвестиційної привабливості підприємств ЖКГ слід застосувати методику інтегрального оцінювання, яка дає змогу поєднати різні за напрямом дії та вагомістю впливу чинники, для чого будується «дерево цілей»

підвищення рівня інвестиційної привабливості житлово-комунального господарства (рис. 3.11).

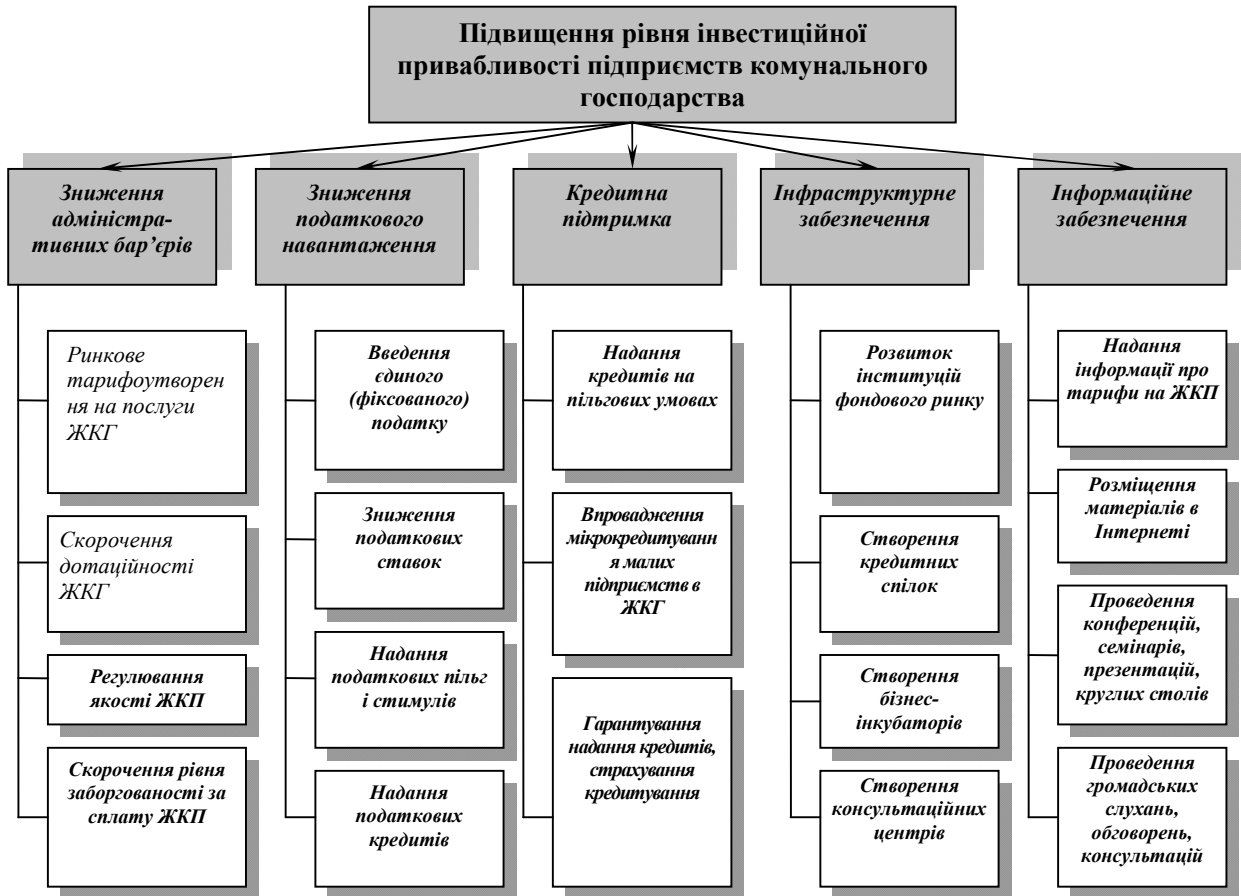

Рис. 3.11. «Дерево цілей» підвищення інвестиційної привабливості підприємств житлово-комунального господарства ¹

1. Складено автором.

«Дерево цілей» передбачає систему заходів, спрямованих на розв'язання даної проблеми. Для розв'язання цієї проблеми пропонується використати багатокритеріальну модель оптимізації прийняття економічного рішення. Використання зазначеної моделі може слугувати основою при прийнятті рішень органами влади щодо надання пріоритету тим учасникам конкурсу, які запропонують найкращі умови реалізації інвестиційного проекту в ЖКГ.

Розглянемо модель алгоритму змішаного фінансування та кредитування інвестиційних проектів, щодо формування і підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП. За основу приймаємо положення, що існує n видів регіональних інвестиційних проектів від зацікавлених територій з метою відбору учасників "відкритого компоненту" спільного з МБРР проекту "Розвиток міської інфраструктури", для реалізації яких необхідно залучити кошти приватних фірм і компаній. Проте, для приватних підприємств дані проекти не завжди є економічно не вигідними, оскільки віддача від них менша від одиниці. Через i позначимо індекс підприємства, яке бере участь при відборі учасників інвестиційного процесу, $i = \overline{1, n}$. Нехай ефект від проектів на одиницю вкладених коштів для i -ої фірми складає e_i ($e_i < 1, i = \overline{1, n}$) [4].

Регіональний бюджет обмежений і є недостатнім для реалізації даних проектів і досягнення кінцевої мети. Як уже зазначалося, для ефективної роботи на ринку ЖКП представників бізнесу їм необхідно дати стимул ("старт"), тобто з боку держави зацікавити, стимулюючи їх розвиток і стабільність функціонування через надання пільгових кредитів за умови, що фірма зобов'язеться виділити на проект і свої фінансові ресурси. Кабінетом Міністрів України прийнято постанову від 19 березня 2008 р. №225 "Про затвердження Порядку використання у 2008 році коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства, в тому числі на здешевлення залучених з цією метою кредитів". Постановою визначено напрями спрямування коштів державної підтримки галузі та встановлено механізми їх використання. Вперше передбачено виділення коштів на здешевлення кредитів для реалізації інвестиційних проектів у галузі житлово-комунального господарства шляхом часткового відшкодування відсоткових ставок за користування кредитами.

В умовах розвитку ринкових відносин в житлово-комунальному господарстві особливого значення набувають перспективи розширення участі

бюджетних фінансових ресурсів та позабюджетних коштів потенційних інвесторів у відновлювальних процесах. Зазвичай обмеженість бюджетних коштів (на всіх рівнях) унеможлиблює реалізацію заходів, що стосуються якісних змін в даній галузі (модернізація інфраструктурних мереж, впровадження енергозберігаючих технологій) тобто самостійно, без залучення представників бізнесу (їхніх інвестицій) чекати на позитивні зрушення не варто. Тому слід залучати приватні підприємства, які зможуть реалізувати проекти за умови, що їм нададуть певні бюджетні кошти чи пільговий кредит. Частина коштів підприємства зобов'язується виділити зі своїх фінансових ресурсів.

Лише частка коштів, яку має надати підприємство - фіксується. Така жорстка фіксація бюджетних коштів має свої негативні сторони. Тобто, якщо ця частка мала, то незначним буде й обсяг приватних коштів, а якщо велика, то, по-перше, бажаючих вкласти власні кошти буде багато, а, по-друге, зменшується ефективність використання самих бюджетних коштів.

Розглянемо наступну ситуацію. Приватні підприємства подають на конкурс свої інвестиційні проекти. Завданням місцевих органів виконавчої влади є вибір серед запропонованих проектів тих, які можуть бути реалізованими на ринку ЖКП. Пропонуємо використати багатокритеріальну оптимізацію прийняття економічного рішення.

Перед особою що приймає рішення (місцевого органу виконавчої влади) стоїть завдання – визначити підприємство, з яким доцільно буде ефективно співпрацювати на ринку ЖКП. Підприємство оголошує тривалість свого проекту. Експерти на основі досліджень визначають величину ризику співпраці з кожним підприємством. Соціальна значущість кожного проекту представлена пріоритетами (чим менше значення цієї величини, тим більш важливою є реалізація цього проекту для регіону). Оптимізаційна спрямованість кожного критеріального показника прямує до

мінімуму. Характеристики шести проектів, які представлені підприємствами, та необхідні показники подані в табл.3.13.

Таблиця 3.13

Показники (характеристики) інвестиційних проектів підприємств на ринку ЖКП

Інвестиційний проект	Назва	«Екосервіс»	«Комунальник»	«Енергія»	«Комфорт-люкс»	«Еко-баланс»	«Житло-комфорт»
	№	1	2	3	4	5	6
T , міс.		6	12	18	10	14	18
q ,		7	4	3	5	1	2
R		7	6	4	3	9	10

Пояснимо введені позначення: i – номер інвестиційного проекту; T_i – тривалість реалізації i -го інвестиційного проекту, місяць; q_i – соціальний пріоритет проекту грн.; R_i – величина ризику реалізації i -го інвестиційного проекту; a_j – ваговий коефіцієнт функції цінності j -го показника.

Будуємо узагальнену адитивну функцію цінності

$$U = \sum_{j=1}^3 a_j \cdot f_j(x) \quad (2.7)$$

і розраховуємо вагові коефіцієнти a_i

$$a_1 = \frac{1}{T_{\min} - T_{\max}}; a_2 = \frac{1}{q_{\min} - q_{\max}}; a_3 = \frac{1}{R_{\min} - R_{\max}} \quad (2.8)$$

Результати обчислень зводимо в табл. 3.14.

Таблиця 3.14

Характеристика множини ефективних реалізацій інвестиційних проектів відповідними підприємствами та вагові коефіцієнти функції корисності

№	Цільова функція	Значення цільової функції на множині ефективних значень		Вагові коефіцієнти, a_j
		Найбільш неприйнятне	Найбільш прийнятне	

1.	T , міс. (до мінімуму)	6	18	-0,08333
2.	q , (до мінімуму)	1	7	-0,16667
3.	R , (до мінімуму)	3	10	-0,14286

Вводимо функцію цінності, яку будемо досліджувати на мінімум

$$U = T \cdot a_1 + q \cdot a_2 + R \cdot a_3 \rightarrow \min \quad (2.9)$$

Обраховуємо значення функції цінності реалізації даним підприємством інвестиційного проекту за такою формулою:

$$U_i = T_i \cdot a_1 + q_i \cdot a_2 + R_i \cdot a_3 \quad (2.10)$$

Розраховані значення заносимо в таблицю 3.13 і визначаємо мінімальне значення.

Таблиця 3.15

Значення функції цінності реалізації інвестиційного проекту підприємством

Інвестиційний проект	1	2	3	4	5	6
$T_i \times a_1$	0,500	1,000	1,500	0,833	1,167	1,500
$q_i \times a_2$	1,167	0,667	0,500	0,833	0,167	0,333
$R_i \times a_3$	1,000	0,857	0,571	0,429	1,286	1,429
U_i	2,667	2,524	2,571	2,095	2,619	3,262

Найкращий показник цінності має інвестиційний проект фірми № 4 .

$$x^1 = 4, y^1 = f^1(x^1) = \begin{bmatrix} 10 \\ 5 \\ 3 \end{bmatrix} \quad (2.11)$$

Отже, дане підприємство є реальним претендентом на співпрацю з регіональним керівництвом житлово-комунального господарства. Аналогічними міркуваннями і здійсненням багатокритеріальної оптимізації можна визначити доцільного претендента серед підприємств, що залишилися.

Основними важелями, які створять достатній рівень фінансування комунального господарства, повинні стати: забезпечення оплати споживачами вартості виробництва послуг; вдосконалення системи надання пільг та субсидій з оплати комунальних послуг; забезпечення цільового використання складових тарифу

(амортизаційних відрахувань, прибутку тощо) для модернізації і розвитку; державна підтримка модернізації комунального господарства як шляхом надання бюджетних коштів, так і формування фінансових інструментів надання гарантій щодо інвестицій, в тому числі іноземних; формування фінансово-кредитної системи розвитку та модернізації комунального господарства на території місцевого самоврядування, механізму залучення та повернення короткострокових і довгострокових кредитів та інвестицій.

Отже, запропоновані підходи до удосконалення механізмів підтримки підприємництва у сфері ЖКГ дозволять створити сприятливі умови для розвитку ринкових засад його функціонування, сприятимуть формуванню конкурентних відносин, а головне, приведуть до підвищення якості та повноти надання житлово-комунальних послуг.

Висновки до розділу 3.

Ефективне функціонування ринку ЖКП можливе за умови побудови такої моделі підтримки даного ринку, де відносини між суб'єктами ринку будуть базуватися на економічно вигідній основі, в якій будуть зацікавлені всі учасники ринку.

Вибір і конкретизація цілей підтримки конкуренції на ринку ЖКП має здійснюватися на основі розроблення певних сценарних варіантів її реалізації. В їх основу варто покласти: рівень соціально-економічного розвитку території (пріоритетність, депресивність, рівень розвитку місцевого господарства); характер участі суб'єктів ЖКГ у формуванні ринкової пропозиції, а саме, виду послуг, що надаються, проблем, які вирішуються; ступінь розвитку ринкових механізмів (монополізований ринок чи конкурентний). Такий підхід дозволить визначити можливості розв'язання проблем ЖКГ за рахунок внутрішніх ресурсів і внутрішнього потенціалу регіону. На основі даних сценаріїв можна сформувати таку модель управління ЖКГ, яка дозволить йому функціонувати на ринкових (конкурентних) засадах .

В контексті інституційного забезпечення доцільним є пришвидшення створення та забезпечення ефективного функціонування Національної комісії з регулювання ринку комунальних послуг. Основною функцією такого органу має стати регулятивна.

В контексті реалізації заходів щодо удосконалення тарифної політики основний акцент слід робити на спрощенні процедур формування та затвердження тарифів на ЖКП, приведенні їх у відповідність до економічно-обґрунтованого рівня з урахуванням в ньому інвестиційної та інноваційної складової, а також, змінити підходи до бюджетної політики підтримки ЖКП. Критеріями оцінки заходів державної підтримки суб'єктів діяльності на ринку ЖКП могли б стати: підвищення якості послуг; зниження витрат і втрат в галузі; підвищення технологічності послуг; зростання енергоефективності надання послуг; підвищення конкурентоспроможності підприємств ЖКГ; інвестиційна привабливість галузі.

Першочерговими напрямками удосконалення політики підтримки конкуренції мають стати: організація ефективного управління у сфері виробництва і надання ЖКП шляхом розмежування повноважень органів місцевого самоврядування, місцевих державних організацій з управління підприємствами ЖКГ; встановлення цін і тарифів на ЖКП, визначення нормативів їх споживання, витрат і втрат енергетичних і матеріальних ресурсів; запровадження моніторингу стану реформування і розвитку ЖКГ; формування інституту власників житлового фонду, органів самоорганізації населення (будинкових комітетів), укрупнення компаній; забезпечення державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері централізованого водо-, теплопостачання.

Удосконалення методики оцінки конкуренції на ринку ЖКП передбачає виділення таких блоків розрахунків: визначення рівня концентрації суб'єктів діяльності ; розрахунок частки, яку займає підприємство на ринку; визначення індексів позиціонування та диференціації суб'єктів на ринку. Пропоновані методики передбачають дослідження ринку ЖКП з метою оцінювання ринкової

ситуації відповідно до можливостей кожного суб'єкту, який обирає відповідну стратегію діяльності та посилює власні позиції. Пропонується вибір одного із трьох варіантів : конкуренція на ринку ЖКП є розвинутою ; конкуренція розвивається повільно; відсутні позитивні зміни на ринку в напрямі формування конкурентного середовища. Процедурно оцінка конкуренції на ринку ЖКП передбачає таку етапність розрахунків: визначення основних критеріїв оцінки формування конкурентного середовища на ринку ЖКП та їх обґрунтування; проведення розрахунків, відповідно до визначених критеріїв; узагальнення результатів оцінки конкуренції на ринку ЖКП.

Доцільною є зміна підходів до здійснення контролю за якістю ЖКП на ринку. В основу зміни підходів до контролю за якістю ЖКП слід покласти: 1) процедуру узгодження вимог споживачів до якості ЖКП та можливостей підприємств ЖКГ їх забезпечити; 2) координацію діяльності органів управління щодо підвищення якості ЖКП шляхом як безпосереднього контролю, так і стимулювання надання якісних і доступних послуг на основі забезпечення конкурентоспроможності підприємств та зростання інвестиційної привабливості; 3) чітку адміністративну і фінансову відповідальність суб'єктів ЖКГ, які займають монопольне становище на ринку за недотримання стандартів надання ЖКП споживачам.

В умовах нерозвиненості конкурентних відносин на ринку ЖКП підтримку підприємництва доцільно здійснювати за такими напрямками: розвиток конкурентних переваг та підвищення конкурентоздатності підприємств ЖКГ; впровадження публічно-партнерських відносин; підвищення інвестиційної привабливості; сприяння енергоефективності виробництва та надання послуг, впровадження енергозберігаючих технологій. З цією метою пропонується забезпечити реальну рівноправність господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм шляхом створення приватних ЖЕКів; прискорення процесу реформування власності в житловому секторі та роздержавлення організацій ЖКГ; залучення приватних підприємств в сферу ЖКГ на засадах партнерських відносин та організації конкурсів;

випереджаючого виведення на самоокупність тих послуг, на які можуть формуватися ринкові ціни внаслідок конкуренції; формування нових систем оплати житлово-комунальних послуг.

Передбачається два етапи створення конкурентного середовища на ринку ЖКП: перехід до договірних відносин на ринку ЖКП; залучення до процесу обслуговування та управління недержавних підприємств. Для монопольних підприємств ЖКГ найбільш прийнятною формою їх залучення є передача у концесію та оренда. Проблеми узгодженості інтересів всіх учасників виробництва та надання ЖКП та організації їх взаємодії покликані розв'язати управляючі компанії.

В цих умовах зростає значення удосконалення інституційної бази реформування ЖКГ та розбудови інфраструктури ринку ЖКП. Цього можна досягти шляхом розроблення та прийняття нормативно-правових актів з питань: впровадження концесії та оренди об'єктів комунального господарства; розвитку комунальної інфраструктури на основі впровадження енергозберігаючих технологій; вироблення концептуальних напрямів реалізації житлової політики через прийняття Житлового Кодексу України; прискорення розвитку ОСББ.

Розвиток конкурентних переваг підприємництва та підвищення конкурентоздатності підприємств ЖКГ може бути досягнута шляхом підтримки їх внутрішніх можливостей та формування зовнішнього сприятливого середовища функціонування.

Внутрішніми можливостями підприємств ЖКГ щодо розвитку їх конкурентних переваг є: наявність новітніх технологій надання ЖКП; кадрове забезпечення (рівень кваліфікації персоналу); маркетингове регулювання ринку; інвестиційна привабливість; ефективність системи управління підприємством; можливості розширення номенклатури житлово-комунальних послуг та підвищення їх якості; модернізація комунальної інфраструктури та зменшення втрат в галузі.

Зовнішні умови забезпечення конкурентоспроможності підприємств полягають у формуванні державної політики підтримки підприємництва;

наявності ринкового середовища; упорядкуванні механізмів формування тарифів на послуги; здійсненні політики фінансового оздоровлення (зниження рівня заборгованості); реформуванні системи управління ЖКГ; стимулюванні впровадження інновацій та підтримка наукового забезпечення розвитку галузі; сприяння в отриманні пільгових кредитів з метою реалізації пілотних проектів запровадження енергозберігаючих заходів. В результаті реалізації таких підходів буде сформована модель управління конкурентоспроможністю підприємств ЖКГ.

Результати досліджень опубліковані [11,17].

ВИСНОВКИ

Основним науковим результатом дисертаційної роботи є теоретичні узагальнення, наукове обґрунтування та нове вирішення важливого прикладного завдання – вироблення механізмів формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП. В процесі дослідження були отримані такі результати та зроблені висновки:

1. Ринок ЖКП можна представити як особливий механізм, який поєднує виробників ЖКП, споживачів цих послуг та формує певні взаємовідносини між ними і характеризується, передусім, взаємодією попиту і пропозиції на послуги, в результаті чого формується їхня рівноважна ціна. Однак не на всіх сегментах такого ринку можлива реалізація ринкових механізмів, оскільки даний ринок включає сектори, які належать до природної монополії, де діють специфічні правила їхнього функціонування, збалансування розвитку та формування тарифів. Саме це обумовлює особливості формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, які полягають у: відсутності конкуренції між підприємствами і організаціями сфери ЖКГ, що відносяться до природних монополій; наданні стандартного переліку ЖКП, які забезпечують життєво-необхідні потреби громадян; чіткій регламентації обсягів та видів послуг, що обмежує розширення місткості ринку; відсутності еластичності (або ж слабкої еластичності) попиту на ЖКП за доходами і тарифами (цінами); державному контролю за ціноутворенням на ринку ЖКП та контролю якості таких послуг; дотуванні підприємств-виробників послуг, використанні механізмів перехресного субсидування.

2. Важлива роль у формуванні конкурентного середовища на ринку ЖКП належить органам влади. Реалізація конкурентної політики держави в сфері ЖКП передбачає здійснення комплексу заходів щодо формування ефективного конкурентного середовища, зменшення частки монопольного сектору на даному ринку послуг, удосконалення правил конкуренції, впровадження сучасних методів державного регулювання діяльності

суб'єктів природних монополій, розвитку інституційного забезпечення конкурентної політики в цій сфері. Структурування підходів до реалізації конкурентної політики на ринку ЖКП, дозволило виокремити в її складі такі основні елементи: антимонопольне регулювання; розвиток конкуренції; захист конкуренції; підтримка конкуренції. Ефективне функціонування ринку ЖКП на засадах конкуренції можливе за відповідного його організаційного, правового та інституційного забезпечення. Основу такої системи складають: антимонопольне законодавство, система органів управління ЖКГ на всіх рівнях, контролюючі органи, розмежування повноважень з питань регулювання конкурентного середовища на ринку ЖКП, розвиток форм взаємодії органів влади з громадськими організаціями, суб'єктами господарювання.

3. Дослідження показали, що сучасний стан ринку ЖКП характеризується низкою проблем, які полягають у: нестабільному фінансовому стані галузі; високому рівні заборгованості та її тенденції до зростання; високих економічно необґрунтованих тарифах на ЖКП; використанні фізично і морально застарілого обладнання; відсутності стимулів до зниження житлово-комунальними підприємствами витрат; низькій якості ЖКП. У дисертації визначено низку факторів, що гальмують процес формування конкурентного середовища на ринку ЖКП.

4. Нинішні умови характеризуються відсутністю інтересу суб'єктів ринку щодо їх участі у процесі розвитку конкуренції на ринку ЖКП, що обумовлено такими об'єктивними причинами: великим ризиком для представників бізнесу вкладати інвестиції у розвиток комунальних підприємств; недосконалістю законодавства; неможливістю отримати довгострокові кредити; непослідовністю системи державного реформування ЖКГ; проблемами неефективного ціноутворення на ЖКП. Другий блок причин пов'язаний з недостатньою поінформованістю споживачів послуг про можливий вплив на позитивні зміни на даному ринку, їх низькою платоспроможністю, незадоволеністю якістю послуг, непрофесійністю в

управлінні громадських об'єднань власників житла, незацікавленістю щодо проведення реформ в галузі органами влади. За таких умов основною проблемою, що гальмує розвиток конкуренції на ринку ЖКП, є недовіра і незбалансованість інтересів органів влади – громадськості – представників бізнесу. У дисертації обґрунтовано, що потенційно можливий вплив учасників ринку на формування конкурентного середовища можна забезпечити шляхом: підвищення активності громадськості та розвитку самоорганізації населення; забезпечення публічності у здійсненні політики на ринку ЖКП; активізації процесів реформування ЖКГ; визначення пріоритетів залучення приватного сектору у наданні послуг; забезпечення рівних умов для підприємств різних форм власності; створення умов для залучення інвестицій в сектор ЖКГ; стимулювання нових форм бізнесу; розвитку публічно-приватного партнерства у ЖКГ; сприяння впровадженню ресурсо- та енергозберігаючих технологій.

5. Проведений аналіз показав, що основними елементами організаційного механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП в Україні стали: приватизація житла; розвиток малого бізнесу; створення ОСББ та служб єдиного замовника; передача в оренду/концесію, які виявились недостатньо результативними, що підтверджено у дисертації оцінками рівня конкуренції та стану ринкового середовища. Чинні функціональні механізми, такі як: фінансово-бюджетна підтримка; кредитна підтримка; система оподаткування; контроль за якістю ЖКП; адміністративне регулювання діяльності природних монополій; тарифне регулювання; формування сприятливого інвестиційного клімату галузі не сприяють підтримці та захисту конкуренції на ринку ЖКП. Таким чином, організаційно-функціональний механізм формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП не набрав системного характеру.

6. Обґрунтована необхідність розроблення державної політики розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП, яка б визначала пріоритетні засади державного сприяння розвитку конкуренції та підвищення

конкурентоспроможності суб'єктів ЖКГ, а також передбачала конкретні механізми розв'язання існуючих проблем функціонування галузі. Така політика має включати три ключових напрямки: 1) підтримку конкурентного середовища на ринку ЖКП; 2) регулювання розвитку природних монополій та 3) підвищення конкурентоспроможності суб'єктів діяльності на ринку ЖКП. Це обумовлює необхідність розроблення різних варіантів (сценарних підходів) до реалізації заходів підтримки конкурентного середовища, в основу яких слід покласти: рівень соціально-економічного розвитку території; характер участі суб'єктів ЖКГ у формуванні ринкової пропозиції; ступінь розвитку ринкових механізмів. Такий підхід вказуватиме на можливості розв'язання проблем ЖКГ за рахунок його внутрішніх ресурсів і внутрішнього потенціалу. На основі даних сценаріїв можна сформувати таку модель управління ЖКГ, яка дозволить йому функціонувати на ринкових (конкурентних) засадах.

7. Визначено, що одним з пріоритетних напрямів удосконалення політики підтримки конкуренції є організація ефективного управління у сфері виробництва і надання ЖКП. В зв'язку з цим доцільним є створення в структурі органів управління житлово-комунальним господарством підрозділу, основними функціями якого буде здійснення моніторингу і діагностики стану конкурентного середовища на ринку ЖКП. Базовими індикаторами моніторингу та діагностики може стати система показників захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП. Саму систему моніторингу доцільно формувати з двох підсистем: 1) організаційно-економічної (моніторинг методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП; 2) соціальної (моніторинг контакту з населенням, чи сприймаються ці заходи населенням).

8. В контексті підвищення об'єктивності оцінки конкуренції на ринку ЖКП запропоновано доповнити чинні методики визначенням ступеня розвитку конкурентного середовища з врахуванням впливу наступних факторів: рівня задоволення соціальних потреб у ЖКП; можливості

залучення представників бізнесу; домінування на ринку ЖКП природних монополій; становища суб'єкта на ринку ЖКП; наявності вхідних бар'єрів на ринок ЖКП; процедури відбору потенційних суб'єктів на конкурсних засадах за право функціонування на ринку ЖКП; спроможності надавати послуги в умовах конкурентного ринку; забезпечення доступності інформації щодо самоорганізації населення; значення послуги для споживача; наявності умов вкладання інвестицій на ринок ЖКП.

9. Обґрунтовано необхідність зміни підходів до організації контролю за рівнем конкуренції. Основні функції такого контролю мають покладатися на центральні і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Враховуючи особливості функціонування природних монополій на ринку ЖКГ, визначено, що контрольна діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування повинна зосереджуватись на: контролі за: динамікою (насамперед, зростанням) тарифів на ЖКП; за формуванням тарифів на ринку ЖКГ; за дотриманням прав власників; за якістю і гарантованим обсягом надання ЖКП населенню; за виконанням договірних зобов'язань і ліцензійних умов в ЖКГ.

10. Підтримку підприємництва в умовах нерозвиненості конкурентних відносин на ринку ЖКП слід здійснювати через: розвиток конкурентних переваг та підвищення конкурентоздатності підприємств ЖКГ; впровадження публічно-партнерських відносин; підвищення інвестиційної привабливості; сприяння енергоефективності виробництва та надання послуг, впровадження енергозберігаючих технологій. Завдання забезпечення реальної рівноправності господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм доцільно вирішувати шляхом: створення приватних ЖЕКів, що дозволить забезпечити конкуренцію між ЖЕКами; залучення приватних підприємств в сферу ЖКГ на засадах партнерських відносин та організації конкурсів, що підвищить рівень надання послуг, їх якісні характеристики; формування нових економічних відносин в ЖКГ, які полягають у мінімізації процесу дотування галузі із бюджетів та переході від перехресного

субсидування до скорочення витрат підприємств і здійснення ефективної політики соціального захисту громадян. Результатом реалізації таких підходів стане формування моделі управління конкурентоспроможністю підприємств ЖКГ, яка спрямовуватиметься на: збалансування інтересів всіх суб'єктів ринку ЖКП; здійснення постійного моніторингу стану надання ЖКП, динаміки тарифів та причин, які впливають на їх зростання; проведення SWOT-аналізу як стратегічного елементу діяльності; забезпечення прозорості використання фінансових ресурсів; оцінку ризиків управління.

ДОДАТОК А

Таблиця А1.

Порівняння позитивних і негативних якостей, притаманних природним монополіям

Позитивні якості	Негативні якості	Причини
Можливість		
– максимально використовувати ефект від масштабу виробництва	– здійснювати економію за рахунок зниження якості продукції та послуг	відсутність мотивації
– мобілізувати значні фінансові ресурси для підтримання засобів виробництва на належному рівні	– набирати форми адміністративного диктату, що замінює економічний механізм	недосконалість законодавства
– використовувати досягнення НТП	– блокувати об'єктивний розвиток конкуренції на НТП	те, що нема стимулу
– замінювати ринковий механізм (тобто ринкову організацію) на внутріфірмову ієрархію і систему конкретних відносин, що дає змогу зменшити втрати, пов'язані з ризиком, і невизначеність	– визначати рівень реалізаційної ціни, перекладаючи нерідко необґрунтовані витрати на кінцевого споживача, який не здатний здійснювати зворотний вплив на виробника	непрозорість тарифної політики

Примітка. Сформовано автором на основі джерел [9, 31, 51].

Аналізуючи позитивні та негативні якості, притаманні природним монополіям, можна зробити висновок, що їхня діяльність не забезпечує очікуваного позитивного результату; це зумовлено насамперед, тією обставиною, що у вітчизняній практиці не підтримують високу ефективність їх функціонування на благо суспільства. Позитивні риси природних монополій у національній економіці, незважаючи на прийняття ряду законодавчих і нормативних актів, що регламентують їх діяльність слабо проявляються, здійснені реформи не забезпечили істотних перетворень у цих сферах, усе це, в свою чергу, ускладнює ринкову мотивацію господарюючих суб'єктів, які функціонують на них. У сучасних умовах господарювання позитивний ефект функціонування природної монополії покриває втрати суспільства від неї (тобто існування природної монополії є економічною необхідністю). Для наочного аналізу прояву природної монополії розглянемо рис. А1.

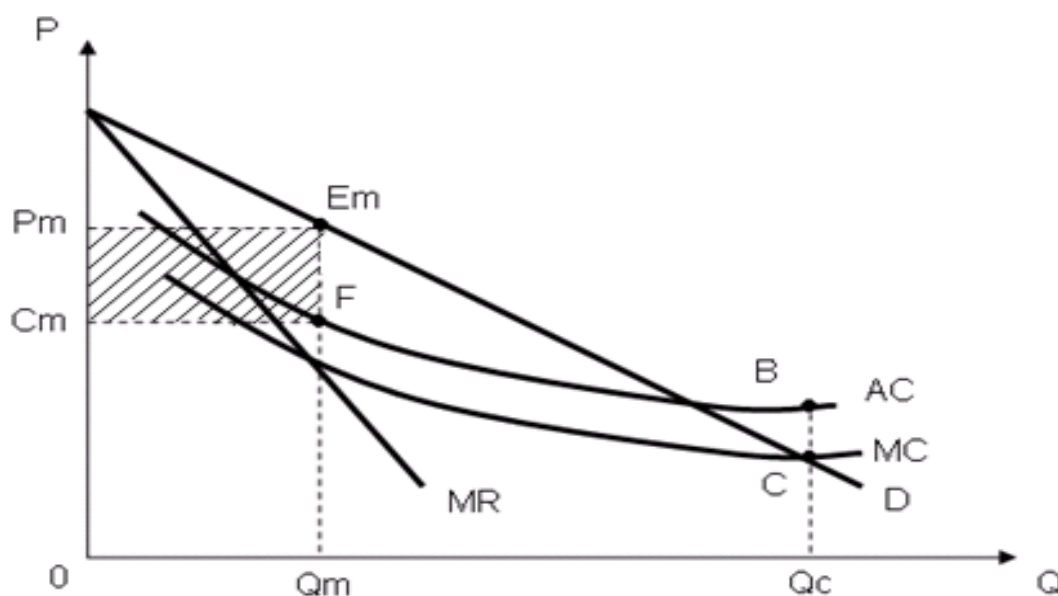

Рис.А1. Модель природної монополії

У природній монополії економія від масштабу проявляється на всіх рівнях виробництва. Даний графік показує, що збільшення обсягів виробництва супроводжується зниженням середніх витрат, граничні витрати на всіх обсягах нижчі за середні. Як відомо, умовою максимізації прибутку суб'єкта господарювання є рівність граничних величин $MR=MC$. Згідно з цим правилом, оптимальним обсягом випуску буде Q_m із рівновагою в точці E_m , якій відповідає ціна P_m . В умовах рівноваги монополія одержує прибуток, що дорівнює заштрихованій площині $P_m C_m F E_m$. За умови конкурентності галузі рівновага встановилася б у точці C , а оптимальним обсягом випуску був би Q_c . Але галузь стала б збитковою, оскільки для Q_c ціна нижча на середні витрати, збитки становлять величину BC на кожен продану одиницю продукції. Тому точка C не може бути точкою довготермінової рівноваги. В цілому через економію від масштабу на всіх обсягах випуску ця галузь не може перебувати у стані конкурентної рівноваги. Для суспільства вигідно, щоби була природна монополія, тому, що середні витрати будуть меншими, ніж при функціонуванні кількох фірм. Водночас варто зазначити, що в сучасних умовах приватизації приватні підприємці мають змогу одержати частину монопольних прибутків держави (приватні ЖЕКи), що приводить до формування первинного конкурентного середовища у даній сфері.

Додаток Б

Лист опитування експертів

Шановний експерте!

З метою виявлення сильних та слабких сторін функціонування житлово-комунального господарства регіону, визначення можливостей та загроз функціонування галузі, а також побудови SWOT-матриці ринку житлово-комунальних послуг за його основними секторами (надання суспільних послуг, надання змішаних послуг та надання послуг приватного споживання), просимо Вас виставити за рекомендованою шкалою експертну оцінку (бал), який відповідає важливості того чи іншого чинника в загальній сукупності.

Шкала оцінювання знаходиться в межах від 1 до 10. Найменший вплив оцінюється найнижчим балом - 1.

1. Як Ви оцінюєте ступінь Вашого знайомства з проблемами розвитку житлово-комунального господарства? Варіант відповіді позначте хрестиком.

- Високий, я безпосередньо зайнятий в цій сфері.
- Скоріше високий, оскільки моя робота пов'язана з роботою галузі.
- Добрий, я володію проблематикою функціонування житлово-комунального господарства.
- Добрий, я займаюся науковими дослідженнями розвитку галузі.
- Скоріше добрий, у мене є досвід роботи в цій галузі та знання.
- Задовільний, я знаю проблеми розвитку галузі з власного досвіду користування послугами.
- Важко відповісти

2. Як Ви в цілому оцінюєте стан розвитку житлово-комунального господарства та функціонування ринку житлово-комунальних послуг? Варіант відповіді позначте хрестиком.

- Високий.
- Дуже добрий
- Добрий
- Задовільний
- Незадовільний
- Важко відповісти.

3. Які, на Вашу думку, існують сильні сторони функціонування ринку житлово-комунальних послуг на кожному із зазначених секторів надання послуг?

	Сектор надання суспільних послуг	Сектор надання змішаних послуг	Сектор надання послуг приватного споживання
1. Соціальна значущість послуг.			
2. Високий рівень охоплення споживачів.			
3. Стандартний пакет послуг.			
4. Наявність єдиного замовника.			
5. Надання послуг на безоплатній основі.			
6. Неможливість відмовитися від пакету послуг.			
Інші			

4. Які, на Вашу думку, існують слабкі сторони функціонування ринку житлово-комунальних послуг на кожному із зазначених секторів надання послуг?

Продовження додатку Б

	Сектор надання суспільних послуг	Сектор надання змішаних послуг	Сектор надання послуг приватного споживання
1. Високий рівень зносу виробничих фондів, комунальних мереж, інженерних споруд.			
2. Низька якість ЖКП.			
3. Недостатність фінансування галузі.			
4. Відсутність цільового державного фінансування.			
5. Низький рівень впровадження сучасних енерго- та ресурсозберігаючих заходів.			
6. Наявність монополізму.			
7. Недосконалість механізму залучення інвестора.			
8. Неefективна кадрова політика.			
9. Недосконалість системи управління.			
10. Низький рівень сплати за послуги.			
11. Низький рівень конкурентоспроможності підприємств.			
12. Високий рівень дебіторської заборгованості.			
13. Складна процедура проведення тендерів для здійснення основної діяльності підприємств і проектів з їх розвитку і модернізації.			
14. Низька інформованість населення.			
15. Недостатність фінансових ресурсів.			
16. Низький рівень конкурентоспроможності підприємств.			
Інші			

5. Які, на Вашу думку, існують можливості для ефективного функціонування ринку житлово-комунальних послуг на кожному із зазначених секторів надання послуг?

	Сектор надання суспільних послуг	Сектор надання змішаних послуг	Сектор надання послуг приватного споживання
1. Підвищення якості послуг.			
2. Впровадження нових технологій обслуговування споживачів.			
3. Впровадження енергозберігаючих			

технологій.			
4. Реформування системи утримання житлового фонду, та пошук нових ефективних методів роботи.			
5. Прийняття законів щодо кожного сегмента ринку.			
6. Функціонування на ринку багатьох суб'єктів (підприємств малого і середнього бізнесу) що надають подібні послуги.			
7. Реалізація державної політики демонополізації галузі.			
8. Перехід на самофінансування.			
9. Швидко реагувати на нові технології.			
10. Функціонування на ринку багатьох суб'єктів (підприємств малого і середнього бізнесу) що надають подібні послуги.			
Інші			

Продовження додатку Б

6. Які, на Вашу думку, існують загрози і перешкоди функціонування ринку житлово-комунальних послуг на кожному із зазначених секторів надання послуг?

	Сектор надання суспільних послуг	Сектор надання змішаних послуг	Сектор надання послуг приватного споживання
1. Нестабільність нормативно-правового забезпечення.			
2. Відсутність мотивації до реформ.			
3. Непрогнозована політика цін на енергоносії, паливно-мастильні матеріали.			
4. Відсутність науковообґрунтованих норм і нормативів тарифоутворення.			
5. Низька платоспроможність населення.			
6. Наявність монополізму.			
7. Недосконалість механізму залучення інвестора.			
8. Нестабільність нормативно-правового забезпечення.			
9. Ускладнена та довготривала система розгляду і затвердження тарифів.			
10. Складна процедура проведення тендерів для здійснення основної діяльності підприємств і проєктів з їх розвитку і модернізації.			

11. Низька інформованість населення.			
Інші			

7. Чи створені належні умови для розвитку конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг? Варіант відповіді позначте хрестиком.

- Так, умови створені.
 Так, умови є, але необхідна державна підтримка.
 Існують об'єктивні передумови створення конкурентного середовища.
 Ні, умови не створені.

8. Які напрями підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП, на Ваш погляд, є найбільш доцільними? Варіант відповіді позначте хрестиком.

- Реформування системи управління ЖКП.
 Стимулювання інвестиційної діяльності.
 Ліквідація адміністративних бар'єрів входу на ринок.
 Антимонопольне регулювання.
 Удосконалення системи формування тарифів на ЖКП.
 Підтримка підприємництва.
 Інше (вказати).

Дякуємо Вам за співпрацю.

Матриця експертних оцінок для визначення якості чинників, які характеризують задоволення перевізців розвитком сегменту комерційних пасажирських послуг на ринку ЖД

	ЕКСПЕРТИ																																Середнє значення	Високий ст.														
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32																
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ПАСАЖИРСЬКИЙ ПОЇЗД	10	9	9	8	10	10	9	9	8	9	10	8	9	8	8	10	7	10	10	9	9	10	8	8	7	10	10	9	10	8	9	9	10	8	8	10	7	10	9	9	9	8	9	8	9	9	9	8,94
ПАСАЖИРСЬКИЙ ЕКСПРЕС	9	8	9	9	9	9	10	9	8	7	9	10	10	8	9	9	10	8	9	9	7	8	7	8	9	9	8	10	7	9	10	7	8	9	9	9	8	10	8	8	8	9	10	9	8,5			
ПАСАЖИРСЬКИЙ ЕКСПРЕС ВИСОКОШВИДІСНОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ПОЇЗД	9	8	9	7	8	9	7	10	8	9	9	9	7	5	8	9	8	9	9	9	7	9	8	9	8	8	7	9	9	8	9	8	9	7	9	9	9	7	9	8	7	9	8	9	7	7,6		
ПАСАЖИРСЬКИЙ ЕКСПРЕС ВИСОКОШВИДІСНОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ПОЇЗД	7	8	10	7	8	8	8	9	10	8	9	9	7	8	9	9	9	7	8	10	9	8	9	9	7	9	9	8	9	7	9	9	7	8	9	9	7	10	9	8	7	9	8	10	9	8	8,04	

Матриця експертних оцінок для визначення якості чинників, які характеризують зручність сторони функціонування сегменту комерційних пасажирських послуг ЖД

	ЕКСПЕРТИ																																Середнє значення	Високий ст.														
	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32																
ПАСАЖИРСЬКИЙ ЕКСПРЕС ВИСОКОШВИДІСНОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ПОЇЗД	9	8	9	8	7	8	9	8	7	8	7	7	9	10	8	10	8	7	9	8	7	8	9	8	10	8	9	10	8	7	9	8	7	8	8	7	8	10	8	9	7	8	9	8	7	8	8,1	
ПАСАЖИРСЬКИЙ ЕКСПРЕС ВИСОКОШВИДІСНОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ПОЇЗД	8	9	9	7	8	10	7	9	8	8	9	10	10	8	10	9	10	9	8	9	7	8	7	8	9	7	9	8	9	10	7	9	9	9	9	7	10	8	9	7	9	10	7	9	10	7	8,1	
ПАСАЖИРСЬКИЙ ЕКСПРЕС ВИСОКОШВИДІСНОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ПОЇЗД	9	7	9	8	10	7	9	8	7	9	10	9	9	10	9	8	9	10	8	9	7	8	9	9	8	8	7	8	9	9	7	9	10	9	10	9	10	8	9	10	10	9	9	9	10	8	8,7	
ПАСАЖИРСЬКИЙ ЕКСПРЕС ВИСОКОШВИДІСНОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ПОЇЗД	7	8	7	9	8	10	8	9	9	7	9	8	10	9	8	7	8	8	7	8	10	9	10	9	7	8	8	10	9	9	7	10	9	9	7	10	8	8	10	8	7	9	8	7	9	8,4		
ПАСАЖИРСЬКИЙ ЕКСПРЕС ВИСОКОШВИДІСНОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ПОЇЗД	10	8	9	10	9	9	8	10	8	8	9	10	9	8	10	8	10	9	9	9	8	10	8	8	9	10	9	10	9	9	10	10	8	9	10	9	9	10	9	9	9	10	10	9	9	10	9	9,0
ПАСАЖИРСЬКИЙ ЕКСПРЕС ВИСОКОШВИДІСНОЇ ПАСАЖИРСЬКОЇ ПОЇЗД	7	9	8	7	9	8	10	8	7	8	9	7	8	7	8	9	9	7	9	9	9	8	9	8	9	7	9	8	9	7	9	8	7	7	10	9	8	7	9	8	9	9	7	9	8	7,7		

ДОДАТОК Е

Таблиця Е

Витрати на житлово-комунальні послуги в країнах ЄС

Країна	Витрати у сукупному доході домогосподарств, %				Споживчі витрати в сукупному доході, %	Витрати на ЖКП у структурі споживчих витрат, %
	На оренду житла та ЖКП	Утримання житла	Водопостачання, вивіз сміття та ін. ЖКП	Електро-, тепло- і газопостачання		
Бельгія	19,6	1,2	0,9	3,3	75	7,07
Данія	20,7	1,6	1,9	5	73	11,64
Німеччина	25,9	2,4	1,9	3,8	83	9,76
Греція	17,8	1,3	1,2	2,6	81	6,30
Іспанія	22,3	1,2	1,6	2,7	80	6,88
Франція	17,9	0,1	0,5	3,3	77	5,19
Італія	19,1	0,8	1	3,8	77	7,27
Нідерланди	22,8	1,3	2	3	86	7,44
Португалія	17,1	1,8	0,8	3,2	86	6,63
Фінляндія	24	0,2	0,5	2,8	85	4,00
Великобританія	24,4	1,4	0,2	2,5	86	4,77
У середньому по ЄС	21,2	1,3	1,2	3,2	81	6,91

1. Примітка. Наведено за [119,120,123].

ДОДАТОК Є

Таблиця Є

Елементи функціонального механізму підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП

Елементи	Засоби	
	Державний рівень	Регіональний (місцевий) рівень
Правове регулювання	Закони України, нормативні постанови Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють відносини на ринку ЖКП.	Розпорядження місцевих органів виконавчої влади, рішення органів місцевого самоврядування, регіональні програми, проекти.
Адміністративне регулювання	Державні стандарти, норми і правила, ліцензування, державний моніторинг.	Ліцензування певних видів господарської діяльності (централізоване водопостачання та водовідведення), моніторинг у житлово-комунальній сфері.
Державне програмування	Загальнодержавна програма реформування розвитку ЖКГ на 2009–20104 роки (субсидії, пільги).	Розроблення і реалізація регіональних і місцевих програм.
Індикативне планування	Плани підприємств щодо здійснення заходів на ринку ЖКП, фінансування програм у сфері ЖКГ (державні інвестиції в ЖКГ).	Обсяги фінансування з місцевих бюджетів ЖКГ.
Фінансово-бюджетне регулювання	Субсидії, цільове та ефективне використання бюджетних коштів.	Місцеві податкові пільги для ринкових суб'єктів, які діють на ринку ЖКП
Грошово-кредитне регулювання	Пільгове кредитування на купівлю техніки, обладнання, пільги за відсотковими ставками (забезпечення гарантій щодо кредиту).	
Тарифне регулювання	Формування цін і тарифів на ЖКП.	Формування цін і тарифів на ЖКП
Структурно-інвестиційна політика	Пріоритети на ринку ЖКП, прискорена адаптація основних фондів, державні кредити.	Оцінка потенціалу ринку ЖКП регіону, визначення пріоритетів, залучення інвесторів у дану сферу, здійснення інвестиційної політики.
Захист економічної конкуренції	Щодо випадків незаконної поведінки або зловживання монопольним становищем. Розслідує випадки зловживань монопольним становищем на ринку ЖКП.	Розглядає скарги щодо порушення умов провадження господарської діяльності. Забезпечує організацію конкурсів (тендерів).

1.Примітка. Сформовано автором самостійно з використанням методологічного підходу А. Мельник.

ДОДАТОК Ж

**АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ,
що надаються головним управлінням житлово-комунального господарства**

№ п/п	Назва адміністративної послуги	Нормативно-правовий акт, яким вона затверджена	Орган, що безпосередньо її надає	Споживачі послуги	Порядок, що регламентує надання послуги (реквізити)	Порядок, що встановлює вартість послуги	Порядок внесення споживачем плати за послугу	Плата за послугу
1	видача та переоформлення ліцензії на право провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення, видача дубліката ліцензії	Закон України від 1 червня 2000 року № 1755-III „Про ліцензування певних видів господарської діяльності” (п.21 ст.9) Закон України від 10 січня 2002 року №2918-III „Про питну воду та водопостачання” (ст.16,18 розділ ІУ) Постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 року №1698 „Про затвердження переліку органів ліцензування”	Обласна державна адміністрація	Суб’єкти господарювання незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності	Наказ Держкомпідприємництва України та Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 14 лютого 2001 року №35/34 „Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення”	Закон України від 1 червня 2000 року № 1755-III „Про ліцензування певних видів господарської діяльності” Постанова КМУ від 29 листопада 2009 року №1755 „Про термін дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу”	Постанова КМУ від 29 листопада 2009 року №1755 „Про термін дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу”	Плата справляється виходячи із розміру мінімальної заробітної плати, що діє на момент видачі ліцензії, за одержання копії ліцензії у розмірі одного неоподаткованого мінімуму
2	видача та переоформлення ліцензії з виробництва теплової енергії (крім теплової енергії, що	Закон України від 1 червня 2000 року № 1755-III „Про ліцензування певних видів господарської діяльності” (ст.9) Закон України від 2	-//-	-//-	Наказ Держкомпідприємництва України та Мінжитлокомунгоспу України від 30 грудня 2008 року №167/417 „Про затвердження Ліцензійних умов	-//-	-//-	-//-

	виробляється на теплоелектроцентралях, когенераційних установках та установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії), видача дублікату ліцензії	червня 2005 року №2633-ІУ „Про тепlopостачання” (ст.23) Постанова Кабінету Міністрів України від 14 .11.2000 року №1698 „Про затвердження переліку органів ліцензування”			провадження господарської діяльності з виробництва теплової енергії (крім теплової енергії, що виробляється на теплоелектроцентралях, когенераційних установках та установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії”			
3	видача та переоформлення ліцензії з транспортування теплової магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами, видача дублікату ліцензії	-//-	//	-//-	Наказ Держкомпідприємства України та Мінжитлокомунгоспу України від 30 грудня 2008 року №168/418 „Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з транспортування теплової магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами”	-//-	-//-	//
4	видача та переоформлення ліцензії з постачання теплової енергії, видача дублікату ліцензії	-//-	-//-	-//-	Наказ Держкомпідприємства України та Мінжитлокомунгоспу України від 30 грудня 2008 року №169/419 „Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з постачання теплової енергії”	-//-	-//-	-//-

ДОДАТОК 3

Таблиця вихідних даних, отриманих в процесі опитування споживачів ЖКП, для розрахунку комплексного інтегрального показника рівня конкуренції на ринку ЖКП

Назва факторів	Вагомість показника	Кількість респондентів, які дали оцінку	Сумарне значення отриманих оцінок	Загальна сума оцінок по фактору
1). Рівень задоволення соціальних потреб в ЖКП (згідно нормативу)	x	x	x	279
а) повністю задовольняє за обсягами і якістю	10	7	70	x
б) задовольняє, але з частковим недотриманням якісних характеристик ЖКП	5	34	170	x
в) незадовільняє	1	39	39	x
2) Можливість залучення представників бізнесу	x	x	x	272
а) багато учасників ринку	10	0	0	x
б) мало учасників ринку	5	48	240	x
в) один учасник ринку	1	32	32	x
3) Домінування ринку послуг природних монополій	x	x	x	338
а) адаптується до цін	10	8	80	x
б) узгодженість цін	5	42	210	x
в) не впливає	1	21	21	x
г) фіксує ціни	3	9	27	x
4) Частка одного суб'єкта на ринку ЖКП	x	x	x	156
а) мала	10	0	0	x
б) велика;	5	19	95	x
в) монополіст.	1	61	61	x
5) Наявність вхідних бар'єрів на ринку ЖКП	x	x	x	152
а) вільний вхід на ринок;	10	0	0	x
б) значні бар'єри	5	18	90	x
в) утруднені умови.	1	62	62	x
5) Можливість отримання альтернативних ЖКП	x	x	x	166
а) існують послуги-замінники ЖКП;	10	2	20	x
б) існують виробничі потужності чи технології надання таких послуг	5	17	85	x
в) відсутні.	1	61	61	x
б) Наявність процедури відбору потенційних суб'єктів на конкурсних засадах за право функціонування на ринку ЖКП	x	x	x	153
а) конкурси проводяться	10	5	50	x
б) конкурс проводиться вперше	5	7	35	x
в) конкурси не проводяться	1	68	68	x

Продовження додатку 3

7) Спроможність надавати послуги в умовах конкурентного ринку	x	x	x	187
а) потенціал реалізується максимально	10	7	70	x
б) потенціал використовується частково	5	11	55	x
в) потенціал не використовується	1	62	62	x
8) Наявність доступності до інформації щодо самоорганізації населення	x	x	x	332
а) підвищена зацікавленість власників житла	10	12	120	x
б) власники житла частково проінформовані про можливість ефективного управління	5	36	180	x
в) власники житла не знають про свої можливості	1	32	32	x
9) Значення послуги для споживача	x	x	x	440
а) однорідна	10	8	80	x
б) унікальна.	5	72	360	x
10) Наявність вкладання інвестицій на ринок ЖКП	x	x	x	200
а) сприятливий інвестиційний клімат, надання пільгових кредитів	10	11	110	x
б) кредити надаються частково	5	18	90	x
в) високі % за кредит	1	51	51	x

ДОДАТОК И

Таблиця вихідних даних, отриманих в процесі опитування суб'єктів, які надають ЖКП, для розрахунку комплексного інтегрального показника рівня конкуренції на ринку ЖКП

	Вагомість показника	Кількість респондентів, які дали оцінку	Сумарне значення отриманих оцінок	Загальна сума оцінок по фактору
1). Рівень задоволення соціальних потреб в ЖКП (згідно нормативу)	x	x	x	143
а) повністю задовольняє за обсягами і якістю;	10	11	110	x
б) задовольняє, але з частковим недотриманням якісних характеристик ЖКП;	5	6	30	x
в) незадовільняє	1	3	3	x
2) Можливість залучення представників бізнесу	x	x	x	86
а) багато учасників ринку	10	2	20	x
б) мало учасників ринку	5	12	60	x
в) один учасник ринку	1	6	6	x
3) Домінування ринку послуг природних монополій	x	x	x	108
а) адаптується до цін	10	4	40	x
б) узгодженість цін	5	12	60	x
в) не впливає	1	2	2	x
г) фіксує ціни	3	2	6	x
4) Частка одного суб'єкта на ринку ЖКП	x	x	x	76
а) мала	10	0	0	x
б) велика;	5	14	70	x
в) монополіст.	1	6	6	x
5) Наявність вхідних бар'єрів на ринку ЖКП	x	x	x	56
а) вільний вхід на ринок;	10	0	0	x
б) значні бар'єри	5	9	45	x
в) утруднені умови.	1	11	11	x
5) Можливість отримання альтернативних ЖКП	x	x	x	111
а) існують послуги-замінники ЖКП;	10	3	30	x
б) існують виробничі потужності чи технології надання таких послуг	5	16	80	x
в) відсутні.	1	1	1	x
б) Наявність процедури відбору потенційних суб'єктів на конкурсних засадах за право функціонування на ринку ЖКП	x	x	x	63
а) конкурси проводяться	10	3	30	x
б) конкурс проводиться вперше	5	4	20	x
в) конкурси не проводяться	1	13	13	x

Продовження додатку II

7) Спроможність надавати послуги в умовах конкурентного ринку	x	x	x	104
а) потенціал реалізується максимально	10	4	40	x
б) потенціал використовується частково	5	12	60	x
в) потенціал не використовується	1	4	4	x
8) Наявність доступності до інформації щодо самоорганізації населення	x	x	x	78
а) підвищена зацікавленість власників житла	10	2	20	x
б) власники житла частково проінформовані про можливість ефективного управління	5	10	50	x
в) власники житла не знають про свої можливості	1	8	8	x
9) Значення послуги для споживача	x	x	x	130
а) однорідна	10	6	60	x
б) унікальна.	5	14	70	x
10) Наявність вкладання інвестицій на ринок ЖКП	x	x	x	66
а) сприятливий інвестиційний клімат, надання пільгових кредитів	10	2	20	x
б) кредити надаються частково	5	7	35	x
в) високі % за кредит	1	11	11	x

Список використаної літератури

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г.Л. Азоев. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
2. Андрейченко А.В. Джерела залучення інвестиційних ресурсів переробки твердих побутових відходів (ТПВ) / А.В. Андрейченко // Науковий вісник: Зб. наук. праць. – Одеса: ОДЕУ, 2008. – №19 (75). – С. 42-51.
3. Андрейченко А.В. Інвестиційно-інноваційні чинники обґрунтування обсягів інвестиційних ресурсів переробки твердих побутових відходів (ТПВ) / А.В. Андрейченко // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2008. – Т.2, №242. – С. 491-504.
4. Антимонопольний комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.amc.gov.ua>.
5. Антонова С. Є. Житлова проблема [Текст]: [сучасний стан та досвід вирішення] / С. Є. Антонова // Коммунальное хозяйство городов: науч.- техн. сб. – К.: Техніка, 2008. – Вып. 82. – С. 188-191. – (Серия «Экономические науки»). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://eprints.ksame.kharkov.ua/5837/>
6. Апанасенко К. Комунальна власність як самостійна форма власності: ознаки співвідношення з державною формою власності / К. Апанасенко // Юридична Україна. – 2003. – №8. – С. 31-34.
7. Апостолюк О.З. Деякі проблеми конкурентної політики в Україні / О.З. Апостолюк // Збірник тез доповідей третьої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті». Частина 1.– Тернопіль, 2006. – С. 144-146.
8. Апостолюк О.З. Конкурентна політика в трансформаційній економіці України / О.З. Апостолюк // Збірник тез доповідей другої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті». Частина 1. – Тернопіль, 2005. – С. 108-110.
9. Апостолюк О.З. Конкурентоспроможність як основа забезпечення сталого розвитку / О.З. Апостолюк // Збірник тез, доповідей четвертої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і

соціальний розвиток України в XXI столітті». Частина 1.– Тернопіль, 2007. – С. 168-170.

10. Апостолюк О.З. Конкуренція в загальній стратегії реформування економіки України / О.З. Апостолюк // Збірник наукових праць «Проблеми інтеграції науково-освітнього, інтелектуального потенціалу в державотворчому процесі». Випуск 4. – Тернопіль, 2006. – С. 84-89.

11. Апостолюк О.З. Механізм удосконалення контролю за рівнем конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолюк // Галицький економічний вісник». Випуск 3 (№28) – Тернопіль, 2010. – С. 81-87.

12. Апостолюк О.З. Модель підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолюк // Збірник тез, доповідей сьомої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті». Частина 2.– Тернопіль, 2010. – С. 251-253.

13. Апостолюк О.З. Напрямки підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолюк // Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів, молодих учених та науковців «Проблеми та перспективи розвитку регіональної ринкової економіки». – Кременчук, 13-15 травня 2010. – С. 248-250.

14. Апостолюк О.З. Особливості потенціалу та стану ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолюк // Збірник тез, доповідей шостої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті». Частина 2. – Тернопіль, 2009. – С. 235-237.

15. Апостолюк О.З. Оцінка потенціалу та стану розвитку ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолюк // Збірник наукових праць «Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє». Випуск 13. – Тернопіль, 2008. – С. 3-13.

16. Апостолюк О.З. Проблеми та перспективи формування конкурентного середовища ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолюк // Збірник матеріалів доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін». Частина 2. – Тернопіль, 2009. – С. 25-28.

17. Апостолук О.З. Реалізація контрольної функції в процесі управління житлово-комунальним господарством / О.З. Апостолук // Збірник матеріалів науково-практичного семінару «Удосконалення функціональної діяльності державної служби як складової інституційного забезпечення структурних трансформацій в суспільстві». – Тернопіль, 18-19 листопада 2010. – С. 83-86.

18. Апостолук О.З. Суть механізму захисту та підтримки конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг і його інституційна база / О.З. Апостолук // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Випуск 12. – Тернопіль, 2007. – С. 10-19.

19. Апостолук О.З. Суть та об'єктивна необхідність формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Галицький економічний вісник». Випуск 3(№18) – Тернопіль, 2008. – С. 82-92.

20. Апостолук О.З. Формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Збірник тез, доповідей п'ятої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ: національна ідентичність та тенденції глобалізації». Частина 1. – Тернопіль, 2008. – С.126-128.

21. Апостолук О.З. Формування конкурентної політики в Україні / О.З. Апостолук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: економіка. – №18, Тернопіль, 2005. – С. 70-73.

22. Бабак А.В. Собівартість комунальних послуг у бухгалтерському обліку та в ціноутворенні / А. В. Бабак, Н. М. Лисенко. // Аспекти тарифної реформи. – 2003. – № 1. – С. 13-21.

23. Бабак А.В. Удосконалення системи державних тарифів на ринках комунальних послуг / А.В. Бабак // Конкуренція. Вісник Антимонопольного Комітету України. – 2005. – №1. – С. 18-27.

24. Базилевич В.Д. Природні монополії: [монографія] / В.Д Базилевич, Г.М. Филюк – Київ: Знання, 2006. – 367 с.

25. Біла С. Роль держави у реформуванні житлово-комунального господарства України / С. Біла // Вісник національної академії державного

управління. – 2005. – №1. – С. 150-151.

26. Білянський О. М. Організаційно-фінансовий механізм розвитку житлово-комунального господарства [Текст]: автореф. дис.канд. екон. наук: 08.10.01 / Білянський Олександр Максимович; Харків. нац. акад. міського господарства. – Х., 2006. – 20 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://eprints.ksame.kharkov.ua/275/>

27. Близнюк С.В. Маркетинг в Україні: проблеми встановлення та розвитку / С.В. Близнюк. – К.: Політехніка, 2004. – 400 с.

28. Блохнин, А. Самоуправление – местное, проблемы – общие [Текст] / А. Блохнин // Жилищное и коммунальное хозяйство. – 2008. – № 1. – С. 5-10.

29. Бобров В.Я. Основи ринкової економіки і підприємництва: [монографія] / В.Я. Бобров. – Київ, “Вища школа”. – 2003. – 710 с.

30. Богачов С. Економічні аспекти і специфіка тарифної політики комунальних підприємств Донецька як суб'єктів природної монополії / С. Богачов, Є.Жданко // Схід. – 2005. – № 4 (70). – С. 6-11.

31. Большой экономический словарь / [ред. - упоряд. А.Б. Борисов]. – М.: Книжный мир, 2003. – 895 с.

32. Борисенко З. Конкурентна політика держави / З. Борисенко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України С. 169-174.

33. Борисенко З.М. Конкурентна політика держави як фактор розвитку економіки України // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. – К., 2004. – 29 с.

34. Борисенко З.М. Конкурентна політика як передумова ефективності ринку / З.М. Борисенко // Економіка України. – 2006. – №5. – С. 28-33.

35. Борисенко З.М. Основи конкурентної політики: [підручник] / З.М. Борисенко– К.: Таксон, 2004. – 704 с.

36. Бубенко П.Т. Амортизація і відновлення основних фондів житлово-комунальних підприємств: [монографія] / П.Т. Бубенко, В.І. Тітяєв, О.В. Димченко, О.М. Таряник, І.А. Чистяков, О.В.Т. Шкурко. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 257 с.

37. Бубенко П.Т. Регіональні аспекти інноваційного розвитку:

[монографія] / П.Т. Бубенко. – Харків: НТУ «ХГП», 2002. – 316 с.

38. Валитов С.С. К вопросу о проблемах развития конкуренции в жилищно-коммунального хозяйства / С.С. Валитов // Менеджер. – 2005. – №3 – С. 32-37.

39. Варіанти залучення приватного сектора у сферу комунальних послуг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://tariffreform.padco.kiev.ua/ukr/PUBLICATIONS/HTML/PSP/1-4.html>

40. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: Перун, 2004. – 1440 с.

41. Воронкова А. Концепція управління конкурентоспроможним потенціалом підприємства / А. Воронкова // Економіст. – 2007. – № 8. – С. 14-17.

42. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: [монографія]. – 2-е изд. / А.Э. Воронкова. – Луганск: Изд-во ВНУ им. В. Даля, 2004.– 320 с.

43. Вдосконалення державного регулювання ринку комунальних послуг в Україні. – К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2005. – 92 с.

44. Герасимчук З.В. Причини сучасних проблем ЖКГ регіону на різних рівнях управління / З.В.Герасимчук, Н.В.Ковальчук // Фінансово-економічні та інституційні чинники розвитку регіону: Матеріали XVI міжнародної наук. - практ. конф. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 121-128.

45. Герасимчук З.В. Формування недержавного сектора житлово-комунального сектора в регіоні: [монографія]. / З.В. Герасимчук, Н.В. Хвищун. – Луцьк: Надстир'я, 2007. – 224 с.

46. Грималюк А.В. Особливість сучасної конкуренції / А.В. Грималюк // Конкуренція. – 2005 – №1, – С. 22-26.

47. Гура Н. Облік цільового фінансування на підприємствах житлово-комунального господарства / Н. Гура // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 2 – С. 45-50.

48. Гура Н. Хто не з Жеком, той в ОСББ / Н. Гура // Дебет-кредит. – 2002. –№ 14 – С. 17-22.

49. Гура Н.О. Методологічні питання обліку в житлово-комунальному

господарстві / Н.О. Гура // Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції «Наука і освіта 2004». – Дніпропетровськ, 2004. – С.

50. Гура Н.О. Облік у житлово-комунальному господарстві: теорія і практика: [монографія] / Н.О. Гура. – К.: Знання, 2006. – 351 с.

51. Гура Н.О. Проблеми створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків в Україні / Н.О. Гура // Економіка України – 2005. – № 4. – С. 66-71.

52. Гура Н.О. Особливості обліку капіталу на підприємствах житлово-комунального господарства / Н.О. Гура // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 4. – С. 86.

53. Гура Н. Особенности учета затрат на предприятиях жилищно-коммунального хозяйства / Н. Гура // Бухгалтерский учет и аудит. – 2006. – № 6. – С. 28.

54. Державна програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції. Постанова Верховної Ради України від 21.12.1993. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №9. – С.

55. Державне регулювання економіки: [підруч. для вищих навч. закл.] / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З.Залога (2-е вид. виправ. і доп.). – Київ: Атіка, – 492 с.

56. Державний комітет статистики України [режим доступу] :
<http://www.ukrstat.gov.ua/>

57. Держжитлокомунгосп: Заклики до сумління не спрацьовують. – Режим доступу :

<http://neruhomist-ua.com/modules.php?op=modload&name=News&>

58. Деркач М. Формування конкурентного середовища України в умовах світової глобалізації / М. Деркач // Конкуренція. – 2004. – №2. – С. 23 – 27.

59. Дзезик С.С. Державне регулювання природних монополій: автореф. дис. На здобуття наук, ступеня канд. економ. наук / С.С. Дзезик. – Одеса: Одеський державний економічний університет, 2004, – 18 с.

60. Дідківська Л. Еволюція теорії та практики конкуренції / Л. Дідківська // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2006 – №14. – С. 18-23.

61. Дідківська Л. Формування та розвиток системи регулювання конкуренції / Л. Дідківська // Економіст. – 2005. – №9. – С. 40 – 43.
62. Дымченко В.В. Методологические подходы к анализу конкурентной среды и форм собственности на рынке коммунальных услуг / В.В. Дымченко // Вісник Харківського університету. № 456. Серія "Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених м. Харкова". – Харків: ХДУ, 2000. – С.92-95.
63. Економіка міського господарства: [монографія] / за ред. Т.П. Юр'євої. – Харків. 2002. – 669 с.
64. Економічна енциклопедія: У 3-х томах / Ред. кол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр «Академія». — Т. 1, 2000. – 631 с.
65. Економічна теорія: Політекономія: підруч. 3-тє вид., перероб. і доп. / В.Д. Базилевич, В.М. Попов, К.С. Базилевич, Н.М. Найдич. – К.: Знання-Прес, 2004. – 615 с.
66. Єрмакова Н. Сам собі господар, або основні аспекти створення та роботи об'єднань співвласників багатоквартирних будинків / Н. Єрмакова // Все про бухгалтерський облік . – 2004 – № 72 (983). – С. 4-10.
67. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія / О. В. Димченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 356 с
68. Житлово-комунальне господарство в Україні: [інформаційно-аналітичний огляд]. – К.: Держбуд України, 2001. – 61 с.
69. Житлово-комунальне господарство України: [інформаційно-аналітичний огляд]. – К.: Держбуд України, 2001. – 63 с.
70. Житлово-комунальне господарство України: [інформаційно-аналітичний огляд]. – К.: Держбуд України, 2004. – 61 с.
71. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія / О. В. Димченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2009. – 356 с.
72. Завада О. Житлово-комунальне господарство: проблеми галузі з точки зору антимонопольного законодавства / О. Завада // Економіка України. – 2000. – № 10. – С. 4-13.

73. Завадський Й.С. Менеджмент / Й.С. Завадський. – К.: ІФІМБ, 1997. – 312 с.
74. Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004 – 2010 роки [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 46. – С. 512.
75. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада Програма економічних реформ на 2010-2014 роки від 23.06.2010 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon.rada.gov.ua>
76. Звіт про проведення VI-го Міжнародного конгресу “Інституційні та технічні аспекти реформування житлово-комунального господарства – 2010” – [Електронний ресурс] – Режим доступу :
www.minjkg.gov.ua/rezolyuciya-2010-ost1
77. Звіт про стан реалізації Загальнодержавної програми реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004–2010 роки, затвердженої Законом України від 24.06.04 №1869-IV, протягом 2008 року [Електронний ресурс] – Режим доступу :
<http://www.minjkg.gov.ua/?category=112>
78. Зимаков А. Две модели конкурентной политики / А. Зимаков// Общество и экономика, – 2000. – № 5–6. – С. 240-256.
79. Інституційні та технічні аспекти реформування житлово-комунального господарства – 2010 Фінальна декларація VI міжнародного конгресу – м. Київ 09–11 листопада 2010 року – 6 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.minjkg.gov.ua>
80. Качала Т.М. Прогноз розвитку житлово-комунального господарства України / Т.М. Качала // Зб. наук. праць Черкас. держ. технолог. ун-ту. Вип.2. – Черкаси: ЧДТУ, 2002. – С.13-24.
81. Качала Т.М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу: [монографія] / Т.М. Качала; Черкас. держ. технол. ун-т. – К.: Наук. думка, 2008. – 416 с.
82. Качала, Т. М. Прогноз розвитку житлово-комунального господарства

України [Текст] / Т. М. Качала // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Вип. 2. – Черкаси: ЧДТУ, 2002. – С. 13-23.

83. Качалин В.В. Система антимонопольной защиты общества в США. / В.В. Качалин. – М.: Наука, 1997. – 271 с.

84. Кирсанов С.А. Жилищно-коммунальные услуги в системе муниципального управления / С.А. Кирсанов – Санкт-Петербург, 2000. – 231 с.

85. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство / И. Кирцнер; [пер. с англ.] Редкол.: А.Н. Романова и др. – М.: Юнити-Дана, 2001. – 239 с.

86. Кирчата І.М. Оцінка конкурентного потенціалу в системі управління конкурентоспроможністю підприємства. Автореферат дисертації кандидата економічних наук. – Маріуполь, 2007. – 21с.

87. Киселев, В. В. Реалии жилищно-коммунальной реформы [Текст] / В.В. Киселев // Коммунальщик. – 2006. – № 8. – С. 17.

88. Киселев, В. В. Современная система управления ЖКХ городского района на основе рыночных управленческих технологий [Текст] / В. В. Киселев // Реформа ЖКХ. – 2005. – № 1. – С. 10.

89. Кіндзерський Ю. Проблеми національної конкурентоспроможності та пріоритети конкурентної політики в Україні / Ю. Кіндзерський, Г. Паламарчук // Економіка України. – 2006. – № 8. – С. 19-29.

90. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство / Кирцнер И.; [пер. с англ.]. – [под ред. проф. А. Н. Романова]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.

91. Когда от слов переходят к делу. // Жилищное и коммунальное хозяйство. – 2004. – №1. – С. 9.

92. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації. / Я.Ф. Жаліло, Я.Б. Белінська [та ін.]; за ред. Я.А. Жаліло. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.

93. Конкурентоспроможність національної економіки. / за ред. д-ра наук Б.Є. Кваснюка. – К: Фенікс, 2005. – 582 с.

94. Коновалюк В.И. Теоретические аспекты антимонопольной деятельности государства / В.И. Коновалюк // Социально-экономические аспекты промышленной политики. – Донецк: НАН Украины. Ин-т экономики

промышленности, 2002. – С. 378-385.

95. Кононенко О. Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: правові засади функціонування та облік / О. Кононенко // Бухгалтерський тиждень. – 2002. – № 18 – С.17-18, С. 31-35.

96. Конституція України // Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1998р. – К;1996. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

97. Концепція розвитку житлово-комунального господарства України Постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1995р. №150 // Офіційний вісник України. – 2004. – №30. – С. 49-64.

98. Концессионные формы реализации инвестиционных проектов в жилищно-коммунальном хозяйстве [Текст] / В.И. Торкатюк, В.В. Дымченко, Е.А. Карлова и др. // Коммунальное хозяйство городов: науч. – техн. сб. – К.: Техніка, 2006. – Вып. 73. – С. 98. – 103. – (Серия «Экономические науки»). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://eprints.ksame.kharkov.ua/1814/>

99. Костусев А. Конкурентная политика в Украине: [монографія] / А. Костусев. – К.: 2004, – 303 с.

100. Костусев А.А. Состояние конкурентной среды в экономике Украины / А.А. Костусев, М.В.Пугачева // Конкуренция. Вестник Антимонопольного комитета Украины. – 2004. – №1. – С. 10-18.

101. Костусев О. Антимонопольне законодавство та конкурентні органи СНД / О. Костусев // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – №10. – С. 3-7.

102. Костусев О. Житлово-комунальне господарство: час змін / О. Костусев // Конкуренція Вісник Антимонопольного Комітету України. – 2006 – №2. – С. 35-40.

103. Костусев О. Конкурентна політика в розвинутих країнах і специфіка пострадянської економіки / О. Костусев // Конкуренція. Вісник Антимонопольного Комітету України. – 2003 – №6. – С. 20-29.

104. Костусев О. Природна монополія як об'єкт конкурентної політики / О. Костусев // Конкуренція. Вісник Антимонопольного Комітету України. – 2004

– №2. – С. 43-45.

105. Костусев О. Розвиток конкурентних відносин в Україні та завдання конкурентної політики на сучасному етапі / О. Костусев // Економіст. – 2004. – №1. – С. 39-43.

106. Костусев О.О. Інституційні фактори, що обмежують конкуренцію в Україні / О.О. Костусев // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2005. – №3. – С.4-10.

107. Костусев О.О. Шляхи удосконалення державного регулювання та розвитку конкуренції на ринках житлово-комунальних послуг / О.О. Костусев // Вісник соціально-економічних досліджень. Одеса: ОДЕУ, 2003. Вип. 14. – С. 143-150.

108. Костусев, О. Житлово-комунальне господарство: недолив, недогрів.../ О. Костусев // Голос України. – 2005. – № 61. – 5 квітня. – С. 10.

109. Кравченко Ю. Ринкам природніх монополій – ефективне регулювання / Ю. Кравченко // Економіка України. – 2006. – №6. – С.12-19.

110. Крамар Т. Концесія [Текст]: [крок уперед чи в нікуди?: ЖКГ] / Т. Крамар // Урядовий кур'єр. – 2007. – 11 липня. – С. 13.

111. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. пос. / Н.С. Краснокутська. – К., 2005. – 352 с.

112. Кубрак И.А. Организационно-экономические основы совершенствования управления жилищно-коммунальным хозяйством крупного города / И.А. Кубрак – М.: ИНФРА-М, 2003.

113. Кучеренко О. Житлово-комунальний комплекс: обличчям до споживача // Дзеркало тижня. – № 12 (540) 2 – 8 квітня 2005.

114. Лапин Е.В. Оценка экономического потенциала предприятия: [монография] / Е.В. Лапин. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2004. – 360 с.

115. Лісьмаченко Д. Державне управління в галузі житлового і комунального господарства: проблеми та шляхи їх вирішення / Д. Лісьмаченко // Економіка та держава. – 2008. – №4. – С. 74-76.

116. Люта Г. Десять дискусійних аргументів реформування ЖКГ / Г. Люта // Дзеркало тижня. – № 3 (632) 27 січня – 2 лютого 2007. – С. 11-12.

117. Макконелл К.Г. Аналітична економія: Принципи, проблеми і політика / К.Г.Макконелл, С.Л. Брю – Частина 2. Мікроекономіка. 13-те вид. [пер. з англ.] – Львів: Просвіта, 1999. – С. 7-30.
118. Маршалл А. Принципы экономической науки /Маршалл А.; [пер. с англ.] – М.: Прогресс, 1993. – Т.1. – 416 с.
119. Міністерство з питань житлово-комунального господарства. –Режим доступу :
<http://www.minjkg.gov.ua>
120. Мельник І.Г. Житлово-комунальна сфера, її соціально-економічна значимість і сутність в створенні та забезпеченні життєдіяльності суспільства/ І.Г. Мельник // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 186: Том II. – Дніпропетровськ :ДНУ, 2003. – С. 610-616.
121. Мельник І.Г. Протиріччя економічного механізму у господарюванні комунальних підприємств і шляхи їх вирішення / І.Г. Мельник // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 153. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 185-192.
122. Мельник С.М. Теоретичні аспекти розвитку монополізованих ринків житлово-комунальних послуг / С.М. Мельник // Актуальні проблеми економіки. – 2005 – №9(51). – С. 21-29.
123. Мельник С.М. Шляхи розвитку конкурентного середовища на ринках житлово-комунальних послуг / Мельник С.М. // Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. – 2005. – №3. – С. 79-85.
124. Мельник С. Заборгованість населення як перешкода розвитку конкурентного середовища на ринках житлово-комунальних послуг України / С. Мельник // Економіст. – 2005. – № 3. – С. 41.
125. Методичні рекомендації з планування і обліку собівартості робіт (послуг) на підприємствах і в організаціях житлово-комунального господарства, затверджені наказом Держбуду України від 6 березня 2002 р. № 47.
126. Миль Дж. С. Основы политической экономии. Т.3 / Миль Дж. С.; [пер. с англ.] Редкол.: А.Г. Милейковский и др. – М.: Прогресс, 1981. – 447 с.
127. Модернізація суспільного сектору в умовах глобальних змін: [монографія]. / за ред. проф. А.Ф. Мельник – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна

думка». – 2009. – 528 с.

128. Молодченко-Серебрякова Т. Г. Проектний підхід до демонополізації ринку житлово-комунальних послуг як елемента реформування системи житлово-комунального господарства [Текст] / Т.Г. Молодченко-Серебрякова // Коммунальное хозяйство городов: науч. – техн. сб. – К.: Техніка, 2008. – Вып.82. – С. 148-152. – (Серия «Экономические науки»). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://eprints.ksame.kharkov.ua/5828/>

129. Москаленко Е.Г. Особенности реформирования жилищно-коммунальной сферы за рубежом / Е.Г. Москаленко // В сб. тезисов-докладов научно-практической конференции ППС Санкт-Петербургского Технологического института сервиса МГАСБУ, (17-18 декабря, 1997 г.) – СПб.: ТИС, 1998.

130. Назаренко, М. Экономико-правовые проблемы реформирования ЖКХ / М. Назаренко, А. Блохнин // Жилищное и коммунальное хозяйство. – 2007. – № 6. – С. 30-37.

131. Ніколаєв В.П. Зміцнення фінансового стану комунальної галузі /В.П.Ніколаєв // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С.75-81.

132. Онищук Г. Житлово-комунальна реформа – основа соціально-економічного розвитку населених пунктів / Г.Онищук // Схід. – 2004. – № 5 (42). – С. 28-32.

133. Онищук Г.І. Соціально-економічні особливості житлово-комунальної сфери міського господарства / Г.І.Онищук // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. – К.: Техніка, 2002. – Вып. 37. – С. 65-71.

134. Онищук Г.И. Концессия как механизм инвестирования ресурсосбережения в жилищно-коммунальном хозяйстве регионов Украины [Текст] / Г.И. Онищук, И.Н. Потапова // Коммунальное хозяйство городов: науч. – техн. сб. – К.: Техніка, 2007. – Вып. 77. – С. 3-11. – (Серия «Экономические науки»). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://eprints.ksame.kharkov.ua/235/>

135. Організаційні та економічні аспекти розвитку малого бізнесу в сфері послуг: [монографія]. / А. Мельник, А. Васіна – Тернопіль: “Збруч”, 1996. –

181с.

136. Організаційно-економічний механізм розвитку територіального комплексу послуг: [монографія]. / А.Ф. Мельник – Тернопіль: “Збруч”, 1995. – 250 с.

137. Організація і технологія надання послуг: [підруч. для вищих навч. закл.] / В.В. Апопій, І.І. Олексин, Н.О. Шутовська, Т.В. Футало – К., 2006. – 312 с.

138. Осипенко И.Н. Менеджмент в жилищно-комунальном хозяйстве. Учебное пособие / И.Н. Осипенко, В.В. Дорофиевко – Харьков, Основа, 1999, – 352 с.

139. Основні причини збитковості підприємств та організацій житлово-комунального господарства у 2000-2003 р. Аудиторський звіт. К., 2004. – 59 с.

140. Офіційний сайт Міністерства з питань житлово-комунального господарства України [Електрон. ресурс].– Режим доступу :

<http://www.minjkg.gov.ua>

141. Паливода К. Динаміка і перспективи ціноутворення на ринку житла. / К. Паливода, П. Гайдуцький // Економіка та держава. – 2008. – №3. – С. 8-14.

142. Педченко Н.С. Деякі аспекти конкуренції і конкурентоспроможності в ринковій економіці / Н.С.Педченко // Регіональні перспективи. – 2000. – №4 (11). – С. 48.

143. Петрович Й.М. Концептуальні засади удосконалення відносин у сфері житлово-комунального обслуговування населення [Текст] / Й.М. Петрович, К.В. Процак // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2006. – № 554: Проблеми економіки та управління. – С. 3-8.

144. Пільги на оплату житлово-комунальних послуг: сучасний стан та шляхи реформування: – К.: “ПРОФ ІНФОРМ” ФПУ, 2003. – 48 с.

145. Про затвердження Положення про громадського інспектора у сфері житлово-комунального господарства [текст]: Наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 11 грудня 2009 року N 390 // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.minjkg.gov.ua>

146. Положення про Державну інспекцію з контролю за цінами [текст]:

постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2000 р. №1819.

147. Полуянов В.П. Организационно-экономический механизм эффективного функционирования предприятий жилищно-коммунального хозяйства: [монографія] / В.П. Полуянов.; НАУ України Ін-тэкон. промышленности. – Д.;, 2004. – 219 с.

148. Полуянов В.П. Теорія і практика реформування підприємств у комунальному господарстві (методологічний аспект) / В.П.Полуянов – Донецьк: НАН України. Інститут економіки промисловості, 2001. – 243 с.

149. Поплавська Ж.В. Державні закупівлі в Україні: макроекономічні особливості та проконкурентний потенціал / Ж.В. Поплавська, Н.Л. Михальчишин // Конкуренція. Вісник Антимонопольного Комітету України. – 2009 – № 4(35) – С. 14-21.

150. Поплавська Ж.В. Моделі конкурентоспроможності національних економік України та Польщі у механізмах транскордонного співробітництва / Ж.В. Поплавська // Зб. статей конф. "Вплив маркетингу на підвищення ефективності транскордонного економічного співробітництва з країнами-членами ЄС" Спец. вип. наукового вісника Ужгород. у-ту. Серія Економіка. Вип. 23. Мукачево. 2007. – С. 76-80.

151. Поплавська Ж.В. Передумови нової моделі конкурентоспроможності національної економіки / Ж.В. Поплавська // *Rozwój i funkcjonowanie przedsiębiorstw w warunkach globalnej gospodarki światowej.* – Praca zbiorowa pod red. nauk.W.M.Grudziewskiego – Katowice, 2007. С. 149-155.

152. Поплавська Ж.В. Формування та регулювання конкурентних відносин на монополізованих ринках: теоретичний та прикладний аспект: [монографія] / Ж.В. Поплавська, Н.Л. Михальчишин. – Львів: ТзОВ «Компанія "Манускрипт"», 2010. – 296 с.

153. Портер М. Конкуренция.: [пер. с англ.] / М. Портер – М.: Издательський дом «Вильямс», 2005. – 608 с

154. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; Пер. с англ. под. ред. В. Д. Щетинина. — М.: Международные отношения, 1993. — 390 с.

155. Портер М. Стратегия конкуренции / М. Портер /. – К.: Основа. – 1997. – 390 с.

156. Про Антимонопольний комітет України [текст]: Закон України від 26.11.1993 р. N 3659-XII // Відомості Верховної Ради. – 1993. – № 50. – С. 472.

157. Про благоустрій населених пунктів [текст]: Закон України (зі змінами і доповненнями від 5 листопада 2009 року N1704-VI) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

158. Про державний бюджет України на 2009р [текст]: Закон України зі змінами та доповненнями від 26.12.2008 № 835-VI // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

159. Про державно приватне партнерство [текст]: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

160. Про Державну програму демонополізації економіки і розвитку конкуренції [текст]: Постанова Верховної Ради України від 21.12.1993 № 3757-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №9.

161. Про енергозбереження [текст]: Закон України Закон України від 01.07.1994 № 74/94-ВР (із змінами і доп. від 01.01.2008) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №30. – С. 283.

162. Про житлово-комунальні послуги [текст]: Закон України від 24 червня 2004 року № 1875-IV (із змінами і доп. від 30.10.2010) // Офіційний вісник України. – 2004. – №30. – С. 50-59.

163. Про Загальнодержавну програму Питна вода України [текст]: Закон України від 03.03.2005 № 2455-IV // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakonl.rada.gov.ua>.

164. Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2004- 2010 роки [текст]: Закон України від 24.06.2004 № 1868-IV. // Офіційний вісник України. – 2004. – №30.

165. Про Загальнодержавну Програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки [текст]: Закон України від 11.06.2009, ВВР, 2009, № 47-48 ст. 720 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

166. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності [текст]: Закон України // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

167. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва теплової енергії (крім певних видів господарської діяльності у сфері теплопостачання, якщо тепла енергія виробляється на теплоелектроцентралях, когенераційних установках та установках з використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії) [текст]: Наказу Держкомпідприємництва та Мінжитлокомунгоспу від 30.12.2008 № 167/417, зареєстрованого у Мін'юсті 03.02.2009 за № 96/16112 // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

168. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо участі суб'єктів підприємницької діяльності в утриманні будинків і прибудинкових територій [текст]: Наказ Державного комітету України з будівництва та архітектури від 05.09.2001 р. № 176. // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.minjkg.gov.ua>

169. Про затвердження Положення про Державну житлово-комунальну інспекцію [текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2008 р. № 798 // Урядовий кур'єр. – 2008. – 17 вересня. – С. 22.

170. Про затвердження Порядку формування тарифів на виробництво, транспортування, постачання теплової енергії та послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води [текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2006 р. № 955 // Збірник урядових нормативних актів України. – 2006. – № 34. – С. 62-84.

171. Про затвердження Типового статуту об'єднання співвласників багатоквартирного будинку та Типового договору відносин власників житлових і не житлових приміщень та управителя [текст]: Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 27 серпня 2003 року № 141 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.nau.ua>

172. Про захист від недобросовісної конкуренції [текст]: Закон України від 7 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №36. – С. 164 (із змінами і доповненнями від 18 грудня 2008 року N 689-VI) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua>.

173. Про концесії [текст]: Закон України від 16.07.1999 № 997-XIV (із змінами і доповненнями від 18.01.2011) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №41. – С. 372.

174. Про Концепцію ціноутворення у сфері житлово-комунальних послуг [текст]: Указ Президента України від 28 грудня 2007 року N 1324/2007 // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua>.

175. Про ліцензування певних видів господарської діяльності [текст]: Закон України від 01.06.2000 № 1775-III (із змінами і доповненнями від 17.11.2010) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua>.

176. Про методичні рекомендації щодо розроблення та реалізації регіональних, районних, міських та селищних програм реформування розвитку житлово-комунального господарства територіальних громад [текст]: наказ Президента України від 15. 12. 2004 р. № 222 // Інформаційний бюлетень. – 2004. – № 12. – С. 6.

177. Про місцеве самоврядування в Україні [текст]: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР (із змінами і доповненнями від 01.01.2011) // Відомості Верховної Ради України. –1997. – № 24. – С. 170.

178. Про місцеві державні адміністрації [текст]: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV (із змінами і доповненнями від 30.10.2010) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №20-21. – С. 190.

179. Про міський електротранспорт [текст]: Закон України // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua>.

180. Про національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України [текст]: Закон України від 09.07.2010 № 2479-VI (із змінами і

доповненнями від 13.10.2010) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

181. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку [текст]: Закон України від від 29.11.2001 № 2866-III (із змінами і доповненнями від 02.05.2011) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

182. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності [текст]: Закон України від 18.02.1992 № 2132-XII (із змінами і доповненнями від 27.02.2002) // Парламентське видавництво. – К. 2002.

183. Про органи самоорганізації населення [текст]: Закон України від від 11.07.2001 № 2625-III // Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

184. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади [текст]: Указ Президента від 09.12.2010 № 1085/ 2010 // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

185. Про основні напрямки конкурентної політики на 2002-2004 роки [текст]: Указ Президента від 19.11.2001 № 1097 (із змінами і доповненнями від 19.02.2003) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

186. Про першочергові заходи щодо реформування житлово-комунального господарства [текст]: розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.06. 2006 р. № 363-р // Збірник урядових нормативних актів України. – 2006. – № 33.

187. Про приватизацію державного майна [текст]: Закон України від 04.03.1992 № 2163-XII (із змінами і доповненнями від 01.01.2011) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakonl.rada.gov.ua>.

188. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію) [текст]: Закон України від 06.03.1992 № 2171-XII // (із змінами і доповненнями від 01.01.2011) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua>.

189. Про природні монополії [текст]: Закон України від 20.04.2000 № 1682-III (із змінами і доповненнями від 01.01.2011) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua>.

190. Про реалізацію Закону України “Про об’єднання співвласників багатоквартирного будинку [текст]: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2002 року № 1521 .

191. Про реструктуризацію заборгованості з квартирної плати, за житлово-комунальні послуги, спожиті газ та електроенергію [текст]: Закон України від 20.02.2003 № 554-IV (із змінами і доповненнями від 01.07.2003) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua>.

192. Про теплопостачання [текст]: Закон України від 02.06.2005 № 2633-IV (із змінами і доповненнями від 13.10.2010) // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua>.

193. Про удосконалення державного регулювання у сфері житлово-комунального господарства Антимонопольного комітету України та Міністерства з питань житлово-комунального господарства від 31 березня 2009 року № 28-29.1/02-27, № 8/8-3275

194. Програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2002-2005 роки та на період до 2010 року [текст]: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.02 2002. №139 // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=139-2002-%EF>

195. Проект Житлового кодексу України розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною власністю) [текст]: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.11.1991 р. № 311 // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon.rada.gov.ua>

196. Ревенко Н.Г. Реформування житлово-комунального господарств: проблеми і напрямки / Н.Г. Ревенко, Г.В. Запорожець // Вісник Тернопільської академії народного господарства. Науковий журнал. Вип. 2. – Тернопіль: Економічна думка, 2005, – С. 148-156.

197. Регуляторна реформа у житлово-комунальному господарстві України. Аналітична доповідь до проекту ”Програма розробки політики / Регуляторна реформа у житлово-комунальному секторі України” – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.icps.com.ua/doc/ZKH_regul_reform.pdf.

198. Рибак А.І. Деякі напрями реформи житлово-комунального господарства / А.І. Рибак // Управління проектами та розвиток виробництва. – Луганськ, 2000. – Вип.1 (1). – С. 65-71.

199. Різник А. Розвиток ринкових відносин у житлово-комунальній сфері / А. Різник // Українська Академія держ. упр. при Президентові України. Збірник наукових праць. – К., 2000. – Вип.1. – С. 289-294.

200. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции/ Дж. Робинсон // Перевод с англ. Вступительная статья и общая редакция И.М.Осадчей. М.: «Прогресс», 1986. -473 с.

201. Розвиток міської інфраструктури» Проект затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.08 № 1088.

202. Рум’янцева А. Світовий ринок послуг / А. Рум’янцева, Ю. Коваленко. Навч. посібник. – К., 2006, – 450 с.

203. Рябак В.В. Проблеми реформування житлово-комунального господарства України / В.В. Рябак // Економіка та держава.– 2008 – №12 – С. 5-6.

204. Самуэльсон П.Э. Монополистическая конкуренция – революция в теории / П.Э. Самуэльсон // Вехи экономической мысли. Т. 2. Теория фирмы ; под. ред. В. М. Гальперина. – СПб., 1995. – 400 с.

205. Семенов В.Т. Особенности и задачи мониторинга реформирования и развития жилищно-коммунального хозяйства [Текст] / В.Т. Семенов, В.М. Прасол // Коммунальное хозяйство городов: науч.- техн. сб. – К.: Техніка, 2008. – Вып. 82. – С. 167-176. – (Серия «Экономические науки»). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://eprints.ksame.kharkov.ua/5833/>

206. Семчук Г. Реформа стосується всіх: якщо ми не втілимо її в життя, про ЖКГ можна забути: [Житлово-комунальне господарство: проблеми галузі] / Г. Семчук // Міське госп-во України. – 2004. – № 3. – С. 2-10.

207. Семчук Г. Житлово-комунальне господарство – рух до ринку / Г. Семчук // Конкуренція. Вісник Антимонопольного Комітету України. – 2004. – №5. – С. 2-4.

208. Сиротяк Р.М. Аналітичне забезпечення менеджменту житлово-комунальних підприємств у перехідній економіці. Автореферат дис. к.е.н. за спеціальністю 08.06.04. – Тернопіль, Тернопільська академія народного господарства, 1999. – 21 с.

209. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Кн. 1-3 / Смит А. – М.: Наука, 1993. – С. 175

210. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт. – К.: Port-Royal, 2001.

211. Сопрыженков А.А. Процесс формирования маркетинговой системы управления на основе диагностики социально-экономического потенциала в организациях коммунального комплекса [Текст] / А.А. Сопрыженков // Коммунальное хозяйство городов: науч.- техн. сб. – К.: Техніка, 2007. – Вып. 78. – С. 207-214. – (Серия «Экономические науки»). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://eprints.ksame.kharkov.ua/576/>

212. Стадницький О.І. Причини виникнення та існування природних монополій / О.І.Стадницький, В.В. Кривицький // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №10 (28). – С. 25-40.

213. Стан та перспективи реформування житлово-комунального господарства України: Аналітичне дослідження. – К.: Лабораторія законодавчих ініціатив, 2004. – 100 с.

214. Стасюк Г.А. Шляхи і варіанти застосування інноваційних заходів розвитку житлово-комунального господарства / Г.А. Стасюк, Т.В. Чижова // Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія». Економічні науки. – 2007. – №68. – С. 85-89.

215. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2009 рік / [за ред. В. Г. Кирича ; відп. за вип. Т. М. Грищук]. – Т. Головне управління статистики в Тернопільській області, 2010. – 471 с.

216. Статистичний щорічник України за 2006 рік / [за ред. О. Г. Осауленка ; відп. П. П. Забродський]. – К. : Консультант, 2007. – 552 с.

217. Статистичний щорічник України за 2006 рік. / За ред. Осауленка О.Г. – К.: Техніка – 2007 – 604 с.

218. Статистичний щорічник України за 2008 рік. / За ред. Осауленка О.Г. – К.: Консультант – 2009 – 607 с.

219. Стиглер Дж. Совершенная конкуренция: исторический ракурс / Дж. Стиглер // Вехи экономической мысли. Теория фирмы. Т. 2. / под. ред. В.М. Гальперина. – СПб.: Экономическая школа. 1999. 534 с

220. Стратегия и тактика совершенствования систем формирования инвестиционной привлекательности в жилищно-коммунальном хозяйстве Украины на основе инновационной политики [Текст] / В.И. Торкатюк, Л.А. Нохрина, Г.В. Стадник, А.И. Кубах // Коммунальное хозяйство городов: науч. – техн. сб. – К.: Техніка, 2006. – Вып. 73. – С. 17–34. – (Серия «Экономические науки»). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://eprints.ksame.kharkov.ua/1805/>

221. Строкань Т. Управління житлово-комунальним господарством: досвід Кракова / Т. Строкань // Економіка України. – 2000. – №2. С. 33-44.

222. Строкань Т.М. Соціально – економічна оцінка територіальної організації ЖКГ в регіонах / Т.М. Строкань // Економіст. – 2002. – 3. – С. 70.

223. Судакова О.І. Управління житлово-комунальним господарством в ринкових умовах / О.І.Судакова, А.К.Судаков, М.В. Аївазашвілі // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – 2002. – №7 – С. 45-50.

224. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія / Н.П. Тарнавська. - Т. : Екон. думка, 2008. – 568 с.

225. Типове положення про управління (відділ) ЖКГ обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної у м. Києві та Севастополі [Електрон. ресурс]. – Режим доступу :

[// www.minjkg.gov.ua](http://www.minjkg.gov.ua)

226. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Инфра – 2002. – 892 с.

227. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия,

управление / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ИНФРА, 2000. – 312 с.

228. Филюк Г. Сучасні тенденції та проблеми регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в Україні / Г. Филюк // Економіка України. – 2004. – №7. – С.31 – 40.

229. Филюк Г.М. Фінансово-економічні аспекти тарифної політики на ринках природних монополій / Г.М. Филюк // Фінанси України. – 2001. – №2. – С. 55-62.

230. Філософія. Навч. посібник. / За редакцією проф. І.Ф. Недільного. – К.: "Вікар", 1997. – 579 с.

231. Філософія. Навч. посібник. / За редакцією С.П. Щерби. – К.: 2004. – 212 с.

232. Хайек Ф.А. Познание, конкуренция и свобода / Ф.А. Хайек. – СПб. : Пневма, 2000. – 288 с.

233. Хайек Ф.А. Общество свободных / Хайек Ф.А.;[пер. с англ. А. Кустареві] Редкол.: Ю. Ролкер и др. – Лондон, 1990. – 309 с.

234. Хайло Е.Г. Организационные формы и направления жилищно-коммунального обслуживания населения / Е.Г.Хайло // В сб. тезисов-докладов 11 региональной научно-технической конференции "Интеграция экономики в систему межхозяйственных связей". – СПб.: СПбГИЭА, 1995. – 164 с.

235. Хайне П. Экономический образ мышления [Текст] / П. Хайне; пер. с англ. – М.: Дело, 1991. – 704 с.

236. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции (Реориентация теории стоимости) / Э. Чемберлин; [пер. с англ.] Редкол.: Ю.Я. Ольсевич и др. – М.: Экономика, 1996. – 351 с.

237. Черняк В. З. Жилищно-коммунальное хозяйство : [учеб. пособие] / В. З. Черняк. – М. : Кно-Рус, 2008. – 391 с

238. Шаров І. Привітання працівникам Антимонопольного комітету України з нагоди 10-ї річниці діяльності у системі органів державної влади України / І. Шаров // Конкуренція. – 2004. – №2. – С.3-8.

239. Шелегеда Б. Економічний механізм підвищення ефективності житлово-комунальної реформи / Б.Шелегеда, Л. Кравцова // Схід. – 2004. – 252 № 3 (61). – С. 9-13.

240. Шлюсарчин Б. Еволюція і співвідношення понять конкуренції та конкурентності / Б. Шлюсарчин // Академічний огляд. – 2001. – №1. – С. 20-26

241. Шляхи та перспективи реформування житлово-комунального

господарства. // Збірник матеріалів та док. до проведення ІХ Всеукр. муніципальних слухань "Житлово-комунальна реформа – першочергове завдання місцевого та регіонального розвитку" (23-26 вересня 2003 р.). – К.: Атіка-Н, 2003.

242. Шнипко О.С. Конкуренція як специфічна форма конфлікту і співіснування суб'єктів ринку / О.С. Шнипко // Економіка і прогнозування. – 2005 – №1. – С. 33-44.

243. Шопенко Д.В. Зарубежный опыт привлечения инвестиций в развитие социально значимых отраслей сферы услуг крупных городов. / Д.В. Шопенко, Е.Г. Москаленко, Д.Г. Родионов// Сборник тезисов-докладов научно-практической конференции ППС СПб (экономический факультет) (9-11 апреля 1996 г.). - СПб.: СПбГУ, 1996.

244. Шопенко Д.В. Пути развития конкурентного рынка жилищно-коммунальных услуг / Д.В.Шопенко, Д.Г.Родионов, В.В.Сергеева Санкт-Петербургского Технологического института сервиса МГАСБУ, (17-18 декабря 1997 г.). - СПб.: СПбТИС, 1998.

245. Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исследования предпринимательской прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры / Й.Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

246. Шумпетер Й.А. Капіталізм, соціалізм і демократія / Й.А. Шумпетер [пер. з англ. В. Ружицького та П. Тарашука.] – К.: Основи, 1995. – 528 с.

247. Энциклопедический словарь бизнесмена. Менеджмент. Маркетинг. Информатика. Под редакцией М.И. Молдованова. Киев.: Техника. 1993 – 855с.

248. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика/ А.Ю. Юданов. – М.: АКАЛИС, 1996. – 272 с.

249. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика: учебно-практическое пособие. – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем»; издательство «Гном–Пресс», 1998. – 384 с.

250. Юр'єва Т. Проблеми житлово-комунального господарства та напрямки їх вирішення / Т. Юр'єва // Регіональна економіка. – 2003. – №1. – С. 96-101.

251. Ямпольская И.Л. Организация и реформирование жилищно-коммунального хозяйства в европейских странах. – [Электронный ресурс] // Теория и практика управления. – Режим доступа :

<http://www.jurenergo.kiev.ua>. – Дата доступу: березень 2005.

252. «California Eyes Open Electricity Market», The Washington Times, May27,

1995, p. 2.

253. Booker, Alan. British Privatization: Balancing Needs // Journal of the American Water works Association. – Vol. 86, March 1994. – 37 p.

254. Here we go again: Housing. A house-price correction in its way, and the government won't like it any more than home owners will // The Economist. -London, 2002. – Vol.363. – No. 8277, June 15-21. – P. 39-40.

255. Jeffery, Jack. Privatization in England and Wales. – Journal of the American Water works Association. – Vol. 86, March 1994.

256. Simpson Larry, Ringskog Klas. Water Markets in the Americas. – Washington, D.C.: World Bank, 1997. – 52 p.

257. Thomas Hazlett, «Duopolistic Competition in Cable Television: Implications for Public Policy», Yale Journal on Regulation 7 (1990).

258. Grundgesetz fuer die Bundes republik Deutschland/ - Bonn.; Stand 14 Nov.,2008.-107 p.

259. Walter J. Primeaux, Jr., Direct Electric Utility Competition: The Natural Monopoly Myth//New York: Praeger.- 1986.- p. 175.

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ ТЕРНОПІЛЬСЬКЕ ОБЛАСНЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ

вул. Лисенка, 20а, м. Тернопіль, 46002, факс (0352) 22-06-86, тел. 23-62-35
E-mail te.amc@ukrpost.ua ідентифікаційний код: 21157616

01.12.10 № 01-2734 на № _____ від _____

**Голові спеціалізованої вченої ради
із захисту дисертацій на здобуття
вченого ступеня кандидата
економічних наук**

ДОВІДКА

**про впровадження результатів наукових досліджень
Апостолюк Оксани Зіновіївни, отриманих за результатами дисертаційної
роботи на тему «Механізм формування та підтримки конкурентного
середовища на ринку житлово-комунальних послуг»**

Представлені Апостолюк Оксаною Зіновіївною рекомендації щодо удосконалення взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами адміністративно-господарського управління в житлово-комунальному господарстві в питаннях регулювання діяльності природних монополій у сфері централізованого постачання холодної та гарячої води, водовідведення, газопостачання та електропостачання мають прикладний характер і будуть використані в роботі Тернопільського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України. Особливої уваги заслуговують: рекомендації щодо узгодження та збалансованості інтересів суб'єктів природних монополій, споживачів послуг та місцевої влади в процесі надання якісних послуг; пропозиції щодо впровадження попереднього оприлюднення інформації та проведення відкритих слухань при перегляді вартості послуг природних монополій в житлово-комунальному господарстві з метою отримання і врахування зовнішніх обґрунтованих висновків і зауважень; процедури координування діяльності органів місцевої влади і обласного територіального відділення АМКУ щодо розвитку і захисту конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг, контролю за тарифами на послуги природних монополій, а також рівня концентрації на даному ринку.

Голова Тернопільського обласного
територіального відділення
Антимонопольного комітету України

І.І. Курницький

УКРАЇНА
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ

ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

46021 м.Тернопіль, вул.М.Грушевського, 8, тел.-факс 52-10-20, e-mail: vizkg@tr.ukrtel.net

27.07.2008 № 57103-1
 на № _____ від _____

Голові спеціалізованої вченої ради
із захисту дисертацій на здобуття
вченого ступеня кандидата
економічних наук

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукових досліджень
Апостолюк Оксани Зіновіївни, отриманих за результатами дисертаційної
роботи на тему «Механізм формування та підтримки конкурентного
середовища на ринку житлово-комунальних послуг»

Представлені Апостолюк Оксаною Зіновіївною рекомендації щодо удосконалення механізмів контролю за діяльністю суб'єктів ЖКГ та пропозиції підвищення ефективності контролю за рівнем конкуренції на ринку ЖКП, які включають контроль за якістю послуг, контроль за формуванням тарифів на ЖКП, контроль за реалізацію договірних відносин в ЖКГ, мають практичне значення і прийняті до використання в роботі відділу економічного аналізу та реформування житлово-комунального господарства.

Практичну цінність мають, також, пропозиції щодо побудови процедури оцінювання конкурентоспроможності ринку ЖКП та використання системи параметрів оцінки рівня конкуренції, що дозволить забезпечити системність та комплексність аналізу ринку ЖКП, визначення впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на формування конкурентного середовища та ідентифікувати бар'єри входу на ринок ЖКП нових учасників.

**Начальник управління житлово-
 комунального господарства
 облдержадміністрації**

М.М. СТЕПАНОВА

Тернопільський національний економічний університет
Ternopil National Economic University

Lvivska Str. 11, Ternopil, 46020, Ukraine
 Tel./Fax +380 (352) 47 50 51
 E-mail: academ@tneu.edu.ua
 http://www.tneu.edu.ua

вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46020, Україна
 Тел./факс +380 (352) 47 50 51
 E-mail: academ@tneu.edu.ua
 http://www.tneu.edu.ua

№ 126-38/1728

«09» 11 2010 р.

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження у навчальний процес Тернопільського національного економічного університету результатів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри державного і муніципального управління Апостолюк Оксани Зіновіївни

Довідка видана аспіранту кафедри державного і муніципального управління Апостолюк Оксані Зіновіївни про те, що результати її дисертаційної роботи на тему: «Механізм формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг», зокрема в частині дослідження основних теорій конкуренції, визначення сутності та форм прояву конкурентних відносин та формування конкурентного середовища на ринку, концептуальних засад реалізації конкурентної політики, демонополізації ринків, регулювання розвитку природних монополій використовуються в навчальному процесі кафедри державного і муніципального управління, а саме при проведенні практичних занять з дисциплін «Національна економіка» та «Основи конкурентної політики».

Проректор з науково-педагогічної роботи
 Тернопільського національного економічного університету
 к.ф.-м.н., доцент

М.І.Шинкарик

Завідувач кафедри державного і муніципального управління
 д.е.н., професор

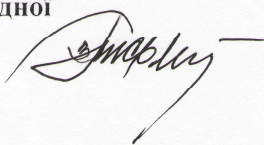
А.Ф.Мельник

Голові спеціалізованої вченої ради Д. 58.082.01
Тернопільського національного
економічного університету
за спеціальністю 08.00.03.– економіка та
управління національним господарством
професору Мельник А.Ф.

ДОВІДКА

Видана Апостолюк Оксані Зіновіївні про те, що вона дійсно брала участь у виконанні держбюджетного фундаментального дослідження на тему «Формування концептуальних основ модернізації суспільного сектора економіки в умовах глобальних змін» (державний реєстраційний номер 0107U002608) (підрозділ 4.3 «Реформування в системі житлово-комунального господарства») та науково-дослідної роботи з теми: «Дослідження методологічних засад державного регулювання економіки на макро- і мезорівнях» (державний реєстраційний номер 0104U000406) (підрозділ 4.6 «Дослідження методологічних засад формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг»), яка виконувалася в межах основного робочого часу професорсько-викладацького складу кафедри державного і муніципального управління.

Начальник науково-дослідної
частини

В.І. Письменний